

**T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK
BİLİM DALI**

**ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN YAKIN
İLİŞKİLERİNDE BAĞLANIM: ROMANTİK
İLİŞKİLERLE İLGİLİ AKILCI OLMAYAN İNANÇLAR
ve CİNSİYET ROLLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ZEYNEP ASLAN DÖLEN

**Muğla
Kasım, 2014**

**T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK
BİLİM DALI**

**ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN YAKIN
İLİŞKİLERİNDE BAĞLANIM: ROMANTİK
İLİŞKİLERLE İLGİLİ AKILCI OLMAYAN İNANÇLAR
ve CİNSİYET ROLLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ZEYNEP ASLAN DÖLEN

DANIŞMAN: YRD. DOÇ. DR. ÖNER ÇELİKKALELİ

**Muğla
Kasım, 2014**

T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK
BİLİM DALI

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN YAKIN İLİŞKİLERİNDE BAĞLANIM:
ROMANTİK İLİŞKİLERLE İLGİLİ AKILCI OLMAYAN İNANÇLAR ve
CİNSİYET ROLLERİ

ZEYNEP ASLAN DÖLEN

Eğitim Bilimleri Enstitüsünce

“Yüksek Lisans”

Diploması Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih: 14.11.2014

Tezin Sözlü Savunma Tarihi: 27.10.2014

Tez Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Öner ÇELİKKALELİ

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Cemal Ergin EKİNCİ

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Raşit AVCI

Enstitü Müdürü: Prof. Dr. Ayşe Rezan ÇEÇEN EROĞUL

Kasım, 2014

MUĞLA

TUTANAK

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nün 24/10/2014 tarih ve 91 sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 26/4 maddesine göre, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Zeynep ASLAN DÖLEN'in "Üniversite Öğrencilerinin Yakın İlişkilerinde Bağlanım: Romantik İlişkilerle İlgili Akılcı Olmayan İnançlar ve Cinsiyet Rollerini" adlı tezini incelemiş ve aday 27.10.2014 tarihinde saat 11:00'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 60 dakikalık süre içinde tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin kabul olduğuna oybirliği ile karar verildi.

Yrd. Doç. Dr. Öner ÇELİKKALELİ
Tez Danışmanı

Doç. Dr. Cemal Ergin EKİNCİ

Üye

Yrd. Doç. Dr. Raşit AVCI

Üye

YEMİN

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Üniversite Öğrencilerinin Yakın İlişkilerinde Bağlanım: Romantik İlişkilerle İlgili Akılcı Olmayan İnançlar ve Cinsiyet Rollerini” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Zeynep ASLAN DÖLEN

14/11/2014

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

YAZARIN

MERKEZİMİZCE DOLDURULACAKTIR.

Soyadı : ASLAN DÖLEN

Adı : Zeynep

Kayıt No: 10056778

TEZİN ADI

Türkçe : Üniversite Öğrencilerinin Yakın İlişkilerinde Bağlanım: Romantik İlişkilerle İlgili Akılcı Olmayan İnançlar ve Cinsiyet Roller

Y. Dil : The Commitment Of University Students Close Relationships: Irrational Romantic Relationship Beliefs And Gender Roles

TEZİN TÜRÜ: Yüksek Lisans

Doktora

Sanatta Yeterlilik

X

O

O

TEZİN KABUL EDİLDİĞİ

Üniversite : Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

Fakülte : Eğitim Fakültesi

Enstitü : Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Diğer Kuruluşlar :

Tarih : 27/10/2014

TEZ YAYINLANMIŞSA

Yayımlayan :

Basım Yeri :

Basım Tarihi :

ISBN :

TEZ YÖNETİCİSİNİN

Soyadı, Adı : ÇELİKKALELİ

Ünvanı : Öner

TEZİN YAZILDIĞI DİL : Türkçe

TEZİN SAYFA SAYISI: XIX+185

TEZİN KONUSU (KONULARI) :

1. Yakın İlişkilerde Bağlanım
2. Romantik İlişkilerle İlgili Akılcı Olmayan İnançlar
3. Cinsiyet Rollerini

TÜRKÇE ANAHTAR KELİMELEER:

1. Yakın İlişkilerde Bağlanım
2. Romantik İlişkilerle İlgili Akılcı Olmayan İnançlar
3. Cinsiyet Rollerini

Başka vereceğiniz anahtar kelimeler varsa lütfen yazınız.

İNGİLİZCE ANAHTAR KELİMELEER: Konunuzla ilgili yabancı indeks, abstract ve thesaurus'u kullanınız.

1. The Commitment Of University Students Close Relationships
2. Irrational Romantic Relationship Beliefs
3. Gender Roles

Başka vereceğiniz anahtar kelimeler varsa lütfen yazınız.

- 1- Tezimden fotokopi yapılmasına izin vermiyorum
- 2- Tezimden dipnot gösterilmek şartıyla bir bölümünün fotokopisi alınabilir
- 3- Kaynak gösterilmek şartıyla tezim tamının fotokopisi alınabilir

Yazarın İmzası :

Tarih : 13/11/2014

ÖZET
**ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN YAKIN İLİŞKİLERİNDE BAĞLANIM:
ROMANTİK İLİŞKİLERLE İLGİLİ AKILCI OLMAYAN İNANÇLAR VE
CİNSİYET ROLLERİ**

ASLAN DÖLEN, Zeynep

Yüksek Lisans, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Yrd. Doç Dr. Öner ÇELİKKALELİ

Kasım, 2014, XIX+185 Sayfa

Bu araştırmada, romantik birlikteliği olan üniversite öğrencilerinin, Yatırım Modeli çerçevesinde ele alınan, ilişki bağlanımları (ilişki yatırımı, ilişki doyumu ve seçeneklerin niteliğini değerlendirme) incelenmiştir. Çalışmada ilk olarak, üniversite öğrencilerinin yakın ilişkilerine bağlanımları ile romantik ilişkilerle ilgili akılcı olmayan inançlar arasındaki ilişki incelenmiştir. Bunun yanında, romantik ilişkilerle ilgili akılcı olmayan inançların, cinsiyetin, cinsiyet rollerinin, SED'in, algılanan ana-baba tutumunun, ebeveyn birlikteliğinin (birlikte/ayrı/kayıp) yakın ilişkilerine bağlanımlarını yordayıp yordamadığına bakılmıştır. Son olarak, cinsiyet, cinsiyet rolleri, SED, algılanan ana-baba tutumu, ebeveyn birlikteliğine göre yakın ilişkilerine bağlanımlarının farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir.

Araştırma, var olan bir durumu olduğu gibi ortaya koymayı amaçlayan, betimsel bir araştırmadır. Araştırmanın çalışma grubu, 2012-2013 eğitim-öğretim yılı güz döneminde öğrenimine devam eden 379'u kadın, 243'ü erkek, toplam 622 üniversitesi öğrencisinden oluşmuştur. Araştırmada öğrencilerin ilişkilerine bağlanımlarını ölçmek üzere "İlişki İstikrarı Ölçeği"; romantik ilişkileriyle ilgili akılcı olmayan inançları ile ilgili veriler "Romantik İlişkilerde Akılcı Olmayan İnançlar Ölçeği "; toplumsal cinsiyet rolleriyle ilgili veriler "BEM Cinsiyet Roller Ölçeği" kullanılmıştır. Ayrıca araştırmacı tarafından katılımcılarla ilgili kişisel bilgilere ulaşabilmek "Kişisel Bilgi Formu" geliştirilmiştir.

Verilerin istatistiksel analizleri için SPSS 20.0 paket programı kullanılmıştır. Üniversite öğrencilerinin yakın ilişkilerine bağlanımları ile romantik ilişkilerle ilgili akılcı olmayan inançlar arasında ilişkiyi incelemek için Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı; öğrencilerinin akılcı olmayan inançları, cinsiyet, cinsiyet rolleri, cinsiyet/cinsiyet etkileşimi, sosyo-ekonomik durum, algılanan ana-baba tutumu, ebeveyn birlikteliği durumlarının yakın ilişkilerle ilgili bağlanımlarını yordayıp yordamadığını belirleyebilmek için Aşamalı Çoklu Regresyon Analizi; cinsiyet ve cinsiyet rollerine göre romantik ilişkilerde bağlanım (doyum, alternatif, yatırım,) puan ortalamalarının farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için İki Yönlü MANOVA [$2_{(cinsiyet)} \times 4_{(cinsiyet \text{ rolleri})}$]; SED, algılanan ana-baba tutumu, ebeveyn birlikteliğine göre yakın ilişkilerine bağlanımlarının farklılaşıp farklılaşmadığı test edebilmek için ise ANOVA kullanılmıştır. Çalışmada hata payı üst sınırı .05 olarak kabul edilmiştir.

Araştırma çerçevesinde elde edilen bulgular aşağıda özetlenerek verilmiştir:

- 1- Üniversite öğrencilerinin Yakın İlişkilerde Bağlanım'ın alt ölçeklerinden Doyum ile Romantik İlişkilerle İlgili Akılcı Olmayan İnançlardan Fiziksel Yakınlık ve Cinsiyet Farklılıkları arasında negatif yönde anlamlı ilişkiler olduğu; Aşırı Beklentiler, Sosyal Zaman Kullanımı, Zihin Okuma ve Farklı Düşünmek arasında anlamlı ilişkiler olmadığı görülmüştür. Alternatifler alt boyutu ile Fiziksel Yakınlık arasında pozitif yönde; Zihin Okuma, Farklı Düşünmek ile negatif yönde ilişkili vardır. Bununla birlikte alternatiflerle Aşırı Beklentiler, Sosyal Zaman Kullanımı ve Cinsiyet Farklılıkları arasında da anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Yatırım alt boyutu ile Sosyal Zaman Kullanımı, Zihin Okuma ve Farklı Düşünmek arasında pozitif yönde; Aşırı Beklentiler ile negatif yönde ilişki elde edilmiştir. Fiziksel Yakınlık ve Cinsiyet Farklılıkları arasında anlamlı bir ilişki yoktur.
- 2- Araştırmada İlişkiye yaşanan doyumunu sırasıyla Fiziksel Yakınlık, Cinsiyet Rollerini ve Farklı Düşünme değişkenlerinin yordadığı görülmektedir. Alternatiflerin Niteliğini Değerlendirmeyi ise Cinsiyet/Cinsiyet Rollerini Ortak

Etkileşimi, Fiziksel Yakınlık, Zihin Okuma, Sosyal Zaman Kullanımı, Farklı Düşünme değişkenlerinin yordadığı görülmektedir. İlişkiye Yapılan Yatırımları yordayan değişkenler incelendiğinde Zihin Okuma, Cinsiyet Farklılıkları, Sosyal Zaman Kullanımı ve algılanan ebeveyn tutumları olduğu görülmektedir.

- 3- Erkek katılımcıların kadınlarla kıyaslandığında alternatifleri daha olumlu değerlendirdikleri görülmüştür. Bununla birlikte cinsiyetler açısından İlişkiden Elde Edilen Doyum ve İlişkiye Yapılan Yatırımlar puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür.
- 4- Üniversite öğrencilerinin cinsiyet rollerinde göre Doyum alt boyutunda, Kadınsıların Erkeksilerden, Androjenlerin Erkeksi ve Belirsiz olanlardan anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu görülmektedir. Alternatifler açısından bakıldığında, Erkeksilerin Kadınsı ve Belirsiz olanlardan daha yüksek olduğu görülmektedir. Son olarak, Yatırım açısından değerlendirildiğinde, Androjenlerin Belirsiz olanlardan daha yüksek puana sahiptirler.
- 5- Cinsiyet/Cinsiyet rolleri ortak etkisine Yakın İlişkilerde Bağlanım puanlarının ortalamaları karşılaştırıldığında, Yatırım puanlarının ortalamalarının farklılaştığı; buna karşın Doyum ve Alternatifler puanlarının ortalamalarının ise farklılaşmadığı görülmektedir. Yatırım açısından ortaya çıkan farkın kaynağı incelendiğinde, erkek Androjenlerin puanlarının ortalamasının kadın Erkeksilerden ve erkek Belirsiz olanlardan anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmektedir.
- 6- Katılımcıların sosyo-ekonomik düzeylerine göre Yatırım Yapma ve Alternatifleri Değerlendirme ortalamalarının farklılaşmadığı, sosyo-ekonomik durumu orta olan üniversite öğrencilerinin, sosyo-ekonomik düzeyi düşük olanlardan daha fazla Doyum yaşamaktadırlar.

- 7- Ana-baba tutumlarının ve ebeveyn birlikteliğinin bireylerin yakın ilişkilerinden aldıkları Doyum, Alternatifleri Değerlendirme ve İlişkilerine Yaptıkları Yatırım üzerinde anlamlı bir değişken olmadığı görülmüştür.

Araştırmanın sonuçları ilgili alan yazın ışığında tartışılmış ve önerilerde bulunulmuştur.

ABSTRACT
THE COMMITMENT OF UNIVERSITY STUDENTS CLOSE
RELATIONSHIPS: IRRATIONAL ROMANTIC RELATIONSHIP BELIEFS
AND GENDER ROLES

ASLAN DÖLEN, Zeynep
Master Thesis, Department of Educational Sciences
Advisor: Assist. Prof. Dr. Öner ÇELİKKALELİ

November, 2014, XIX+185 Pages

In this research, relationship commitments (relationship investment, relationship satisfaction and evaluating the quality of options) which are discussed within the frame of Investment Model, of university students who have a romantic relationship are examined. In the study, firstly, the relation between the commitments of university students to their close relationships was investigated. Besides that, it was seen if irrational beliefs about romantic relationships, gender, gender roles, SEL (socio-economic level), perceived parent attitude, parent togetherness (together/separate/lost) predicts their commitment to their close relationships or not. Lastly, it was examined if their commitment to their close relationships differ based on gender, gender roles, SEL, perceived parent attitude, parent togetherness or not.

The research is a descriptive research which aims to present an existing situation as it is. The study group of the research consisted of 622 university students who continue their education in the fall semester of the academic year of 2012-2013 and of whom 379 are female and 243 male. In the research, to obtain the commitments of students to their relationship, "Rational Stability Scale"; to obtain data about their irrational beliefs about their relationships "Scale for Irrational Beliefs in Relationships" was used. Also "Personal Information Form" was developed by the researcher in order to reach personal information about the participants.

SPSS 20.0 package program was used for the statistical analysis of the data. In order to examine the relation between the students' commitment to their close relationships

and irrational beliefs about romantic relationships Pearson Product-moment Correlation Coefficient; in order to determine whether or not the students' irrational beliefs, gender, gender roles, gender/gender interaction, socio-economical condition, perceived parent attitude, parent togetherness status predict their commitment regarding close relationships Gradual Multiple Regression Analysis; in order to determine whether or not their commitment (satisfaction, alternative, investment) score averages in romantic relationships differ based on gender and gender roles, Two-way MANOVA [2 (gender) x 4 (gender roles)]; and in order to test whether or not their commitment to their close relationships differ based on SEL, perceived parent attitude and parent togetherness, ANOVA was used. In the study, maximum error margin is accepted as .05.

The findings obtained within the frame of research is summarized below:

- 1- It was seen that there are significant negative relations between university students' Satisfaction, one of the sub-scales of Commitment in Close Relationships and Physical Closeness and Gender differences which are part of Irrational Beliefs regarding Romantic Relationships; that there aren't significant relations between Extreme Expectations, Social Time Usage, Mind Reading and Thinking Differently. There is a positive relation between Alternatives sub-dimension and Physical Closeness; a negative relation between Mind Reading, Thinking Differently. Along with this there is also a significant relation between alternatives and Extreme Expectations, Social Time Usage, Gender Differences. A positive relation between Investment sub-dimension and Social Time Usage, Mind Reading and Thinking Differently; a negative relation with Extreme Expectations was obtained. There is no significant relation between Physical Closeness and gender Differences.
- 2- In the research, it is seen that variables of Physical Closeness, Gender Roles and Thinking Differently predict the Satisfaction Experienced in the Relationship in order. It is seen that variables of Gender/Gender Roles

Common Interaction, Physical Closeness, Mind Reading, Social Time Usage, Thinking Differently predict Evaluating the Quality of the Alternatives. When the variables predicting the Investments Made on the Relationship are examined, it is seen that they are Mind Reading, Gender Differences, Social Time Usage and perceived parent attitudes.

- 3- It is seen that male participants evaluate alternatives more positively compared to women. Nevertheless, it was seen that there isn't a significant relation between the score averages of Satisfaction Obtained from the Relationship and Investments made on the Relationship in terms of genders.
- 4- According to the gender roles of university students, it is seen that Effeminates are significantly higher than Masculines and Androgens are higher than Masculines and unsegregateds in Satisfaction sub-dimension. When viewed in terms of Alternatives, it is seen that Masculines are higher than Effeminates and unsegregateds. Lastly, when evaluated in terms of Investment, Androgens have higher score than Unsegregateds.
- 5- When Gender/Gender roles common influence is compared with score averages of commitment in close relationships, it is seen that the averages of Investment scores differ; on the other hand, the score averages of Satisfaction and Alternatives do not differ. when the source of the difference emerging in terms of Investment is examined, it is seen that the score averages of male Androgens is are significantly at a higher level than female Masculines and Male Unsegregated ones.
- 6- It is seen that, Investment Making and Alternative Evaluation averages do not differ based on the socio-economic levels of the participants and university students with middle socio-economic experience higher satisfaction than the ones Satisfaction than the ones with low socio-economic level.

7- It was seen that parent attitudes and parent togetherness is not a significant variable on the Satisfaction which the individuals get from their close relationships, Evaluating Alternatives and teh Investments they make on their relationship.

The results of the research has been discussed under the light of literature and suggestions have been made.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER	xi
TABLOLAR DİZİNİ	xiv
ŞEKİLLER DİZİNİ	xivi
KISALTMALAR DİZİNİ	xxi
TEŞEKKÜR	xviii
ÖNSÖZ.....	xix

BÖLÜM I

1. GİRİŞ	1
1.1. Problem	1
1.2. Araştırmanın Amacı	7
1.3. Araştırmanın Önemi.....	8
1.4. Sınırlılıklar	10
1.4.1. Örneklem Grubuna Ait Sınırlılıklar	10
1.4.2. Ölçme Araçlarına Yönelik Sınırlılıklar	11
1.5. Tanımlar	11

BÖLÜM II

2. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	12
2.1. Bağlanım	12
2.1.1. Karşılıklı Bağımlılık Kuramı (KBK).....	16
2.1.2. Üçlü Bağlanım Modeli	22
2.1.3. Sargınlık Modeli	24
2.1.4. Yatırım Modeli	25
2.1.5. İlişkiyi Sürdürme Mekanizmaları.....	32
2.1.5.1. Davranışsal Olarak İlişkiyi Sürdürme Mekanizmaları	33
2.1.5.2. Bilişsel Olarak İlişkiyi Sürdürme Mekanizmaları	35
2.2. Yakın İlişkilerde Bağlanım İle İlgili Yapılan Araştırmalar	36
2.3. Toplumsal Cinsiyet Rollerini	55
2.3.1. Psikanalitik Kuram	59

2.3.2. Sosyal Öğrenme Kuramı.....	61
2.3.3. Sosyal Rol Kuramı.....	62
2.3.4. Bilişsel Gelişim Kuramı	64
2.3.5. Toplumsal Cinsiyet Şema Kuramı (TCŞK).....	65
2.4. Cinsiyet Rollerinin Gelişimi	67
2.5. Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlgili Yapılan Araştırmalar	69
2.6. Romantik İlişkilerle İlgili Akılcı Olmayan İnançlar	83
2.6.1. Albert Ellis'in Akılcı Duygusal Terapisi (ADDT).....	84
2.6.1.1. İnsan Doğası	85
2.6.1.2. A-B-C Modeli	90
2.6.1.3. Akılcı ve Akılcı Olmayan İnançlar.....	97
2.6.2. Bilişsel Davranışçı Yaklaşım.....	100
2.6.2.1. Temel İnançlar	100
2.6.2.2. Ara İnançlar	102
2.6.2.3. Otomatik Düşünceler	103
2.6.3. Romantik İlişki İnançları	107
2.6.4. İlişkilerde Akılcı Olmayan İnançlarla İlgili Yapılan Araştırmalar... ..	111

BÖLÜM III

3. YÖNTEM.....	122
3.1. Araştırmanın Modeli	122
3.2. Çalışma Grubu	123
3.3. Çalışmada Kullanılan Veri Toplama Araçları	124
3.3.1. İlişki İstikrarı Ölçeği (İİÖ).....	124
3.3.2. Romantik İlişkilerde Akılcı Olmayan İnançlar Ölçeği (RAINÖ).....	125
3.3.3. BEM Cinsiyet Rollerine Envanteri (BCRE).....	126
3.3.4. Kişisel Bilgi Formu	128
3.4. Verilerin Toplanması	128
3.5. Verilerin İstatistiksel Analizi	128

BÖLÜM IV

4. BULGULAR.....	130
-------------------------	------------

4.1. Üniversite Öğrencilerinin Yakın İlişkilerine Bağlılımları (Yatırım, Doyum ve Alternatifler) İle Romantik İlişkilerle İlgili Akılcı Olmayan İnançlar Arasında İlişki Olup Olmadığına Yönelik Bulgular	130
4.2. Üniversite Öğrencilerinin Romantik İlişkilerle İlgili Akılcı Olmayan İnançları, Cinsiyet, Cinsiyet Rollerini, Cinsiyet/Cinsiyet Rollerini Ortak Etkisi, SED, Algılanan Ana-Baba Tutumu, Ebeveyn Birlikteliği (Birlikte/Ayrı/Kayıp) Yakın İlişkilere Bağlılımlarını (Yatırım, Doyum Ve Alternatifler) Yordayıp Yordamadığına Yönelik Bulgular	132
4.3. Cinsiyet, Algılanan Cinsiyet Ve Cinsiyet/Toplumsal Cinsiyet Rollerine Göre Üniversite Öğrencilerinin Yakın İlişkilerine Bağlılımlarının (Yatırım, Doyum Ve Alternatifler) Farklılaşım Farklılaşmadığına İlişkin Bulgular.....	134
4.4. SED, Algılanan Ana-Baba Tutumu, Ebeveyn Birlikteliğine (Birlikte/Ayrı/Kayıp) Göre Üniversite Öğrencilerinin Yakın İlişkilerine Bağlılımlarının (Yatırım, Doyum ve Alternatifler) Farklılaşım Farklılaşmadığına İlişkin Bulgular	139
4.4.1. SED'e Göre Üniversite Öğrencilerinin Yakın İlişkilerine Bağlılımlarının (Yatırım, Doyum Ve Alternatifler) Farklılaşım Farklılaşmadığına İlişkin Bulgular	139
4.4.2. Algılanan Ana-Baba Tutumu Göre Üniversite Öğrencilerinin Yakın İlişkilerine Bağlılımlarının (Yatırım, Doyum ve Alternatifler) Farklılaşım Farklılaşmadığına İlişkin Bulgular	140
4.4.3. Ebeveyn Birlikteliğine Göre Üniversite Öğrencilerinin Yakın İlişkilerine Bağlılımları (Yatırım, Doyum ve Alternatifler) Farklılaşım Farklılaşmadığına İlişkin Bulgular	141

BÖLÜM V

5. TARTIŞMA ve YORUM.....	142
5.1. Üniversite Öğrencilerinin Yakın İlişkilerine Bağlılımları (Yatırım, Doyum ve Alternatifler) İle Romantik İlişkilerle İlgili Akılcı Olmayan İnançlar Arasında İlişki Olup Olmadığına Yönelik Bulguların Tartışma ve Yorumu	142
5.2. Üniversite Öğrencilerinin Romantik İlişkilerle İlgili Akılcı Olmayan İnançları, Cinsiyet, Cinsiyet Rollerini, Cinsiyet/Cinsiyet Rollerini Ortak Etkisi, SED, Algılanan Ana-Baba Tutumu, Ebeveyn Birlikteliği (Birlikte/Ayrı/Kayıp) Yakın İlişkilere Bağlılımlarını (Yatırım, Doyum Ve Alternatifler) Yordayıp Yordamadığına Yönelik Bulguların Tartışma ve Yorumu	146
5.3. Cinsiyet, Algılanan Cinsiyet Ve Cinsiyet/Toplumsal Cinsiyet Rollerine Göre Üniversite Öğrencilerinin Yakın İlişkilerine Bağlılımlarının (Yatırım, Doyum Ve Alternatifler) Farklılaşım Farklılaşmadığına İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu	151

5.4. SED, Algılanan Ana-Baba Tutumu, Ebeveyn Birlikteliğine (Birlikte/Ayrı/Kayıp) Göre Üniversite Öğrencilerinin Yakın İlişkilerine Bağlanımlarının (Yatırım, Doyum ve Alternatifler) Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu	155
5.4.1. SED'e Göre Üniversite Öğrencilerinin Yakın İlişkilerine Bağlanımlarının (Yatırım, Doyum Ve Alternatifler) Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu.....	155
5.4.2. Algılanan Ana-Baba Tutumu Göre Üniversite Öğrencilerinin Yakın İlişkilerine Bağlanımlarının (Yatırım, Doyum ve Alternatifler) Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu.....	156
5.4.3. Ebeveyn Birlikteliğine Göre Üniversite Öğrencilerinin Yakın İlişkilerine Bağlanımları (Yatırım, Doyum ve Alternatifler) Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu.....	156

BÖLÜM VI

6. SONUÇ ve ÖNERİLER	158
6.1.Sonuçlar	158
6.2.Öneriler	160
KAYNAKÇA	165
EK 1	178
EK 2	182
EK 3	183
EK 4	184
ÖZGEÇMİŞ	187

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1. Çalışma Grubunu Oluşturan Öğrencilerin Demografik Değişkenlerine İlişkin Betimsel Bulgular.....	123
Tablo 2. Üniversite Öğrencilerinin Yakın İlişkilerde Bağlanımları ve Romantik İlişkilerle İlgili Akılcı Olmayan İnançlar Değişkenlerine Ait Betimsel Bulgular.....	123
Tablo 3. Üniversite Öğrencilerinin Yakın İlişkilerde Bağlanımları ile Romantik İlişkilerle İlgili Akılcı Olmayan İnançlar Arasındaki İlişki.....	129
Tablo 4. Üniversite Öğrencilerinin Akılcı Olmayan İnançları, Cinsiyet, Cinsiyet Roller, Cinsiyet/Cinsiyet Etkileşimi, Sosyo-Ekonomik Durum, Algılanan ana-baba Tutumu, Ebeveyn Birlikteliği Durumlarının Yakın İlişkilerle İlgili Bağlanımlarını Yordanmasına İlişkin Aşamalı Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları.....	132
Tablo 5. Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyet, Cinsiyet Roller ve Cinsiyet/ Cinsiyet Roller Etkileşimine Göre Yakın İlişkilerine Bağlanım (Yatırım, Doyum ve Alternatifler) Puanlarına İlişkin Betimsel Bulgular.....	133
Tablo 6. Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyet, Cinsiyet Roller ve Cinsiyet/ Cinsiyet Roller Etkileşimine Göre Yakın İlişkilerine Bağlanım (Yatırım, Doyum ve Alternatifler) Puanlarına Uygulanan Çok Faktörlü MANOVA Sonuçları.....	135
Tablo 7. Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyet, Cinsiyet Roller ve Cinsiyet/ Cinsiyet Roller Etkileşimine Göre Yakın İlişkilerine Bağlanım(Yatırım, Doyum ve Alternatifler) Puanlarına Uygulanan Varyans Analizi Sonuçları.....	135
Tablo 8. SED Göre Üniversite Öğrencilerinin Yakın İlişkilerine Bağlanımları (Yatırım, Doyum Ve Alternatifler) Farklılaşmasına İlişkin Betimsel Bulgular ve Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları.....	138
Tablo 9. Algılanan Ana-Baba Tutumu Göre Üniversite Öğrencilerinin Yakın İlişkilerine Bağlanımları (Yatırım, Doyum ve Alternatifler) Farklılaşmasına İlişkin Betimsel Bulgular ve Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları.....	139
Tablo 10. Ebeveyn Birlikteliğine Göre Üniversite Öğrencilerinin Yakın İlişkilerine Bağlanımları (Yatırım, Doyum Ve Alternatifler) Farklılaşmasına İlişkin Betimsel Bulgular ve T-Testi Sonuçları.....	140

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1	Seçenekleri karşılaştırma ve karşılaştırma düzeyi arasındaki ilişki.	121
Şekil 2	YM’de bağlanım ve ilişki istikrarı	127

KISALTMALAR DİZİNİ

SED	: Sosyo Ekonomik Düzey
YM	: Yatırım Modeli
ADT	: Akılcı Duygusal Terapi
BCRE	: BEM Cinsiyet Rolü Envanteri
İİÖ	: İlişki İstikrarı Ölçeği
RAINÖ	: Romantik İlişkilerde Akılcı Olmayan İnançlar Ölçeği
KBK	: Karşılıklı Bağımlılık Kuramı
TCŞK	: Toplumsal Cinsiyet Şema Kuramı
ADDT	: Akılcı Duygusal Davranışçı Terapi

TEŞEKKÜR

Öncelikle tez hazırlama süreci boyunca bana, öneri ve eleştirileriyle yol gösteren; bitip tükenmek bilmeyen sabrı ve sevgisiyle tezi bitirmemde büyük etkisi olan tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Öner ÇELİKKALELİ'ye teşekkürü bir borç bilirim. Tez hazırlama sürecimin her aşamasında bana sabırla katlanan ve ondan çaldığım zamanlara rağmen desteğini ve sevgisini hiç esirgemeyen eşim Burhan DÖLEN'e sonsuz teşekkürler.

Hayata sağlam adımlarla adım atmamı sağlayan, aydınlık geçmişleri sıcacık sevgileriyle beni bu günlere getiren sevgili anneciğim ve babacığım iyi ki varsınız. Kardeşim, varlığın şansım. Sizi çok seviyorum. Sonsuz teşekkürler.

Uzun soluklu tez hazırlama sürecinde maddi manevi desteklerini her zaman hissettiğim tüm dostlarıma en içten duygularıyla teşekkür ediyorum. Biricik dostum Makbule. Birlikte çıktığımız bu zorlu yolculuğa sonrasında tek başıma devam etmek durumunda kalsam da desteğini her zaman yanı başımda hissettim. En içten sevgilerimle teşekkür ediyorum.

Son olarak onu hissettiğim ilk andan bu yana şansım olan kızım. Seni sabırsızlıkla ve özlemlerle bekliyoruz.

Zeynep ASLAN DÖLEN

Kasım, 2014

ÖNSÖZ

Yakın ilişkiler özellikle de romantik ilişkiler bireyin hayatında önemli bir yer tutmaktadır. Son yıllarda yapılan araştırmalara bakıldığında romantik ilişkilerle ilgili yapılan araştırmaların bazı konular etrafında toplandığı görölmektedir. Bu konular gözden geçirildiğinde araştırmaların özellikle partner seçimi, ilişkide mutluluğu etkileyen faktörler ya da ilişkiyi sürdürmeyi sağlayan faktörler üzerine odaklandıkları görölmektedir.

Son yıllarda, ilişkilerin sürdürölme sebepleri özellikle de mutsuz bireylerin ilişkilerini sürdürmesi araştırmacılarca da merak konusu olmuştur. Bu konuyla ilgili geliştirilen en kapsamlı kuramlardan biri kaynağını Karşılıklı Bağımlılık Kuramı'ndan alan Yatırım Modeli'dir. Yatırım modeline göre yakın ilişkilerde bireyin ilişkisine bağlanımını doyum, alternatifler ve yatırım belirlemektedir.

Bu araştırmada Yatırım Modeli ışığında bireyin yakın ilişkisine bağlanımını etkileyebileceği düşünölen bir dizi demografik değişken ile Toplumsal Cinsiyet Rollerini ve Romantik İlişkilerle İlgili Akılcı Olmayan İnançlar'la ilişkisi üzerinde durulmuştur. Büyük oranda beklenen sonuçlar elde edilmiş ve bu sonuçlar ilgili alan yazın ışığında tartışılmıştır.

Zeynep ASLAN DÖLEN

Kasım 2014, MUĞLA

BÖLÜM I

1. GİRİŞ

1.1. Problem

Bu bölümde, araştırmaya konu olan problem durumu açıklanmış, araştırmanın amacı, önemi, araştırmanın sınırlılıkları, varsayımları belirtilmiş ve araştırma ile ilgili temel kavramlar açıklanmıştır.

İlişkiler en büyük mutluluk kaynağı olabilmekle birlikte bazen de en büyük kaygı kaynağı olabilmektedir. İnsanlar kişisel katılım, duygusal bağlanma ve sürekli etkileşimi içeren yakın ilişkilerle yoğun olarak ilgilenmektedirler. Kaçınılmaz olarak yetişkinlerin arkadaşlar ya da romantik bir ortakla yakın ilişkileri bulunabilmektedir (Hendrick 2004). Bireyler bazen doyurucu, bazen de doyurucu olmayan bu ilişkiler bütünü içinde büyümektedirler.

Berscheid, Snyder ve Omoto (1989) yakınlığı, iki kişi arasındaki yüksek oranla karşılıklı bağımlılık olarak kavramsallaştırılmıştır. Yakın ilişkilerle ilgili ölçek geliştirme sürecinde öncelikle kuramsal olarak yaptıkları ön çalışmada katılımcılara kişilerarası ilişkilerinde kendilerini en yakın, en derin, en bağlı ilişkileri sormuşlardır. Yaşamdaki değerli şeylerin sıralaması yapılırken meslek, kişisel başarılar ve maddi varlıklar genellikle sevilen insanların ardından akıllara geldiğini belirtmektedirler.

Baumeister ve Laery (1995) ait olma ile ilgili yazdıkları makalelerinde “insanlar hiç değilse, en az sayıda, kalıcı, olumlu ve anlamlı kişilerarası ilişkiler geliştirmek ve

sürdürmek için yaygın bir güdüye sahiptirler” önermesinde bulunmuşlardır. Bu önermeye göre insanlar diğer insanlara gereksinim duyarlar. Bununla birlikte ait olmak bir istekten çok bir ihtiyaçtır (Akt. Hendrick 2004).

Bowlby (1979) yakın ilişkilerin hayatımızdaki önemini şu sözleriyle ifade etmiştir: “Zorluklarla karşılaştıklarında arkalarında yardımlarına koşacak bir ya da daha fazla kişinin bulunduğundan emin olan her yaş grubundan insan en üst düzeyde mutludurlar ve yeteneklerini en yararlı olacak biçimde ortaya koyabilirler.” Erikson ise yakınlığı, bireyin kendini yitirme korkusu olmaksızın bir başkasıyla kimliğini paylaşabilmesi ve bir başkasını sevebilme yetisi olarak tanımlamaktadır. Erikson’a göre, birey genç yetişkinlik döneminde arkadaşlarıyla ya da evlilikte eşiyile bir yakınlık duygusu kurup geliştirememişse, yalıtılmışlık yaşar, paylaşımında bulunmaz ya da bakıp sevecek kimsesi olmadığı için yalnızlık duygusu geliştirmektedir (Akt: Dönmez 1979).

Prager’a (2000) göre, yakınlık deneyimi olumlu duygu, açılma ve “eşim beni anlıyor” düşüncesinden oluşmaktadır. Zamanla ve sürekli etkileşimle, bireyler arasındaki yakınlık, gerçek bir ilişkiye dönüşmektedir. Hatfield ve Rapson (1994) yakınlığı aşk ve sevgi, güven, açılma ve olumlu sözsüz iletişim ipleriyle örülmüş bir halı gibi görmektedir. Benzer şekilde Lippert ve Prager (2001) gerçek ilişkilerde yakınlığı oluşturduğuna inandıkları özellik ve davranışları yansıtan tanımlamalarla 113 çiftten toplanılan verilere göre; duyguları ve kişisel bilgileri açma, olumlu duyguları açığa vurma, doyurucu bir etkileşim ve partner tarafından anlaşılma duygusu olarak tanımlandığı görülmektedir (Akt. Hendrick 2004). Dolayısıyla yakınlık denildiğinde, insanların sevdikleriyle kurdukları derinlemesine ilişkiler akla gelmektedir.

Bu araştırmada üzerinde durulacak romantik ilişkiler bireyin hayatına iki açıdan önem teşkil etmektedir. Birincisi, sağlıklı bir romantik ilişki kurmak, genç yetişkinlik döneminin en önemli gelişim görevlerinden biridir (Erikson 1982).

İkincisi ise, kurulan ilişkilerin iyi oluş üzerindeki büyük etkisidir (Hinde 1997, Myers 2000). Yakın ilişkiler sayesinde bireyler bir yandan sevgi–ait olma (duygusal yakınlık, birliktelik ve yakın ilişki) ve saygı (kontrol, güç) ihtiyaçlarını karşılamakta; diğer yandan karşı cinsle ilişkilerinde kendileriyle ilgili bilmedikleri özelliklerini fark etmekte ve karşı cinsin beğenisi, bireyin kendine duyduğu saygı ve güveni etkilemektedir (Büyükşahin-Çevik 2007).

Son 40 yıldır yakın ilişkilerle ilgili yapılan araştırmaların iki nokta üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bunlardan birincisi bilişsel, duygusal ve davranışsal faktörlerdir. Bu faktörler özel ilişki alanında algılanan bireysel mutluluğu etkilemektedir. İkincisi, terapotik müdahalelerdir. Bu faktörleri yeniden düzenleyerek bireysel stresi düşürerek doyumunu yükseltmeyi hedeflemektedir (Adams ve Jones 1999).

Myers (1992) insanları birinci derecede mutlu eden şeyin diğer insanlarla kurdukları ilişkiler olduğunu ifade etmektedir. Benzer şekilde, Hendrick ve Hendrick (2002) insanları en çok duygusal ilişkilerin mutlu ettiğini dile getirmektedirler (Akt. Büyükşahin 2006). Myers (2000) yaptığı araştırmada, insanların bağlandıklarında olduğundan daha mutlu oldukları sonucuna ulaşmıştır. Evliliğini mutlu bir birliktelik olarak nitelendiren bireylerin, boşanmış bireylerden ya da hiç evlenmemiş olanlardan daha mutlu olduklarını belirtmişlerdir. Burada geçen bağlanma aile bağları, arkadaşlık bağları ya da romantik bağlar biçiminde olabilir (Akt. Hendrick 2009).

Romantik ilişkiyi bireylerin karşılıklı olarak kabul ettiği ilişki olarak tanımlayan Collins (2003), romantik ilişkileri diğer ilişkilerden ayıran beş özellik üzerinde durmuştur. Bunlardan birincisi bireyin flört edip etmediğini, flörtün hangi yaşta başladığını ve sıklığını ifade eden “katılım”dır. İkincisi ise “eş seçimi”dir ve bireyin kimlerle romantik deneyimler yaşamayı tercih ettiğini ifade eder. Üçüncüsü “ilişki içeriği”dir. İlişki içeriği, romantik ilişki süresince paylaşılan etkinlikleri ifade eder. Dördüncü ve son olarak “İlişki niteliği” ile ifade edilen özellik ise, ilişkiden elde edilen olumlu kazançları ifade eder. Son olarak ilişkinin “bilişsel ve duygusal

süreçleri” şeklinde ifade edilen özellik ise ilişkiyi diğer ilişki türlerinden ayırıştıran ilişkiye yüklenen anlamları, duygusal tepkileri ve beklentileri içerir.

İlişkilerinden doyum sağlayan bireyler ilişkilerini devam ettirme isteği duymaktadırlar. Bununla birlikte, insanların partnerlerini ne kadar sevip ilişkilerinden doyum sağladıklarını anlamak, bazı ilişkilerin iyi ve kötü zamanlarına rağmen devam etmesini ya da gelecek vadeden bir ilişkinin bozulmasının nedenini açıklamada yeterli olmamaktadır. Bilindiği gibi, bazı ilişkiler diğerine göre daha mutlu görünmesine rağmen sonlanmakta, bazı mutsuz ilişkiler ise devam etmektedir. Bu durum ilişkinin devamlılığını sağlayan başka etkenlerin de bulunduğuna işaret etmektedir. Dolayısıyla ilişkilerde istikrarı açıklayacak kapsamlı açıklamalara gereksinim duyulmaktadır.

Rusbult (1983) ilişkilerin kurulması, sürdürülmesini ve sonlandırılmasını, diğer bir ifadeyle, ilişki istikrarını açıklamak amacıyla Yatırım Modeli’ni (YM) geliştirmiştir. YM’ye göre yakın ilişkinin iki önemli özelliği bulunmaktadır. Bunlar doyum (işliki ve partnere ilişkin pozitif çekim hissetmek) ve “bağlanım”dır (işlikiyi devam ettirme eğilimi). Bunlara ek olarak, seçeneklerin niteliğini olumlu değerlendirmede ilişki istikrarını etkilemektedir. YM ile ilgili yapılmış çalışmalar gözden geçirildiğinde, YM’nin bileşenlerini oluşturan doyum sağlama, yatırım yapma ve seçenek araştırmanın, etnik gruplara (Davis ve Strube 1993), farklı kültürlere (Lin ve Rusbult 1995), yaşı ve gelir düzeyine (Rusbult, Johnson ve Morrow 1986), ilişki türüne (Hovardaoğlu 1996), cinsel yönelimlere (Lehmiller ve Agnew 2008), aile yapısı ve özelliklerine (Weigel, Benett ve Reisch 2003) göre ne derece farklılaştığı ele alınmıştır. Bu araştırma sonuçlarına göre, ilişkisinden doyum sağlayan bireyler başka partnerlere yönelmemektedirler ve ilişkilerine daha fazla yatırım yapmaktadırlar. Ayrıca ilişkilerine daha güçlü bağlanma eğilimi göstermekte ve devam eden ilişkilerini sürdürmeyi tercih etmektedirler. Buna karşın, seçeneklere olumlu bakmayla ilişki istikrarı arasında negatif yönde bir ilişki bulunduğu görülmüştür. Öte yandan seçeneklere olumlu bakmanın ardında cinsiyet, bireyin benimsediği cinsiyet

rolü, romantik ilişkileriyle ilgili akılcı olamayan inançları gibi pek çok faktör bulunmaktadır (Hendrick 2004).

Cinsiyet, araştırmalarda en çok kullanılan değişkenlerden biridir. Cinsiyet araştırmalarda en çok kullanılan değişkenlerden biri olmakla birlikte araştırmalarda gözlenen cinsiyet farklılıklarının ne kadarının biyolojik cinsiyetten ne kadarının sosyokültürel farklılıklarda kaynaklandığı merak konusudur. Bem'e göre, gelişen çocuk toplumun kadınlık ve erkeklik tanımlarını öğrenmektedir. Çocuk toplumsal cinsiyet şemalarını öğrenme sürecinde iki cinsiyet arasındaki gözlenebilir farkları görür, kendi cinsiyetiyle ilgili bilgiler edinir ve bunlar doğrultusunda kendi cinsiyetini tanımlar (Dökmen 2004). Bu da toplumsal cinsiyetin biyolojik cinsiyete göre daha iyi bir yordayıcı (bağımsız değişken) olabileceği düşüncesini akıllara getirmektedir (Demirtaş ve Dönmez 2006). Bu kapsamda yapılan araştırmalarda kadınsılığın her iki cinsiyette de evlilik uyumunu erkeksi role oranla daha iyi yordadığı görülmektedir (Baucom ve Aiken 1984). Ayrıca cinsiyet ile yatırım modelinin bileşenlerinin incelendiği hemen hemen bütün çalışmalarda kadınların ilişkilerine daha fazla yatırım yaptıkları (Fitzpatrick ve Sollie 1999, Rusbult, Martz ve Agnew 1998) ve partneri dışındaki seçenekleri daha olumsuz değerlendirdikleri (Fitzpatrick ve Sollie 1999, Rusbult, Martz ve Agnew 1998), ilişki doyumları (Rusbult, Martz ve Agnew 1998) ve ilişki bağlanımlarının daha yüksek (Duffy ve Rusbult 1986, Fitzpatrick ve Sollie 1999, Rusbult, Martz ve Agnew 1998) olduğunu ortaya koymaktadır. Buna karşın, Sprencher (1988) doyumun ve ilişki istikrarının erkeklerde kadınlardan daha fazla olduğunu ileri sürmektedir. Ayrıca kadınlarla erkekler arasında herhangi bir farklılık olmadığını ortaya koyan çalışmalar da bulunmaktadır (Bui ve diğerleri 1996).

Bununla birlikte duygusal ilişkilerde sorun yaşayan bireylerin kendileri, eşleri veya ilişkileri hakkında yaygın gerçekçi olmayan inançları olduğunu belirten pek çok araştırma sonucu vardır (Eidelson ve Epstein 1982). Bilişsel yaklaşıma göre bireylerin düşünme biçimleri ve içerikleri romantik ilişkilerine uyumları üzerinde de önemli bir etken role sahiptir. Akılcı olmayan düşünme kendini yıkıcı davranışa

sebeplere olabilmekte ve zayıf ilişki uyumuna yol açabilmektedir. Öte yandan akılcı ve işlevsel düşünme biçimi ise bireyin ilişkiye daha iyi uyum sağlamasına sebep olmaktadır (Metts ve Cupach 1990). Akılcı Duygusal Davranışçı Terapi'ye (ADDT) göre, bireyin partnerinden ya da ilişkisinden beklentilerinin tam olarak karşılanmaması sonucunda doyumsuzluk yaşanır. Çift uyumsuzluğu eşlerin birinin ya da her ikisinin de yaşanan doyumsuzluktan rahatsız olmasıyla başlar. ADDT böyle çiftlerin doyumsuzluk problemlerini çözmek için yapıcı iletişim, problem çözme ve müzakere becerilerine ihtiyaç duyduklarını ileri sürmektedir (Ellis ve Dryden 1997).

Epstein ve Eidelson (1981) ilişkilerle ilgili inançların işlevsel olanlar ve işlevsel olmayan olarak sınıflandırılabilirliğini ileri sürmüştür. Partnerin değişebileceğine inanma gibi akılcı inançların ilişkiyi sürdürme eğilimini artırarak ilişki kalitesini arttırmaya yardımcı olabilmektedir. Buna karşılık 'anlaşmazlıklar yıkıcıdır' gibi akılcı olmayan inançlar ise bireyin kırılabilirliğini artırarak ilişkide yaşanan sorunlarla baş etmeyi zorlaştırmaktadır (Akt. Karney, McNulty ve Branbury 2001).

Ülkemizde YM'ne dayalı yapılan araştırmalarda doyum sağlama ve yatırım yapma bakımından cinsiyetler arasında bir fark olmadığı, seçenek araştırmanın ise erkeklerde daha fazla görüldüğü ortaya konmuştur (Azizoğlu-Binici ve Hovardaoğlu 1996, Çimen 2007, Büyükşahin, Hasta ve Hovardaoğlu 2005, Hasta ve Büyükşahin 2006). Bu sonuçlar, kadınların daha fazla ilişkilerine yatırım yaptığını ileri süren yabancı araştırma bulgularından farklılık göstermektedir. Dolayısıyla, ülkemizde yapılan sınırlı sayıda araştırmadan elde edilen bulguların ne ölçüde genellenebilir olduğunu ortaya koymak için başka çalışmaların yapılmasına gereksinim duyulmaktadır. Ayrıca gerek yurt dışında gerekse de yurtiçinde yapılan araştırmalarda cinsiyet, cinsiyet rolleri, romantik ilişkilerle ilgili akılcı olmayan inançların ilişki doyumu üzerindeki etkileri incelenmiş; araştırmalar çoğunlukla evli bireyler üzerinde yapılmış; bununla birlikte cinsiyet, cinsiyet rolleri, romantik ilişkilerle ilgili akılcı olmayan inançların yatırım yapma ve seçenek araştırma

üzerindeki etkileri genellikle ele alınmamıştır. Dolayısıyla bu araştırmanın alan yazınına bu anlamda katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın birinci amacı, üniversite öğrencilerinin yakın ilişkilerine bağlanımları (yatırım, doyum ve alternatifler) ile romantik ilişkilerle ilgili akılcı olmayan inançlar arasındaki ilişkiyi incelemektir.

İkinci amacı, öğrencilerinin romantik ilişkilerle ilgili akılcı olmayan inançları, cinsiyet, toplumsal cinsiyet rolleri, cinsiyet/cinsiyet rolleri ortak etkisi, SED, algılanan ana-baba tutumu, ebeveyn birlikteliği (birlikte/ayrı/kayıp) yakın ilişkilerine bağlanımlarını (yatırım, doyum ve alternatifler) yordamayıp yordamadığını ortaya koymaktır.

Üçüncü ve son amacı ise, cinsiyet, toplumsal cinsiyet rolleri, SED, algılanan ana-baba tutumu, ebeveyn birlikteliğine (birlikte/ayrı/kayıp) göre üniversite öğrencilerinin yakın ilişkilerine bağlanımları (yatırım, doyum ve alternatifler) farklılaşp farklılaşmadığını ortaya koymaktadır.

Bu amaçlar çerçevesinde aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

- 1-** Üniversite öğrencilerinin yakın ilişkilerine bağlanımları (yatırım, doyum ve alternatifler) ile romantik ilişkilerle ilgili akılcı olmayan inançlar arasında anlamlı ilişki var mıdır?
- 2-** Üniversite öğrencilerinin romantik ilişkilerle ilgili akılcı olmayan inançları, cinsiyet, toplumsal cinsiyet rolleri, cinsiyet/cinsiyet rolleri ortak etkisi, SED, algılanan ana-baba tutumu, ebeveyn birlikteliği (birlikte/ayrı/kayıp) yakın

ilişkilerine bağlanımlarını (yatırım, doyum ve alternatifler) anlamlı bir biçimde yordamakta mıdır?

3- Cinsiyet, toplumsal cinsiyet ve cinsiyet/toplumsal cinsiyet rollerine göre üniversite öğrencilerinin yakın ilişkilerine bağlanımları (yatırım, doyum ve alternatifler) farklılaşmakta mıdır?

4- SED (Sosyo Ekonomik Düzey), algılanan ana-baba tutumu, ebeveyn birlikteliğine (birlikte/ayrı/kayıp) göre üniversite öğrencilerinin yakın ilişkilerine bağlanımları (yatırım, doyum ve alternatifler) farklılaşmakta mıdır?

1.3. Araştırmanın Önemi

Romantik ilişkiler, bir yandan bireylerin kimlik ve kişilik gelişimleri ile akran ve aile ilişkileri, diğer yandan ise akademik, sosyal ve duygusal gelişimleri üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Özellikle geç ergenlik ve genç yetişkinlik döneminde yaşanan romantik ilişkiler, gençlerin yetişkin rollerini geliştirme sürecinde olmalarından dolayı ayrı bir öneme sahiptir. Dolayısıyla, yetişkinliğe geçişin yaşandığı, bilişsel, sosyal ve duygusal değişimlerin meydana geldiği geç ergenlik dönemini kapsayan üniversite öğrenimi sürecinde yaşanan romantik ilişkiler, belirtildiği üzere öğrencilerin psiko-sosyal gelişimlerinde önemli bir rol oynamaktadırlar (Sarı 2008).

Türkiye İstatistik Kurumu'nun verilerine göre, intihar oranlarının en çok 15-25 yaş seviyesinde 2011 yılında intihar vakalarının 354'ü bu yaş grubunda yaşanmıştır (http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=11&KITAP_ID=23). İntihar vakaların nedenleri incelendiğinde 2007 yılında % 5.67'sinin ve 2008 yılında % 6.14'nün duygusal ilişkilerden kaynaklandığı görülmüştür. TÜİK'in yaptığı Yaşam Memnuniyeti Araştırması mutluluk kaynağı olan kişilerde, eşlerin aile ve çocuklardan sonra üçüncü sırada; mutluluk kaynağı olan değerlerde sevgi ya da aşkın

sağlıktan sonra ikinci sırada yer aldığı görülmüştür (http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=11&KITAP_ID=15).

Froh, Fives, Fuller, Jacofsky, Terjesen, Yurkewicz (2007), Çelen-Demirtaş (2010) ve Demirtaş (2010) yaptıkları araştırmalarda romantik ilişkilerin varlığının yaşam doyumunu yordamada önemli bir değişken olduğunu ortaya koymuşlardır. Benzer şekilde Whitton ve Kuryluk (2012) ilişki doyumunun düşük olmasının depresif belirtileri arttırdığını ileri sürmüştür. Dolayısıyla ilişkilerin nasıl başladığı, nasıl devam ettiği ve bunları sebeplerini anlamının önemi ortaya çıkmaktadır. Birçok araştırmacı ilişkinin neden devam ettiğini anlamının yolunun çekicilik, doyum, aşk gibi pozitif duyguların belirleyicilerini ve sonuçlarını anlamaktan geçeceğini ileri sürmektedir (Rusbult, Agnew ve Martz 1998).

Genç yetişkinlik döneminin öncesinde ergenlerin yaşadığı önemli sorunlardan biri de karşı cins ile ilişkilerinde yaşadıkları problemlerdir. Nitekim okullarda ergenler psikolojik danışmanlara çoğunlukla hoşlandıkları kimselerden söz etmekte, yolunda gitmeyen ilişkilerinde ise öfkelerini kontrol etme sorunları yaşadıkları gözlenmektedir. Heyecanlı olmak, riski sevmek, cesaretli olmak ergenlerin en belirgin özellikleri arasında sayılmaktadır. Hızlı hormonal değişimleri, benmerkezci düşünceleri, soyut düşünceye henüz yeni geçmeleri, kimlik oluşturma çabaları ve deneyim eksiklikleri ergenlerin yakın çevreleriyle sık sık çatışmalar yaşamalarına ve bunun sonucunda saldırganlık, yaralama, şiddet, intihar vb. olumsuz davranışlar göstermelerine neden olmaktadır. Bu bakımdan genç yetişkinlerin yakın ilişkiler kurma sürecinde yaşadıkları sıkıntıların ele alınması, duygusal ilişkileri sürdürmede yaşadıkları sorunların ya da ilişkilerini bitirme kararlarını belirleyen etmenlerin incelenmesi önem kazanmaktadır.

Yurt dışında söz konusu ilişkilerin ele alındığı çok sayıda araştırmada YM'nin kullanıldığı görülmektedir. Ülkemizde ise bu konuda sınırlı sayıda araştırmaya rastlanmaktadır (Büyükşahin, Hasta ve Hovardaoğlu 2005, Büyükşahin 2006, Hasta ve Büyükşahin 2006, Hovardaoğlu 1996). Ayrıca bu çalışmalarda ilişki istikrarı ve

doyum ağırlıklı konular evli çiftler üzerinde incelenmiştir. Dolayısıyla bu araştırma ülkemizde flört ilişkisiyle ilgili istikrarı ele alan ilk araştırmalardan biri olma özelliğini taşımaktadır.

Öte yandan bu çalışmadan elde edilecek bulguların, bundan sonra yapılacak akademik çalışmalar ve evlilik-aile terapisi alanındaki uygulamalar için bir kaynak oluşturabileceği düşünülmektedir. Orta öğretim kurumlarında görev yapan psikolojik danışmanların öğrencileriyle yapacakları kişisel ve sosyal rehberlik çalışmalarının planlanmasında ve yürütülmesinde bu araştırmanın sonuçlarından yararlanabilecekleri düşünülmektedir. Başka bir deyişle, duygusal sorunların çözümüne yönelik etkinlikler planlanırken, araştırma sonuçları göz önünde bulundurularak ergenlerin hangi bireysel özelliklerine (cinsiyet rolleri, romantik ilişkilerle ilgili akılcı olmayan inançlar) ağırlık verilmesi gerektiği belirlenebilir. Benzer şekilde, psikolojik danışmanlar ebeveyn eğitimlerinin düzenlenmesinde araştırma bulgularından yararlanabilirler. Bu çerçevede araştırma sonuçlarının sağlıklı aile ilişkilerinin oluşturulması konusuna katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.4. Sınırlılıklar

1.4.1. Örnekleme grubuna ait sınırlılıklar

1. Araştırma 2012–2013 eğitim-öğretim yılında Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi'nin farklı fakültelerine devam eden (eğitim, iktisadi ve idari bilimler, fen-edebiyat) ve halen romantik bir ilişkiye sahip farklı sınıf düzeylerinde bulunan lisans öğrencileriyle sınırlıdır.

2. Bu araştırmada istikrar romantik ilişkilerle, romantik ilişkiler ise karşı cinsle yaşanan flört ilişkileriyle sınırlandırılmış, aynı cinsle ilişkiler ve evli öğrenciler araştırma kapsamı dışında tutulmuştur.

1.4.2. Ölçme araçlarına yönelik sınırlıklar

1. Üniversite öğrencilerinin romantik ilişkilerindeki istikrarı, İlişki İstikrarı Ölçeğinden (İİÖ) aldıkları puanlarla sınırlıdır.

2. Üniversite öğrencilerinin cinsiyet rolü algıları, BEM Cinsiyet Rolü Envanteri'nden (BCRE) aldıkları puanlarla sınırlıdır.

3. Üniversite öğrencilerinin romantik ilişkilerle ilgili akılcı olmayan inançları, Romantik İlişkilerde Akılcı Olmayan İnançlar Ölçeği'nden (RAINÖ) aldıkları puanlarla sınırlıdır.

1.5. Tanımlar

Bağlanım: İyi ya da kötü ilişkiyi sürdürme isteğini ve eşe psikolojik bağlanma duygularını içeren uzun süreli yönelimlerdir (Rusbult ve Buunk 1993).

Cinsiyet Rolü: Kadın ya da erkek olmaya ilişkin toplumun ve kültürün yüklediği anlamları ve beklentileri ifade eden, bireyleri kadınsı ya da erkeksi olarak kategorize eden psikososyal özelliklerdir (Rice 1996).

Romantik İlişkilere İlişkin Akılcı Olmayan İnançlar: Bireyin ilişkinin doğasına ve ilişkide bulunulan kişilere yönelik abartılmış, katı, değişime dirençli ve mantıklı olmayan inançlardır (Saraç 2013).

BÖLÜM II

2. KURAMSAL ÇERÇEVE ve İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde bağlanım, karşılıklı bağlanım kuramı, yatırım modeli, romantik ilişkilerle ilgili akılcı olamayan inançlar ve cinsiyet rolleri hakkında kuramsal bilgiler ve bu kavramlarla ilgili araştırmalara yer verilmiştir.

2. 1. Bağlanım

Psikolojik bağlanma olarak tanımlanabilecek bağlanım, herhangi bir ilişkiyi uzun süreli devam ettirmeye yönelik arzuları içermektedir. Rusbult ve Buunk'a (1993) göre bağlanım ilişkiyi sürdürme isteğinden daha fazlasını ifade eder. Onlar'a göre bağlanım, ilişkiye bağımlılık deneyimini bir bütün olarak temsil eden psikolojik bir durumdur. Bununla birlikte, bağlanım ilişkinin iyi ya da kötü olması durumunda ilişkiyi sürdürme isteğini ve partnere bağlanma duygularını içeren uzun süreli niyetleri temsil eder ve bağlanım devam eden ilişkilerde bilişsel ve duygusal bileşenlerle pek çok davranışı doğrudan etkileyen öznel bir durumdur.

Bağlanımın duygusal ilişkilerdeki boyutunun incelenmeye başlanması 1965'lerde başlamış ve 1980'lere kadar kuramsal bir çerçeveye oturtulmuştur (Adams ve Jones 1999). Bağlanım ile ilgili birbirine yakın olmakla birlikte farklı tanımlamalar olduğu görülmektedir. Psikolojik olarak bağlanma buna göre, bağlanım iyi ya da kötü ilişkiyi sürdürme isteği, eşe psikolojik bağlanma duygularını içeren uzun süreli yönelimler (Adams ve Jones 1997, Drigotas ve Rusbult 1992, Le ve Agnew 2003,

Rusbult 1983, Rusbult 1991, Rusbult ve Buunk 1993, Wieselquist, Rusbult, Foster ve Agnew 1999), kendini partnerine ve ilişkiye adama (Johnson ve Rusbult 1989, Stanley ve Markman 1992); ilişkiden doyum sağlanırken, alternatif ilişkilerin az sayıda olması (Adams ve Jones 1997, Arrige ve Agnew 2001, Rusbult 1983, Rusbult ve Buunk 1993) ve ileriye dönük ilişkiyi sürdürme niyeti (Rusbult ve Martz 1995, Rusbult, Martz ve Agnew 1998) olarak ele alınmıştır.

Pryor ve Roberts, (2005) 50 çiftle (30'u evli, 20'si birlikte yaşayan) ilişki bağlanımı denilince ne anladıkları ve ilişkileriyle ilgili düşüncelerini paylaştıkları görüşmeler yapılmıştır. Katılımcılardan “genel olarak bağlanım ne anlama gelir?”, “kişisel olarak bağlanım ne anlama gelir?” gibi soruların cevapları istenmiştir. Bağlanıma ilişkin yapılan tanımlamalara bakıldığında güven ve dürüstlük zorunluluğu (zorunluluk, onursal niyet), ilişkiyel gelecek (sonsuzaya kadar, uzun süre kalma niyeti), şartsız birliktelik (iyi ya da kötü günde), ilişki için çaba harcamak (problemler için çaba harcamak, birlikte kalmak için uğraşmak), hoşgörü, güven, iletişim ve sadakat gibi karakteristik tanımlamalar yapıldığı görülmüştür. Katılımcıların “Sizi ilişkiye devam ettirmenizi sağlayan en önemli faktörler nelerdir?” sorusuna verdikleri cevaplar beş faktör olarak gruplandırılmıştır:

- 1- Kişisel faktörler (duygusal faktörler; saygı, sevgi, güven, dürüstlük)
- 2- İlişki faktörleri (ilişkilerdeki amaç birliği, değerler, ilişkinin geçmişi ve bugünü, iletişim ve cinsellik, birlikte zaman geçirme)
- 3- Dışsal faktörler (yeni bir partneri bulma zorluğu, aile, beklentiler)
- 4- Değerler (inançlar, yeminler)
- 5- Ailesel-çocuk faktörü (aile yaşantısı, geniş aile yaşantısı)

Benzer şekilde, Hampel ve Vangelisti (2008) yaptıkları araştırmada “hayatınıza anlam veren şey nedir?” sorusunu yönelttiklerinde katılımcılarının çoğunun cevabının romantik ilişkileri olduğunu görmüşlerdir. Aynı araştırmada bireylere

bağlanımın anlamıyla ilgili sorular sorulmuş ve katılımcıların önemli bir bölümünün “iyi ya da kötü zamanlarında partnerlerinin kendileriyle olacağına inanç, ihtiyacı olduğunda kendisiyle etkinlikler yapacağına inanma” olarak ifade etmişlerdir.

Bağlanım birbiriyle ilişkili duygusal ve bilişsel bileşenlerin şartlarını içermektedir. Duygusal bileşen boyutunda bireyin mevcut ilişkisinin, psikolojik iyi oluşunun en önemli kaynaklarından biri olduğuna yönelik inancının varlığıyla ilişkisine psikolojik olarak daha fazla bağlanmasını içermektedir. Bilişsel bileşen ise bağımlılığın artmasıyla birlikte bireyin ilişkisiyle ilgili geleceğe yönelik planlar yapması ve kendini buna hazırlamasıdır. Sonuç olarak, bağlanım ilişki için harcanan çaba ve sürdürme niyetiyle motive olarak bağımlılığın artışının bir sonucudur (Rusbult, Olsen, Davis ve Hannon 2001). Benzer şekilde Rusbult, Arriage ve Agnew (2001) bağlanım düzeyinin duygusal (psikolojik bağlanma), davranışsal (ilişkiyi sürdürme niyeti) ve bilişsel (geleceğe ilişkin yönelimler) bileşenleri içeren bir süreç olduğunu ileri sürmüşlerdir.

Robinson ve Blanton (1993) bağlanımı inceledikleri araştırmada; katılımcıların bağlanımdan iletişimlerin niteliği ve ilişkilerindeki yakınlık gibi olumlu özelliklerden bahsettikleri görülmüştür. Buna karşılık ilişkilerini bitirme durumlarında ödeyebilecekleri bedeller yüzünden ilişkilerini sürdürdüklerini ifade edenler de görülmüştür (Cupach ve Metts 1986). Kuramsal olarak bağlanımı açıklama çabalarına bakıldığında birçok yaklaşım olduğu görülmektedir.

Bağlanım Oliver (1990) tarafından Bağlanım Modeli çerçevesinde “ilişkiden elde edilen ödüllerin ve ilişkiye yapılan yatırımların katkısıyla, orantısız olarak alternatiflerin niteliğinin karşılaştırılması sonucu ortaya çıkan süreç” olarak tanımlamışken; Strachman ve Goble (2006) bağlanımı yaklaşma-kaçınma boyutlarıyla açıklamışlardır. Yaklaşma bağlanımı, ilişkiyi sürdürme niyetini; kaçınma bağlanımı da ilişkiyi sonlandırmaktan kaçmaya atıfta bulunur. Yaklaşma ilişkiyle ilgili elde edilen kazançlar, kaçınma ilişkinin bitmesi durumunda ödenecek bedellerle ilgilidir.

Diğer taraftan, Agnew, Van Lange, Rusbult ve Langston (1998) bağlanımı açıklamak amacıyla Bilişsel Bağımlılık Modeli'ni geliştirmişlerdir. İlişkiye bağlanımın bireyin spontane bir şekilde dile getirdiği ilişkisine ve partnerine yüksek oranda uyumlu olma kendisini ilişkisinin merkezinde algılamasıyla ilgili olduğunu ileri sürmüşlerdir. İlişkilerine bağlanımları yüksek olan bireylerin ilişkileriyle ilgili daha pozitif düşüncelere sahip olduklarını, negatif düşüncelere daha az kapıldıklarını ileri sürmüşlerdir.

Bu tanımlardan yola çıkılarak bağlanım, 'ilişkiden sağlanan doyumun ve ilişkinin bitmesi durumunda yaşanacak kayıpların fazla olacağına inanç, alternatiflere yönelik olumsuz değerlendirmeler sonucunda kişinin partneriyle ilişkisini sürdürmeye yönelik isteği ve kararlılığı' şeklinde tanımlanabilir.

Adams ve Jones (1997) evlilik ilişkilerindeki bağlanımı açıklamak için üçlü bir sınıflandırma önermişlerdir. Bunlar çekim, zorlayıcı ve ahlak-normatif boyutlarıdır. Çekim boyutu doyum, aşk, bağlanım ve sadakat gibi olumlu duyguları içerir. Zorlayıcı boyut, evliliği sonlandırmanın doğuracağı sosyal, duygusal ve maddi bedelleri içerir. Bireyin ilişkiyi sürdürmeye yönelik kendini kişisel, dini ve sosyal olarak sorumlu hissetmesidir. Ahlaki-normatif boyut ise bireyin sosyal ve dinsel inançlar sebebiyle evliliğini sürdürmeye zorunlu hissetmesidir.

Farklı bağlanım kuramları bağlanımın tanımlanmasında olduğu gibi, yapısı hakkında da farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Rusbult, Martz ve Agnew (1998) bağlanım türlerinin olmayacağını ve bağlanımın tek boyutlu olduğunu iddia ederken; Johnson (1999) ve Levinger (1965, 1991) bağlanımın farklı türleri olduğunu ve çok boyutlu olarak incelenebileceğini ileri sürmüşlerdir. Dolayısıyla, araştırmacıların bakış açılarındaki bu farklılıkların bir sonucu olarak bağlanımın ortaya çıkışına ve gelişimine yönelik çok sayıda kuramsal açıklama yapılmıştır. Aşağıda bu kuramlarla ilgili bilgiler verilmiştir.

2.1.1. Karşılıklı bağımlılık kuramı (KBK)

Bağlanımla ilgili geliştirilen modeller kaynağını büyük oranda Thibaut ve Kelley (1959)'nin KBK'dan almaktadır (Rusbult 1993). KBK eşler arasındaki etkileşime odaklanmaktadır. Etkileşim bireylerin, gösterdikleri davranışlarla kendilerinin ve partnerlerinin iyi oluşlarını etkileme sürecine atıfta bulunur. Bireylerin birbirleriyle iletişim kurmaları, birbirlerini mutlu etmeye çalışmaları olarak tanımlanmaktadır (Rusbult, Arriage ve Agnew 2001). Kuram'a göre, etkileşim sonucunda bireyler elde edilecek çıktıları ve davranış şekillerini tek taraflı ya da çift taraflı etkileme potansiyeli olarak da tanımlanabilir. Daha geniş anlamda etkileşim aynı anda ya da ardışık olarak ortaya konulan davranışlarla; hem kendilerinin hem de partnerlerinin iyilik hallerini ve çıktılarını etkileyen, gelecekteki davranış seçeneklerini etkileme süreçleridir (Rusbult, Wieselquist, Foster, ve Witcher 1999, Rusbult, Arriage ve Agnew 2001).

KBK'nın amacı, ilişkilerin kişilere sağladığı davranışsal getirileri açıklamaya çalışmaktır. Kuram'a göre ilişki istikrarının iki bileşeni bulunmaktadır. Bunlar bağımlılık ve doyum düzeyleridir. Bağımlılık düzeyi bireylerin o ilişkiye ne kadar ihtiyaçları olduğu, ilişkilerinden ne kadar doyum sağladıkları ve birlikte olmalarının verdiği mutlulukla ilişkilidir (Bilecen 2007). Ayrıca, bağımlılık düzeyindeki değişme bireylerin birbirlerini ne kadar etkilediğine bağlıdır (Rusbult ve Arriage 1997). Doyum düzeyi ise, bireylerin ilişkilerini olumlu değerlendirmeleriyle ve partnerlerinin önemli ihtiyaçlarını doydurduklarına inanma derecesiyle ilişkilidir. Doyum, ilişki ile ilgili olan bütün olumlu ve olumsuz duyguları içine almaktadır ve ilişkiye bağlanımı artırır (Thibaut ve Kelley 1959, Rusbult, Martz ve Agnew 1998).

Bağlanım ilişki doyumundan güç alarak ve alternatiflerin olumlu algılanmasını zayıflatarak ilişkiye bağımlılığı arttırmaktadır (Le ve Agnew 2003). İlişki doyumunu genellikle insanların ilişkileriyle ilgili öznel duygularına gönderme yapmak amacıyla kullanılır. Fletcher, Simpson ve Thomas (2000)'a göre doyum bağlılık, yakınlık, aşk, tutku ve güvenden oluşan doyum ile ilişkilendirilen altı bileşenden biridir. Doyumu açıklamaya çalışan modellerden doyumun yararı insanlar için daha önemlidir.

Doyumun önemi ilişkilerin gerçekten sürüp sürmeyeceği ya da bitip bitmeyeceğiyle ilgili olmasına dayanmaktadır (Hendrick 2004). Benzer şekilde, Karney ve Bradbury'e (1995) göre doyum bir ilişkinin iyiliği ile ilgili bir çeşit "barometre" niteliği taşımaktadır. İlişkinin geleceğini hakkında fikir veren tek barometre olmamakla birlikte en önemlilerinden biri olduğunu ileri sürmüşlerdir.

Bağlanmayı etkileyen bir etmen olarak kavramsallaştırılan KBK (Drigotas, Rusbult ve Verette 1999) ilişki ortaklarının ilişkiye karşılıklı olarak ne ölçüde girdikleri üzerinde durmakta ve iki temel yapı içermektedir. Bunlar; (1) bağımlılık düzeyi, bir kişinin kendi gereksinimleri karşılayabilmek için ilişkiye ne kadar bağımlı olduğu ve (2) bağımlılığın karşılıklılığı, ortakların ilişkiye bağımlılıklarının ve giriş düzeylerinin birbirlerine ne kadar benzediği ile ilgilidir (Hendrick 2004). Birey partnerinin de kazançlar elde etmesini sağladığı durumlarda ortak bağımlılık gelişir. KBK'ye göre bireyler ilişkilerinden doyum sağladıkça ilişkilerine devam ederler (Le ve Agnew 2003).

Thibaut ve Kelley (1959) bireylerin ilişkilerinden en üst düzeyde ödül elde etmek ve bu ilişkilerine en az bedeli ödemek istediklerini ifade etmektedirler. Bedeller, değerli çıktılarla ilişkilendirildiğinde kazançlar ya da yatırımlar olarak algılanırlar, tersi durumda ise kayıp olarak algılanır. İlişki için ödenen bedeller olumlu değerlendirildiğinde, bedeller ile birlikte doyumunda arttığı, olumlu değerlendirilmediğinde ise bedeller artmakta fakat doyum azalmaktadır (Akt. Berger ve Janoff-Bulman 2006).

Bütün bunlarla birlikte ilişkinin bitmesi durumunda ödenecek bedelin büyük oluşu ilişkinin sürdürülmesine katkı sağlarken; ilişki dışındaki olası alternatiflerin çekici olması ilişkinin sürdürülmesine engel oluşturmaktadır (Hendrick 2004). KBK'ye göre bireyin bağıllığı alternatiflerinin niteliğinden de etkilenir. Alternatiflerin niteliğinden kastedilen birey için uygun ve ulaşılabilir alternatif ilişkilerdir. Bireyin mevcut ilişkisi dışında en önemli ihtiyaçlarını etkili bir şekilde farklı bir ilişkide

(arkadaşlar, farklı bir partner, aile, yalnız olma) karşılama derecesine atıfta bulunur (Rusbult, Martz ve Agnew 1998).

Bireyin alternatif ilişkiden daha iyi çıktılar elde edebileceğine yönelik algısı, mevcut ilişkisinden ayrılarak alternatife yönelmesine sebep olabilmektedir. Diğer bağlanım bileşenlerinin etkili olmadığı durumlarda birey daha iyi çıktılar elde edebileceği partnere yönelir. Herhangi bir ilişkiye girmeme (yalnız olma) uygun bir takım ilişkilere girmekten daha tercih edilebilir görülebilmektedir (Le ve Agnew 2003).

KBK'ye göre devam eden ve doyum sağlayan ilişkiler, ödülü yüksek ve bedeli düşük olanlardır. Rusbult ve Van Lange (2003) ödül-bedel temelli etkileşimi açıklamak için Kazanç Matrisi isimli aracın kullanılabilceğini ileri sürmüşlerdir. Kurama göre, etkileşim sonucu elde edilen kazançlar, matris formunda gösterilebilir. Buna göre 2x2 matrisinin sütunları A kişinin davranışlarını, satırlarıysa B kişinin seçeneklerini içerir. Bu kesişme sonucunda her bir hücre çiftlerin davranışlarının kesiştiği iki kazanç değeriyle ilişkilidir. Bu değerler her bir kesişimin kişiler üzerindeki etkisini, diğer bir ifadeyle eşlerin birbirlerine bağımlılık derecesini temsil eder (Rusbult ve Arriage 1997, Rusbult, Arriage ve Agnew 2001).

İlişkideki etkileşimleri tanımlamak amacıyla kullanılan bir diğer araç da dönüştürme listesidir. Bu liste çiftlerin ilişki içerisindeki davranış ve kazançlarını sunmakla birlikte, çiftlerin birbirlerine ilişkin karşılıklı bağımlılık örüntülerini de gösterir. Kazanç matrisi ve dönüştürme listesi, etkileşim içerisindeki bireylerin olası bütün davranışlarını sunar (Rusbult ve Van Lange 2003).

KBK'nin üzerinde durduğu bir diğer kavramı da güç kontrolüdür. Bu kavram ilişki içindeki ödül-bedel ilişkisinin bireylerin davranışları aracılığıyla birbirlerini karşılıklı olarak etkileme derecesine atıfta bulunur. Güç kontrolü, ilişki içindeki bireylerden birinin diğerinin davranışlarını kontrol altında tutabilme oranı yükseldikçe, bu bireyin ilişki içindeki gücü de artmaktadır (Rusbult ve Arriage 1997).

KBK'ya göre etkileşim sürecinde bireylerin davranışları sonucu doyum ya da hoşnutsuzluk gibi hoş giden sonuçlar ortaya çıkabilirken kaygı, çatışma, mutsuzluk gibi bedeller ödenebilir. Ödül-bedel ilişkisinin (kazanç bağımlılığının) dört önemli süreci bulunmaktadır. Bunlar;

a) *Bağımlılık Düzeyi:* Bireylerin ilişkilerinden elde ettikleri kazançlar üzerinde, bireyin kendi davranışlarıyla birlikte her iki tarafın da ortak etkinliklerinin etkili olma derecesi olarak tanımlanmaktadır. Eşlerin mevcut ilişkilerinden sağladıkları kazançları, alternatif ilişkilerden elde edilebileceği kazançlardan daha fazla algılaması ilişkisine bağımlılığını arttırmaktadır (Rusbult ve diğerleri 1999). Bağımlılığı artıran bir başka faktör ise, bireyin ayrılması durumunda ya da farklı ilişkilerden daha iyi kazançlar elde edemeyeceklerine olan inançlarıdır. Bu inançlar, bireyleri mevcut ilişkilerine bağımlı hale getirme eğilimindedir (Rusbult ve Arriage 1997).

b) *Bağımlılığın Karşılıklı Olması:* Tek taraflı bağımlı olmaya karşılık, eşlerin karşılıklı olarak birbirlerine aynı derecede ihtiyaç duymalarını içermektedir (Rusbult ve diğerleri 1999). Bir ilişkide sadece eşlerden biri bağımlı olduğunda, tek taraflı; bireylerin her ikisinin de bağımlı olduğu durumlarda karşılıklı bağımlılık söz konusudur (Rusbult, Arriage ve Agnew 2001, Rusbult ve Van Lange 2003). Rusbult ve Arriage (1997) karşılıklı bağımlı eşlerin ilişkilerini koruma noktasında benzer hassasiyetlere sahip oldukları için, olumsuz duyguların yaşanmasını önlemede ilişkinin devam etmesini destekleyeceğini ileri sürmüşlerdir.

c) *Bağımlılığın Temeli:* Bağımlılığın, bireyin kendi etkinliklerinin bir sonucu mu yoksa eşlerin ortak etkinliklerinin mi kontrolü altında olduğunu ifade eder (Rusbult ve diğerleri, 1999). Eşlerin ilişkilerinden elde ettikleri kazançların partnerlerine bağlı olarak elde edilebilmesi çok önemlidir. Eşlerin birbirlerinin evlilikten kazançlarını etkileme gücüne, “güç kontrolü” denilmektedir. Partnerin kazancının eşi etkileme gücü arttıkça, ilişkideki kontrolü de artmaktadır. Buna

karşılık eşlerin kazançlarına, hem kendi hem de partnerlerinin davranışları sebep olmuşsa, ilişkide ortak kontrol söz konusudur (Rusbult, Arriage ve Agnew 2001).

d) Sonuçların Uygunluğu: Eşlerin ortak yaşantıları benzer şekillerde değerlendirme derecesi olarak tanımlanır. Eşlerin karşılıklı olarak benzer şekilde olumlu ya da olumsuz kazançları tercih etmeleri ile ilgilidir (Rusbult ve diğerleri 1999).

Thibaut ve Kelley'e (1959) göre, bireyler ilişkilerinden elde ettikleri sonuçları değerlendirmek için, karşılaştırma düzeyi ve seçenekler için karşılaştırma düzeyini kullanmaktadırlar. Karşılaştırma düzeyi, bireyin o zamana kadar yaşadığı ilişkilerden elde ettiği kazançların ağırlıklı ortalamasıdır ve genelde yükselme eğilimi göstermektedir. Seçenekler için karşılaştırma düzeyi ise, var olan ilişki dışında olası başka ilişkileri ve bunlardan elde edilebilecek sonuçları göz önünde bulundurmaktır. KBK'ya göre birey yaşadığı ilişkiden ne denli doyum aldığına karar verirken karşılaştırma düzeyini temel almakta ve mevcut ilişkiden elde ettiği kazançlar, karşılaştırma düzeyinin üstünde ise ilişkiyi doyumlu olarak nitelendirmektedir. Buna karşılık, ilişkiden edinilen kazanç, karşılaştırma düzeyinin altındaysa, ilişki doyumsuz olarak kabul edilmektedir. İlişkinin doyumlu veya doyumsuz olması, ilişkinin istikrarını tek başına belirleyen etken değildir. KBK'ya göre bu noktada, seçenekler için karşılaştırma düzeyi kavramı ön plana çıkmaktadır. Seçenekler için karşılaştırma düzeyi ulaşılabilir en uygun alternatifte atıfta bulunur (Rusbult, Arriage ve Agnew 2001). Birey mevcut ilişkiden elde ettiği kazançları, olası diğer ilişkilerin kazançlarından yüksek olarak değerlendirirse, ilişkiyi sürdürme eğilimi göstermektedir. Buna karşın, olası ilişkilerin kazançları daha yüksek olarak değerlendirilirse, mevcut ilişki doyum verici olsa bile istikrarlı değildir ve birey uygun bir seçenek durumunda mevcut doyumlu ilişkisini bitirmeye yönelebilecektir (Thibaut ve Kelley 1959, Hovardaoğlu 1996, Le ve Agnew 2003, Büyükaşahin, Hasta ve Hovardaoğlu 2005). Buradan hareketle bireylerin şuan ki ilişkilerini nereye koyduklarını, mutlu muyum sorularını cevaplamak için karşılaştırma düzeyini; buna karşılık mevcut ilişkiyi sürdürmeli miyim sorusuna cevap vermek için de seçenekler

için karşılaştırma düzeyi kullanıldıkları sonucuna varılabilir (Rusbult, Arriage ve Agnew 2001).

Thibaut ve Kelley'e (1959) göre seçenekleri karşılaştırma ve karşılaştırma düzeyleri göz önüne alarak, birey mevcut ilişkisi sürdürüp sürdürmeyeceğine olası şu durumları değerlendirerek karar vermektedirler:

1. Bir ilişkide ödüllerin bedellere göre dengesi hem karşılaştırma düzeyi, hem de seçenekler için karşılaştırma düzeyini aşarsa, hem doyum, hem de bağımlılık yüksek olacaktır (ilişkilerin doyumlu ve istikrarlı algılanması).
2. Sonuçlar ya da kazançlar, hem karşılaştırma düzeyinin, hem de seçenekler için karşılaştırma düzeyinin altındaysa, hem doyum, hem de bağımlılık düşük olacaktır (ilişkinin doyumsuz ve istikrarsız algılanması).
3. Sonuçlar ya da kazançlar, karşılaştırma düzeyinin üzerinde, seçenekler için karşılaştırma düzeyinin altındaysa, doyum yüksek, ama bağımlılık düşük olacaktır (ilişkinin doyumlu fakat istikrarsız algılanması).
4. Sonuçlar ya da kazançlar, karşılaştırma düzeyinin altında, ama seçenekler için karşılaştırma düzeyinin üstündeyse, doyum düşük, ama bağımlılık yüksek olacaktır (ilişkinin doyumsuz fakat istikrarlı algılanması).

Hovardaoğlu (1996) ise benzer şekilde seçenekleri karşılaştırma ve karşılaştırma düzeyi arasındaki ilişkileri Şekil 1'deki gibi ifade etmektedir.

	<u>İstikrarlı İlişki</u>	<u>İstikrarsız İlişki</u>
<u>Doyum Yüksek</u>	Kazanç = Karşılaştırma Düzeyi > Seçenekler için karşılaştırma düzeyi (1)	Kazanç = Karşılaştırma Düzeyi < Seçenekler için karşılaştırma düzeyi (3)
<u>Doyum Düşük</u>	Kazanç < Karşılaştırma Düzeyi > Seçenekler için karşılaştırma düzeyi (4)	Kazanç < Karşılaştırma Düzeyi > Seçenekler için karşılaştırma düzeyi (2)

Şekil 1: Seçenekleri Karşılaştırma ve Karşılaştırma Düzeyi Arasındaki İlişki

KBK bireyin ilişkisine bağlanım düzeyinin a) doyum düzeyinin yüksek olması ya da yakınlık, cinsellik, arkadaşlık gibi önemli ihtiyaçlarını ilişkide karşılması, b) alternatiflerin niteliğinin yetersiz olması ya da bireyin önemli ihtiyaçlarının ilişkinin bitmesi durumunda (alternatif ilişki, ayrılma durumu, arkadaşlarıyla zaman geçirme) karşılayamayacak olması, c) yatırım miktarının yüksek olması (zaman, çaba maddi aidietler, ortak arkadaşlar) ya da birçok önemli kaynağın ilişkiye bağlı olması, ilişkinin bitmesi durumunda değerinin düşebilecek olma dercesine bağlı olarak değiştiğini ileri sürmektedir (Rusbult, Arriage ve Agnew 2001, Rusbult ve diğerleri 2001, Rusbult, Olsen, Davis ve Hannon 2004).

KBK'ye göre birey ilişkisine bağımlıysa (doyum düzeyi yüksekse) ve mevcut ilişkisi dışında bir seçeneği yoksa (alternatifler yetersizse) ilişkisini sürdürme eğilimi gösterir (Rusbult, Martz ve Agnew 1998). Sonuç olarak, KBK bireylerin ilişkilerinde en az bedel ödeyerek en yüksek doyumunu hedeflediklerini ileri sürmektedir. Ayrıca, kişiler ilişkilerinden elde ettikleri kazançları seçeneklerle karşılaştırmakta ve kazancın olumlu, doyum verici olması durumunda ilişkilerin devam etme eğiliminde olduğunu ifade etmektedir (Drigotas ve Rusbult 1992, Hovardaoğlu 1996, İmamoğlu ve Yasak 1997, Rusbult 1983).

2.1.2. Üçlü bağlanım modeli

Bağlanımı açıklamaya yönelik olarak ortaya atılan bir diğer bağlanım kuramı Johnson'un Üçlü Bağlanım Modeli'dir. Johnson diğer kuramlardan farklı olarak dini ve kuralcı normları içeren ahlaki boyutu eklemiştir. Johnson (1973, 1991) bağlanımı, ilişkiyi sürdürmeye dair verilen öznel bir karar olarak görmektedir (Akt: Bilecen 2007). Diğer kuramlarla tutarlı olarak bu kararı kişisel (ilişkiyi sürdürmek istediği için sürdürme), ahlaksal (ilişkiyi sürdürme gerekliliği) ve yapısal (ilişkiyi sürdürmek zorunda olduğu için sürdürme) boyutlar gibi üç boyutun etkilediğini ileri sürmüştür (Adams ve Jones 1999).

Johnson (1991)'a göre, kişisel boyut; eşin çekiciliği, ilişkinin çekiciliği ve ilişki kimlik olmak üzere üç bileşenden oluşmaktadır. Ahlaksal boyut; boşanmama yönünde ahlaksal zorunluluk, kişisel olarak eşe karşı duyulan sorumluluk, kişinin inançları ve değerleri doğrultusunda ilişkiyi sürdürme gereksinimidir. Yapısal boyut ise, mevcut ilişki dışındaki ilişki seçenekleri, var olan ilişkiyi sürdürmeye yönelik sosyal baskılar, ilişkiyi bitirmenin zorlukları ve geri alınamayan yatırımlar olmak üzere dört bileşenden meydana gelmektedir. Ayrıca, yapısal boyut ilişkinin devam ettirilmesine yönelik zorunlulukları da içermektedir. Bunlar; zaman ve diğer kaynaklar açısından ilişkiye yapılan ve bir daha ele geçmeyecek yatırımlar, ilişkiyi sürdürmeye yönelik kişinin içinde bulunduğu sosyal çevreden gelen baskı, sona erdirme sürecinin zorlukları, uygun seçeneklerin varlığı ya da yokluğudur (Büyükşahin 2007).

Kişisel bağlanım ya da başka bir deyişle ilişkiyi sürdürme arzusu ilişki ile ilgili tutum (ilişkinin çekiciliği), partnerine ilişkin tutum (partnerin çekiciliği) ve ilişki kimlik, ya da kişinin ilişkideki karı, koca, kardeş ya da bunun gibi konumlarına bağlılığı ve bunun kişinin benlik kavramıyla ne kadar özdeşleştirdiğinin bir fonksiyonudur (Johnson 1991). Kişisel bağlanım kişinin eşine ve evliliğine yönelik olumlu duygular beslemesini, kendinin ilişkiye ait hissetmesini ve ilişkiyi içselleştirmesini içerir. Genel olarak ilişkiyi sürdürmeye yönelik isteklilik olarak tanımlanır (Johnson 1999).

Yapısal bağlanım ilişkinin bitmesi durumunda yatırımların kaybedilmesi, olası olumsuz toplumsal tepkiler, ödeyeceği bedeller gibi karşılaşılabileceği olumsuz sonuçlarla ilgilidir. Yapısal bağlanım, ilişkinin devam ettirilmesi mecburiyeti hissi olup, dört fonksiyonla kuramsallaştırılır. Bunları şöyle özetlemek mümkündür (Johnson 1999).

1) Zaman ve diğer kaynaklar açısından ilişkiye yapılan ve bir daha ele geçmeyecek yatırımlar,

2) İlişkiyi sürdürmeye yönelik olarak kişinin bulunduğu sosyal ağın üyelerinden gelen sosyal baskı,

3) Sona erdirme sürecinin zorlukları (evliliği sona erdirme hemen her zaman, zaman alıcı ve pahalı olmaktadır),

4) Uygun seçeneklerin varlığı ya da yokluğu,

Ahlaksal bağlanım bireyin kişisel değerleriyle uyumlu olarak doğru olanın ilişkisini sürdürmek olduğuna yönelik inancıdır. Bu bağlanım boyutunda eşe verilen söz ve zorunluluk duygusu ön plandadır. Bu bağlanım türünde bireyler ilişkinin devamlılığına ve toplumsal olarak sürdüreceğine yönelik verdiği beyanat sebebiyle ilişkilerini sürdürmeyi tercih ederler. Buna ek olarak ilişkinin türü de (flört ya da evlilik olması) ahlaksal bağlanımın derecesini belirler. Örneğin, flört ilişkisinin bitmesi, evliliğin bitmesiyle kıyaslandığında daha kabul görür (Johnson 1999).

Sonuç olarak kişisel boyutun “bu ilişkiyi sürdürmek istiyorum”; ahlaksal boyutun “bu ilişkiyi sürdürmeliyim” ve yapısal boyutun da “bu ilişkiyi sürdürmek zorundayım” gibi işlevleri vardır (Büyükşahin 2007).

2.1.3. Sargınlık modeli

İlişki doyumu ile ilişki istikrarı arasındaki doğal bağlantı üzerine yoğunlaşmış kuramlardan biri olan Levinger’in (1965) Sargınlık Modeli’ne göre, bireyler birtakım zorlayıcı durumlarla karşı karşıya kaldığında ilişkilerini sürdürme eğilimi gösterirler. Kurama göre bağlanımın üç belirleyicisi vardır: Mevcut ilişkinin çekiciliği, seçeneklerin çekiciliği ve engeller. Bunlardan çekicilik boyutu üç grupta ele alınabilir. İlki gelir, mülkiyet, maddiyat gibi çekici güçler; ikincisi kariyer ya da eğitimle ilgili başarılar vb. sembolik çekici güçler; üçüncüsü ise cinsel doyum ve arkadaşlık gibi duygusal çekici güçlerdir. Levinger engelleri de çekicilikte olduğu gibi üç gruba ayırmıştır: ayrılık ya da boşanma ile ortaya çıkan maddi kayıplarla ilgili engeller, evliliğin sürekliliğiyle ilgili dini inanışları ya da sosyal

onaylanmamayla ilişkili kaygıları temsil eden sembolik engeller ve çocukların varlığı gibi duygusal engeller. Modele göre, hem çekicilik hem de engellerle ilgili bu sınıflamalar, birbirlerinden bağımsız olarak ilişkinin sarginlığına ve ilişkinin sürdürülmesini sağlar (Büyükşahin 2007).

Sarginlık Modeli'ne göre ilişki çekiciliği arttıkça ilişki sarginlığı artmakta, ilişkinin sonlanma olasılığı azalmaktadır. Bununla birlikte mutsuz evliliklerinde sürdürdüğüne dikkat çeken Levinger bu durumun bireyin ayrılma durumunda ödeyeceği bedellerin engelleyici güçleri oluşturmasından kaynaklandığını ileri sürmektedir. İlişkiye yapılan maddi ve manevi yatırımların da ilişkinin bitirilmesini zorlaştırdığını ileri sürmüştür (Adams ve Jones 1999).

Bağlanımla ilgili bu kuramsal açıklamalara bakıldığında birbirlerine benzer olarak bağlanımın kişiler arası ilişkilerle üç farklı yönden etki ettiği görülmektedir. Bunlardan ilki bağlanımın çekici yönüdür; ilişkiyi sürdürmeye yönelik bireyin kişisel isteğidir. İkincisi ilişkiyi sürdürmeye zorlayan dini ve sosyal konuları içeren ahlaki değerlerdir. Son olarak ilişkinin bitmesi durumunda bireyin ödeyeceği maddi, manevi ve psikolojik bedeller bireyin ilişkisini sürdürmesine zorlamasıdır (Adams ve Jones 1999). Ayrıca söz konusu modeller KBK'ya dayanmaktadır. Rusbult (1983) KBK'yı bir adım ileri götürmüş ve Yatırım Modeli'ni geliştirmiştir.

2.1.4. Yatırım modeli (YM)

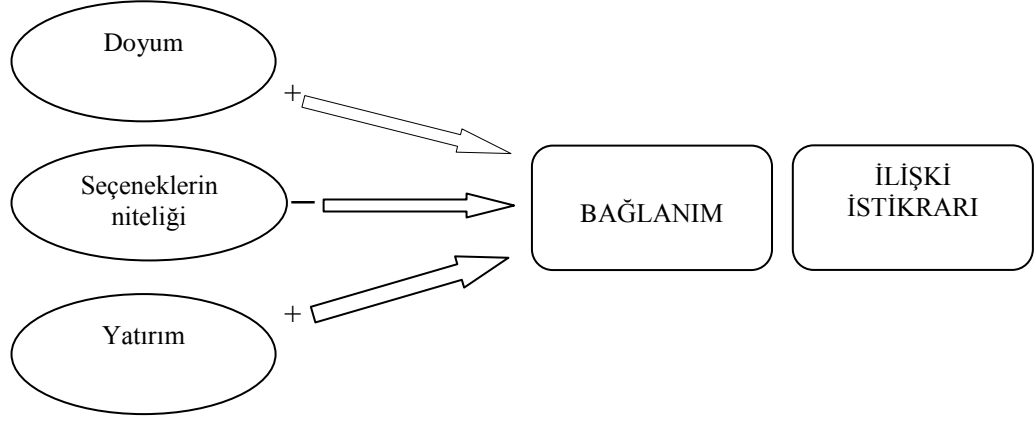
Kaynağını KBK'dan alan YM kişilerarası ilişkilerde ilişkilerin kurulmasını, sürdürülmesini ve sonlandırılmasını açıklamak amacıyla geliştirilmiştir (Rusbult 1993). KBK'da olduğu gibi YM de ilişki doyumu ile bağlanım arasındaki farklılığı vurgulamaktadır. Doyum ilişkiye ilişkin pozitif duygulanım ve çekim olarak tanımlanırken; bağlanım ise ilişkiyi sürdürmeye yönelik niyet, psikolojik olarak bağlanmışlık olarak tanımlanmıştır (Rusbult 1983). YM ilişkide iyi hissetmenin (hoşlanma, çekicilik, doyum) tek başına ilişkiyi sürdürmeye gönüllü olmasını

açıklayamayacağını ileri sürmektedir. Doyum düzeyi ilişkiye olan bağlanımın önemli bir parçası olduğunu kabul etmekle birlikte, ilişkiye olan bağlanımı ve bağımlılığı açıklamakta yeterli olmayacağını ileri sürmüştür (Rusbult ve diğerleri 2001).

Rusbult (1980, 1983, 1991) bireyin ilişkiye bağlanımının ilişkisel doyum (ilişkideki ödüllerin bedellere oranı olarak tanımlanır), alternatiflerin niteliği ya da ilişkisel durum (yalnızlık gibi) ve ilişkiye yapılan yatırımlar gibi birbirine bağlı birçok faktörden etkilendiğini ileri sürmüştür. Bu faktörlerden hangisinin daha ağır bastığına ilişkin algı bireyin ilişkisini pozitif ya da negatif yönlü olduğuna ilişkin fikir verir. Rusbult'a (1991) göre ilişkideki ödül derecesi arttıkça ilişki doyumunun artacağını dolayısıyla da ilişki bağlanımının artacağını ileri sürmektedir. Bununla birlikte bireyin alternatiflerinin yetersiz düzeyde olması ya da ilişkisine çok fazla yatırım yapması da ilişki bağlanımını artırır. Rusbult ilişki doyumunun olmadığı durumlarda ilişkiye yapılan yatırımların ve alternatiflerin yetersiz olmasının ilişkiyi sürdürmeye yönelik tuzak duygulara neden olduğunu ileri sürmüştür. Bireylerin ilişkilerinden yüksek ödüller ve düşük bedeller sağlamaya ve genel beklenti düzeyinin karşılaştırma seviyesini aştığı müddetçe ilişkilerinden elde ettiği doyumun artacağını ileri sürmektedir.

YM'ye göre, birey devam eden ilişkisindeki ödüllerin bedellerden yüksek olması derecesi kadar ilişkisinden doyum alır. Bununla birlikte mevcut ilişkisine alternatif olabilecek ilişkiler için de benzer şekilde ödül-bedel kıyaslaması yapılır. Bu kıyaslamaya göre alternatiflerin uygunluğu değerlendirilir. Bağlanımı etkileyen bir diğer faktör de ilişkinin bitmesi durumunda kaybedilecek olan psikolojik (zaman, enerji, çaba) ve maddi kaynaklar (paylaşılan mallar, çocuklar) olarak adlandırılan yatırımlardır (Rhatigan ve Axsom 2006).

Bağlanımı açıklayan YM bileşenleri aşağıdaki gibi ifade edilmektedir:

Şekil 2: YM’de Bağlanım ve İlişki İstikrarı (Impett, Beals ve Peplau 2001).

KBK’da olduğu gibi, yatırım modelinde de arkadaşlık, ait olma, cinsellik, yakınlık ve güvende olma gibi önemli gereksinimler ilişki içinde karşılanırsa, ilişkideki doyum düzeyi artmaktadır (Rusbult, Zembrot ve Gunn, 1982). Bireylerin ilişkilerinden aldıkları doyum seviyesi arttıkça ilişkilerine bağlanımları da artmaktadır. Birey ilişkisinden yüksek derecede olumlu kazançlar elde ettikçe ilişkisinden ve partnerinden sağlayacağı doyum artmaktadır. Bununla birlikte bireyin ilişkisiyle ilgili düşük beklentilere sahip olması, geçmiş yaşantılarıyla olası yaşantılarını kıyasladığında mevcut ilişkisini daha olumlu algılaması (karşılaştırma düzeyinin düşük olması) ilişkiye bağlanımını arttırmaktadır (Rusbult ve diğerleri 1999). Doyumun her zaman bağlanım ile güçlü bir ilişki kurması zorunlu değildir. Güçlü bağlanım, alternatiflerin yetersiz olmasından ya da ilişkisine çok fazla yatırım yapmasından kaynaklanıyor olabilir. Bireyin ilişkisine çok fazla yatırım yapmaması ya da uygun alternatiflerin karşısına çıkması durumunda, birey ilişkisinden doyum sağlıyor olsa bile ilişkisini bitirebilir (Rusbult 1983).

YM’ye göre, ilişkilerinden doyum alan bireyler ilişkilerine bağlanım göstermekle birlikte, bazen mutsuz olan bireylerin de ilişkilerini sürdürmek istedikleri görülmektedir. Örneğin, sevgisiz bir evlilik içerisinde bulunan birey, ayrılma durumunda yaşayacağı ekonomik problemlerden kaçındığı için ilişkisini

sürdürülebilmektedir. Sonuç olarak, doyum ilişki bağlanımını yordayan tek değişken değildir (Impett, Beals ve Peplau 2001).

Bireyler arkadaşlık, ait olma, cinsellik, yakınlık ve güvende olma gibi önemli gereksinimleri mevcut ilişkisinde karşılanamazsa, seçenekleri düşünmeye başlamaktadırlar. Bu seçenekler bir başkasıyla birlikte olma, arkadaşlarla zaman geçirme ya da yalnızlık olabilmektedir. Bir başka deyişle, bir ilişkiden doyum artar ve seçenekleri düşünme azalırsa ilişki bağlanımı artmaktadır (Rusbult, Zembrodt ve Gunn 1982).

Diğer taraftan, potansiyel partnerlere karşı ilgisi az olan bireylerin, alternatifleri olumlu değerlendiren bireylere oranla mevcut ilişkilerine daha güçlü bağlandıkları görülmektedir. Alternatiflere yönelik gösterilen olumlu ilgi ve dikkat mevcut ilişki için risk yaratmaktadır (Miller 2003). KBK'da da YM'de de yetersiz alternatiflere sahip olan bireylerin ilişkilerine daha fazla bağlandıklarını ileri sürmektedir (Rusbult 1983).

Bireyin mevcut ilişkisi dışında bulunan çekici ve uygun alternatiflere atıfta bulunan alternatiflerin niteliği YM'ye göre, bağlanımın doyumdan sonraki ikinci önemli yordayıcısıdır. Alternatiflerin niteliği, bireyin devam eden ilişkisi dışında elde edebileceği ödül ve ödeyebileceği bedellere ilişkin öznel (özel farklı bir kişi, arkadaşlarıyla ya da ailesiyle vakit geçirme ya da yalnız olma durumu) değerlendirmesidir (Impett, Beals ve Peplau 2001). Rusbult (1983) bağlanmış bireylerin çekici alternatifleri düşük seviyede değerlendirme eğiliminin iki süreçten kaynaklanıyor olabileceğini savunmaktadır: Birincisi, alternatiflerin gerçekten zamanla azalmasıdır. İkincisi, bilişsel açıklamalar ki uygun alternatifler hakkındaki doğrudan değişimleri savunmaktadır.

Alternatiflerin sınırlı olması ya da çekici alternatiflerin olmaması, bağlanımın güçlü olmasına; mevcut alternatiflerin çekici algılanması da bağlanımın zayıflamasına

sebeptir. Bununla birlikte bazı durumlarda bireylerin ilişkilerinden düşük doyum aldıkları, uygun alternatiflerin olmasına rağmen ilişkilerine bağlanımlarını sürdürdükleri görülmektedir. Bu durumda bağlanıma etki eden farklı bir faktörü işaret etmektedir (Rusbult ve diğerleri 1999).

YM'nin üçüncü önemli yordayıcısı zaman, çaba ya da para gibi ilişkide ortaklaşa oluşturulan ve ilişkinin bitmesi durumunda kaybedilmesi söz konusu olan kaynaklar olan yatırımlardır. Evliliklerde birlikte harcanan zamanın uzunluğu, sahip olunan ev ya da parasal ortak yatırımlar örnek olarak verilebilir (Impett ve diğerleri 2001). Model, ilişkiye yapılan yatırımların artması ile ilişki istikrarının kuvvetleneceğini ileri sürmektedir. Bu yatırımlar karşılıklı edinilen arkadaşlıklar, paylaşılan anılar, ilişki süresi, çocuklar vb. olabilir. Yatırımlar çocuklar ya da birlikte alınan ev gibi somut; ilişkide olunmasından elde edilen statü gibi soyut kazançlar da olabilir. Görüldüğü gibi, yatırımlar bireyin ilişkisini bitirmesi durumunda gözden çıkarması gereken ilişkisiyle ilgili tüm duygusal ve maddi kaynakları içermektedir.

İlişkiye yapılan yatırımları içsel (doğrudan ilişkiye yapılan yatırımlar; zaman, duygusal çaba, kendini açma....) ve dışsal (karşılıklı arkadaşlıklar, paylaşılmış anılar, maddi yatırımlar, sahip olunan çocuklar, ortak arkadaşlar, etkinlikler, nesnelere, vb.) olmak üzere ikiye ayırmaktadır (Rusbult 1980, 1983). Benzer şekilde Rusbult ve diğerleri (1999) ilişkiye yapılan yatırımları, ilişkinin gelişmesi umuduyla ilişkiye direkt aktarılan kaynaklar (zaman, çaba, kişisel kimlik) ve orijinalinde ilişkiyle alakalı olmayan ama ilişkinin vazgeçilmez bir parçası olan kaynaklar (çocuklar, paylaşılan arkadaş grubu) olmak üzere iki grupta benzer isimlerle sınıflandırmışlardır. İlişkiye yapılan yatırımlar ilişkiyi iki sebeple geliştirir. İlişkiye yapılan yatırımlar bireyin ilişkide kalması yönünde güçlü bir psikolojik baskı oluşturur. İkinci olarak da bireyin ilişkiye yaptığı yatırımlar oranında ilişkinin bitmesi durumunda ödeyeceği bedellerin artacağıdır. Örneğin, Rusbult ve Martz (1995) yaptıkları araştırmada evli olanların, çocuk sahibi olanların ve uzun süredir birlikte olanların ilişkilerine bağlanımlarının daha yüksek olduğu görülmüştür.

YM, KBK'yı iki açıdan genişletmektedir (Rusbult 1983). Birincisi bu model bağlanımın, mevcut ilişkiden alınan doyum, seçeneklerin niteliğinin değerlendirilmesi ve buna ek olarak ilişkiye yapılan yatırımların bir fonksiyonu olduğunu öne sürmektedir (Rusbult 1983). YM, ilişkiye yapılan yatırımın miktarı büyük olduğunda, ya da birçok önemli kaynağın doğrudan ya da dolaylı yolla ilişkiye katılması durumunda, bağlanımın artacağını ileri sürmektedir. YM'ye göre, bireyin mevcut ilişkisini devam ettirme olasılığı, ilişkisinden aldığı doyuma, kabul edilir bir seçeneği olmamasına ve yaptığı yatırım miktarının fazlalığına bağlıdır (Bilecen 2007). Rusbult (1983) ilişkiye yapılan yatırımların paylaşılan anılar ve ortak arkadaşlar gibi ödül olarak ortaya çıkabilirken, duygusal çaba veya maddi yatırımlar gibi bedellere de dönüşebileceğini ileri sürmüştür. Yatırımlar bireyi bir nevi ilişkisine hapseder ve ilişkiden vazgeçmesini zorlaştırır.

Rusbult (1983) ayrıca, ilişkinin geleceğine yönelik planların ilişkiye yapılan yatırımlar olduğunu ileri sürmektedir. Bu tür yatırımlar bireylerin ilişkilerine gönülsüz bir biçimde bağımlı olmasına neden olmakta ve bireyler ilişkilerinin sona ermesi durumunda bu yatırımlarından vazgeçmek ya da ilişkiyi bitirmenin bedelleriyle yüzleşmek zorunda kalmaktadırlar. Bunun bedeli bireyler için ağır olabilmektedir.

YM'nin, KBK'yı genişlettiği ikinci bağlamsa, bağımlılığın (dependence), bağlanıma (commitment) psikolojik bir deneyim oluşturmasıdır. Bağımlılık, ilişkilerin temel niteliği iken, bağlanım artan bağımlılığın bir sonucudur (Bilecen 2007).

YM bağlanımın artan bağımlılığın bir sonucu olduğunu ileri sürerek KBK'yı bir adım daha ileriye götürmüştür. Bağımlılık, ilişkilerin temel niteliği iken, bağlanım artan bağımlılığın bir sonucudur (Büyükşahin 2006). Bireyin ilişkisine bağımlılığı arttıkça ilişkiye olan bağlanımı da artmaktadır (Rusbult, Martz ve Agnew 1998). Bağımlılık "ilişki içerisinde önemli ihtiyaçlarının karşılanmasına güvenme derecesi" olarak ya da çiftlerin benzersiz bir biçimde birbirlerine önemli kazançlar sağlayacaklarına güvenme derecesi olarak tanımlanır (Rusbult ve Van Lange 1996).

Ek olarak, bağımlılık ilişkisi sürdürme isteği (doyum alma), sürdürme gereksinimi (yüksek düzeyde yatırımlar yapma) ve seçeneklerin olmaması (zayıf seçeneklere sahip olma) ile ilişkilidir (Rusbult, Martz ve Agnew 1998, Rusbult ve diğerleri 2001, Rusbult ve diğerleri 2004). Psikolojik bir deneyim olan bağlanım, bağımlılığın kapsamından daha fazlasını içerir. Bağlanım bireyin ilişkisine psikolojik ve davranışsal olarak uzun süreli olarak bağlanması (Rhatigan ve Axsom, 2006); partnerinin bağımlılığından kaynaklanan sadakat hissiyatı (Rusbult, Olsen, Davis ve Hannon 2001, Rusbult, Olsen, Davis ve Hannon 2004) ve bağımlılık duygusunun öznel olarak yaşanmasıdır (Rusbult, Martz ve Agnew 1998, Agnew, Van Lange, Rusbult ve Langston 1998).

YM'ye göre, arkadaşlık, ait olma, cinsellik, yakınlık ve güvende olma gibi en önemli gereksinimler bir ilişki içerisinde karşılanırsa, doyum düzeyi artacaktır. Buna karşılık bu gereksinimler mevcut ilişki içerisinde karşılanamazsa, seçeneklerin niteliğini olumlu değerlendirme düzeyi artacaktır. Seçenekler bir başkasıyla beraber olma, arkadaşlarla zaman geçirme ya da bir ilişki içinde olmama olabilir. Bir başka ifadeyle, bir ilişkide doyum düzeyi arttıkça ve seçeneklerin niteliğini değerlendirme düzeyi azaldıkça, ilişki bağlanımı artacaktır. Bununla birlikte bireyler olumlu seçeneklerinin varlığında ya da mevcut ilişkilerinden doyum almasalar bile, ilişkilerini sürdürdükleri görülebilmektedir. Burada da devreye ilişkileri süresince ilişkilerine yaptıkları somut ve soyut birçok yatırım girer. Birey ilişkisine yaptığı yatırımlardan vazgeçmek istemediğinde ya da bunun bedeli ağır hissettiklerinde ilişkilerine bağlanımları artar. Rusbult'un YM, doyum düzeyi, seçeneklerin niteliğini değerlendirme ve ilişkiye yapılan yatırımların ilişki bağlanımının belirleyicileri olduğunu ileri sürmektedir (Büyükşahin 2007).

Sonuç olarak, bağlanım modellerinde bağlanım biçimlerinin tanımlanması farklılıklar gösterse de, temelde benzer oldukları noktalar vardır. Doyum düzeyi, Levinger'in sargınlık modelinde, mevcut ilişkinin çekiciliği; Rusbult'un yatırım modelinde doyum düzeyi; Johnson'un üçlü modelinde ise kişisel bağlanım olarak adlandırılmaktadır. Seçeneklerin niteliği Levinger'in modelinde seçeneklerin

çekiciliği; Rusbult'un modelinde seçeneklerin niteliği; Johnson'un modelinde de olası seçenekler olarak isimlendirilmiştir. Yatırım miktarını da Levinger engeller; Rusbult yatırım miktarı ve Johnson geri alınamayan yatırımlar şeklinde ele almıştır. Bununla birlikte, tüm modeller sözü edilen bu bağlanım boyutlarının sarginliğe (Levinger 1965), bağlanıma (Rusbult 1983) ve sürdürme/bitirme güdüsüne (Johnson 1973) neden olduğuna işaret etmişlerdir. Bu modellerin bir diğer benzer yönü ise, tüm modellerde ilişkiden elde edilen olumlu kazançların (sevgi, doyum, çekim gibi) yanı sıra, çiftler arasındaki bağların, yatırımların ve ilişkiyi sonlandırmanın önündeki engellerin de bağlanımda belirleyici olabileceğini ileri sürmeleridir (Büyükşahin 2007).

2.1.5. İlişkiyi sürdürme mekanizmaları

Bağımlılık düzeyi arttıkça, birey davranışlarını; partnerinin tercihlerine, beklentilerine, tepkilerine, isteklerine, ihtiyaçlarına, yeteneklerine göre şekillendirmeye başlar (Rusbult ve diğerleri 2004). Rusbult ve Buunk (1993) bağımlılığın sonucunda ortaya çıkan güçlü bağlanımın, bireylerin ilişkilerini sürdürme kararlarını belirlemekle birlikte ilişkilerini korumaya yönelik davranışlarda bulunmalarına neden olabileceğini ileri sürmüşlerdir.

İlişkiye yapılan yatırımlar hem ilişkiyi sürdürme adına bir psikolojik güç niteliğinde olduğu hem de ilişkiyi bitirmenin bedellerini artırdığı söylenebilir. Bireylerin özellikle bu yatırımlarından vazgeçmek istemedikleri ve bağlanım düzeyleri yüksek olduğu durumlarda, ilişkiyi sürdürme mekanizmalarını kullandıkları görülmektedir. Rusbult, Arriage ve Agnew (2001) çiftlerin ilişkilerinde ikilem yaşadıklarında ilişkilerini sürdürmek amacıyla davranışsal (uyumsuz davranış, özveri göstermeye isteklilik, ihaneti bağışlama) ve bilişsel (bilişsel karşılıklı bağımlılık, pozitif yanılama, çekici seçenekleri küçümseme) olarak ilişkiyi sürdürme mekanizmalarını kullandıklarını ileri sürmektedirler.

Davranışsal sürdürme mekanizmaları çiftlerin iyilik hallerini ve ilişkilerini geliştirmek amacıyla davranışlarında gerekli değişiklikler yapmalarıdır. Bilişsel sürdürme mekanizmaları ise, çiftlerin iyilik hallerini geliştirmek için zihinsel süreçlerin yeniden yapılandırılmasıdır. İlişkiyi sürdürme mekanizmalarını aşağıdaki gibi özetlemiştir (Rusbult, Arriage ve Agnew, 2001, Rusbult ve diğerleri 2001, Büyükşahin 2007).

2.1.5.1. Davranışsal olarak ilişkiyi sürdürme mekanizmaları

Uyumsal Davranış: Uyumsal davranış bireyin, partnerinin potansiyel olarak ilişkiye zarar verici davranışlarda bulunması durumunda a) zarar verici davranışı engelleme isteği b) bu zarar verici davranışlara karşılık yapıcı davranışlarda bulunma eğilimi olarak tanımlanmıştır (Rusbult ve diğerleri 2004).

Bireyler bazen ilişkilerini uzun süre devam ettirebilmek amacıyla, kısa vadede kendi ilgilerinin karşıtı davranışlar sergilemektedir. Uyma davranışı bazı bireyler için bedel gibi algılansa da bağlanımı yüksek olan bireyler için uyma davranışı, devam eden ilişkileri için yararlı olarak algılanmaktadır. Bununla birlikte, bireyin partnerinin uyum davranışını göstermesinin kendisinin de uyum davranışını kullanımını arttırdığı görülmektedir (Rusbult ve diğerleri 2004). Çiftler, karşılıklı olarak uyum davranışları sergilediklerinde iyi oluşlarında bir artış görüldüğü ve karşılıklı olarak uyum davranışları göstermeye eğilim göstermektedirler (Rusbult ve diğerleri 1991).

Rusbult, Zembradt ve Gunn (1982) çıkış/konuşma/bağlılık/umursamama modeliyle ilişkide kalmayı açıklamayı amaçlamışlardır. Modele göre bireyler ilişkilerinde sorun yaşadıklarında çıkış (etkin-yıkıcı), konuşma (etkin-yapıcı), bağlılık (edilgen-yapıcı), umursamama (edilgen-yıkıcı) olmak üzere dört farklı tepki verirler. Uyumsal davranış, partnerinin çıkış ya da umursamama yöntemlerini kullanması durumunda bireyin bu etkiyi kırmak için konuşma ve bağlılık davranışlarını göstermeye isteklilik göstermesidir.

Özveri Göstermeye İsteklilik: Eşler ilişkilerde beklentilere uygun etkileşimlere yaşamakla birlikte, zaman zaman uygun olmayan durumlara onay vermeye zorlanabilirler. Bu uygun olmayan durumlar genel olmakla birlikte, potansiyel olarak ilişkiye tehdit olabilecek durumlar olarak tanımlanmaktadır (Rusbult ve diğerleri 2004). Özveri gösterme bireyin eşinin ve ilişkisinin iyilik halini geliştirebilmek amacıyla kendi kişisel ilgileri ve isteklerinden vazgeçme eğilimidir. Çiftlerin istekleri ve beklentileri birbiriyle farklılaşıp uyuşmazlık yaşadıklarında, çiftlerden birinin ya da her ikisinin de özveri göstermesi gerekebilir. Bireylerin ilişkilerine bağlanım düzeyleri arttıkça, bireyler ilişkilerine yönelik zihinsel temsillerini yapılandırarak yeni beklentiler oluştururlar (Rusbult ve diğerleri 2004).

Bireyler ilgilerin farklılığından kaynaklanan çatışmayı, çözmek için yoğun bir çaba harcayabilirler. Birey bu süreçte karşı tarafın isteğini kabul etmeye zorlanabilir. Karşı tarafın isteğinin ya da kendi isteğinin kabul edilmesi durumunda ise incinebilmektedir (Rusbult ve diğerleri 2004). Eşlerden biri özveri gösterdikçe benzer bir uyumsuzluk karşısında diğer eşin de özverili davranma olasılığı artacaktır. Bu tür davranışlar ilişkilerdeki olumsuzlukları azaltır, güven ve işbirliğine yönelme gibi ilişkiyi sürdürmeye etkili olan diğer olumlu davranışların ön plana çıkmasına yol açar (Büyükşahin 2007). Özveri göstermeye istekli bireylerin; ilişkilerine bağlanımlarının yüksek, ilişkilerinden doyumlu, alternatifleri olumsuz algılayan ve yüksek yatırımlara sahip oldukları görülmektedir (Rusbult ve diğerleri 2004).

İhaneti Bağışlama: İhanet olayının düzeyi ne olursa olsun, çiftler olumsuz duygu ve düşünceler yaşayabilirler ve davranışsal yönelimlerde bulunabilirler. Bağışlama, ihanete uğrayanın daha az yargısal ve daha çok yapıcı bir biçimde davranarak, misilleme yapma ve gönül alınma isteğinden vazgeçmesidir. İlişkilerine yüksek düzeyde bağlı olan bireylerin bağlanımı düşük olanlara göre ihaneti daha fazla bağışladıkları söylenebilir. Aldatmanın kurbanlarına ilişkilerine bağlanımları yüksek, aldatmanın şiddetine bağlı olarak affetme artmaktadır (Rusbult ve diğerleri 2004).

2.1.5.2. Bilişsel olarak ilişkiyi sürdürme mekanizmaları

Bilişsel Karşılıklı Bağımlılık: Bireylerin ilişkilerine bağlanım düzeyleri arttıkça ilişkilerine yönelik zihinsel temsillerini yapılandırmaları söz konusudur (Büyükşahin 2007). İlişkiye bağlanımı yüksek olan bireylerin düşük olanlarla kıyaslandığında ilişkileriyle ilgili daha fazla çoğul kullandıkları görülmüştür. Bununla birlikte, bağlanımları yüksek olan bireylerin kendisi ve partneri arasında daha büyük bir örtüşme algıladıkları ve ilişkilerinin hayatlarının merkezinde ve hayatlarının anlamı olarak dillendirmişlerdir (Rusbult ve diğerleri 2004).

Pozitif Yanılsama: Bireyler zaman zaman ilişkilerini sürdürebilmek için kendilerine, ilişkilerine ve eşlerine yönelik olumlu bakış açısı ve idealleştirilmiş inanışlar geliştirebilirler. Bunun nedeni, bu bireylerin ilişkilerine pek çok yatırım yapmaları ve önemli gereksinimlerini mevcut ilişkilerinden karşılamalarıdır (Büyükşahin 2007). Birey, partnerinin olumsuz yönlerini önemsiz göstererek olumlu yönlerini yüceltme eğilimi içerisine girer (Rusbult ve diğerleri 2004). Bunu: a) ilişkiyle ilgili fark edilen negatif bilgileri bilişsel filtrelerle göz adı ederek b) mevcut ilişkiyi diğer ilişkilerden daha iyi algılayarak sosyal karşılaştırma düzeyini düşürmek c) ilişkiyi diğer ilişkilerle kıyaslarken mevcut ilişkinin olumlu boyutlarını ön plana alma gibi mekanizmalarla sürdürme (Rusbult ve diğerleri 2004) biçiminde gerçekleştirmektedir.

Çekici Seçenekleri Küçümseme: Çekici seçenekler tam olarak hiçbir zaman kaybolmaz, ilişkiler için her zaman bir tehdit oluşturur. Çekici seçenekler ilişkilerine bağlanmış doyumlu ilişkilerde de zaman zaman varlık gösterebilir. İlişki bağlanımları yüksek olan bireyler çekici seçenekleri küçümseyerek ya da görmezden gelerek ilişkilerine bağlanım düzeylerini koruma eğilimindedirler. Bireyler potansiyel çekici seçeneklere kapalı olduklarını göstermek amacıyla ilişkilerinin olduğunu gösteren çeşitli semboller (evlilik yüzüğü gibi) kullanırlar (Rusbult ve diğerleri 2004).

2.2. Yakın İlişkilerde Bağlanım İle İlgili Yapılan Araştırmalar

Aşağıda yakın ilişkilere bağlanımı açıklamak amacıyla YM ışığında yapılan araştırmalara yer verilmiştir.

Rusbult (1983), Rusbult, Johnson ve Morrow (1986) yaptıkları araştırmalarda bağlanımı incelemek için cinsiyet, ilişki türü (evli, flört), yaş, eğitim düzeyi, ilişki süresine göre gruplandıkları örneklem üzerinde YM'yi kullanmışlardır. Bağlanım artışının ilişkiden sağlanan doyum ve yatırımların artmasına, alternatifleri düşünmenin de azalmasına bağlı olduğunu bulmuştur. Heteroseksüel ilişkilerde ilişki doyumu ve bağlanım gelişiminin incelendiği bu araştırmada, bedellerdeki değişimler doyumu anlamlı bir şekilde etkilemezken, ödüllerdeki artışın doyum düzeyinde artışa neden olduğunu; doyumdaki artışın bağlanımı arttırdığını, ulaşılabilir alternatiflerin niteliğini azalttığını ve yatırım miktarını arttırdığını ortaya koymuştur. Yapılan araştırma sonuçları YM varsayımlarıyla tutarlı olarak, doyum ödül seviyesiyle ve yatırım miktarıyla doğru orantılı bulunmuştur. Bununla birlikte bedellerin doyum ya da bağlanımı yüksek bir düzeyde yordamadığı sonucuna ulaşmışlardır.

Rusbult (1983) 34 flört ilişkisi içerisinde olan bireyle yaptığı 7 aylık boylamsal araştırmada bağlanım artışının ilişkiden sağlanan doyum ve yatırımların artmasına, alternatifleri düşünmenin de azalmasına bağlı olduğunu bulmuştur. Heteroseksüel ilişkilerde ilişki doyumu ve bağlanım gelişiminin incelendiği bu araştırmada, bedellerdeki değişimlere doyumu anlamlı bir şekilde etkilemezken, ödüllerdeki artışın doyum düzeyinde artışa neden olduğunu; doyumdaki artışın bağlanımı arttırdığını, ulaşılabilir alternatiflerin niteliğini azalttığını ve yatırım miktarını arttırdığını ortaya koymuştur. Rusbult bağlanımın, ilişkide kalma-gitme davranışını anlamada önemli ipuçları sağladığını ileri sürmüştür. Kalmayı tercih edenler için ödüllerin artış gösterdiği, bedellerin az bir artış gösterdiği, doyumun arttığı, alternatiflerin niteliğinin azaldığı, yatırım miktarının arttığı ve buna bağlı olarak bağlanımın geliştiği görülmüştür. Gitme kararı alanlar için ise bunların tam tersi durum gözlenmiştir. Rusbult bağlanmış bireylerin alternatifleri olumsuz

değerlendirmelerinin iki sebepten kaynaklandığını savunmuştur: Birincisi, alternatif partnerler bireyin bir başkasına bağlı olduğunu bildiklerinde onunla ilişki kurmaya isteksiz olabilirler. Bu da alternatiflerin azalmasına yol açmaktadır. İkincisi ise, bireyin alternatifler hakkındaki düşüncelerinde ortaya çıkan değişimlerdir.

Benzer bir araştırmayı farklı ilişki türlerinde yapan Duffy ve Rusbult (1986) heteroseksüel ve lezbiyen kadınların erkeklere oranla ilişkilerine daha fazla yatırım yaptıklarını ve bağlanım düzeylerinin daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Bununla birlikte, heteroseksüel erkek ve kadınlar daha fazla bedel ödediklerini ve ilişkilerine daha fazla yatırım yaptıklarını belirtmişlerdir. Araştırmanın sonuçları bütün gruplar için yatırım modelinin de doyum ve bağlanımı yordadığını ortaya koymuştur. Doyum düzeyi ve ödüller arasında pozitif yönde bedeller ile negatif yönde ilişki olduğunu ileri sürmüşlerdir. Ayrıca, yüksek düzeyde bağlanım, doyum düzeyinin yüksek olması ve alternatiflerin niteliklerinin düşük olması ile bağlantılı olduğu görülmüştür.

Simpson (1987) yaptığı araştırmada, evlilik öncesi ilişkilerde istikrarı etkileyen ve ayrılık durumunda yaşanan stresin derecesini ölçmeyi amaçlamıştır. Araştırma verileri 234 katılımcıdan telefon yoluyla toplanmıştır. Araştırmada mevcut ilişkilerdeki doyum, ilişkideki yakınlık, ilişkinin süresi, ilişkinin cinsel doğası, ulaşılabilir alternatiflerin niteliği, uygun alternatiflerin bulunabilme kolaylığı, ilişkinin özgünlüğü, kendini kontrol etme eğilimi, cinsel ilişkide uyum gibi on faktör üzerinde durulmuştur. Araştırmadan üç ay sonra katılımcılara tekrardan ulaşılmış, ilişkilerine devam edip etmediklerine bakılmıştır. Sayılan on faktörden üçü (yakınlık, ilişki süresi, alternatif partner bulma kolaylığı) ilişkinin bitmesi durumunda hissedilen duygusal tepkinin yoğunluğunu ve süresini güçlü bir şekilde yordamıştır. İlişki doyumunu, yakınlık, ilişkinin süresi, özgünlüğü, cinsel ilişkinin ilişki istikrarını güçlü bir şekilde yordadığı görülmüştür.

Hendrick, Hendrick ve Adler (1988) yaptıkları araştırmada öncelikli olarak aşk biçimlerinin ilişki doyumuna etkisini araştırmışlardır. Bununla birlikte cinsel

davranışlar, öz saygı, kendini açma, bağlanım, yatırım ve ilişkinin sürdürülmesi ya da sonlandırılması da araştırılmıştır. Tutkulu aşk ve arkadaşça aşk tipinin ilişki doyumu yordadığı, oyun gibi aşk ve sahiplenici aşkın olumsuz etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. İlişki doyumu ve benlik saygısı yüksek olan bireylerin ilişkilerine daha fazla yatırım yaptıkları görülmüştür.

Johnson ve Rusbult (1989) ilişkilerine bağlı kişilerin alternatif partnerleri karşılaştırma düzeylerini belirleyen etmenleri incelemek amacıyla flört ilişkisi içerisinde bulunan üniversite öğrencileriyle çalışmışlardır. Bu amaçla üç farklı çalışma yürütülmüştür. 7 aylık bir süreci kapsayan boylamsal bir araştırma olan birinci çalışmada bireylerin günlük hayatta bulunan alternatiflere verdikleri tepkileri incelenmiştir. İkinci çalışmada çekiciliği ve tehdit derecesinde değişiklik gösteren potansiyel partner hakkında değerlendirme yaparak bağlanım ve doyuma etki eden değişkenler incelenmiştir. Üçüncü çalışmada benzeşim deneyinde bağlanım ve doyum üzerinde aktif olarak oynama yapılmış, çekici ve tehditkar alternatifler hakkında bir değerlendirme sağlanmıştır. Birinci araştırma sonucunda algılanan alternatiflerin kalitesini olumlu değerlendirme ilişkisi içerisinde olan bireylerde düşmekte, ilişki içerisinde bulunmayan bireyler için yükselmektedir. Aynı zamanda araştırma göstermiştir ki bağlanım ve doyum, alternatif partner ile negatif olarak ilişkilidir. İkinci araştırma sonucunda bağlanımı daha fazla olan bireylerin ilişkilerinde büyük sorunlar yaşadıklarında dahi alternatiflerin değerini düşürdüğü, seçenekleri olumsuz olarak değerlendirdiği ortaya çıkmıştır. Üçüncü araştırma sonucunda benzeşim deneyi sonucunda yüksek bağlanımın olduğu durumlarda alternatifleri reddetme eğilimi ve değersizleştirme daha yüksek çıkmıştır. Bu üç çalışmada da alternatifleri değersizleştirme eğilimi doyumdan çok bağlanımla ilişkili bulunmuştur.

Feeney ve Noller (1990) toplam 374 üniversite öğrencisinden yakın ilişkilerle ilgili en çok kullanılan değişkenlerden biri olan bağlanma stilleri ve bağlanma geçmişi, ilişki hakkındaki inanışlar, benlik saygısı, eş türleri gibi özellikler hakkında veriler toplamışlardır. Bağlanma stilleri; bağlanma geçmişi ve ilişki hakkındaki inanışlarla

ilişkili bulunmuştur. Güvenli olmayan bireyler geçmiş aile ilişkilerini olumsuz olarak algılamışlardır. Kaçınan bağlanma stillerindeki bireyler annelerinden uzak geçen bir çocukluktan ve hiç kimseye güvenmediklerinden bahsetmişlerdir. Kaygılı-kaçınan bağlanma stiline sahip bireyler kaçınan bireylere oranla babalarının daha destekleyici olduklarını ifade etmişlerdir. Bununla birlikte ilişkilerinde yüksek derecede bağlanım arzularına rağmen böyle bir ilişkinin yokluğundan yakınmışlardır.

Bağlanım ile ilgili ülkemizde yapılan ilk çalışmalardan biri olan Hovardaoğlu (1996)'nın çalışmasıdır. Thibaut ve Kelly (1959)'un kuramına dayalı olarak, kuramda yer alan doyum, bağlılık, istikrar ve mutluluk algılarını 200 evli ve bekar kişinin katılımıyla incelemiştir. Her koşul için dört öykü hazırlanmış ve bunların her biriyle ilgili katılımcıların doyum ve istikrar algısı ölçülmüştür. Sonuç, karşılaştırma düzeyinin üstünde ama seçenekler için karşılaştırma düzeyinin altında ise evlilik doyumlu ama istikrarsız, sonuç karşılaştırma düzeyinin altında ama seçenekler için karşılaştırma düzeyinin üstünde ise evlilik istikrarlı ama doyumsuz olarak algılanmaktadır. Çalışmanın sonuçları, karşılaştırma düzeyi ve seçenekler için karşılaştırma düzeyinin üstünde olduğu koşullarda evliliğin doyumlu ve istikrarlı, sonucun bu ikisinin altında olduğu koşullarda ise doyumsuz ve istikrarsız olarak algılandığını göstermektedir. Evli ve bekar deneklerin doyum ve istikrar algılarında da fark olduğu bulunmuştur.

İlişkiden alınan ödüllerle ödenen bedellerin bağlanma stilleri ile ilişkisinin incelendiği Keelan, Dion ve Dion (1994), Pistole, Clark ve Tubbs (1995), Davis de (1999) ve Duemmler (1999); yaptıkları araştırmalarda, bağlanma stillerine göre ödül bedel dengesinin değiştiğini bulmuşlardır. Güvensiz bağlananlar ilişkinin ilerleyen zamanlarında güvenli bağlananlara oranla daha fazla bedel ödediklerini dile getirmişlerdir. Bununla birlikte doyum, güven ve bağlanım düzeylerinde azalmalar göstermişlerdir. Kaçınmacı bağlanma stiline sahip olan bireylerin diğer gruplara göre daha az yatırım yaptıkları 4 ay süren çalışma sürecinde de güvenli bağlananlara oranla ilişkilerini sonlandırmaları daha muhtemel olmuştur.

Her iki eşten elde edilen verilerle ilişki istikrarlarını yordayan değişkenleri görmeyi amaçlayan Attridge, Berscheid ve Simpson (1995) araştırmaya katılan 120 çiftle ilişki ile ilgili 16 boyutu (yatırım, bağlanım, ilişki yakınlığı, aşk, ilişki süresi, kendini açma, negatif duygusal deneyim, güvensizlik, alternatif partner seçenekleri, bağımlılık, güven, kazanç doyumu, öznel yakınlık, pozitif duygusal deneyim, istikrar) içeren ölçekler uygulamışlardır. 6 ay sonra ayrılmış olan çiftlere istikrar ve duygusal bunalımla ilgili ölçekler tekrar uygulanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre tek partnerden elde edilen verilerle kıyaslandığında her iki eşten elde edilen verilerin ilişki istikrarını daha iyi yordadığı görülmüştür. Cinsiyetler arası anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Araştırma sonuçları ilişki doyumu yüksek, ilişkisine daha fazla yatırım yapan ve daha iyi seçeneklerinin olmadığını düşünenlerin, ilişkilerine bağlanım düzeylerinin daha yüksek olduğunu göstererek yatırım modelinin varsayımlarını doğrulamıştır. Her iki eşin de katıldığı benzer bir araştırma Weigel (2010) tarafından yapılmıştır. Bireyin kendisinin ve partnerinin kendisine ve ilişkisine yönelik algısının karşılıklı olarak birbirlerinin bağlanımlarını etkileyeceği varsayımından yola çıkarak 121 romantik ilişki içerisinde olan çiftle araştırmayı yürütmüştür. Araştırmada dört tür algı üzerinde (A'nın kendisine partnerine yönelik algısı, B'nin kendisine ve partnerine yönelik algısı) durulmuştur. Araştırma sonuçlarına göre bahsi geçen algı durumlarının çoğunun ilişkiye yönelik bağlanımı etkilediği görülmüştür.

Benzer şekilde Impett, Beals ve Peplau (2001) yaptıkları araştırmada 3627 evli çiftin her iki partnerinden edilen verilerle ilişki bağlanımının Rusbult'un YM ışığında incelemişlerdir. Tahmin edildiği gibi, her bir eşin doyumu, yatırımları ve alternatiflerinin niteliği onların evlilik ilişkilerine olan bağlanımının güçlü bir şekilde yordamıştır. Bununla birlikte bağlanım, 18 ay sonrasında evliliğin sonlanmasını ya da devamlılığını yordayan, başlangıçtaki analizi belirlemektedir. Çoklu regresyon analizleri, YM'nin verilerle örtüştüğünü ve değişkenler arasındaki ilişkilerin kadınlar ve erkekler için benzer olduğunu göstermiştir.

Farklı kültürlerde YM'yi inceleyen Chen, Edwards, Young ve Greenberger (2001) Avrupalı, Amerikalı ve Asyalı kolej öğrencileri arasındaki yakın ilişkileri karşılaştırmıştır. 218 Asyalı-Amerikalı ve 171 Avrupalı-Amerikalı öğrencinin katıldığı araştırmada, kültürler arasında yakın ilişkilerde farklılık olup olmadığına bakılmış ve fark bulunmamıştır. Sadece uysal olarak nitelendirilen Asyalı-Amerikalı öğrencilerin yakın ilişkilerinde Avrupalı-Amerikalılar'a göre daha yakın ilişkiler kurduğu ve ilişkiye bakış tarzlarının daha az olumlu olduğu bulunmuştur.

Le ve Agnew (2003) bağlanımın alt boyutlarını (ilişki doyumu, seçeneklerin niteliği ve yatırım miktarı) incelemek amacıyla 11,582 katılımcı üzerinde yaptıkları bir çalışmada, bu üç değişkenin bağlanımdaki varyansın üçte ikisini açıkladığını ortaya konmuştur. Araştırma sonuçları bağlanımın, ilişkilerin sona ermesinde önemli bir yordayıcı olduğu bir kez daha kanıtlamıştır. İlişkiden sağlanan doyumun, diğer iki boyuta göre bağlanımı daha iyi yordadığı görülmüştür.

Benzer bir araştırmayı Panayiotou (2005) 110 (55 çift) romantik ilişki içerisinde olan 15-43 yaşları arasındaki Kıbrıslı yetişkinden topladığı verilerle yapmıştır. Yapılan araştırmada Rusbult'un YM, Stenberg'in Üçlü Aşk Teorisi ve çatışma çözme stratejilerinin Kıbrıslı yakın ilişkilerdeki ortak uygulanabilirliğini ya da herhangi bir tanesinin tek başına uygulanabilirliğini incelemiştir. Araştırma sonuçları her iki modelinde ilişki bağlanımını yordadığını bununla birlikte YM'nin daha güçlü yordadığını göstermiştir. Yatırım yapma boyutunun ilişki bağlanımını anlamada çok önemli bir boyut olduğu anlaşılmıştır. Cinsiyet ile ilgili bulgulara bakıldığında erkeklerde doyum ve alternatiflerin niteliğinin ilişki doyumunu daha iyi yordadığı görülürken kadınlarda her üçünde de iyi yordadığı görülmüştür. İstikrarlı ilişki içerisinde olan erkeklerin yaşadıkları ilişkinin alternatiflerinin arasındaki en iyi seçim olduğu düşüncesiyle ilişkilerine bağlandıkları görülmüştür.

Cinsiyet yakın ilişkilerde bağlanımla ilgili yapılan araştırmalarda en çok üzerinde durulan değişkenlerden biridir. Buss (2008) yaptığı araştırmada 193 katılımcıdan

elde ettikleri verilerle erkeklerin ve kadınların reddedilmeyi nasıl deneyimlediklerini ve bunun ayrılığa nasıl yol açtığını incelemeyi amaçlamışlardır. Katılımcılara reddedilmeye karşı kullanılan arkadaşlarla konuşma ve alışveriş gibi stratejilerle ilgili sorular yöneltilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre kadınların erkeklere göre ayrılmanın bedellerini (eşlerinin fiziksel korumalarını kaybetmeleri gibi) daha fazla hissettiklerini ve daha fazla negatif duygular hissettiklerini göstermiştir. Bununla birlikte her iki cinsiyette de reddedilme durumunda depresyon, benlik saygısı düşüklüğü yaşandığı görülmüştür.

Bağlanma stilleri ile ilişki bağlanımı arasındaki ilişkiyi araştıran çalışmalar ülkemizde de yapılmıştır. Ülkemizde bağlanım ve yatırım modeliyle ilgili yapılan en kapsamlı çalışma Büyükşahin'in (2006) çalışmasıdır. Büyükşahin (2006, 2007) YM boyutlarını yordamak amacıyla birbirinden ayrı iki araştırma yapmıştır. Birinci çalışmada, flört ilişkisinde olan 271 üniversite öğrencisinin, ilişki bağlanımlarını yordayan değişkenler hakkında bilgi edinilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca, çalışmada farklı bağlanma stillerine sahip bireyler, yatırım modeli değişkenleri yönünden karşılaştırılmıştır. Sonuçlar, ilişkide güvende hissetme ve eşe duyulan güvenin, ilişki doyumunun en iyi yordayıcıları olduğunu göstermiştir. Seçeneklerin niteliğini değerlendirme düzeyini ise en iyi negatif olarak yordayan değişkenler; gelecek zaman yönelimi, tutkulu aşk ve ilişki korkusu/kaygısıdır. İlişki yatırımını ise, en iyi ilişki bağlılığını, gelecek zaman yönelimini, özgeci aşkı ve bağımlılığı yordamaktadır. Araştırma sonuçlarına göre, güvenli ve saplantılı bağlananların ilişkiden aldıkları doyum düzeyi bakımından farklılık göstermedikleri gözlenmiştir. Saplantılı bağlanan bireylerin ilişkilerinden aldıkları doyumun hem kayıtsız hem de korkulu bağlananlara oranla daha yüksek olduğu görülmüştür. Seçeneklerin niteliğini değerlendirme alt ölçeğinden korkulu ve kayıtsız bağlananların, ilişkilerine saplantılı bir şekilde bağlananlarla kıyaslandığında daha yüksek puanlar aldıkları görülmüştür. Aynı araştırmalarda katılımcıların ilişki yatırımı alt ölçeğinden aldıkları puanlara bakıldığında, saplantılı bağlananların yüksek puanı aldıkları gözükmemektedir. Kayıtsız bağlananların ilişkilerine en az yatırım yapan grup olduğu da görülmektedir. İkinci çalışmada ise, flört (100), sözlü/nişanlı (74) ve evli (76) bireyler, YM değişkenleri açısından karşılaştırılmışlardır. Flört edenlerin, ilişki doyumunu ve ilişki yatırımı

düzeyi sözlü/nişanlı ve evlilerden daha düşüktür. Buna karşılık bu grup seçeneklerin niteliğini en olumlu değerlendiren gruptur. Kadın ve erkeklerin YM'yi yordayan değişkenler açısından büyük oranda benzerdir. Kadınların ilişkilerine güven duyguları arttıkça ilişkilerine yaptıkları yatırımın arttığı görülmüştür. Erkekler de ise geleceğe yönelik planlardaki artış yatırım miktarını arttırmaktadır. Ayrıca, erkeklerin kadınlardan daha fazla seçeneklerin niteliğini olumlu değerlendirdikleri gözlenmiştir.

Romantik ilişkilerde cinsiyet farklılığı üzerine odaklanan bir diğer çalışma Sakallı-Uğurlu (2002), tarafından romantik ilişki yaşayan 404 öğrencinin katılımıyla yapılmıştır. Doyumu yordayan değişkenlere bakıldığında kadın katılımcılar için romantik ilişkide doyum, kendi ilişkilerinin diğerlerinin romantik ilişkilerinden daha iyi olarak algılanması, sevgilinin fiziksel çekiciliği, sevgilinin kendilerini dinleyip anlamaya çalışması, sevgilinin iyi kişilik özelliklerine sahip olması olumlu yönde ve ilişkiden yararlananın sevgili olması ise olumsuz yönde anlamlı olarak yordamaktadır. Erkek katılımcılar için ise, sevgilinin fiziksel çekiciliği, kendi ilişkilerinin diğerlerinin romantik ilişkilerinden daha iyi olarak algılanması, sevgilinin iyi kişilik özelliklerine sahip olması ve sevgilinin kendilerini dinleyip anlamaya çalışması olumlu yönde anlamlı olarak yordamaktadır. Ayrıca doyum yordamada fedakarlığın hem kadın hem de erkek katılımcılar için anlamlı bulunmadığı, bunun nedeninin ise Türk kültüründe ikili ilişkilerde fedakarlık yapılması gerektiği ve bunun bedel olarak algılanmamasının öğretilmesi nedeniyle olduğu belirtilmiştir. Çalışmada bağlanımı yordayan değişkenlere bakıldığında ise, hem kadın hem de erkek katılımcılarda bağlanımı, ilişkilerinin ideallerindekilerine yakın algılanması, ilişkiye yaptıkları yatırım (ilişkiye harcadıkları zaman ve çaba) ve ilişkiden alınan doyum pozitif yönde anlamlı olarak yordamaktadır.

Işinsu (2003) 400 çift (evli, nişanlı, flört) üzerinde ikili ilişki biçimleri, bağlanma stilleri ve ilişki uyumları üzerine bir araştırma yapmıştır. Uzun süreli ilişkiler incelendiğinde daha çok güvenli olarak partnerlerine bağlandıkları görülmektedir. Bununla birlikte, flört ilişkisi içerisinde olan çiftlerin diğer ilişki türlerine göre daha uyumlu oldukları görülmüştür.

Buğa (2009) 400 katılımcı (214 kadın, 186 erkek) üzerinde ilişki istikrarını yordadığı düşünülen bağlanma stilleri ve cinsiyet rolleri üzerine bir araştırma yapmıştır. Bağlanma stillerinin, kadınsılık ve erkeksilik boyutlarının ilişki istikrarını anlamlı bir şekilde yordadığını bulmuştur. Her iki cinsiyette de kaçınma boyutundaki puan artışını ilişkiden alınan doyumunu düşürdüğü, seçenekleri olumlu değerlendirmeyi yükselttiği görülmüştür. Her iki cinsiyette de artan kaygı puanı ile ilişkiye yapılan yatırım arasında doğru orantılı bir ilişki olduğu görülmüştür.

Benzer şekilde Işınsoy-Halat (2009) 131 evli çiftle yaptığı araştırmasında evli çiftlerin nedensel ve sorumluluk yüklemeleri, bağlanma stilleri ve yalnızlık düzeylerini yatırım modeli bağlamında incelemiştir. Araştırma sonuçlarına göre seçeneklerin niteliğini değerlendirmede, korkulu bağlanma boyutunda ve duygusal ve sosyal yalnızlık boyutlarında kadın ve erkek katılımcılar arasında istatistiksel olarak anlamlı farklar bulunmuş ancak nedensel ve sorumluluk yüklemeleri açısından cinsiyet farklılıkları bulunmamıştır. Ayrıca araştırma sonucunda ilişki yatırımını, korkulu bağlanma pozitif yönde, sorumluluk güdü yüklemesi negatif yönde; seçeneklerin niteliğini nedensellik yüklemesi toplamı pozitif yönde, sosyal yalnızlık negatif yönde; ilişki doyumunu yükleme toplam ve duygusal yalnızlık negatif yönde, sorumluluk suçlama yüklemesi pozitif yönde anlamlı olarak yordamıştır. Kadın ve erkekler katılımcılar için ayrı ayrı yapılan regresyon analizleri sonucunda kadınlarda ilişkiden alınan doyumunu yükleme toplamı ve duygusal yalnızlık negatif yönde yordarken, erkeklerde sorumluluk niyet (kasıt) yüklemesi negatif yönde yordamamıştır. Seçeneklerin niteliğini kadınlarda yükleme toplamı pozitif yönde yordarken, erkeklerde nedensellik yüklemesi toplamı pozitif yönde yordamaktadır. İlişkiye yapılan yatırımı kadınlarda duygusal yalnızlık negatif yönde, hem kadınlarda hem de erkeklerde korkulu bağlanma pozitif yönde yordamıştır.

Farklı ilişki türlerinde YM'yi inceleyen araştırmalar da bulunmaktadır. Kurdek (2007) yaptığı araştırmada kaçınma güdümünün; doyum seviyesi, alternatiflerin niteliği ve yatırım miktarı bileşenlerinde bağımsız olup olmadığı araştırmıştır. Araştırmaya 3 ayrı örneklemeden (392 heteroseksüel, 351 homoseksüel -99 gay, 252

lezbiyen-, 225 heteroseksüel) toplam 1193 katılımcıya ulaşılmıştır. Araştırma sonuçları doyum seviyesi, alternatifin niteliği, yatırım miktarı kaçınma güdüsü gibi öğelerin ayrı faktörler olarak kaçınma güdüsünün bağlanımın yordamasında eşsiz bir değişken olmasının sebeplerini göstermiştir. Doyum düzeyi, flört ilişkilerinde yatırım miktarı ile bağlanım, alternatiflerin niteliği ile bağlanım, yatırım miktarı ile bağlanım arasındaki ilişkiye aracılık etmiştir.

Chaney (2006) yaptığı araştırmada birlikte yaşayan ve evli Afrika kökenli Amerikalı çiftlerin duygusal yakınlığı ve bağlanımı nasıl tanımladıklarını ve bunların ilişki istikrarına etkisini incelemiştir. Araştırma için veriler 31 evli, 30 birlikte yaşayan çiftten yüz yüze görüşme yoluyla toplanmıştır. Araştırma sonuçları evli çiftlerle birlikte yaşayan çiftler arasında çok az bir fark olduğunu göstermiştir. Birlikte yaşayan çiftler evli çiftlere oranla ilişkilerinde daha yüksek seviyede yakınlık hissettiklerini dile getirmişlerdir. Evli çiftlerde yüksek bağlanım, yüksek derecede ilişki doyumunu ve uyumuyla ve daha az fikir uyuşmazlığıyla ilişkili bulunmuştur. Birlikte yaşayanlarda ilişki doyumuyla bağlanım arasında ilişki bulunmamıştır. Evli çiftlerin iletişim sırasında işbirliği ve onaylama davranışlarını birlikte yaşayanlara göre daha çok kullandıkları görülmüştür.

Campbell ve Ponsetti (2007) evlilik öncesi ilişkilerde (100 katılımcı) ritüellerin (eğlenceli aktiviteler, yakınlık deneyimi, iletişim ritüelle vb.) hangisinin YM değişkenleri ve bağlanım arasındaki ilişkiye aracılık ettiği araştırılmışlardır. Araştırma sonuçları ritüellerin bağlanımı belirgin bir şekilde yordadığı görülmekle birlikte alternatiflerin niteliği ve yatırım miktarıyla da ilişkili bulunmuştur. Ritüellerin algılanması arttıkça bağlanımın da artırdığı görülmüştür. Araştırma yatırım modelinin varsayımlarını doğrulamıştır.

Benzer şekilde farklı ilişki türleriyle ilgili Bilecen (2007) bir çalışma yapmıştır. Flört eden ve evli bireylerin, ilişki istikrarını belirleyen ilişki doyumunu, seçeneklerin niteliğini değerlendirme düzeyi ve ilişki yatırımları ile stres belirtileri ve stresle başa çıkma tarzları incelenmiştir. Araştırmaya, 118 evli ve 135 flört eden birey

katılmış olup, bu bireylerin 117'si erkek, 136'sı kadındır. Araştırma sonucunda, ilişkiye hiç başlamamış olmayı isteme ve ilişkide yaşanan sorun düzeyi ilişki doyumunu negatif olarak; ilişki doyumunu, ilişkinin niteliğini olumlu değerlendirme, ilişkide güven, ilişkiye bağlılık, ilişkiye odaklanma ve partnerin çekiciliği gibi değişkenlerin ise pozitif olarak yordadığı görülmüştür. Seçeneklerin niteliğini değerlendirme boyutunu ilişkiye bağlılık, ilişkiye odaklanma ve dine tutunma puanları seçeneklerin niteliğini değerlendirmeyi negatif olarak, eski duygusal ilişki sayısı, alkol ve ilaç kullanımı, ilişkiye hiç başlamamış olmayı isteme ve kendini destekleme boyutlarının ise pozitif olarak yordadığı görülmüştür. İlişki yatırımını ise, ilişkiye bağlılık, ilişkinin niteliğini olumlu değerlendirme, ilişkinin uzun sürmesine ilişkin beklenti ve olumsuz edilgen başa çıkma tarzı anlamlı olarak yordamaktadır. İlişki türü arasındaki farklılıkların sonucunda, flört eden bireylerin evli bireylere oranla, ilişkilerine daha az bağlı oldukları gözlenmiştir.

Farklı ilişki türleriyle ilgili yapılan bir diğer çalışmada da Hasta ve Büyükaşahin (2006), verileri romantik ilişkisi olan üniversite öğrencilerinden ve evli çiftlerden elde etmişlerdir. Aşk stilleri ve ilişkiyi sürdürme nedenleriyle (ilişkide doyum, yatırım miktarı ve seçeneklerin niteliği) ilgili çalışmasında, erkeklerin kadınlara oranla alternatiflerin niteliğini daha fazla değerlendirdikleri, evli olmayanların evlilere oranla alternatiflerin niteliğini daha fazla değerlendirdikleri, erkeklerin aşk stillerinin kadınlardan farklı olduğu (oyun gibi aşk ve özgeci ask stillerinin anlamlı olduğu), evlilerin evli olmayanlara oranla daha arkadaşça, akılcı ve daha özgeci aşk stillerine sahip oldukları; ayrıca evli erkeklerin evli olmayan erkeklere ve evli kadınlara oranla daha akılcı aşk stiline sahip oldukları bulunmuştur. Çalışmada bu durumun nedeni, Türk kültüründe evli erkeklerin ilişki-temelli ödüllerin (çocuklara sahip olma, düzenli bir yasama sahip olma) evliliğin kazançları olarak algıladıkları ve ilişkilerine pragmatik şekilde bağlanımlarını sürdürdükleri şeklinde açıklanmıştır.

Görücü usulü ve anlaşarak evlenen bireylerin çeşitli sosyal psikolojik faktörler yönünden karşılaştırılması amacıyla Çimen (2007) tarafından yapılan çalışmaya, 84'ü kadın, 66'sı erkek; 86'sı anlaşarak, 64'ü görücü usulü evlenmiş toplam 150 kişi

katılmıştır. Araştırma sonucunda; ilişki doyumunun en iyi yordayıcılarının, ilişki yatırımı, belirtilen kıskançlık düzeyi, kıskançlık durumunda verilen bilişsel tepkiler, kıskançlıkla baş etmede umursamama ve konuşma yöntemlerine başvurma ve 2. tür tetikleyiciler olarak belirlenen eşin farklı yakınlık derecesinden biri ile cinsel birlikteliği olduğu görülmüştür. Bu değişkenlerden sadece bilişsel tepkilerin ilişki doyumunu olumsuz yönde yordadığı saptanmıştır. Diğer bir ifadeyle, bilişsel tepkilerin ilişki doyumunu düşürdüğü görülmüştür. Ayrıca bireylerin ilişki doyumu ve ilişki yatırımı arttıkça, seçeneklerin niteliğini olumlu değerlendirme oranının düştüğü, anlaşarak evlenen bireylerin görücü usulü evlenen bireylere oranla daha fazla ilişki doyumu belirttiği görülmüştür. Araştırmanın diğer bir bulgusu; katılımcıların kıskançlık düzeylerine bakıldığında cinsiyet ve evlilik şeklinin ilişki doyumuna herhangi bir etkisinin olmadığı, ancak bağlanım düzeyi arttıkça belirtilen kıskançlık düzeyinin arttığı, ilişki doyumu arttıkça konuşma yöntemine başvurma sıklığı artmaktadır.

Beşikçi (2008) yaptığı araştırmada, ana-baba onayı ile romantik ilişkiye bağlanım arasındaki ilişkinin ve algılanan çocuk yetiştirme stilleri ile psikolojik tepkisellik değişkenlerinin bu ilişkideki rollerini anlamayı amaçlamıştır. Araştırmaya halen romantik ilişki içerisinde bulunan 166 kişi katılmıştır. Çalışma sonuçlarına göre anneden alınan kabulün romantik ilişkiye bağlanım üzerinde dolaylı bir etkiye sahip olduğu, anneden algılanan kabuldeki artışın algılanan ana-baba kabulünde artışa bunun sonucunda da bireyin ilişkisine bağlanımın arttığı görülmüştür.

Lehmiller ve Agnew (2008) yaptıkları araştırmada eşler arasında büyük yaş farkı olan ve yaş farkı yakın olan birlikteliklerde bağlanım ile kuralcı inançları incelemiştir. Çalışmaya romantik ilişkisi olan 194 kadın katılmıştır. Kadınların daha büyük olduğu durumlarda, küçük ve eşit olanlara oranla partnerlerinin ilişkilerine bağlanımlarının ve doyumlarının daha yüksek olduğu görülmüştür. Bununla birlikte yaş farkı olan eşlerin, benzer yaşlarda olan eşlere göre kuralcı inanışlarının daha az pozitif olduğu görülmüştür. YM'nin bileşenleri (yatırım, doyum, alternatifler) benzer yaşlarda olan eşlerde daha belirgin görüldüğü

gözlenmiştir. Bununla birlikte yaş farkı olan eşlerin ilişkilerini devam ettirmelerini anlamanın önemi bağlanımı anlamda önemli olduğu görülmüştür.

Cheng (2010) romantik ilişki içerisinde olan 263 katılımcıdan elde ettikleri verilerle yakınlık, doyum ve tutkunun ilişki bağlanımı tarafından yordanıp yordanamadığını bakmıştır. Araştırma sonuçları ilişki doyumunu yakınlık ve bağlanım tarafından güçlü bir şekilde etkilediğini fakat tutku tarafından etkilenmediğini göstermiştir. Üçlü Aşk Modeli'nin (yakınlık, tutku ve bağlanım) ilişki doyumuna etkisine bakılmıştır.

Okutan ve Büyüksahin-Sunal (2012) yaptıkları araştırmada, romantik ilişkilerde bağlanım, kadın ve erkek rollerine ilişkin kalıp yargılar ve dindarlık algısı arasındaki ilişkileri incelemişlerdir. Bu amaçla, duygusal birlikteliği olan 210 (112 kadın, 98 erkek) karşı cins (heteroseksual) üniversite öğrencisi ile çalışılmıştır. Analizler, kadınların ilişki bağlanımı, ilişki doyumunu ve romantik ilişkilerde erkeğin girişken olması ile ilgili kalıp yargı puanlarının erkeklerden daha yüksek olduğunu göstermiştir. Buna karşılık, erkekler seçeneklerin niteliğini daha olumlu değerlendirme ve romantik ilişkilerde erkeğin baskın, kadının kabul edici tavırlarını daha fazla benimseme eğilimindedirler. Ayrıca dindarlık algılarına göre oluşturulan gruplar çeşitli bağımlı değişkenler açısından karşılaştırılmışlardır. Buna göre, dindarlık algısı düşük olan katılımcılar yüksek olanlardan seçeneklerin niteliğini daha olumlu değerlendirmişlerdir. Dindarlık algısı en yüksek düzeyde olan grubun romantik ilişkilerle ilgili kalıp yargısal tutumlarının da en yüksek olduğu bulunmuştur. Regresyon analizi, kadınlar ve erkekler için ayrı ayrı yapıldığında, ilişki süresi hem kadınlarda hem de erkeklerde YM değişkenlerini anlamlı olarak yordamıştır. Sadece kadınlarda, romantik ilişkilerde erkeğin baskın, kadının kabul edici tavırlarına yönelik tutumlar ve algılanan dindarlık düzeyi seçeneklerin niteliğini olumsuz yönde yordamıştır.

Fagundes ve Schindler (2012) yaptıkları araştırmada bağlanmanın kurulma zamanının ilişki istikrarına etkisini araştırmışlardır. İlişkilerin başlamasını izleyen

dördüncü aydan sonra bireylerin ilişkilerinde güven ve yakınlığa tercih ettikleri görülmüştür. Kaygılı bağlanan bireylerin bağlanmayanlara oranla ilişkilerinde yakınlığı daha çok tercih ettikleri görülmüştür. Kaçınmacı olarak bağlanan bireylerin de bağlanımın başlangıcından itibaren bağlanmayanlarla kıyaslandıklarında bütün bağlanma bileşenlerinde eşlerini daha az tercih ettikleri görülmüştür. Daha önceki bölümde ilişkiye yapılan yatırımlar ilişkiyi sürdürme adına bir psikolojik güç niteliğinde olduğu; ilişkiyi bitirmenin bedellerini artırdığı belirtilmişti. Bireylerin özellikle bu yatırımlarından vazgeçmek istemedikleri ve bağlanım düzeyleri yüksek olduğu durumlarda, ilişkiyi sürdürme mekanizmalarını kullandıklarından bahsedilmişti. Aşağıda ilişkiyi sürdürme mekanizmaları ile ilgili yapılan araştırmalar özetlenmiştir.

Rusbult ve diğerleri (1991) birbirini izleyen 6 araştırmada partnerin ilişkiye yönelik yıkıcı davranışlar içinde olması durumunda ilişkiyi sürdürmeye yönelik isteklilik olarak tanımlanan uyum davranışını incelemişlerdir. Bireyin bağlanma stili ile eşinin bağlanma stili ilişkinin uyumunu etkilemektedir. Uyum ise ilişkidен alınan doyum ve ilişkinin süresi ile ilişkilidir. Güvenli bağlanma stiline sahip bireyler yapıcı uyum davranışları; güvensizler ise yıkıcı ya da daha az olumlu uyum davranışlarını sergilerler. Araştırma sonuçları düşük sosyal ilgi ve bağımlılığın bağımlılığın uyum davranışını azalttığı görülmüştür. Uyum davranışı doyumun yüksekliği, bağlanım, yatırım miktarı, ilişkinin merkezinde olma, psikolojik kadınsılık ve alternatiflerin yetersiz olduğuna yönelik algıyla ilişkili bulunmuştur.

Yatırım Modeli sadece ilişki bağlanımını açıklamakla kalmamış, aynı zamanda ilişkide kalma ya da gitme davranışını da açıklamıştır. Rusbult ve Martz (1995), sığınma yerlerine başvuran istismara uğramış kadınların ilişkilerini sürdürme nedenlerini anlamak üzerine yaptıkları araştırmada 100 kadından veri toplamışlardır. Araştırma sonucunda İlişki bağlanımları açıklamada yatırım modelinin varsayımlarını doğrulamıştır. Kadınların ilişkilerinden doyum almasalar bile ilişkilerine yaptıkları yatırımın fazla olması ve olası alternatiflerin yetersiz olması sebebiyle güçlü bir şekilde ilişkilerine bağlandıkları görülmüştür.

Drigotas, Safstrom ve Gentilia (1999) yaptıkları araştırmada fiziksel ve duygusal aldatma içeren yakın ilişkilerde YM'nin varsayımları ışığında incelemişlerdir. Araştırmaya katılan 74 bireyden elde edilen veriler değerlendirilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, ilişkilerinden doyum alan, fazla yatırım yapmış olan bireylerin alternatifleri olumsuz değerlendirdikleri, ilişkilerine daha fazla bağlanım gösterdikleri görülmüştür. İlişkilerine yüksek düzeyde bağlı olan bireylerin bağlanımı düşük olanlarla kıyaslandığında ihaneti daha fazla bağışladıkları görülmüştür.

Wieselquist, Rusbult, Foster, Agnew (1999) yaptıkları araştırmada bağlanımın ilişkide kalmaya ya da fedakarlık yapmaya gönüllü olma ve partnerlerinin ilişkiyi geliştirici davranışlarını kolaylaştırıcı iletişimleri sağladığını ileri sürmüşlerdir. Onlara göre bireyler partnerlerinin ilişkiyi geliştirici, kendi ilgilerine hitap eden davranışları algılama düzeylerine göre partnerlerine güveni arttırır. Bununla birlikte eşlerin ilişkilerini geliştirici karşılıklı davranışlarının ilişkileri için yapacakları fedakarlıkları, güveni arttırdığı ve bağımlılığı dolaylı olarak olumlu yordadığı görülmüştür.

Rusbult ve diğerleri (2000) yaptıkları araştırmada bireylerin ilişkilerini üstün olarak algılayan ve diğer ilişkilerden daha iyi olarak değerlendirmeleri durumunda ilişkilerine bağlanımları arttığını görmüşlerdir. Bağlanımı yüksek bireylerin ilişkilerini üstün olarak algılamalarının birçok nedeni vardır. Öncelikle bu bireyler ilişkilerine pek çok yatırım yapmışlardır ve önemli gereksinimlerini mevcut ilişkilerinde karşılayabilirler. İlişkilerini bitirme durumunda bunları kaybedecekleri için başka ilişkilere yönelmezler. İkinci olarak bağlanımı yüksek bireyler hem şu ana hem de geleceğe yönelik planlar, beklentiler ve inanışlar oluşur. Bunlar da idealleştirilmiş hayaller üzerine yapılır. Üçüncü olarak, bağlanımın en önemli özelliklerinden biri duygusal bağlanmadır. Bu da çiftlerin ilişkilerini üstün olarak görmelerine neden olur, çünkü çiftlerin duygusal bağlanma düzeyleri arttıkça, bilişsel olarak "biz" kavramı daha çok ön plana çıkar. Ayrıca, çiftlerin ilişkilerini üstün olarak algılamaları, aynı zamanda kendilerini de üstün olarak algılamalarıdır. Bu da

algılanan üstünlüğün bir nedeni olarak sunulabilir. Son olarak, bağlanım toplulukçu ya da toplumsal sunumları da içerir. Bu nedenle, bireyler ilişkilerini ve partnerlerini olabildiğince olumlu sunmak isterler.

Davis ve Rusbult (2001) KBK ışığında çiftlerin uyum davranışlarını gösterme eğilimlerini araştırmışlardır. Araştırmaya katılan 40 çifte eşleriyle ilişkileri için gösterdikleri uyum davranışlarıyla ilgili sorular sorulmuştur. Araştırma sonuçlarına göre, çiftlerin eşlerinin isteklerine göre davranışlarını ayarlamaları ile ilişkilerine bağlanımları arasında olumlu yönde bir ilişki olduğu görülmüştür. Bununla birlikte bireylerin gösterdikleri uyum davranışlarının eşlerinin de uyum davranışı göstermesini etkilediğini göstermiştir. Uyum davranışı gösteriminin artmasının ilişkideki yakınlığı arttırdığı görülmüştür.

Gonzaga ve diğerleri (2001) yaptıkları araştırmada romantik ilişkileri olan ve karşı cins arkadaşlıkları olan ilişkilerinde etkileşim halindeyken yaşanan tehdit durumlarındaki bağlanımlarını incelemişlerdir. Beklenildiği gibi olumlu duyguların (isteklilik ve sempati gibi) aşk deneyimini olumlu olarak etkilediği görülmüştür. Araştırma sonuçlarına göre aşk deneyimi ilişkideki tehlike durumlarında bağlanımı sürdürme sürecinde (yapıcı çatışma çözme, güven algılama) ilişkiyi sürdürme mekanizmalarıyla güçlü bir şekilde ilişkili bulunmuştur. Bağlanım aşkın bir sonucu olmakla birlikte ilişkiye yönelik tehdit durumunda bağlanımın ilişkiyi sürdürmeyi de açıkladığı görülmüştür.

Finkel, Rusbult, Kumashiro ve Hamon (2002) yaptıkları araştırmada, bağlanımın affetme davranışı üzerindeki etkisini inceleyerek ihaneti bağışlama konusunun altını çizmişlerdir. Araştırma sonuçlarına göre, uzun süreli ilişkilerde psikolojik olarak ilişkilerine bağlanan bireylerin ilişkilerini sürdürmek için affetmeye yöneldikleri görülmüştür. Bağlanımları yüksek olan bireylerin düşük olanlara kıyasla ihaneti daha fazla affettikleri görülmüştür. Yine Karremans, Van Lange, Ouwerkerk ve Kluwer (2003) yaptıkları araştırmada ilişkilerine güçlü bir şekilde bağlanım gösteren

bireylerin affetmeye daha yatkın olduğunu; böyle durumlarda affetmenin de psikolojik iyi oluşu olumlu bir şekilde yordadığını ileri sürmüşlerdir.

Benzer bir araştırmayı Murray, Holmes ve Griffin (2004) yapmıştır. Bireylerin partnerleri ile ilgili idealleştirilmiş algılarının, gerçeklerinden daha fazla ilişki doyumuyla ilişkili olduğunu ileri sürmüşlerdir. Araştırmaya katılan evli ve flört ilişkisi içerisinde olan katılımcılara kendileriyle ve partnerleriyle ilgili özellikler hakkında sorular sorulmuştur. Katılımcılar tipik özelliklerle birlikte aynı zamanda ideal partner özelliklerini de dile getirmişlerdir. Araştırma sonuçları bireylerin partnerleri üzerindeki etkisinin benlik tasarımlarına daha fazla yansımaya olduğunu, partnerinin belirttiği özelliklerden daha idealleştirilmiş olduğu görülmüştür. Katılımcılar partnerlerinin kendileri hakkındaki algılarının daha pozitif olduğunu görmüşlerdir. Bununla birlikte bireylerin doyum düzeyi, partnerlerinin idealize etmeleri ve kendilerinin de idealize etmeleriyle arttığı görülmüştür.

Etcheverry ve Le (2005) yaptıkları araştırmada yakın ilişkilerde kalma-gitme davranışlarını (ilişkiyi sürdürme ya da bitirme), fedakarlık yapmaya isteklilik davranışı açısından incelemişlerdir. Araştırmaya romantik birlikteliği olan 212 yetişkinden Yatırım Modeli Ölçeği ve bağlanım ölçeklerinden elde edilen verilerle bağlanımın ilişkiyi sürdürmeyi ve fedakârlık yapmaya istekliliği yordayıp yordamadığını incelemişlerdir. Araştırma sonuçları ilişkiye bağlanımın ilişkiyi sürdürmeyi yordadığı görülmüştür.

Rhatigan, Moore ve Stuart (2005) yaptıkları araştırmada 60 tane şiddete uğramış ve korumaya alınmış kadının ilişki istikrarlarını ve devam eden ilişkilerini bırakma eğilimlerini yordamak amacıyla Yatırım Modeli'ni kullanmıştır. Kadınlar ilişki doyumlarının düşük olduğunu, alternatifleri olumlu algıladıklarını ve ilişkilerine düşük yatırımlar yaptıklarını dile getirmişlerdir. Bu da bağlanım düzeyinin düşük olması ve ilişkiyi terk etme eğiliminin yüksek olması anlamına gelmektedir. Bununla birlikte bu araştırma yatırım modelinin ailede şiddet gören kadınların da, diğer

kadınlar gibi, yakınlık ve ekonomik güvence gibi önemli ihtiyaçlarını karşıladıkları ölçüde evliliklerine bağlı kaldıkları tezini desteklemektedir.

Rhatigan ve Axsom (2006) yaptıkları araştırmada örselenmiş kadınların kötüye giden ilişkilerine bağlanımını YM ışığında incelemişlerdir. Araştırmaya sığınma evlerinde koruma altında olan 69 kadın katılmıştır. Araştırma sonuçları yatırım modelinin varsayımlarını doğrulamıştır. İlişkilerinden doyum almayan, alternatiflerin niteliği yüksek ve yatırımları az olan kadınlarda ilişkilerine bağlanımlarının düşük olduğu, özellikle psikolojik olarak istismara uğramış kadınların doyum ve bağlanımlarının düşük olduğu görülmüştür. Doyumun psikolojik istismar ile (fiziksel değil) doyum arasındaki ilişkiye aracılık ettiği görülmüştür. Araştırmacılar istismara uğramış kadınların şiddet içeren mevcut ilişkilerine partneri olmadan karşılayamayacağı önemli ihtiyaçlarını (ekonomik güven, yakınlık) karşılamak amacıyla sürdürdüklerini ileri sürmüşlerdir.

Ysseldyk ve Wohl (2012) geçmiş araştırmaların ışığında affetmeyi kolaylaştırdığı varsayımından hareket ederek ağır şiddet vakalarını incelemişlerdir. Bununla birlikte ağır şiddet vakalarında büyük yatırımlar gibi büyük değişkenlerin affetmeyi sağlayabileceğini varsaymışlardır. Araştırma sonuçlarına göre, şiddetin ağırlık derecesi bağlanımın düşmesiyle ilişkili bulunmakla birlikte affetme bu ilişkiye aracılık etmiştir. Affetmenin artması bağlanımın bitirilmesini azaltmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, şiddetin ağır olması bağlanımı düşürmüş ve affetmeyi zorlaştırmıştır. Bu durumda tartışma bölümünde bireylerin ilişkilerinin flört ilişki olmasına ve ilişkiyi bitirmeyi zorlaştıracak yatırımların olmamasına bağlanmıştır.

Sonuç olarak Rusbult'un Yatırım Modeli'nin yakın ilişkilerdeki bağlanımı yordamada güçlü bir model olduğunu kanıtlamıştır. Yapılan birçok araştırma da bunu desteklemiştir (Impett, Bears ve Peplau 2003, Rusbult ve Buunk 1993, Rusbult, Johnson ve Morrow 1986). Bu araştırmalar sonucunda biten ilişkilerde bireylerin doyum seviyesinin ve yatırım seviyesinin düşük, algılanan seçeneklerin niteliğinin

yüksek, devam eden ilişkilerde de bu değerlendirmenin tam tersinin söz konusu olduğu görülmüştür.

YM ile ilgili yapılmış araştırmalar gözden geçirildiğinde yatırım modelinin şu önermeleri öne çıkmaktadır (Rusbult, Martz ve Agnew 1998, Rusbult, Olsen, Davis ve Hannon 2001):

- a) Bağlanım doyum düzeyi ve yatırım miktarıyla pozitif, alternatiflerin niteliğiyle negatif yönde ilişkilidir.
- b) Doyum, alternatifler ve yatırım miktarı değişkenleri bağlanımı yordamada ayrı ayrı önemlidir.
- c) Bağlanım düzeyi yüksek bireyler, düşük olanlara kıyasla daha fazla ilişkilerini sürdürme eğilimindedirler.
- d) Bağlanım (doyum, yatırım ve alternatiflerin etkileşimiyle) ilişkinin devam etmesini yordayan en önemli ve güçlü değişkenlerden biridir.

Özetle, YM'ye göre, bireyler ilişkilerinden doyum aldıkları ve büyük miktarlarda yatırım yaptıklarında olası alternatifleri olumsuz algılayacaklar ve ilişkilerine yoğun bir şekilde bağlanacaklardır. Farklı ilişki türleri (evli çiftler, flört ya da birlikte yaşayan heteroseksüel ve homoseksüel yetişkinler) üzerinde yapılan araştırmalar doyumun, alternatiflerin niteliğinin ve yatırımların önemli bir bağlanım yordayıcısı olduğunu göstermiştir (Rusbult 1980, 1983, Duffy ve Rusbult 1986, Rusbult, Johnson ve Morrow 1986, Drigotas ve Rusbult 1992, Rusbult ve Martz 1995, Rusbult, Martz ve Agnew, 1998, Impett, Beals ve Peplau 2001).

YM değişkenlerinde, cinsiyet açısından bir farklılaşma olup olmadığı pek çok araştırmada incelenmiştir. Yapılan birçok araştırmada, kadınların erkeklere oranla, ilişkilerinden daha fazla doyum aldıkları (Rusbult, Martz ve Agnew 1998, Le ve Agnew 2003); ilişkiye daha fazla bağlandıkları (Rusbult, Martz ve Agnew 1998, Le

ve Agnew 2003, Fitzpatrick ve Sollie 1999) ve ilişkiye daha fazla yatırım yaptıkları (Rusbult, Martz ve Agnew 1998, Fitzpatrick ve Sollie 1999, Sprecher 1988) gözlenmiştir. Erkeklerin ise, seçeneklerin niteliğini kadınlara göre daha yüksek değerlendirdiği yine birçok araştırmada görülmektedir (Rusbult, Martz ve Agnew 1998, Le ve Agnew 2003, Fitzpatrick ve Sollie 1999, Büyükşahin, Hasta ve Hovardaoğlu 2005, Hasta ve Büyükşahin 2006, Büyükşahin 2006). Kadınlarda seçeneklerin niteliğinin düşük olarak değerlendirilmesinin bağlanımı arttırdığı gözlenmiştir (Rusbult 1983). Ancak aynı çalışmada, erkeklerde seçeneklerin niteliğinin değerlendirilmesi ilişki bağlanımı ile ilişkili bulunmamıştır. Sprecher (1988)'e göre bağlanımın belirleyicileri kadınlarda seçeneklerin niteliğiyken, erkeklerde ilişki doyumdur. Davis ve Strube (1993)'nin çalışmasına göre ise, kadınlarda hem doyum, hem de seçeneklerin niteliği bağlanımın önemli belirleyicisidir.

Yapılmış çalışmalar incelendiğinde YM değişkenleri ile cinsiyet arasındaki ilişkiyi ortaya koyabilmek için biyolojik cinsiyetin sıklıkla kullanıldığı; buna karşın toplumsal cinsiyet rollerinin incelenmediği görülmektedir.

2.3. Toplumsal Cinsiyet Roller

Toplum, kadın ve erkeğe farklı davranmakta, onlara farklı özellikler, davranışlar ve görevler yüklemektedir. Örneğin, genelde kadının “ev işlerini” yürütmesi istenirken, erkekten “ailenin gelirini” sağlaması beklenmektedir (Dökmen 2004).

Cinsiyet (sex) terimi kadın ya da erkek olmanın biyolojik yönünü ifade etmektedir ve biyolojik bir yapıya karşılık gelmektedir. Cinsiyet bireyin, biyolojik cinsiyetine dayalı olarak belirlenen demografik bir kategoridir. İnsanların nüfus cüzdanlarında yazan cinsiyet bu terimin tam karşılığıdır. Toplumsal Cinsiyet (Gender) terimi ise kadın ya da erkek olmaya toplumun ve kültürün yüklediği anlamları ve beklentileri ifade etmektedir. Kültürel bir yapıyı karşılamaktadır ve genellikle bireyin biyolojik

yapısıyla ilgili bulunan psikolojik özelliklerini içermektedir. Toplumsal cinsiyet, bireyleri kadını ya da erkeksi olarak kategorize eden psikososyal özelliklerdir (Rice 1996). Dökmen (2004) toplumsal cinsiyeti, biyolojik farklılıklardan dolayı değil, kadın ve erkek olarak toplumun bireyleri nasıl gördüğü, nasıl algıladığı, nasıl düşündüğü ve nasıl davranması gerektiğine ilişkin beklenti kalıpları olarak tanımlamıştır. O'na göre toplumsal cinsiyet, kadının ve erkeğin toplumsal ve kültürel olarak belirlenen toplumsal rol ve sorumluluklarını ifade etmektedir.

Toplumsal Cinsiyet kavramı başlangıçta seks kavramının sınırlılığından, yani cinsler arasında var olan farklılıkları sadece biyolojik temelli olarak yapılan tanımlamanın sınırından kurtulmak için kullanılmıştır. Yani Toplumsal Cinsiyet kavramı, kadın ve erkekler arasındaki farklılıkların sadece biyolojik farklılıklar olmadığını vurguladığı gibi, bu biyolojik farklılıkların sonucu olarak ortaya çıkan sosyal ve kültürel değerlerin oluşturduğu farklılıkları işaret etmek için kullanılmıştır. Böylece toplumsal cinsiyete ilişkin kategoriler, örneğin kadınlık ve erkeklik kavramına ilişkin olan davranışlar, kişilik özellikleri, roller, tümü aslında sosyal ve kültürel bir dizi yapı dolayında oluşturulmuş kategorilerdir (Dedeoğlu 2000).

Dökmen (2004)'e göre biyolojik cinsiyet farklılıkları öğrenilmemiş, doğuştan getirilen özellikler bakımından kadınlarla erkekler arasında gözlenen farklılıklardır. Toplumsal cinsiyet farklılıkları ise öğrenilen, diğer bir ifadeyle, sosyalleşme sürecinde kazanılan özellikler bakımından insanlar arasında gözlenen farklılıklardır. Dolayısıyla cinsiyet farklılıkları, bireyden bireye, kültürden kültüre bazı değişimler gösterirler.

West ve Zimmerman (1987) toplumsal cinsiyetin biyolojiyle mi, kişilikle mi, yoksa davranışla mı ilgili olduğu sorularına yanıt aramışlardır. Toplumsal cinsiyet rollerinin hem bunların tamamı hem de bunlardan hiçbiri olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bireysel özelliklerin toplumsal cinsiyet rollerini etkileyebileceğini bununla birlikte toplumsal cinsiyetin bireylerin bir özelliği olmadığını savunmuşlardır. Toplumsal cinsiyeti "toplumsal durumların sonradan ortaya çıkan bir sonucudur: Hem değişik

toplumsal düzenlemelerin bir sonucu-çıktısı hem de onlar için bir gerekçe olarak toplumun en temel bölünmelerinden birini yasalaştırmanın (meşrulaştırmanın) bir aracı” olarak tanımlamışlardır (Akt. Hendrick 2004).

Bir bebek doğduktan sonra sahip olduğu cinsel organına göre dişi ya da erkek olarak kimliklenir ve erkek ya da dişi cinsiyet kategorilerinden birine atanır. Bir kişinin cinsiyet kategorisi, topluma, cinsiyetlere özgü saç stilleri ve giysi kodları gibi değişik kimlik göstergeleri aracılığıyla belli edilir. Örneğin, erkekler genellikle dantelli, fırfırlı kıyafet ya da etek giymezler, fakat aykırı durumlar olabilir. Biyolojik cinsiyetlerine yapılan gruplanmayla birlikte bireyler duygu, biliş ve davranışların, kendi cinsiyet kategorileri için toplumun dayatma ve beklentileriyle uyuşacak biçimde, nasıl yönetileceği gibi birçok karmaşık eylemi öğrenirler. Bu etkinliklerin tamamı toplumsal cinsiyet rollerini içermektedir (Hendrick 2004).

Dökmen (2010)’e göre, toplumsal cinsiyet rolü, toplumun tanımladığı ve bireylerin yerine getirmelerini beklediği, cinsiyetle ilişkili bir grup beklentidir. Kız ve erkek çocuklar sosyalleşme süreciyle çeşitli nesnelere, etkinliklere, oyunlara, meslekleri ve hatta kişilik özelliklerini “uygun” ya da “uygun değil” olarak ayırt etmeyi öğrenirler.

Bireyin kendi kimliğini kadın veya erkek olarak algılayıp, cinsiyetinin gerektirdiği davranışı göstermesi anlamına gelen cinsiyet rolü, bireye içinde yaşadığı toplum tarafından öğretilmekte ve bireyden bu cinsiyet rolü kalıpları içinde davranması beklenmektedir. Buna göre kadın toplumca belirlenen kadınsı özelliklerin hepsine sahip olup (kadınsı), erkeklik özellikleri taşımamalıdır. Erkek ise, toplum tarafından cinsiyet rolüne uygun kabul edilen özelliklerin hepsine sahip olarak (erkeksi), kadınsı özellikleri göstermemelidir (Aydın ve Kavuncu, 1991). Dolayısıyla toplumun kadınların ve erkeklerin sergileyecekleri davranışlarla ilgili bir takım beklentilerinin olması normaldir. Örneğin, bakım vericilik, duygusallık, bağımlılık, başkalarının ihtiyaçlarına duyarlı olma kadınlardan beklenen ve kadınsı özellikler olarak nitelenirken; duygularını gizleme, başarılı olma, bağımsız davranma, dışarıda çalışma gibi özellikler erkeklerden beklenen ve erkeksi olarak nitelenen

özelliklerdir. Diğer bir ifadeyle kadınsılık (feminen olma), ev içinde bakım verici, ilgi gösterici olmayla ilgili özellikleri, erkeksilik (maskülen olma) ise iş dünyasında yarışmacı vebaşarı yönelimli olmayla ilgili özellikleri içermektedir (Dökmen 2004).

Benzer şekilde Basow (1992) da kültürel normların kadın ve erkeklerden farklı kişilik özelliklerinin kazanılmasının beklenmesine sebep olduğunu ileri sürmüştür. Kadınların bakımlı, duyarlı, bencil olmayan ve empatik olmak gibi analık özelliklerine sahip olmaları beklenirken erkeklerin ise kurtarıcı, iddialı, başarı yönelimli, saldırgan, rekabetçi, dominant olmak gibi kazanan özelliklerine sahip olmaları beklendiğini iddia etmiştir (Basow 1992, Akt. Curun 2001). Bununla birlikte birçok araştırmacının hemfikir olduğu ortak nokta kadınsılığın anlamlı olmaya, erkeksiliğin de yararlı olmaya yönelimli olduğudur (Curun, 2001).

Toplumsal cinsiyetlere ilişkin kalıp yargılarının bireyler tarafından öğrenilmesi bir süreç içinde gerçekleşmektedir. Geleneksel olarak erkeksilik bağımsızlık, girişkenlik, yeterlilik, rekabetçilik ve üstünlük gibi özelliklerle tanımlanırken; kadınsılık ise, daha çok yardımseverlik, merhamet, bakım verme ve sıcaklık gibi özelliklerle özdeşleştirilmektedir. Toplumsallaşma süreci içerisinde bireyler kadın ve erkeklere yönelik bu temel bakış açılarını kazanır; kendine ve çevresindeki diğer kadın ve erkelere yönelik temel değerlendirmelerinde bu bakış açısını kullanmayı öğrenirler (Dökmen 2004).

Dökmen (2004)'e göre toplumsal cinsiyetin kültürel yapılandırmaları bir anlamda biyolojik cinsiyeti de içermektedir. Genellikle kadınlar ve erkekler arasındaki farklılıkların biyolojik mi yoksa kültürel mi olduğunu ayırt etmek tam olarak mümkün değildir, esasen çoğu farklılığın ikisinin ortak etkisi sonucu ortaya çıktığını belirtmektedir. Birey, öğrenilmiş cinsiyet rollerinin etkisiyle, kadın yada erkek olmanın gerektirdiği rolleri benimser ve davranışlarını buna göre seçer. Bu kalıplaşmış roller yakın ilişkilerde de kadın ve erkeğin yaşantılarını farklılaştırmaktadır.

Cinsiyete bağılı rol algısına ilişkin örneklere roman, hikâye vb. yazın ürünlerinin yanı sıra televizyon, sinema vb. kitle iletişim araçlarında da sıkça rastlanmaktadır. Esasen cinsiyete bağılı rol öğrenme, bu konuda anne babanın sahip olduğu tutumun, sosyal etkileşim yoluyla çocuğa aktarılması şeklinde gerçekleşmektedir. Anne babanın çocuğa oyuncak seçerken cinsiyete göre farklı tercihlerde bulunmasından, belli oyunların sadece kızlara ya da erkeklere özgü sayılmasına dek birçok tutumu, çocuğun cinsel kimlik gelişimini etkiler (Aydın 2004).

Ancak cinsiyet rollerinin nasıl kazanıldığı ve farklılaştığına dair birçok kuram bulunmaktadır. Bu kuramlar aşağıda özetlenmiştir:

2.3.1. Psikanalitik kuram

Psikanalitik Kuram'a göre bireyin cinsiyeti ile uygun kimliğe sahip olması toplumsal ve psikolojik uyumu için olmazsa olmazlardandır. Freud, kadınsı ve erkeksi cinsiyet rollerinin daha çocukluk döneminde gelişmeye başladığını savunurken; psikoseksüel evrelerin başarılı şekilde tamamlanmasının sağlıklı kişiliğe temel oluşturacağına, başarısızlığında cinsiyet rolü çatışması doğurarak, psikolojik olarak problemler oluşturacağına dikkati çekmektedir (Bem 1984, Geçtan 1993).

Freud, kuramında toplumsal cinsiyetin kazanımına üç dönemde ele almaktadır. Bu dönemler sırasıyla çocukların cinsiyetler arasındaki farklılıkların farkında olmadıkları dönem, farklılıkları anlamaya başladıkları dönem ve ödipal dönemdir. Oral ve anal dönemleri içeren ilk dönemde, doğumdan itibaren erkek ve kız çocukların cinsiyet ve toplumsal cinsiyet deneyimleri aynıdır. Erkek çocuklar, yaşama erkek anatomisine sahip olarak başlarlar, libidoları erkek cinsel organıyla, yani penisle bağlantılı olarak erkektir ve anneleriyle ilişkileri de karşı cins ilişkisidir. Kız çocuklar ise anatomik olarak iki cinsiyetlidir; dişilik organı olarak vajinaları, erkeklik organı olarak da klitorisleri vardır. Yaşamın başında kız çocukların deneyimleri içinde sadece klitoris yer alır, libidoları bununla ilişkili olarak erkektir

ve anneleriyle ilişkileri yine karşı cins ilişkisidir. Yani ilk dönemde kız çocukların da erkek çocukların da cinsiyetleri erkektir ve toplumsal cinsiyetleri de erkeksidir. Dönemin ikinci bölümünde, yani anal dönemde ise çocuk ile anne vebabası arasında yeni bir çatışma yaşanır: Tuvaletin ne zaman ve nereye yapılacağına kontrolü. Bu çatışma da çocuğun anal kontrolden hoşlanmamasıyla çözülür (Dökmen, 2010).

Cinsel bölgelerin uyarılmasından heyecan duyma ve cinselliğe karşı aşırı ilgi biçiminde davranışlarla belirlenen bu dönem üçüncü yaşın sonlarına doğru başlar ve yaklaşık olarak beşinci yaşın bitiminde son bulur. Bu dönemde libido çocuğun kendi bedeni dışında bir objede doyum aramasına sebep olur. Bu dönemde çocuklar, kadın ve erkek arasındaki farklılıkları anlamaya başlar ve beş yaş civarında da cinsel kimlikleri oluşur. Bu dönemde çocukla ana-babası arasında yoğun sevgi ilişkileri görülür. Yarışma ve düşmanlık duygularını ve giderek belirginleşen özdeşimleri de içeren bu ilişkileri içeren bu ilişkileri Freud odepus/elektra karmaşası olarak adlandırmıştır (Geçtan 2004).

Oidipal dönem başladığında erkek çocuk annesine sevgili gibi davranmaya başlar; ona dokunmak ya da birlikte yatma isteğinde bulunabilir, hatta evlenme önerisinde bulunabilir. Çocuk en büyük rakibi olan babasını aradan çıkarmayı düşlerken; babalarının fiziksel ve cinsel olarak daha güçlü olduklarını görürler ve eğer cinsel ilgilerini annelerine yöneltirlerse babalarının onları kastre (hadım) edeceğinden korkarlar. Freud'a göre bu korku erkek çocuğun annesine geliştirdiği cinsel içerikli duygulardan daha yoğundur. Oidipus karmaşasının sona ermesiyle birlikte çocuk babasıyla özdeşim kurmaya başlar. Bu dönemde, kız çocuklarının gelişimleri daha da karmaşıktır. Freud'a göre, kız çocukları penisleri olmadığı için kendilerinin cinsel organları olmadığını ya da çok basit bir organları (klitoris) olduğunu düşünürler. Bu durumu bir kayıp olarak görürler ve kıskanma duygularıyla tepkide bulunurlar. Elektra karmaşası yaşayan kız çocuklar, bu eksikliği telafi etmek isterler ve bir gün penise sahip olacaklarını (belki de içerde birtane vardır ve büyüyecektir) ümit ederler. Sevgi objesi olarak anneye yönelirler. Bu dönemin sonunda kız çocuk babaya yönelik cinsel isteklerin ve kendisine penis verileceği beklentisinin

gerçekleşmemesiyle hayal kırıklığı ve engellenme yaşarlar. Babaya yönelik sevgi giderek yerini, babanın sevgisinin ve verdiği çocukların gerçek sahibi olan anneye özdeşleşmeye bırakır (Geçtan 2004).

Toplumsal cinsiyet rolünün kazanımının üçüncü döneminde yani ödipal dönemde, anneleri için babalarıyla erkeklik yarışına giren erkek çocuklar, kastrasyon (hadım edilme) korkusuyla babalarıyla olan çekişmelerinden ve annelerine olan cinsel yönelimlerinden vazgeçer, babalarıyla özdeşim kurarlar. Böylece daha geniş bir sosyal dünyada, erkek ve erkeksi olarak kendilerine uygun yerlerini alırlar. Ödipal çatışmanın çözülmesiyle ahlaki yargılamanın kaynağı olan süperego da gelişir. Kız çocuklar ise babalarıyla yeni ilişkilerinde, önce babalarının onlara istedikleri penisi vereceğini umarlar. Ancak sonra bu istekten, ilişkili davranışlardan ve saldırganlıktan yavaş yavaş vazgeçerler ve babalarıyla pasif, kadınsı bir ilişki içine girip ondan bir bebek sahibi olmayı istemeye başlarlar (Dökmen 2010).

Dolayısıyla Psikanalitik Kuram bireyin doğumundan itibaren cinsel kaynaklı enerjisiyle cinsel kimliğini kazandığını ve sonuç olarak kendi cinsiyet rolünü hemcinsi olan ebeveyniyle özdeşim kurarak kazandığını ileri sürmektedir.

2.3.2. Sosyal öğrenme kuramı

Bandura'nın ortaya konan Sosyal Öğrenme Kuramı'na göre diğer davranışlar nasıl öğreniliyorsa cinsiyet rollerinin de aynı şekilde öğrenilmektedir (Dönmez 2001). Sosyal Öğrenme Kuramı'nda iki öğrenme sürecine önem verilmektedir (Bandura 1977, Akt. Dökmen 2004): 1) Edimsel koşullanma, 2) Model Alma ve Taklit. Edimsel koşullanma: Ödüllendirilen ya da olumlu sonuçlar doğuran (pekiştirilen) davranışların gelecekte tekrarlanma olasılığını arttırmaktadır. Model alma ve taklit: Gözlenen figürler (ana, baba, öğretmen, arkadaş, beğenilen kişi vb.) model alınır ve yeri geldiğinde davranışları taklit edilir.

Bu yaklaşıma göre cinsiyet rollerinin öğrenilmesinde ödül ve ceza mekanizması etkili olmaktadır. Bu cinsiyet rollerinin kazanılmasında, koşullanma ve pekiştirme ilkeleri geçerli olduğunu göstermektedir. Çocuk, kendi cinsiyetinden olan yetişkinleri gözlemler, model alır ve taklit eder. Çevreden gelen tepkilere, geribildirimlere, ödül ve ceza gibi pekiştireçlere göre cinsiyetine uygun kabul edilen ve edilmeyen rolleri öğrenir kendi cinsiyetine uygun olarak davranmayı öğrenir. Böylece çocuk zamanla kendi cinsiyetine uygun rolleri benimseyerek, kendi cinsiyet rolünü kazanmış olur. Bu süreçte kız çocuk, kız gibidavranmaya başlamakta; erkeksi davranışlardan vazgeçmekte; erkek çocukta erkekgibi davranmaya başlamaktadır (Bem 1984, Dönmez 2001).

Gözlemleyerek ve çevredeki birini model alıp taklit ederek öğrenme bu süreçte önemli rol oynar. Sosyal Öğrenme Kuramı'na göre çocuklar aynı cins ana babayı ya da çevrelerinden birini taklit ederler ve çocuklar aynı cins birini taklit ettikleri için ödüllendiriliyor da olabilirler. Çocukların kendileriyle aynı cinsiyetten olan yetişkinleri model alıp onlar gibi davranmaları toplum tarafından desteklenen bir davranıştır. Ebeveynlerin cinsiyet damgalı davranışlarında ve çocukların taklit derecesinde doğası gereği farklılıklar vardır. Bazı babalar diğerlerinden daha "erkeksi", bazı anneler diğerlerinden daha "kadınsı"dırlar. Sosyal Öğrenme Kuramı'na göre babanın erkeksiliği arttıkça erkek çocuğun da daha erkeksi, annenin kadınsılığı arttıkça kız çocuğunun da daha kadınsı olacağı sonucu çıkmaktadır (Osborne 2004).

2.3.3. Sosyal rol kuramı

"İnsan davranışını içinde bulunulan koşulların gerekleri ve sosyal beklentiler şekillendirir" görüşünü savunan Alice Eagly sosyal davranışta gözlenen cinsiyet farklılıklarını açıklamak amacıyla Sosyal RolYaklaşımı'nı geliştirmiştir (Demirtaş 2004).

Eagly (1983)'e göre, kadın ve erkeğe toplum içinde farklı statüler verilmiştir ve hiyerarşik olarak bakıldığında erkeklerin daha statülü rollere sahip oldukları görülmektedir. Bu farklılık, kadın ve erkekler için belirlenen kalıp yargıları, bireyin kendisinden ve karşı cinsinden beklediği davranış şekillerini etkilemektedir. Dolayısıyla kadın ve erkek arasındaki farklılıklar sosyal rollerdeki farklılıklardan kaynaklanmaktadır ve bu roller değişmedikçe bu farklılıklarda bir değişiklik olamayacaktır (Dökmen 2004).

Sosyal Rol Teorisi davranışın, bireyin içinde yaşadığı kültür ya da toplumun ona sunduğu sosyal rollerle şekilleneceğini ileri sürmektedir. Bireyler sosyal rolleri ile uyumlu davranışlar ortaya koyarlar. Bu görüşe göre, davranıştaki cinsiyet farklılıkları pek çok sosyal rol içinde kadın ve erkek olarak ayrışmadan kaynaklanmaktadır. İlk çağlardan bu yana her kültürde hem iş hem de aile yaşantısında kadınlar ve erkekler farklı roller üstlenmektedirler. Tipik olarak erkekler ev dışında çalışır, yüksek ücret alır, daha otoriter konumdadır, statüyü ve gücü temsil eder; kadınlar ise daha çok ev yaşamı ile ilgilidir, iş yerinde ise daha az otoriter pozisyonlarda görev alır (Osborne 2004).

Eagly (1995)'ye göre kadınlar ve erkekler arasındaki farklılıkların kökünde toplumda kadınlara farklı, erkeklere farklı görevlerin yüklenmesi yatmaktadır. Böylece kadınlara annelik, öğretmenlik, hemşirelik ve sekreterlik; erkeklereyse yöneticilik, başkanlık ve mühendislik gibi meslekler uygun görülmekte, bunlar doğrultusunda kalıp yargılar ve beklentiler geliştirilmektedir. Bu beklentilerin zamanla kendinin gerçekleştirilmesi sonucunda da kadınlarla erkekler birçok açıdan farklı davranır duruma gelmektedirler (Demirtaş 2004).

2.3.4. Bilişsel gelişim kuramı

Bilişsel Gelişim Kuramı, cinsiyet kimliğine uygun rolleri öğrenmesinde, bilişsel gelişimin önemli bir rol oynadığını savunmakta hatta cinsiyet rollerinin kazanılmasında daha aktif rol oynadığına dikkati çekmektedir. Kurama göre, cinsiyet rollerinin kazanılması belli aşamalar halinde gerçekleşmektedir (Kolhberg 1969, Akt. İmamoğlu 2008). Yaklaşık 2-3,5 yaş arasında cinsiyeti etiketleme dönemi, 3,5-4,5 yaşları arasında cinsiyetin kararlılığı dönemi ve 4,5-7 yaşları arasında da cinsiyetin değişmezliği dönemleri gözlemlenmektedir (Dökmen 2004).

Kolhberg(1969)'e göre ilk aşama cinsiyet kimliğinin öğrenilmesidir. Bu aşamada çocuk, insanların iki cinsiyetten birine ait olduğunu öğrenmeye başlarlar. Kendilerinin kız ya da erkek olduklarını ayırt edebilmekle birlikte diğer insanların cinsiyetlerini zaman zaman karıştırabilmektedirler. Bununla birlikte çocuklar, cinsiyetin kalıcılığını ve değişmezliğini kavramamışlardır. Bir sonraki aşamada, çocuk yavaş yavaş cinsiyetin sürekliliğini anlamaya başlamaktadırlar. Bu aşamada çocuk, çevresini gözlemlemekte ve bilişsel şemaları aracılığıyla uygun olan ve olmayan davranışları ayırtetmeye başlarlar. Bununla birlikte çocuk yine de fiziksel özelliklerden etkilenebilmekte, fiziksel değişimlerin cinsiyeti de değiştireceğini düşünürler. Son aşamada, çocuklar artık cinsiyetin değişmezliği ilkesini kazanmışlar ve cinsiyetin fiziksel görünüm ne olursa olsun değişmeyeceğini kavramışlardır. Birey, bu aşamada toplumun kabul ettiği ve beklentileri doğrultusunda, kendi cinsiyetine uygun davranışları sergilerler (Dökmen 2004).

Kolhberg (1969), cinsiyet rollerinin gelişiminde *bilişsel tutarlılık* kavramı üzerinde durmaktadır. Çocuğun toplumsal cinsiyete dair kendine yakıştırdıkları, inandıkları davranış kalıpları (kızlar yemek yapar gibi) ile cinsiyeti ile ilgili sahip olduğu farkındalık (benbir kızım) arasında bir tutarlılık olmalıdır. Diğer bir ifadeyle “Ben bir kızım ve yemek yapmalıyım ya da o şey bana uygun değildir. O halde yapmamalıyım” gibi cümlelerin kurulmasınisağlayan her şey (çevredeki bireyler, eşyalar, aktiviteler vs.) çocuk tarafından etiketlenir, sınıflara ayrılır. Eğer çocuk

ergenlik dönemine kadar bilişsel tutarlılığa erişmişse, bu artık cinsiyet rollerinin öğrenilmiş olduğu anlamına gelmektedir. Böylece toplumsal cinsiyet kimliği de değişmemek üzere yerleşmiş kabul edilir (Kolhberg 1969, Akt. İmamoğlu 2008).

2.3.5. Toplumsal cinsiyet şema kuramı (TCŞK)

Sandra Lipsitz Bem tarafından öne sürülen TCŞK içersinde hem Bilişsel Kuram'ın hem de Sosyal Öğrenme Kuramı'nın özelliklerini barındırmaktadır. Bilişsel Gelişim Kuramı'na, cinsiyetleri ayırtmada, çocuğun kendi bilişsel işlevlerinin yol gösterici olduğu, kendisine gelen tüm bilgileri kültürün kadınlık ve erkeklik tanımlarına göre kodlama yapmaya başladığını söyleyerek atıfta bulunmaktadır. Bununla birlikte bu kodlamalar çerçevesinde gelen bilgileri işlemenin toplumun cinsiyet ayrımcısı uygulamalarından kaynaklandığını da ileri sürmektedir. Bu bakımdan da cinsiyet rollerinin öğrenilen bir davranış olduğu düşüncesini ileri sürerek Sosyal Öğrenme Kuramı'yla benzerlik göstermektedir (Dökmen 2004).

Cinsiyet rollerinin, bilişsel şemalar ile kazanıldığını savunan Bem (1984)'e göre, birey bu şemaları aracılığıyla, cinsiyeti ile ilgili bilgileri işleme ve anımsamanın yanısıra, kendinin ve başkalarının cinsiyetleri için hangi davranışların uygun olduğuna karar vermektedir. Bem (1984) cinsiyet şemalarının köklerinin, kültürde var olan cinsiyet ayrımcılığından geldiğini savunmaktadır. Bu nedenle "toplumsal cinsiyet" kavramını kullanarak, cinsiyetin tipleştirilmesini de öğrenilmiş bir olgu olarak elealmaktadır.

TCŞK'ye göre, gelişen çocuk toplumun kadınlık ve erkeklik tanımlarını öğrenmektedir. Çocuk, cinsiyetle ilgili bilgileri öğrenmekle kalmamakta, aynı zamanda her gelen yeni bilgiyi cinsiyetle ilgili bu zengin içeriğe bağlı olarak değerlendirmekte ve özümsemektedir. Bilgiyi toplumsal cinsiyet şemasına göre işleyen bir kişi kendini, diğer insanları, olayları ve dünyayı algılamaya cinsiyete yönelik çağrışımları temel almaktadır. Cinsiyet tipleştirme/ayırıştırma olarak

tanımlanan bu süreçte çocuğun benlik kavramı oluşur ve çocuk dünyayı algılayışında içselleştirmiş olduğu cinsiyet şemasını kullanır (Dökmen 2004).

Bem (1974) kadınsılığın ve erkeksiliğin birbiriyle ters ilişki özellikleri olmadığını, bireyleri sadece kadınsı ya da sadece erkeksi özelliklere sahip olmanın dışında, hem kadınsılık hem de erkeksilik özelliklerine sahip olma (androjen) ya da her iki özelliğe sahip olmama (belirsiz) durumuna göre gruplandırmıştır. Bu sınıflamaya göre, geleneksel kadınsı özelliklerin ağır bastığı kadınsılık (feminen) cinsiyet rolü, anlayışlı, tutarlı, namuslu, sadık, sevecen, hassas, merhametli, fedakâr, sıkılgan, tatlı dilli, yumuşak, boyun eğen gibi özelliklerle kendini gösterirken; erkeksilik (masculen) cinsiyet rolleri de sorumlu, baskın, duygularını açığa vurmeyen, etkileyici, güçlü, girişken, gözü kara, atılgan, kendi ihtiyaçlarını savunan, kendine güvenen, idealist, lider, mantıklı, saldırgan gibi özelliklerle kendini göstermektedir. Kadınsılık ve erkeksilik özelliklerinin birlikte ve dengeli bir şekilde bulunması ise “androjen cinsiyet rolü” olarak tanımlanmaktadır.

Bem (1981) toplumsal cinsiyetin organize edici bir ilke olarak kullanımındaki bireysel farklılıklara da değinmiştir. Bireyler zaman zaman sosyal durumları açıklamada toplumsal cinsiyeti önemli bir faktör olarak ele alırken bazıları da toplumsal durumları yorumlamada toplumsal cinsiyeti tanımlayıcı bir kategori olarak daha az kullanmaktadırlar. Buna göre, cinsiyet-tiplemeli (kadınsı ve erkeksi) kişilerin bilgiyi işlemede toplumsal cinsiyeti düzenleyici bir ilke olarak kullanma olasılıkları androjen bireylerden daha fazladır. Cinsiyet şemaları doğrultusunda hareket eden bireyler, farkında olmadan yaşamları boyunca kendilerinin ve başkalarının davranışlarını bu bilişsel yapıları çerçevesinde algılar, düzenler ve değerlendirirler. Hem erkeksi hem de kadınsı özelliklere sahip olan androjenlerin ise daha esnek ve çeşitli durumlara karşı daha kolay uyum sağlayabilen bireyler oldukları düşünülmektedir.

Bem'in üniversite öğrencileriyle yaptığı bir dizi çalışmada her iki cinsiyetteki androjen bireylerin içinde bulunulan ortamsal duruma bağlı olarak kadınsı ya da

erkeksi davranışları benimseyebildikleri; aksine cinsiyet tiplmeli ya da farklılaşmamış bireylerin ise daha kalıp yargılı ve daha dar sınırlar içindeki davranışları sergiledikleri yönünde bulgular elde etmiştir (Damarlı 2006).

Kişinin dünyayı algılayışında cinsiyet önemli bir yere sahipse, ilgili kalıp yargılardan daha çok etkilenecek ve bunları daha çok kullanacaktır. Bem (1983) bu bireylere cinsiyet şemalı (gender schematic) demektedir. Bem'e göre cinsiyet şemalı bireyler dünyayı kadın ya da erkek olarak algılayıp ona uygun davranan bireylerdir. Bu bireyler yaşamlarını toplumun cinsiyet kalıp yargılarına göre oluşturma eğilimindedirler. Bununla birlikte, Bem toplumun cinsiyet şemalı olmayan (gender aschematic) bireyler yetiştirmesi gereğine değinmektedir. Ayrıca Bem (1974) kadının veya erkeğin davranışlarının kadınsı ve erkeksi olmak üzere iki boyuta indirgenmesi ve bu uçlara uygun olması gerektiği düşüncesini eleştirmektedir. Bu nedenle de kadınsılığı ve erkeksiliği birbirinden bağımsız iki boyut olarak benimseyen bir ölçek geliştirmiştir. Bu ölçeğe göre; kadınsı özelliklere daha çok sahip olan bireyler "kadınsı", erkeksi özelliklere daha çok sahip olan bireyler "erkeksi", kadınsı ve erkeksi özellikleri birlikte gösteren bireyler "androjen ve her iki boyutta düşük düzeyde özellik gösteren bireyler de "belirsiz/belirsiz" bireyler olarak adlandırılmaktadır.

2.4. Cinsiyet Rollerinin Gelişimi

Çocukların cinsiyet rollerini kazanmaları doğumla birlikte başlamaktadır. Doğumla birlikte bebek, cinsiyet organları dikkate alınarak bir cinsiyet grubuna konulmakta ve bu durum da onun gelecek yaşantısını etkilemektedir. Cinsiyet, yeni doğanın ilk dikkat edilen özelliğidir ve bebeğin ebeveynleri bebeğe yönelik istek, umut ve beklentilerini bebeğin cinsiyetine göre belirlemektedirler. Cinsiyet rollerinin kazanılmasında kritik bir dönem olan ilk üç yılda ebeveynler ve sosyal çevre çocuğa sahip olduğu cinsiyete göre davranmaya başlar ve çocuktan bu davranışları sürdürmesini beklerler. Üç buçuk yaş dolaylarında geleneksel cinsiyet kalıp

yargılarını oyun, oyuncak, giysi ve eşya seçimlerine yansıtan çocuklar, dört beş yaşlarında da kendilerine cinsiyet rollerine uygun hedefler belirlemeye başlamaktadır (Dökmen 2004).

Bireylerin ilk çocukluk döneminde en etkili modelleri anne babalarıdır, bu yüzden kişinin cinsiyet rolü davranışları çoğunlukla annesinin ya da babasının cinsiyet rolü davranışlarına benzemektedir. Sonraları, çocuklar uygun olan ve olmayan davranışlara dair ipuçlarını arkadaşlarından da öğrenirler (Burger 2006).

Cinsiyet rollerinin gelişimi bir süreç halinde gerçekleşmektedir. Birey doğumdan itibaren bilişsel olarak gelişim gösterdikçe ve sosyalleştikçe cinsiyet rollerinin gözlemleyerek, model alarak ve taklit ederek öğrenmeye başlar. Cinsiyet rollerinin öğrenilmesi belirli aşamaları kapsamaktadır. İlk aşamada çocuk, cinsel kimliğini tanımaya başlar. Yaklaşık iki yaşlarında çocuk, kız ya da erkek olduğunu bilir. Bu aşama “*cinsel kimliğin fark edilmesi*” şeklinde isimlendirilir. Daha sonra kendini kız ya da erkek olarak tanımlayan çocuk, bunun değişmeyeceğini, sürekli olduğunu kavramaya ve büyüdüğünde anne ya da baba olacağını ifade etmeye başlamaktadır. “*Cinselliğin devamlılığı*” olarak isimlendirilen bu aşamada çocuk, cinsel kimliğine uygun kıyafet ve eşyaları seçme becerisi gösterebilmektedir. Üçüncü aşamada ise “*cinsiyet tutarlılığı*” kavramı artık tamamen oturmuştur. Çocuk cinsiyetin zaman ve koşullara göre değişmeyeceğini artık bilmektedir (Aydın 2004).

Cinsiyet rolleri, hayatın birçok alanında kadınların ve erkeklerin davranışlarını etkilemektedir. Bu roller seçecekleri mesleklerden, ev hayatındaki görevlerine ve kendilerini ifade etmelerine kadar birçok alanda kendini göstermektedir. Kadınlar iş hayatında yardımcı görevleri içeren daha az prestijli mesleklerde çalışırlar. Liderlik özelliği gerektiren mesleklerde başarısız olmaları beklenmektedir. Buna karşılık kadınlar için uygun görülen görevleri yerine getiren erkekler hoş karşılanmaz; güç ve otorite gerektiren yöneticilik içeren meslekler erkekler için uygun görülmektedir. Bununla birlikte, kadının ve erkeğin ailedeki rolü de farklılaşmaktadır. Kadınların başkalarıyla ilgilenmeleri, duygularını ifade etmeleri, aileye yönelik olmaları,

şefkatli, duyarlı, sadık, sabırlı ve anlayışlı olmaları gibi özellikler beklenirken; erkeklerden baskın, bağımsız, hırslı, güçlü, kararlı, akılcı ve aktif olmaları beklenmektedir (Lewis 2005).

2.5. Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlgili Yapılan Çalışmalar

İlgili alan yazınına bakıldığında cinsiyet rollerinin YM'yi yordama gücünü araştıran sınırlı sayıda araştırma olduğu görülmektedir. Yapılan diğer araştırmalarda cinsiyet rollerinin yakın ilişkilerdeki doyumu yordamayı amaçladığı görülmektedir. Cinsiyet rollerinin ilişki doyumuna etkisinin araştırıldığı araştırmalarda da genellikle evli bireylerle çalışıldığı görülmektedir. Cinsiyet rolleriyle ilgili yapılan çalışmalar ve ilişki doyumuyla ilişkisini araştıran araştırmalar aşağıda özetlenmiştir.

Holmes (1982) yaptığı araştırmada cinsiyet rolleri ile evlilik doyumu arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Veriler 477 evli katılımcıdan mail yoluyla toplanmıştır. Cinsiyet rolleriyle birlikte eşlerin çalışıp çalışmamasının da evlilik doyumuna etkisi de bakılmıştır. Bireylerin cinsiyet rolleri düşük ve yüksek olarak sınıflandırılmıştır. Her iki cinsiyette de erkeksilik ve kadınsılık rolleri ile evlilik doyumu arasında negatif yönlü bir ilişki olduğu görülmüştür. Cinsiyet rollerinin evlilik doyumuna etkisini 23 (homoseksüel ve heteroseksüel) çift üzerinde araştıran Treinen (1992) diğer cinsiyet rolleriyle kıyaslandığında androjen bireylerin ilişkileriyle ilgili daha az problemden bahsettikleri görülmüştür. Erkeksi ve androjen bireylerin oluşturduğu çiftlerin yüksek düzeyde evlilikleriyle ilgili problem yaşadıklarını dile getirmişlerdir.

Rusbult, Zembrodt ve Gunn (1982) kadın ve erkeklerin problem çözme biçimleri arasındaki farklılıkları ortaya koydukları çalışmalarında bu farklılığın kadın ve erkeklerin sahip olduğu sosyal ve cinsiyet rollerinden kaynaklanabileceğini ileri sürmüşlerdir. Cinsiyet, cinsiyet rolü yönelimi arasındaki ilişkileri ve bunların yakın ilişkilerdeki doyumsuzluğa etkilerini incelemek amacıyla 3 araştırma yapılmıştır. Yüksek kadınsılığın yapıcı çatışma çözme stratejileriyle ilişkili olduğu görülmüştür.

Yüksek erkeksilik de kadınsı role kıyasla daha yıkıcı çatışma çözme stratejileriyle ilişkili bulunmuştur.

Baucom ve Aiken (1984) 54 evli çift üzerinde kadınsılığın ve erkeksiliğin ilişki doyumunu ve bilişsel evlilik terapisini etkileme gücünü araştırmışlardır. Sonuçlar, her iki cinsiyette de kadınsılığın ve erkeksiliğin evlilik doyumunu yordadığını göstermiştir. İki cinsiyet rolü kıyaslandığında kadınsılığın evlilik doyumunu daha iyi yordadığı görülmüştür. Bununla birlikte androjen cinsiyet rolü ile evlilik doyumunu arasında ilişki bulunmamıştır.

Benzer bir araştırmayı Rusbult, Johnson ve Morrow (1986) cinsiyet, cinsiyet rolü yönelimi arasındaki ilişkileri ve bunların yakın ilişkilerdeki doyumsuzluğa etkilerini incelemek amacıyla yapmıştır. Yüksek kadınsılık ilişkilerde karşılaşılan problemlere sürekli olarak ifade edici ve sadakat tepkileri verdikleri görülmüştür. Yüksek erkeksilik ile ifade edici ve sadakat tepkileri arasında çok az bir bağ bulunmuştur. Yüksek erkeksilik ile ihmal ve kaçma tepkileri arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Ayrıca kadınların ilişkilerinde daha fazla sosyal ve duygusal konulara odaklandıkları için, ilişkide işlevsellik sağlayacak şekilde davrandıkları; erkeklerin ise araçsal özelliklere sahip oldukları için kişilerarası ilişkilerdeki sorunları görmeme eğiliminde oldukları da görülmüştür. Bu farklılıklar, sosyalleşme sürecinde kazanılan cinsiyet rolleri ile açıklanmıştır.

Critelli, Myers ve Loos (1986) 123 heteroseksüel çiftle cinsiyet rolü yönelimleriyle aşk deneyimi türleri arasındaki ilişki üzerine çalışmışlardır. Araştırmada aşk deneyimi türleri romantik bağlılık, sözel yakınlık, fiziksel çekicilik, güven, romantik uyum olarak beş gruba ayrılmıştır. Araştırma sonucunda kadınların duygusal olarak daha ifade edici oldukları, erkeklerle kıyaslandığında sözel yakınlıktan daha yüksek puanlar aldıkları görülmüştür. Araştırmada geleneksel cinsiyet rolleri aşk deneyimi türlerinden romantik yakınlık ve romantik uyumla; geleneksel olmayan cinsiyet rolleri de sözel yakınlıkla ilişkili bulunmuştur. Benzer bir araştırmayı romantik birliktelikleri olan bireylerle yapan Antill (1983) kadınsı ve androjen rolüne sahip

bireylerin partnerlerine daha fazla doyum verdikleri sonucunu elde etmiştir. Kadınsı ve androjen cinsiyet rolüne sahip bireylerin karşı tarafa daha fazla ihtiyaç duyması, duygularını ifade edebilmesi, karşı cinsin ihtiyaçlarına duyarlı olması yakın ilişkilerde tercih edilen olmalarını sağlamaktadır (Akt. Curun 2001).

Kurdek ve Schmitt (1986) cinsiyet rolü yönelimi, ilişki kalitesi ve akılcı olmayan inançlar üzerine çalışmıştır. Araştırmaya 370 tek eşli (heterosexüel, gay, lezbiyen) yetişkin katılmıştır. Analize eşlerin her ikisi de katılmıştır. Yapılan analizler sonucunda ilişki inançlarının ve ilişki kalitesinin, cinsiyet rollerine göre farklılaştığı görülmüştür. Androjen ve kadınsı cinsiyet rollerine sahip bireylerin, erkeksi ve belirsiz cinsiyet rollerine sahip bireylere göre ilişkilerini daha kaliteli olarak değerlendirdikleri görülmüştür. Kadınsı cinsiyet rolüne sahip olan bireylerin eşleriyle aynı fikirde olmamayı, androjen cinsiyet rolüne sahip olan bireylere kıyaslandığında daha yıkıcı olarak nitelendirdikleri görülmüştür.

Hill (1991) 18-35 yaşları arasındaki 139 üniversite öğrencisi üzerinde yaptığı araştırmada, genç yetişkinlerde psikososyal kriz çözümü, cinsiyet rolleri ve evlilik doyumu konularını çalışmıştır. Araştırmada 1) Psikososyal gelişim kontrol altına alındığında, kadınsılık ve erkeksilik cinsiyet rolleri evlilik doyumunu yordamakta mıdır? 2) Cinsiyet rolleri kontrol altına alındığında kimlik ve yakınlık krizi çözümleri evlilik doyumunu yordamakta mıdır? 3) Kadınsılık ve erkeksilik cinsiyet rollerinin evlilik doyumuyla ilişkisi cinsiyete göre farklılık göstermekte midir? 4) Evlilik doyumu ile kimlik ve yakınlık krizi çözümleri arasındaki ilişki cinsiyete göre değişmekte midir? sorularına cevap aranmıştır. Araştırma sonucunda kadınsılık, yakınlık ve kimlik krizi çözümlerinin evlilik doyumunu olumlu; çocuk sayısı ve evlilik süresinin olumsuz olarak yordadığı görülmüştür. Kimlik ve yakınlık krizlerini çözmüş ve daha az çocuğa sahip bireylerin daha yüksek evlilik doyumu yaşadıkları görülmüştür.

Kleinplatz, Mccarneyve Kateb (1992) yaptıkları araştırmaya 541 üniversite öğrencisini dahil etmişlerdir. Katılımcılardan 160'ı geleneksel kadınsı ve geleneksel

olmayan erkeksi olarak gruplandırılmışlardır. Katılımcılar öz saygı, yaşam doyumu ve çatışma kaygısı ölçeklerinden geleneksel ve geleneksel olmayan tercihleri üzerinden değerlendirilmiştir. Geleneksel kadınlar özsaygı ve yaşam doyumu ölçeklerinden düşük, çatışma kaygısı ölçeklerinden yüksek puanlar almışlardır. Türk toplumunun cinsiyet rollerine ilişkin değerlendirmelerini belirlemek için yaptığı araştırmasında Girginer (1994) Türk toplumunda geleneksel yönelimlerin daha baskın olduğu tespit edilmiştir. Araştırmaya katılan bireylerin %2.23'ü androjen olduğu bulunmuştur. Bireylerin %64.92'si geleneksel cinsiyet özellikleri gösteren,%32.83'ünün ise farklılaşmamış cinsiyet rollerine sahip oldukları görülmüştür. Araştırma sonuçlarına göre, çocuk bakımı ve ev içi işler daha çok kadına ait roller olarak algılanırken, ailenin mali durumu hakkında önemli kararlar ya da evliliğin cinsellikle ilişkili yönü daha çok erkeğe ait olarak algılanmaktadır (Akt. Çınar 2008).

Cinsiyet rollerini benimseme açısından araştırmaya katılan katılımcıları eşitlikçi ve geleneksel olarak gruplandıran bir diğer araştırmayı Lye ve Biblarz (1993) yapmıştır. Araştırmada cinsiyet rolleri ile eşlerin davranış biçimlerinin ve beş evlilik doyumu göstergesi arasındaki ilişkileri incelemişlerdir. Araştırmacılar bu araştırmada eşitlikçi davranışları benimseyenlerin ve geleneksel davranışları reddedenler ile geleneksel davranışları benimseyenlerle kıyaslandığında evlilik doyumundan düşük mü yoksa yüksek mi puanlar aldıklarını araştırmışlardır. Araştırmada evlilik doyumuyla yetişkin iyi oluşunun, fiziksel ve zihinsel sağlıklailişli olduğu bulunmuştur. Cinsiyet rolü davranış biçimlerinin evlilik doyumuna etkisinin, aile yaşamına olan etkisinden daha karmaşık olduğu görülmüştür.

Langis, Sabourin, Lussier ve Mathieu (1994) tarafından yapılan ve cinsiyet rolü yönelimi ile evlilik doyumu arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmaya 117 çift katılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, erkeklerde erkeklerin erkeksilik, kadınsılık ve eşlerinin erkekleri kadınsı tanımlaması ve eşlerinin kadınsılık düzeyleri ile evlilik doyumlarının pozitif yönde ilişki olduğu bulunmuştur. Kadınların da ise evlilik doyumları ile kadınsılık düzeylerinin olumlu yönde ilişkili olduğu ancak evlilik

doyumlarının eşlerinin erkeksilik veya kadınsılık düzeyleri ile ilişkili olmadığı görülmüştür.

Guzman (1996) araştırmasında, evli olan 30 çiftle çalışmış ve cinsiyet rol tutumlarındaki farklılıkların evlilik doyumunu etkileyip etkilemediğini araştırmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, kadınların erkeklere oranla daha düşük evlilik doyumuna sahip oldukları ve kadınların erkeklere göre evlilikleriyle ilgili daha fazla klinik problem yaşadıklarını ifade ettikleri görülmüştür. Ayrıca, eşlerden erkek olanı geleneksel cinsiyet rolüne sahip ve kadın eşitlikçi cinsiyet rolüne sahip olan çiftlerin en düşük düzeyde evlilik doyumunu yaşadıkları görülmüştür. Buna erkek eşitlikçi cinsiyet rolüne ve kadın geleneksel cinsiyet rolüne sahip olduğu durumlarda çiftlerin en yüksek düzeyde evlilik doyumunu yaşadıkları bulunmuştur. Guzman araştırmasında aynı zamanda, yüksek eğitim düzeyi ile eşitlikçi cinsiyet rolü arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğunu bulmuştur. Çocuk sayısı arttıkça evlilik doyumunda düşmektedir. Bununla birlikte çocuk sayısı ile cinsiyet rol tutumları arasında negatif yönde bir ilişki olduğu, yani çocuk sayısı arttıkça geleneksel cinsiyet rol tutumunun da arttığı bulunmuştur. Evli olma süresi ile cinsiyet rol tutumu arasında negatif yönde bir ilişki olduğu, yani bireylerin evlilik süresi arttıkça daha geleneksel cinsiyet rol tutumuna sahip oldukları görülmüştür. Son olarak ise, yaş ile cinsiyet rol tutumu arasında negatif yönde bir ilişki olduğu ve yaş arttıkça geleneksel cinsiyet rol tutumunun da arttığı bulunmuştur.

Lee (1999) yaptığı araştırmada, Kore kökenli Amerikalı bireylerin evlilik doyumlarını etkileyen faktörleri incelemiştir. 622 katılımcının bulunduğu araştırmada, kadınların androjen cinsiyet rolü ile evlilik doyumunu arasında negatif yönde bir ilişki olduğu bulunmuştur. Bu sonuçla ilgili olarak Lee, androjen, yani eşitlikçi cinsiyet rolüne sahip olma ve bu rolü sürdürmenin Koreli evlerde çok önemli olmadığı sonucunu çıkarmıştır.

Dökmen (2000) yaptığı araştırmada, bireylerin hemcinslerine ve karşı cinsindekilere ilişkin algıları, cinsiyet rolleri ve depresyon arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bu

amaçla, 87 kadın ve 88 erkekten oluşan 175 deneğe ulaşılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre, cinsiyet, cinsiyet rolü, cinsiyet algısı ortak etkisi anlamlı bulunmamıştır. Algı değişkeninin ana etkisi ile cinsiyet ve algı ortak etkisi üzerinde anlamlı bulunmuştur. Katılımcıların kendi cinsiyetlerindekiyle ilişkin algılarının, diğer cinsiyettekilere ilişkin algılarından daha olumlu olduğu görülmüştür.

Frajerman (2001) yaptığı araştırmada cinsiyet rolleri, ev işlerinin paylaşımı ve evlilik doyumu arasındaki ilişkileri anlamak amacıyla 64 evli çiftle çalışmıştır. Araştırma sonuçlarına göre kadınların kocalarıyla kıyaslandığında kocalarından daha çok geleneksel görevlerini yerine getirdikleri görülmüştür. Tamamlayıcı cinsiyet rolleriyle eşleşen bireyler ile eşleşmeyenler arasında evlilik doyumu değişkeni açısından anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Benzer bir araştırmayı Afrika kökenli Amerikan çiftle yapan Stanik ve Braynt (2012) 687 çiftle cinsiyet rol davranışları, ev işlerinin paylaşımlarıyla evlilik kalitesi arasındaki ilişkileri incelemeyi amaçlamışlardır. Elde edilen sonuçlara göre kocaların geleneksel rol davranışlarının fazla olmasının ve ev işlerinin paylaşımında geleneksel rol dağılımının benimsemesinin evlilik kalitesini düşürdüğü görülmüştür. Diğer erkeklerle kıyaslandığında geleneksel rol davranışlarına sahip olan rol dağılımını benimseyen bireylerin evlilik kalitesinde en düşük puanları aldıkları görülmüştür.

Curun (2001) yaptığı araştırmada cinsiyetçilik ve cinsiyet rolü yönelimi ile romantik ilişki yaşayan çiftlerin ilişki doyumları arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlamıştır.

Cinsiyet rolü yönelimleri ile ilişki doyumu arasında ilişki bulunmamakla birlikte, bireylerin sahip oldukları cinsiyet rolü yönelimlerinin ilişki doyumunu yordadığı görülmüştür. Partnerlerin algılanan cinsiyet rolü yönelimleri ilişki doyumu ile ilişkili bulunurken, partnerlerin gerçek cinsiyet rolü yönelimleri ile ilişki doyumu arasında ilişki bulunmamıştır. Partnerlerini androjen olarak algılayan katılımcılar, partnerlerini diğer cinsiyet rolü kategorilerinde algılayan katılımcılardan daha yüksek düzeyde ilişki doyumu bildirmişlerdir.

Sakallı ve Curun (2001) yaptıkları araştırmada üniversite öğrencilerinin romantik ilişkilerle ilgili kalıp yargılara karşı tutumları ölçmek ve ayrıca, bu tutumları cinsiyet farklılığının ve cinsiyetçiliğin nasıl etkilediğini araştırmışlardır. Araştırmaya katılan 291 üniversite öğrencisine romantik ilişkilerle ilgili bazı kalıp yargılarla ilgili düşünceler ile birlikte düşmanca ve dostça cinsiyetçilik ile ilgili sorular sorulmuştur. Araştırma sonuçları düşmanca ve dostça cinsiyetçilikten yüksek puan alan katılımcılar düşük puan alan katılımcılara oranla romantik ilişkiler hakkındaki kalıp yargılara karşı daha olumlu tutumlara sahip oldukları görülmüştür. Bununla birlikte kadınlar cinsiyet rolleriyle tutarlı olarak romantik ilişkilerde erkeğin daha girişken olması gerektiği konusundaki kalıp yargılarla daha fazla hemfikir oldukları, erkek katılımcıların kadın katılımcılara oranla romantik ilişkilerde erkeğin baskın, kadının kabul edici olması hakkındaki kalıp yargılarla daha fazla hem fikir olmuşlardır. Donaghue ve Fallon (2003), kalıplaşmış cinsiyet rollerinin ve adaletin yakın ilişkilerde doyuma ilişkin önemini araştırmak amacıyla uzun süreli yakın ilişkisi olan 204 kadın ve erkekten oluşan örneklem üzerinde çalışmışlardır. Düşük kalıplaşmış cinsiyet rollerine sahip olan bireyler için adaletin, ilişki doyumunu anlamada güçlü bir yordayıcı olduğu görülmüştür. Buna karşılık yüksek kalıplaşmış cinsiyet rollerine sahip olan bireyler, ilişkilerinin doyumunu hakkındaki çıkarımlarını hemcinslerinin ilişkileriyle kıyaslayarak yaptıkları görülmüştür. Araştırma sonuçlarına göre yakın ilişkilerdeki doyumun, kişinin kendisi ve partneri ile ilişkileri ve diğerlerinin ilişkileri arasındaki sosyal kıyaslamaların sonucuna bağlı olduğu görülmüştür.

Dökmen ve Tokgöz (2002) yaptıkları araştırmada yarısı lise mezunu yarısı üniversite mezunu olmak üzere 100 kadın ve 100 erkek katılımcı üzerinde cinsiyet, eğitim düzeyi ve cinsiyet rolünün; evlilik doyumunu ve eşle algılanan benzerliğine etkisini araştırmışlardır. Araştırma sonuçlarına göre, hem evlilik doyumunu için hem de eşle algılanan benzerlik algısı için evlilik değişkeninin temel etkisi anlamlı bulunmuştur. Eğitim düzeyine göre, üniversite mezunlarının evlilik doyumları ve eşleriyle ilgili algıladıkları benzerlik lise mezunu olanlardan yüksektir. Evlilik doyumunu ve eşle algılanan benzerlik için cinsiyetin ve cinsiyet rolünün temel etkileri ile cinsiyet, eğitim, cinsiyet rolü değişkenlerinin ortak etkileri anlamlı bulunmamıştır. Ayrıca, evlilik doyumunu için yapılan çoklu regresyon analizi sonuçlarına göre cinsiyet, eğitim,

eşle algılanan benzerlik, kadınsılık, erkeksilik, yaş, evlilik süresi, çocuk sayısı değişkenlerinin evlilik doyumundaki değişimin %39'unu açıkladıkları bulunmuştur.

Sakallı-Uğurlu (2003) romantik ilişki içerisinde olan 208 erkek ve 205 kadın üzerinde yaptığı araştırmada ilişki doyumunun ve cinsiyet rollerine ilişkin tutumun, ilişkideki gelecek zaman yönelimine etkisini araştırmıştır. Kadınların partnerlerinin ilişkilerindeki baskın ve inatçı olma durumlarının ilişki doyumundan çok gelecek zaman yönelimini iyi bir şekilde yordadığını bulmuştur. Kadınlar erkeklere oranla ilişkilerinde daha çok gelecek zaman yönelimli bulunmuştur. Ayrıca yine bu araştırmada ilişkilerinden doyum sağlayan bireylerin daha fazla gelecek zaman yönelimli olma eğilimi gösterdikleri bulunmuştur.

Kurdek (2005) kadın ve erkeklerin yakın ilişkilerdeki deneyimlerinin farklılıklarını iki ayrı kuramsal yaklaşımla açıklanabileceğini ileri sürmüştür. Biyolojik kuramlar kadınların ve erkeklerin biyolojik olarak birbirlerinden farklı olduğunu, yakın ilişkilerde yaşanan farklılıkların da buradan kaynaklandığını dile getirmişlerdir. Sosyal-psikolojik teoriler bu farklılıkların kadın ve erkeklerin farklı sosyal rollere ve kişilik özelliklerine sahip olmalarından kaynaklandığını ileri sürmüştür. Dolayısıyla cinsiyet bireylerin yakın ilişkilerdeki deneyimlerini anlamak için en çok kullanılan değişkenlerden biridir. İki cinsiyet arasında yaşanan farklılıkların ne kadarının biyolojik cinsiyetle ne kadarının sosyal rollerle ilişkili olduğu merak konusu olmuştur.

Demirtaş ve Dönmez (2006), evli olan ve olmayan 454 kişi ile yaptıkları çalışmada, yakın ilişkilerde kıskançlık ile yaş, cinsiyet, cinsiyet rolü yönelimi, benlik saygısı, ilişkinin türü, eşi fiziksel olarak çekici bulma düzeyi gibi çeşitli bireysel, ilişkisel ve durumsal değişkenler arasındaki ilişkiler araştırılmıştır. Analiz sonuçlarına göre, evli olmayan bireyler kendilerini evli bireylerden daha kıskanç bulmuş, evli olmayan kadınlar evli kadınlardan, evli kadınlar da evli erkeklerden daha yüksek düzeyde kıskançlık belirtmişlerdir. Yaş, ilişkinin geleceğine yönelik beklenti düzeyi, ilişkisel doyum ve eşini fiziksel olarak çekici bulma düzeyi kıskançlık düzeyini en iyi

yordayan değişkenlerdir. Kıskançlık durumunda kadınlar erkeklerden, evli olmayanlar evlilerden daha güçlü tepkiler vermektedirler. Kadınlar erkeklerden daha yapıcı, erkeklerse kadınlardan daha yıkıcı yöntemlerle kıskançlıkla baş etmektedirler. Ayrıca belirtilen kıskançlık düzeyi açısından, cinsiyet ve cinsiyet rolü yönelimi temel etkisinin anlamlı olmadığı bulunmuştur.

Soyer (2006) 200 evli bireyle (136'sı kadın, 64'ü erkek) yapmış olduğu çalışmasında erkeksilik, kadınsılık, cinsel fantezi sıklığı ve evlilik doyumu üzerinde gruplar arasında anlamlı bir fark olup olmadığını araştırmıştır. Cinsiyetin erkeksilik, kadınsılık, cinsel fantezi sıklığı ve mastürbasyon sıklığı üzerinde anlamlı fark yarattığını görülmüştür. Ancak evlilik doyumu için böyle bir fark bulunamamıştır. Bunun yanı sıra, cinsiyet, cinsel ilişki sıklığı ve yaşanan cinsel fantezi sıklığını anlamlı bir biçimde yordadığı bulunmuştur. Ayrıca sonuçlar, cinsiyet, mastürbasyonun ayıp olduğu düşüncesi, evlilik doyumu ve kadınsılığın mastürbasyonu anlamı bir biçimde yordadığını göstermiştir. Son olarak, bu çalışmada cinsel ilişki ve mastürbasyon sıklığının evlilik doyumunu anlamlı bir biçimde yordadığı bulunmuştur.

Çiftlerin yüklemelerinin, iletişim çatışmalarının ve cinsiyet rolü yönelimlerinin evlilik doyumu ile ilişkilerinin incelendiği bir diğer araştırmayı Curun (2006) 102 evli çift üzerinde yapmıştır. Araştırmada evli çiftlerin yüklemeleri nedensellik ve sorumluluk olarak iki alt boyuta, bu iki alt boyutta odak, istikrar, genellik, niyet, güdü ve suçlama olarak altı alt boyuta ayrılmıştır. İletişim çatışmalarının alt boyutları yaklaşma/kaçınma ve duyguları ifade etme; cinsiyet yöneliminin alt boyutları kadınsılık ve erkeksilik; evlilik doyumunun alt boyutları uyum ve çatışma olarak belirlenmiştir. Analiz sonuçlarına göre, çiftlerin evlilik doyumuna ilişkin puan ve onun alt boyutları olan uyum ve çatışma açısından benzer oldukları bulunmuştur. Eşler yüklemeler ve alt boyutları açısından da benzerlik göstermektedirler ancak iletişim çatışmaları ve kadınsılık ve erkeksilik boyutları açısından benzer bulunmamışlardır. Araştırmada evlilik doyumu ve uyum boyutunu en iyi yordayan

değişken sorumluluk yüklemelerinden niyet alt boyutu olduğu bulunmuştur. Bununla birlikte kadınsılığın da doyum ve uyumu yordadığı görülmektedir.

Bal (2007) 100 evli çift üzerinde yaptığı araştırmasında evlilik kalitesinde, bağlanma stillerinin ve cinsiyet rollerinin etkisini araştırmıştır. Bulgular katılımcıların eğitim düzeylerine göre uyum puanları arasında anlamlı farklılıklar olmadığı görülmüştür. Araştırma bulguları kadın ve erkeklerde cinsiyet rolleri ile evlilik uyumu arasında ilişki olduğunu göstermiştir. Kadınlarda belirsiz, erkeksi, kadınsı ve androjen cinsiyet rollerine göre uyum puanları arasında farklılaşma olmadığı gözlenmiştir. Erkekler de ise kadınsılık puanları ile evlilik uyumu arasında pozitif bir korelasyon olduğu görülmüştür. Kadınsı cinsiyet rolüne sahip erkeklerin uyum puanlarının belirsiz cinsiyet rolüne sahip erkeklerden daha yüksek olduğu görülmüştür ve cinsiyet rolünde belirsizlik yaşayan erkeklerin uyum puanlarının da diğer üç gruptan daha düşük olduğu görülmüştür. Bağlanma stilleri ve evlilik uyumu arasındaki ilişkiye bakıldığında; kadınlarda evlilik uyumu ile bağlanma stilleri arasında anlamlı bir ilişki gözlenmemiştir. Ancak erkeklerde bağlanma stillerinden kaygı ve kaçınma puanları ile evlilik uyumu arasında pozitif bir korelasyon olduğu gözlenmiştir. Diğer bir ifadeyle erkeklerde kaygı ve kaçınma puanı arttıkça evlilik uyum puanı da artmaktadır. Son olarak, uyum puanlarının bağlanma stillerine göre anlamlı bir biçimde farklılaştığı görülmüştür.

Farklı cinsel yönelimler sahip (heterosexüel, gay) katılımcılarla yapılan araştırmada Wade ve Donis (2007) erkeklerin erkeksilik ölçeğinden aldıkları puanlarının ilişki kalitesine etkisini incelemişlerdir. Erkeklerin algıladıkları ilişki kalitesinde cinsel yönelimler açısından bir farklılık bulunmamakla birlikte erkeksiliğin yüksek olmasının düşük ilişki kalitesiyle ilişkili olduğu görülmüştür.

Güçlü-Ergin (2008) yaptığı araştırmada halen evli, boşanma sürecinde ve boşanmış kişilerin, evlilik uyumu ve cinsiyetçilik açısından karşılaştırılmasını; cinsiyetçilik ve cinsiyet rolünün evlilik uyumu üzerindeki etkisini incelemiştir. Araştırmaya 90'ı halen evli, 76'sı boşanma sürecinde, 76'sı boşanmış toplam 242 kişi katılmıştır.

Araştırma sonuçlarına göre halen evli kişilerin evlilik uyumu düzeylerinin, boşanma sürecinde olan ve boşanmış kişilerden daha yüksek olduğu görülmüştür. Evlilik uyumunu en iyi yordayan değişkenlerin çalışma durumu, evlenme biçimi, kadınsılık, eğitim durumu ve evlilik süresi olarak belirtilmiştir. Bununla birlikte, kadınsılığın beklenildiği düzeyde evlilik uyumunu güçlü bir şekilde yordamadığı görülmüştür.

İmamoğlu (2008) İstanbul’da yaşayan 20-40 yaşları arasında 570 genç yetişkin (354 kadın, 216 erkek) üzerinde yaptığı araştırmada genç yetişkinlerin ilişkilerinde kişilerarası bağlılık, empati, başkalarına güven ve duygu kontrollerinin cinsiyet, cinsiyet rolleri ve yalnızlık algıları açısından incelenmesini amaçlanmaktadır. Araştırma sonucunda genç yetişkin kadınların, erkeklerden daha fazla kişilerarası bağlılık kurma arzusunda olduklarını göstermiştir. Cinsiyet rollerine göre de kişilerarası bağlılık puanlarında farklılaşma oluşmuştur. “kadınsı” cinsiyet rolüne sahip bireylerin, “erkeksi” cinsiyet rolüne sahip olan bireylere göre daha fazla kişilerarası bağlılık geliştirdiği görülmüştür.

Farklı kültürler üzerinde yapılan bir diğer araştırmada Schwarzwald ve Koslowsky (2008) tarafından güç etkileşim modelinin İsraili çiftlerin çatışma durumlarında seçtikleri güç taktiklerini açıklamada geçerli olup olmadığını görmek için 78 evli çift ile çalışmışlardır. Cinsiyet rollerini, güç kullanımı ile evlilik doyumu arasında aracı değişken olarak kullanılmıştır. Araştırma sonuçları sert güç taktiklerinin düşük evlilik doyumuna sebep olduğu bulunmuştur. Bu iki değişken arasındaki ilişkiyi cinsiyet rolleri de yordamıştır. Geleneksel cinsiyet rollerine sahip olanların, geleneksel olmayanlara oranla daha çok sert taktikler kullandıkları ve evlilik doyumlarının düşük oldukları görülmüştür.

Çınar (2008) 302 evli bireyle yaptığı araştırmada bireylerin evlilik doyumlarını; cinsiyet rolleri, profesyonel psikolojik yardım arama tutumları ve bazı demografik değişkenler açısından incelemiştir. Araştırma sonucunda evlilik doyumu ile cinsiyet rolleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Cinsiyet rolü kadınsı ve androjen olan bireylerin evlilik doyumları; cinsiyet rolü belirsiz ve erkeksi olan bireylere oranla

daha yüksek bulunmuştur. Cinsiyet rolü androjen olan kadınların evlilik doyumları erkeksi olan kadınlara oranla daha yüksek bulunmuştur. Kıyaslama yapıldığında, kadınlarda en düşük evlilik doyumunu belirsiz cinsiyet rollerine sahip olanların yaşadığı görülmüştür.

Yılmaz ve diğerleri (2009) yaptıkları araştırmada 250 kız ve 198 erkek olmak üzere toplam 448 üniversite son sınıf öğrencileriyle çalışma yaşamı, toplumsal yaşam, evlilik ve aile yaşamı ile ilgili toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin görüşlerini belirlemeyi amaçlamışlardır. Araştırmada çalışma yaşamı ve evlilik yaşamı ile ilgili alanlarda erkeklerin daha geleneksel görüşlere sahip oldukları, toplumsal yaşam ve aile yaşamı ile ilgili önermelerde ise kız ve erkek öğrencilerin eşitlikçi görüşlere sahip oldukları bulunmuştur.

Cinsiyet rollerinin YM'yi yordama gücüyle ilgili ulaşılabilen tek araştırma ülkemizde Buğa (2009) tarafından yapılmıştır. Araştırmaya katılan 400 katılımcı (214 kadın, 186 erkek) ile ilişki istikrarını yordadığı düşünülen bağlanma stilleri ve cinsiyet rolleri ile ilgili ölçekler uygulanmıştır. Erkeklerde kadınsılık puanlarının artmasının ilişkiden elde edilen doyumun artmasına, seçeneklerin niteliğini olumsuz değerlendirmesine sebep olduğu görülmüştür. Kadınlarda erkeksilik puanlarının artması ilişki doyumunu düşürdüğü gibi seçeneklerin niteliğini de olumlu değerlendirme eğilimini arttırdığı görülmüştür. İlişki yatırımı boyutuna bakıldığında erkeklerde kadınsılık boyutunun yapılan yatırımları arttırdığı görülürken, kadınlarda erkeksilik puanının artması tam tersine sebep olmaktadır.

Anar (2011) yaptığı çalışmada evli ve çalışan yetişkinlerin toplumsal cinsiyet rolleri ile evlilik doyumunu ve iş doyum ilişkisinin incelenmesi amaçlamıştır. Araştırma hem evli hem de çalışan 180 birey ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya göre, evli ve çalışan yetişkinlerin cinsiyetlerine, yaşlarına ve ailelerin aylık ortalama gelirlerine göre evlilik doyumları arasında anlamlı bir fark bulunmazken, bireylerin eğitim düzeylerine ve eşlerinin eğitim düzeylerine göre evlilik doyumları arasında anlamlı bir fark olduğu bulunmuştur. Bununla birlikte androjen cinsiyet rolüne sahip

bireylerin evlilik doyumları, belirsiz cinsiyet rolüne sahip bireylerin evlilik doyumlarından anlamlı bir şekilde yüksekken, erkeksi cinsiyet rolüne sahip bireylerin evlilik doyumlarından anlamlı bir şekilde yüksek bulunmuştur.

Celenk, Vijvar ve Goodwin (2011) yaptıkları araştırmada romantik ilişki içerisinde bulunan 150 (56 erkek, 94 kadın) İngiliz ve 170 (61 erkek, 109 kadın) Türk yetişkinin ilişki doyumunu anlamak için üç teoriyi (bağlanma stilleri, cinsiyet rolleri, ilişkililik-özerklik) kullanmışlardır. Türk katılımcıların İngiliz katılımcılarla kıyaslandığında özerklik ve ilişki doyumundan düşük puanlar aldığı görülmüştür. Bununla birlikte İngilizlerin de ilgisizlik ve kaçınma boyutlarından düşük puanları aldıkları görülmüştür. Her iki kültürde de daha kadınsı, daha az erkeksi olan bireylerin ilişkilerinden daha fazla doyum aldıkları görülmüştür. Bu durum çiftler arasındaki eşit ilişkide rollerin paylaşılmasında, çocukla, evle ilgili düşüncelerin paylaşılmasını sağlayarak daha kaliteli, mutlu ve doyumlu ilişkiler yaşanması için ortam hazırlamaktadır.

Huschek, Valk, Liefbroer (2011) yaptıkları araştırmada 6 Avrupa ülkesinde yaşayan ikinci jenerasyon Türklerdeki cinsiyet rol davranışlarının karşılaştırmasını amaçlamışlardır. Cinsiyet rol davranışları çocuk bakımı, rutin ev işleri, maddi konular ve sorumluluk paylaşımı olarak dört bölümde gruplandırılmış ve bu başlıklarla ilgili cinsiyet rol davranışlarının eş seçimine etkisi araştırılmıştır. Araştırma sonuçları Türklerin geleneksel baskın aile yapısına sahip olduklarını, geleneksel kadın rollünün de çocuk yetiştirme ve ev işleri paylaşımında baskın olduğunu göstermiştir. Kadınlar erkeklere oranla 2 kat fazla olarak maddi konuların paylaşılması gereken bir görev olduğunu dile getirmişlerdir. Araştırma sonuçları bireylerin sahip olduğu cinsiyet rolü davranışlarının, davranışların üzerinde büyük bir etkisi olduğunu göstermiştir. Bununla birlikte özellikle erkeklerin Türkiye’de yaşayan ve geleneksel görev paylaşımının olduğu eşleri seçtikleri görülmüştür.

Eryılmaz ve Atak (2011) 256 (148 kadın, 108 erkek) üniversite öğrencisi üzerinde yaptıkları araştırmada cinsiyetin, cinsiyet rollerinin genç yetişkinlik döneminde

romantik yakınlığı başlatmayı yordayıp yordamadığını araştırmışlardır. Bununla birlikte benlik saygısının ve cinsiyet rollerinin romantik yakınlığı başlatmaya etkisini araştırmışlardır. Araştırmanın sonucunda cinsiyet, cinsiyet rolleri ve benlik saygısının romantik ilişkide yaklaşmanın başlatılmasında etkili olduğu bulunmuştur. Erkeklerin kadınlara göre romantik yakınlığı daha kolay başlattıkları; androjen ve erkeksi cinsiyet rolü romantik ilişkide yakınlığı daha kolay başlattığı bulunmuştur.

Curun (2012) romantik ilişki içerisinde olan Türklerin cinsiyet rol yönelimi ile ilişki doyumu arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Araştırmaya halen romantik ilişki içerisinde olan 70 çift katılmıştır. Araştırma sonuçların partneri için algılanan cinsiyet rol yöneliminin ilişki doyumunu etkilediği; gerçek cinsiyet rol yöneliminin ise etkisiz olduğu görülmüştür. Eşini androjen olarak algılayan bireylerin diğer gruplarla kıyaslandığında daha yüksek ilişki doyumu seviyeleri olduğu görülmüştür.

İlgili alan yazın ışığında cinsiyet rollerinin bireyin birçok davranışını etkileyen önemli bir değişken olduğu söylenebilir. Dolayısıyla bu rollerin bireyin ikili ilişkilerindeki tavır ve davranışları da etkilemesi kaçınılmazdır. Kadın ve erkek olmaktan kaynaklanan farklılıklar birçok araştırmada araştırılmıştır. Bununla birlikte cinsiyet rolleri arasında da farklılıklar bulunmuştur. Bu farklılıkların bir kısmı biyolojik olmakla birlikte birçoğu sosyo-kültürel farklılıkları içermektedir. Bu da toplumsal cinsiyetin biyolojik cinsiyeti göre daha iyi bir yordayıcı olabileceği düşüncesini akıllara getirmektedir (Demirtaş ve Dönmez 2006).

Alan yazını ve yapılan araştırmalar ışığında bu araştırmada cinsiyet rollerinden kadınsılığın ve androjenliğin ilişki doyumunu ve ilişkiye yapılan yatırımları olumlu yönde, alternatifleri değerlendirmeyi ise negatif yönde etkileyebileceği öngörülmektedir.

2.6. Romantik İlişkilerle İlgili Akılcı Olmayan İnançlar

Bilişsel Davranışçı Model, ilişki içerisinde olan bireylerin inançlarının ve beklentilerinin; duygu ve düşüncelerini, davranışlarını, ilişki doyumlarını etkileyeceğini ileri sürmektedir (Sullivan ve Schwebel 1995). Akılcı olmayan düşünme bireyi yıkıcı davranışa sürükleyebilmekte, zayıf ilişki uyumuna yol açabilmektedir. Öte yandan, akılcı ve işlevsel düşünme biçimi ise bireyin ilişkiye daha iyi uyum sağlamasına neden olabilmektedir (Metts ve Cupach 1990).

Bilişsel ve davranışçı müdahaleleri bir çatı altında toplayan bilişsel davranışçı terapi başlığı altında birden fazla terapi tanımlamak mümkündür (Saraç 2013). Ellis (1962) başta olmak üzere, pek çok ünlü kuramcı tarafından çeşitli bilişsel-davranışçı terapiler geliştirilmiştir (Beck 2001).

Alan yazınında yer alan bu modeller kuramsal ve uygulama düzeyinde birbirinden küçük farklılıklar gösterse de temelde bazı varsayımları ortaktır. Bunlar: (1) Bilişsel etkinlikler davranışı etkiler, (2) Bilişsel etkinlikler izlenebilir, (3) İstenen davranışsal değişim bilişsel değişim yoluyla sağlanabilir. Bilişsel davranışçı yaklaşım adı altında yer alan tüm modeller biliş (cognition) olarak adlandırılan içsel örtük süreçlerin bireylerin duygu ve davranışlarını etkilediğini ve bireyin var olan sorunlarının temelinde işlevsel olmayan ya da akılcı olmayan bilişler/inançlar yattığını kabul etmektedirler (Sarı 2008).

Bilişsel alanda Beck (1976) ve Ellis (1962) psikanalize farklı açılardan tepki geliştirerek psikoterapide farklı yaklaşımlar ortaya atmışlardır. Beck depresyon konusunun üzerinde çalışmış ve psikoanalitik yaklaşımın bu alanda yaşanan sorunlara müdahale yeterliliğini sorgulamıştır. Beck'in gelecekteki davranışlarını şekillendiren negatif düşünceleri içeren şematik modeli, depresyonu tanımlamakta çok kullanışlıdır (Akt. Leahy 2002). Bununla beraber, Beck depresyon (kendisi, başkaları ve gelecekle ilgili negatif düşünceler) ile ilgili bilişsel modeli geliştirerek

bilişsel çarpıtmaların (seçici-keyfi çıkarsamalar) altını çizmektedir (Dowd 2002). Ayrıca, öfke ve düşmanlıkların üstünün örtülmesi yerine kaybetme ve mutsuzluk konuları hakkındaki analitik düşünme varsayımını ileri sürmüştür.

Ellis de benzer şekilde, bilişsel işleme hataları olarak adlandırdığı akılcı olmayan düşünceler üzerinde durmaktadır. Ellis'in bilişsel terapi alanına tercihlerin gerekliliklere dönüşme sürecinde ortaya çıkan akılcı ve akılcı olmayan düşünceler arasındaki ayrıma odaklanmaktadır (Dowd 2002).

Kaynağını Bilişsel Davranışçı Kuram'dan alan Akılcı Duygusal Terapi akılcı ve akılcı olmayan inançlar arasındaki ilişkiye odaklanmaktadır. Akılcı inançlar bireyler için öncelikli olarak bilişlere (ihtiyaçlar, tercihler, isteler, beğeniler, beğenilmeyenler) atıfta bulunur. Bireyler ihtiyaçlarını karşıladıkları oranda doyum duygusunu hissederek yaşamlarından keyif alırlar. İhtiyaçlarının karşılanmadığı durumlarda hoşlanmama, sinirlenme gibi hoş gitmeyen duyguları yaşarlar. Bu nedenle akılcı inançlar eşle birlikte olmak ve yaşam amaçlarına ulaşmayı engellememesi gibi iki özelliği barındırmaktadır. Akılcı olmayan inançlar ise "olmalı, olmak zorunda" gibi dogmatik düşüncelerle karakterize edilir ve yaşam amaçlarına ulaşmayı engelleyen negatif duyguları içermektedir (Ellis ve Dryden 1997).

Araştırma kapsamında romantik ilişkilerle ilgili akılcı olmayan inançlar ele alındığı için, bu inançların kuramsal alt yapısını açıklamak üzere Albert Ellis'in kurucusu olduğu "Akılcı Duygusal Terapi" (Rational Emotive Therapy) ve Beck'in "Bilişsel Davranışçı Yaklaşım" hakkında bilgi verilmiştir.

2.6.1. Albert Ellis'in akılcı duygusal davranışçı terapisi (ADDT)

Ellis, ADDT'yi 1940'ların başından itibaren klinik psikolog olarak çalıştığı dönemlerin birikimiyle 1955'de oluşturduğunu belirtmektedir. Doktor ünvanını

aldıktan sonra terapilerini, en etkili ve derinlemesine bir psikoterapi ortamı sağladığına inandığı psikanalizden yararlanarak yapmaya başlamıştır. Ellis, yaptığı terapi uygulamalarında genel olarak iyi sonuçlar almakla birlikte, kısa sürede daha iyi sonuçlar elde edebileceğine inandığı için psikanalizin kendisinde mesleki anlamda doyumsuzluk hissine neden olduğunu ifade etmiştir. Ellis ADDT'yi geliştirirken büyük ölçüde Karen Horney ve Alfred Adler'in kuramlarından etkilenmiştir. Ellis, davranışçı terapiye duygusal metodları da katarak danışma sürecinde daha aktif, yönlendirici bir rol üstlenerek daha kısa sürede olumlu sonuçlara ulaştığını ifade etmiştir (Dryden ve Ellis 1997).

ADDT'nin temel varsayımı, duygulanımın esas olarak inançlardan, değerlerden, yorumlardan ve yaşam durumlarına tepkilerden kaynaklandığıdır (Corey 2005). Bilişsel anlayışa göre a) duygu ya da davranış gibi sonuçlar bilinçli ya da bilinçsiz bilişsel süreçlerin sonucudur b) bilişteki herhangi bir değişiklik ortaya çıkan sonucu da etkiler (Ellis, David ve Joy-Lynn 2010).

Bu açıdan bakıldığında ADDT'nin düşünmeyi, yargılamayı, karar vermeyi, analiz etmeyi ve uygulamayı vurgulaması açısından biliş ve davranışa odaklanan terapilerle de ortak yönleri bulunmaktadır. ADDT bireyin duygularının kaynağının olaylar karşısındaki inançlardan, değerlendirmelerden, yorumlardan ve tepkilerden ortaya çıktığını ileri sürmektedir. Diğer bir ifadeyle ADDT; düşüncelerin, duyguların ve davranışların önemli ölçüde birbirlerini etkilediğini ve karşılıklı bir neden-sonuç ilişkisine sahip olduğu varsayımına dayanır. ADDT bu üç alanı ve aralarındaki ilişkiyi sürekli vurgulamış, dolayısıyla bütünleştirici bir yaklaşım oluşturmuştur (Ellis 1999, Akt. Corey 2005).

2.6.1.1. İnsan doğası

ADDT'ye göre birey çevresinden etkilenmekle birlikte biyolojik olarak da akılcı olmayan inançları düşünmeye yatkındırlar. Bununla birlikte birey, iyi bir eğitim ve

yönlendirmeden sonra kendileri ve diğer insanlar hakkındaki bireysel ve sosyal tercihlerindeki akılcı olmayan inanışları yeniden yapılandırabileceklerine inanmaktadır (Ellis ve Dryden 1997).

Ellis'e göre insanlar varoluşlarında beyinin etkisiyle nasıl düşünmesi, hissetmesi ve davranması gerektiğini konusunda etkilenirler. Ellis burada bireyin kendisini baltalama eğilimi olarak irrasyonelliği, kendini yüceltme eğilimi olarak da rasyonelliği tanımlamıştır (Örn: Ellis 1962, 1973, 1986...). İnsanların rasyonel yönü mutluluk ve kendini gerçekleştirme arayışına rehberlik eder. İrrasyonel yönü ise yüksek derecede negatif duygulanımlarla (kaygı, depresyon, öfke vb.) ve zarar verici davranışlarla (saldırı, kaçınma, erteleme vb.) kendini karakterize eder. Bilişin irrasyonel tarafı dogmatik, katı, bilinç dışı, irrasyonel inançlar ve irrasyonel düşünmeyle ilişkili olduğunu ileri sürmektedir. İnsanlar irrasyonel düşündüklerinde genel olarak sonuç büyük bir oranda öfke, kaygı ve depresif duygular olmakta, isteklerini ve ihtiyaçlarını açık bir şekilde emirler, -meli, -malı gibi gereklilikler, zorunluluklar şeklinde ifade etmektedirler. Örneğin: "konforlu yaşamayı tercih ettiğim için başarılı olmak zorundayım."(Bernard ve diğerleri, 2010).

Neenan ve Dryden (2006) ADDT'nin insan doğasına ilişkin dokuz yaklaşımını şöyle sıralamışlardır:

- 1) *Özgürlük-Zorunluluk*: İçsel ve dışsal faktörlerin etkisi göz önüne alındığında birey içsel olarak ne kadar özgürdür?
ADDT'nin tutumu: Sonsuz özgürlüğün şiddetini dengelemek/sınırlarını belirlemek
- 2) *Akılcılık-Akıldışılık*: Bireyi davranışa yönlendiren inanç akılcılığa ya da akıldışılığa ne kadar uzaklıktadır?
ADDT'nin tutumu: Bireyin akılcı olmaya da akıldışı olmaya da kapasitesi vardır. Her ikisine aynı mesafede olmakla birlikte, birey akıldışı olsaktansa akılcı olmak için daha fazla çaba göstermektedir.

3) *Bütünsellik-Parçacılık*: Birey paçayı mı yoksa bütünü mü algılamaya daha yatkındır?

ADDT'nin tutumu: Sonsuz bütünselliğin şiddetini dengelemektedir.

4) *Yapısallık-Çevresellik*: Davranışların sonuçları çevresel faktörlerin ya da yapısal faktörlerin ne kadar etkisindedir?

ADDT'nin tutumu: Sonsuz yapısallığa yönelik şiddetli eğilimi dengelemek.

5) *Değişebilirlik-Değişmezlik*: Bireyin temel değişikliklere ilişkin tavrı nedir?

ADDT'nin tutumu: Sonsuz değişebilirliği dengelemek.

6) *Öznellik-Nesnellik*: Bireyin nesnel ve önel faktörlerden etkilenme durumu nedir?

ADDT'nin tutumu: Sonsuz nesnelliğe yönelik şiddetli eğilim.

7) *Konrollülük-Tepkisellik* :Birey davranışlarını ortaya koyarken kontrollü olmaya mı yoksa tepkisel olamaya mı yakındır?

ADDT'nin tutumu: Sonsuz kontrollüğe yönelik şiddetli eğilim.

8) *Psikolojik denge-Psikolojik istikrar*: İnsanlar ne derece öncelikle gerginliği azaltma ve bir iç dengeyi koruma güdülüdür ve kendilerini hayata katmaya ne derecede güdülüdürler?

ADDT'nin tutumu: İkinin ortası

9) *Bilinebilirlik-Bilinmezlik*: İnsan tam olarak bilinebilir mi?

ADDT'nin tutumu: Sonsuz bilinmezliğin şiddetini dengelemek

ADDT sosyal birer canlı olan insanlar hayatlarında kendilerine önemli amaçlar oluşturdukları ve bu amaçlara ulaşmak için aktif olarak çaba gösterdiklerinde mutlu olabileceklerini ileri sürmektedir. Bireylerin amaç yönelimli olması anlamına gelen ADDT'de "bireylerin amaçlarına ulaşmasına engelleyen düşünceler ise akılcı olmayanlar" olarak adlandırılır (Ellis ve Dryden 1997).

Buradan hareketle ADDT'nin iki amacı vardır: 1) Bireylerin duygusal engellerini ve rahatsızlıklarını yenmelerine yardımcı olmak, 2) Bireylerin kendi amaç ve isteklerine göre hayatlarını şekillendirmelerine, daha aktif olabileceğinden daha farklı bir şekilde daha mutlu daha işlevsel olmasına yardımcı olmaktır (Ellis ve Becker 1982, Akt. Bernard ve diğerleri 2010).

Ellis tutku ve tercihlerin zorunlulukları ifade eden “yapmalısın”, “yapmak zorundasın”, “yaparsan iyi olur” gibi istek ve emirlere dönüştürmeye yönelik güçlü bir eğilimi olduğu varsayımını savunmaktadır (Corey 2005). Bu istekler kontrolsüzce araya giren duygular ve işlevsel olmayan davranışlara neden olmaktadır. Bu kontrolsüz duygular şöyle sıralanabilir (Ellis ve Dryden 1997):

- “Hayatımdaki tüm önemli insanlar tarafından sevmek veya kabul edilmek zorundayım, -meli, -malı”
- “Önemli görevler mükemmel biçimde yerine getirmek zorundayım.”
- “İnsanların bana saygılı ve adil davranmalarını çok istediğim için bana kesinlikle böyle davranmak zorundalar.”
- “İstediğim olmazsa bu korkunç olur, dayanamam.”

Ellis psikolojik sağlığı bozan en önemli nedenlerden biri olarak akılcı olmayan düşüncelerin temellerini batı toplumu insanların kendileri hakkında geliştirdikleri ortak bazı sayılıtlarda görmektedir. Bu sayılıtları şöyle sıralamak mümkündür -temel akılcı olmayan düşünceler- (Patterson 1986, Akt. Doğan 1995):

- 1- Kişi çevresindeki hemen herkes tarafında beğenilmeli ve sevilmelidir.
- 2- Kişinin kendinin yararlı ve değerli biri olarak algılanması için yeterli ve başarılı olması gerekir.
- 3- Bazı kişiler kötüdür, kusurludur ve cezalandırılmalıdır.
- 4- Olaylar kişinin istediği gibi gelişmezse bu bir felakettir.

- 5- Mutsuzluk dış olaylardan kaynaklanır ve bireyin onun üzerinde hiçbir etkisi yoktur.
- 6- Kaygının nedeni, tehlikeli ve korku verici şeylerdir. Bunların meydana gelme olasılığı sürekli olarak engellenmelidir.
- 7- Bazı güçlüklerden ve sorumluluklardan kaçmak onlarla yüz yüze gelmekten daha kolaydır.
- 8- Birey başkalarına bağımlı olmalıdır; güvenebileceği ve danışabileceği kendisinden mutlaka güçlü biri olmalıdır.
- 9- Geçmişteki yaşantılar ve olaylar bugünün davranışını belirler.
- 10- Her sorunun her zaman doğru ve tam bir çözümü vardır.
- 11- Kişi başka insanların sorunları ve rahatsızlıklarına ilişkin üzüntü duymalıdır.

ADDT'nin insan doğasına bakışı gerçekçidir. İnsanlar potansiyel olarak hem akılcı hem de akılcı olmayan düşünce biçimine sahiptirler. Akılcı olmayan düşünce için kişide biyolojik bir yatkınlık vardır ve bu çevresel koşullar tarafından desteklenebilir (Sarı 2008). Ellis'e göre, birey doğası gereği biyolojik ve sosyal faktörlerden ortak olarak etkilenir. *Biyolojik faktörler*: Ellis'e göre bireyin akıl dışı düşüncelerle kendilerine zarar verme yönünde doğuştan gelen güçlü eğilimleri bulunmaktadır. *Sosyal faktörler*: Bireyin kişiler arası ilişki bulunduğu aile, küçük gruplar, okul ya da diğer sosyal grupların bireyin kendisi ve diğerleri hakkındaki beklentilerini etkileyeceğini ileri sürmektedir. Başkaları tarafından onaylanma hissi bireyin kendisi hakkında olumlu duygular beslemesine; eleştiri alırsa olumsuz duygularla birlikte negatif düşüncelere kapılırlar. Bireyin biyolojik ve psikolojik faktörlerinin durumuna göre psikolojik zorlanma durumunda incinebilirliği değişmektedir. Bireylerin genel olarak yalnızken, grup içerisinde ya da yakın ilişkisinde kendinden memnun olmak gibi hayat amaçlarının olduğu ileri sürülmektedir. Ellis bireyin amaçlarına ulaşmasına engel oluşturan irrasyonel inançlara şöyle örnekler vermiştir (Sharf 2011):

- a) Yarışma ve başarıyla ilgili irrasyonel inançlar,
Ör: “Bütün konulardan A almaya güçlü bir şekilde ihtiyaç duyduğum için her zaman A alacağım.”
- b) Aşk ve onaylanmayla ilgili irrasyonel inançlar,
Ör: “Sarah tarafından güçlü bir şekilde sevmeye ihtiyacım olduğu için her zaman onun onayını almalıyım.”
- c) Saygı görmekle ilgili irrasyonel inançlar,
Ör: “Eric’in her koşulda bana saygılı davranmasına ihtiyacım olduğu için ben de ona karşı her zaman saygılı davranmak zorundayım”
- d) Güvenlik ve konfor hakkındaki irrasyonel inançlar
Ör: “güçlü bir şekilde güvenli, konforlu ve doyurucu bir yaşama ihtiyacım olduğu için hayatı her zaman basite alıp doyum sağlamalıyım.”

ADDT bireye akılcı olarak (etkili, esnek, mantıklı) hayatta istediklerini elde edebileceklerini göstermeyi amaçlar. Bu da bir anlamda kabul edilmiş erken dini öğrenme ve inançlarının yeniden anlamlandırmak anlamına gelmektedir. Böylece oluşturulan yeni felsefeyle uzun süreli mutluluk sağlanabilmektedir. Ellis’e göre ADDT’de terapist bireyin kişilik gelişimini ve yaşanabilecek kişilik karmaşalarını etkileyen bir çok psikolojik ve biyolojik alanda değişimi amaçlar (Sharf 2011). ADDT bu amacı gerçekleştirmek için A-B-C modelini kullanır.

2.6.1.2. A-B-C modeli

ABC Modeli, ADDT’nin temelidir. Kuram olaydan çok bireyin olayı algılama biçimine dayanmaktadır. ADDT’nin amacı, kişiye huzursuzluğunun kaynağının akılcı olmayan düşüncelerden geldiğini göstermek; akılcı olmayan düşüncelerini atarak yerine akılcı düşünceler koymak ve sonuç olarak ona akılcı bir dünya görüşü kazandırmaktır, temelde bu ABC kuramının danışana açıklanması ile sağlanmaktadır (Jones 1982, Akt. Doğan 1995).

ABC modeline göre; ‘A’ (Antecedent Event, Activity, Action) bireyi rahatsız eden durum, olaydır. ‘B’ (Belief) olayla ilgili akılcı, mantıklı ya da akılcı olmayan, mantıkdışı yerleşik düşünceler, olaya yüklenen anlamdır. ‘C’ (Consequences) akılcı olan ya da olmayan inançlardan sonra oluşan duygusal ve davranışsal sonuçlardır. ABC modeline ek olarak, terapötik süreç içerisinde yeni basamaklar eklenmiştir. Buna göre: ‘D’ (Disputing Intervention) sürecinde mantıkdışı inançlarını sorgulama, akıl yürütme, mantıksız düşünceleri değiştirmeye yönelik müdahaledir. Bu aşamayı üç bölümde inceleyebiliriz: (a) Bulmak, meydana çıkartmak: Bireyler öncelikle zorunluluk, talep içeren akılcı olmayan inançlarını yakalayıp ortaya çıkarmayı öğrenirler. (b) Tartışmak, sorgulamak: Mantıklı sorularla bu işlevsel olmayan düşünceler tartışılır, sorgulanır. (c) Ayırt etme: Bireyler akılcı olmayan inançlarını akılcı olanlardan ayırmayı öğrenirler. ‘E’ (Effect) etkili düşünme aşamasıdır. Uygun olmayan düşüncelerin yerini daha etkili ve kullanışlı düşünceler alır. Bireyler bu aşamada başarılı olurlarsa yeni bir duyguya ‘F’ geçilir. Bu şekilde olay karşısında depresif ya da kaygılı olmak yerine daha uygun tepkiler geliştirilir (Corey 2005, Türküm 1996). Corey (2005) modeli aşağıdaki gibi formüle etmiştir:

A (Olay) (Activating Event) ← B (inanç) (Belief) → C (duygusal ve davranışsal sonuç) (Consequence)

↑

D (müdahale) (Disputing intervention) → E (etki) (Effect) → F (yeni duygu) (New Feeling)

Modele göre bireyler bir olay yaşarlar (A) ve bu olaya duygusal ve davranışsal bir tepki verirler (C). (C)’de verilen bu duygusal ve davranışsal tepki (A)’daki olayın sonucu gibi görünse de (C)’nin oluşumunda asıl rol oynayan süreç bireyin (A) hakkındaki inancı olan (B)’dir (Corey, 2000). Modele göre (D) başmağında akılcı olmayan inançlar irdelenir, tartışılır ve çürütülür. Bu tartışma sürecinde bireyler akılcı olmayan düşüncelerin yerine akılcı düşünceler geliştirmeye yardımcı olur. (E) basamağında da yeni duygu ve davranış biçimindeki etkileri ifade eder (Dryden ve Ellis 1997).

ADDT'ye göre B'de bulunan dört temel akılcı inancın beş önemli özelliği bulunmaktadır (Dryden 2003). Bunlar:

- 1- Esnek olan ya da uç olmayan,
- 2- Akıl sağlığına ve verimli kişiler arası ilişkiler kurmaya yardımcı olan,
- 3- Bireyin amaçlara ulaşma çabası göstermesinde yararlı olma,
- 4- Mantıklı değildir.

Bu akılcı inançları da şöyle gruplandırmak mümkündür (Dryden 2003):

1. *Kesin karar*: İnsan olmak bir takım ihtiyaçları ortaya çıkarır ve kesin karar olgusu da sağlıklı ve işlevsel olabilmek adına olmazsa olmazdır. Kesin karar herhangi bir durumun istenildiği durumlarda onaylanma, istenildiği durumlarda reddetme olarak ikiye ayrılır.
2. *Facialaştırma inancı*: Kesin kararlar bireylerin istekleri doğrultusunda sağlıklı bir şekilde sonuçlanmayabilir. Bu durumu hiç önemsememek kadar facialaştırmak da sağlıklı değildir. Facialaştırma inancının da; bireyin istediğinin olmamasını kabullenme ve isteğe ulaşamamanın dünyanın sonu olmadığını düşünerek facialaştırma düşüncesini reddetme olarak iki bileşeni vardır.
3. *Hayal kırıklığı karşısında yüksek tolerans gösterme*: Kesin karar sağlıklı bir şekilde istenilene ulaşmayı sağlamadığında bu durumu tolere etmek zor olmakla birlikte imkansız değildir. Hayal kırıklığı karşısında yüksek tolerans göstermenin üç bileşeni vardır. Bunlardan ilki bireyin istediğini elde edemediğini anladığında buna karşı mücadele vermektir. İkinci aşamada katlanılmaz olduğunu reddetme (tolere etmeyi kabullenme) ve son olarak da en kötüsünü tolere etme aşamasıdır ki bu aşamada sadece yaşanan durumda değil daha olumsuz durumları da tolere edebilmeyi içerir.
4. *Kabullenme inancı*: Kesin karar sağlıklı bir şekilde sonuçlanmazsa sonucu kabul etme durumudur. Bu inancında üç bileşeni vardır. Bunlar ihtiyaçlarına ulaşmamayı onaylama, diğerlerin kendi ihtiyaçlarına

ulaşmamasını ve hayat şartlarının bu durumu zorlamasıdır. Bunun da üç bileşeni vardır. Bunlardan ilki negatif değerlendirmedir. İkincisi de evrensel negatif değerlendir aşamasıdır. Bu aşamada bireyin olumsuz bir sonuca ulaşmasının onun tamamen olumsuz bir kişilik olmadığı yönündeki değerlendirmedir. Sonuncu olarak da hata yapılabilirliğin kabul edilmesi aşamasıdır.

ADDT'ye göre B'de bulunan dört temel akılcı olmayan inancın beş önemli özelliği bulunmaktadır (Dryden 2003). Bunlar:

- 1- Katı ya da uçta olması,
- 2- Psikolojik karmaşayla bozulmuş ilişkilere yol ağması,
- 3- Amaçlara ulaşmak için çaba göstermeye yardımcı olmaması,
- 4- Hatalı olması,
- 5- Mantıksız olması.

Dört Temel İrrasyonel İnanç;

1) *Katı istekler*: Bireyin ihtiyaçlarını katı bir şekilde peşine düşerek bunları zorunluluk, gereklilik, olmazsa olmaz ihtiyaçlar olarak tanımlayarak, ulaşamadıkları durumlarda duygusal olarak zarar görürler. Katı isteklerin; ne istediklerini benimsemesi, bu isteğe kendine mecbur hissederek amaç yönelmesi olmak üzere iki bileşeni vardır.

2) *Facialaştırma inancı*: Katı istekler istenildiği gibi sonuçlanmadığında durumu korkunç, berbat, dünyanın sonunun gelmesi olarak düşünmedir. Facialaştırma inancının da iki bileşeni vardır. Bunlar kötü bir durum olduğunu kabullenme ve bunu facialaştırma, beklenmeyen olumsuz durumu korkunç olarak algılama ve dünyanın sonunun geldiğine inanmadır.

3) *Düşük tolerans gösterme inancı*: Katı isteklere ulaşılamadığında birey bu durumun katlanılmaz olduğu sonucuna ulaşabilir. Bu inancın da başarıya

ulaşamamayı kabul etmeye direnme ve bunun sadece bir direnme olmadığını, durumun gerçek tolere edilemez olduğuna inanmaktır.

4) *Değersizleşme inancı*: İsteklere ulaşılamadığında bireyin kendisini ve yaşam şartlarını değersizleştirme eğilimi gosterir. Üç tür değersizleştirme inancı vardır. Bunlar ihtiyaçlarına ulaşamayınca, diğer insanlar isteklerine ulaşamayınca ve hayat şartları sebebiyle ihtiyaçlarına ulaşamayınca kendini değersiz hissetmedir. Bununla birlikte birey isteklerine ulaşamayınca bireyin durumu negatif olarak değerlendirerek evrensel bir değerlendirmeye olumsuz bir kişiliği olduğu sonucuna ulaşabilir.

ADDT'ye C'deki duygulanımlarla ilgili sağlıklı ve sağlıksız, yapıcı ve yapıcı olmayan, üretici ve üretici olmayan olmak üzere üç farklı sınıflandırma yapılabilir. A'daki durum negatif, A'daki duruma göre B'de rasyonel inanç sonucunda C'deki duygulanım sağlıklı olmakla birlikte negatif olacaktır. Dolayısıyla bireyin tehlike durumlarında kaygılanması, kayıp yaşadığında üzülmeye sağlıklı ve doğaldır. A'daki durum negatif, A'daki durumlar ilgili irrasyonel inançların bulunması, C'de sağlıksız negatif duygulanımlara yol açacaktır. Sonuç olarak bireyin irrasyonel inançları sonucunda tehlike karşısında kaygılanması, kayıp durumunda üzülmeye sağlıksız olarak algılanacaktır (Dryden 2003). Yabancı ve zor bir çevrede insanın korkulu, ihtiyatlı ve dikkatli olması uygun olabilir ve gerçekçi olarak korunmak için gerekli adımları atabilir. Bununla birlikte aşırı kaygı uygun olmayan duygulardır (Altıntaş 2006).

Dobson (1988) doğal olan ve doğal olmayan olumsuz duygular arasındaki ayırım konusunda, doğal olumsuz duyguların akılcı inançlarla, uygun olmayan olumsuz duyguların ise akılcı olmayan inançlarla birleştirildiği varsaymaktadır. Buna göre uygun ve uygun olmayan olumsuz duygular (ilk yazılan uygun olumsuz duygu, ikinci ise uygun olmayan olumsuz duygudur) sırasıyla aşağıdaki gibi listelenir (Akt. Altıntaş 2006, Yurtal 1999):

- 1- *Duyarlı Olma-Kaygı*: Duyarlı olma kişinin benliği ile ilgili olarak değil de performansıyla ilgili olarak gerilim duymasıdır. Burada kişi “Bunun tehdit olmadığını sanıyorum, eğer öyle ise bu bir şansızlıktır” inancına sahiptir. Kaygıda ise sinirlilik, yüksek gerilim, panik, çaresizlik ve dehşet duyguları vardır. Kişi “Bu tehdit olmamalı, eğer öyle ise facia olacak” düşüncesine inandığı zaman oluşur (Ellis,1986).
- 2- *Üzüntü -Depresyon*: Yasamdaki üzüntü verici bir olayı kabullenmektir. Kişi “bu kaybı yasamam talihsizlik ama olmamasının bir nedeni de olmayabilir” düşüncesine inanır. Depresyonda ise kişi kayıp ile ilgili – kayıp kişinin kontrolü dışında olsun veya olmasın- sorumluluk hissettiği zaman kendini lanetler. “Bu kayıp olmamalıydı, olması korkunçtur” inancı vardır.
- 3- *Pişmanlık-Suçluluk*: Pişmanlık toplum önünde kötü bir şeyler yapıldığı zaman oluşur ama kişi yaptığı şeyi kabullenir. Kişi “kötü bir şekilde hareket etmemeyi tercih ederdim ama bunu yaptım” inancına sahiptir. Suçluluk ise kişinin kendisini davranışından dolayı lanetlemesinden oluşur. Kişi hem davranışını hem de kendisini kötü hisseder. Çünkü kişi” kötü bir şekilde davranmamalıyım, eğer öyle yaparsam bu facia olur ve ben kötü biri olurum” inancına sahiptir.
- 4- *Hayal kırıklığı-Utanç*: Hayal kırıklığı kişi toplum önünde aptalca davrandığı zaman oluşur ve aptalca davrandığını bilir ve bunu kabul der. Utanç ise toplumda aptalca bir davranışa sahip olarak tanındığı zaman oluşur. Hareketi için kendini suçlu çıkarır. Utanç deneyimi yasayan kişi başkalarının kendisini kötü bir şekilde düşüneceğini tahmin eder. Sıklıkla bu kişilerin başkaları tarafından onaylanma ihtiyacı vardır.
- 5- *Rahatsız Olma-Öfke*: Rahatsız olmada insanlara değil insanların hareketlerine öfkelenme vardır. Başkalarının, bireysel yaşam kurallarını yok saymasından oluşur. Kişidiğerinin yaptığı şeyden hoşlanmaz, ama yaptığı için onu lanetlemez. Kişi “yapmamasını isterdim, yaptığı şeyden hoşlanmadım ama bu benim kuralımı bozmamalı” düşüncesine sahiptir. Öfkede ise başkaları mutlak şekilde kişinin kurallarını bozmamalı aksi

takdirde kişi yaptıklarından dolayı başkalarını lanetler (Dobson 1988). Burada gücenme, hiddet, hiddetten köpürme duyguları hakimdir (Ellis 1986).

A'daki durum negatif, A'daki duruma göre B'de rasyonel inanç sonucunda C'deki davranış yapıcı olacaktır. Davranış üç yolla yapıcı olur; bireyin karşılaştığı negatif durum değiştirilebilecek bir durumsa bu yönde çaba harcanır. Değiştirilemiyorsa duruma uyum sağlanır, bireyin ileriye dönük olmasını sağlayarak yaşam amaçlarını oluşturmaya yardımcı olur. A'daki durum negatif, A'daki durumlar ilgili irrasyonel inançların bulunması, C'de yapıcı olmayan davranışlar ortaya çıkar. Yapıcı olmayan davranışlar da üç farklı şekilde ortaya çıkar. Bireyin karşılaştığı negatif durumun değiştirilmesine yardımcı olmaz, uyum sağlamasını ve yaşam amaçlarını kovalamalarını engeller (Dryden 2003).

A'daki durum negatif, A'daki duruma göre B'de rasyonel inanç sonucunda C'deki davranış aynı zamanda üretici olacaktır. Davranış iki yolla üretici olur; birey gerçekçilik sayesinde olası sonuçlara uyum sağlar ve farkındalığını arttırarak dengeyi sağlamasına yardımcı olur. A'daki durum negatif, A'daki durumlarla ilgili irrasyonel inançların bulunması, C'de üretici olmayan davranışları ortaya çıkarır. Üretici olmayan davranış iki yolla kendini gösterir; gerçekçi olmamak düşük olasılıkları beklemeye ve durumun çarpıtılmasına sebep olur (Dryden 2003).

İnsanlar çoğu zaman, hatalı bir biçimde, (A)'da olanların (C)'ye neden olduğuna inanırlar. Oysa ADDT'de duygusal, davranışsal ve bilişsel sonuçların (C) bireyin dışındaki bir kişinin davranışı, tutumu veya bir olayın (A) sonucu olmadığını; sonuçların, kişinin (A) ile ilgili inançlarından yani fikirlerinden, çıkarımlarından ve değerlendirmelerinden (B) kaynaklandığı vurgulanır (Doğan 1995).

2.6.1.3. Akılcı ve akılcı olmayan inançlar

Ellis (1986) kuramında bir takım akılcı inançlar tanımlayarak bireylerin duygusal ve davranışsal problemlerini çözmelerine yardımcı olarak daha mutlu ve kendilerini gerçekleştirmiş bireyler olmalarını sağlamayı amaçlamıştır (Bernard ve diğerleri 2010). Bunlar:

- 1) *Bencillik*: Ellis'e göre mantıklı ve duygusal anlamda sağlıklı olan bireylerin öncelikli olarak ilgilerine odaklandıklarını ve kendi ilgilerini diğer insanların ilgilerinden bir nebze de olsa öncelikli algılama eğilimi olduğunu ileri sürmüştür.
- 2) *Sosyal ilgi*: Duygusal anlamda sağlıklı ve kendini gerçekleştirmiş bireyler diğerlerinin içinde bulunan zamanla ve gelecekte sağlıklı olmalarıyla ilgilidir.
- 3) *Öz yönelimlilik*: Ellis'e göre insanların diğer insanlar (aile, eş) ya da organizasyonlar (işçiler, okul ya da devlet) gibi kurumlar için iyi niyetli olmanın kişinin mutsuzluğuna sebep olma riski vardır. Onun için insanlar daha fazla öz yönelimli olmalı, aktif bir şekilde bugün ve gelecekte mutlu ve başarılı olmanın yollarını aramaları gerektiğini ileri sürmüştür.
- 4) *Öz kabul*: Öz kabul Ellis'e göre akılcı bir inanç olmakla birlikte bireyin gelişmesi için özgürlük sağlayan bir faktördür. Birey kendini sınıflandırmayı olabildiğince ele aldığı anda kaygı ve yetersizlik duygularını azalttığı anda kendini hata yapmak için özgür bırakır ve böylece gerçekten yapmaktan hoşlandığı şeyi yapar.
- 5) *Diğerlerini tolare etme*: Ellis' e göre diğer insanları tolare edebilen insanların farklı kültürlerden ve yaşantılardan gelen birçok karakterin farkında oldukları ve insanları inançları, davranışları, gelenekleriyle ve yetersizlikleriyle ilgili yargılamadıkları için sosyal zeka gösterdiklerini ileri sürmüştür.
- 6) *Kısa ve uzun vadede hazcılık*: Ellis insanlara duygusal streslerini yatıştırmak, kendisini kısa vadede de olsa mutluluğa taşıyacak olan aktiviteleri öğretirken, en önemli prensiplerinden biri olarak da uzun

vadeli hazcılıktır. Ellis akılcı düşünen bireylerin içinde buldukları zamanda da gelecekte de hazzı araması gerektiğinin üzerinde durmuştur.

- 7) *Başarıya ulaştırın aktiviteleri içine çekmek, yaratıcılığa bağlamak:* Mutlu olma ihtimalindeki artış, bireyi acil olarak hazza götürecektir. Aktivitelerin yapılmasına, doyum ve kendini gerçekleştirme noktasına ulaşmayı sağlar.
- 8) *Risk alma, deneme:* Ellis'e göre insanların hayat bağlılıklarının artması için yeni keyif alma deneyimlerinin artmasına, mağlubiyet ve başarısızlık durumlarını deneyimleme riskini göze almalarının sağlıklı olduğunu ileri sürmüştür. Bireylerin risk almayı arttırmaları başarısızlığın dünyanın sonu olmadığını, başarısızlığa katlanabileceklerini görmelerini sağlayacağını ileri sürmüştür.
- 9) *Yüksek hayal kırıklığını tolare etme, güçlenme:* Birey hayal kırıklığının toleranssızlık, irrasyonel inançlar ve duygusal problemlerde kendini sınırlayarak, akıl yoluyla kendisini, yaşamını en iyi hale getirmeye daha fazla adayabileceğini ileri sürmüştür.
- 10) *Problem çözme:* Ellis'e göre birey kendisine ulaşmak üzere amaçlar koyduğunda işte ve özel hayatlarında, problem çözme konusunda birçok pratik yaşıyorlar. Ellis tanışmalarında iş hayatıyla ilgili pratik problemleri ve yakın ilişkileriyle ilgili yaşadığı duygusal problemleri ABC modelini kullanarak irrasyonel düşünceleri değiştirmektedir.
- 11) *Bilimsel düşünme ve esneklik:* Ellis'e göre bilimsellik, dogmatiklik ve katılıktan daha esnek ve açık fikirlilik içerir. Bireylerin akılcı düşünmeye yönelik nasıl yaşayacaklarını kararlaştırdıkları en önemli rolü olduğu içsel kapasitedir.

Ellis, David ve Joy Lynn (2010) akılcı inançlar ve akılcı olmayan inançlarla ilgili bilinen özelliklerini şöyle özetlemiştir:

Akılcı olmayan inançlar;

- 1- Mantık-dışı, deneysel ve pratik olmayan irrasyonel inançlar klinik ortamlarda gözlemlenen patolojik mekanizmalardır.
- 2- Klinik ortamlarda irrasyonel inançlarda tasarlanarak yapılan değişikliklerin depresyonu ve anksiyeteyi azalttığı görülmüştür.
- 3- İrrasyonel inançlar facialaştırma, hayal kırıklığına düşük tolerans gösterme, kendisi hakkında evrensel değerlendirme mekanizmaları şeklinde değerlendirilebilir.
- 4- İrrasyonel inançlarda facialaştırma, hayal kırıklığını tolere edememek gibi inançlar bilişsel sistemde şema olarak yer alır.
- 5- İrrasyonel inançlar işlevsel olmayan duygu ve davranışlarla ilişkilidir.
- 6- Aktive edici olay sırasında irrasyonel inançlar bilişsel çarpıtmalarla ortaya çıkar ve duygusal ve davranışsal sonuçlar eşlik eder.

Akılcı inançlar;

- 1- Rasyonel inançlar -mantık-dışı, deneysel ve pratik- irrasyonel inançlarla iki uçlu bir durumun tam tersi olmaktan ziyade farklı bir konuya atıfta bulunur.
- 2- Rasyonel inançlar işlevsel duygu ve davranışlarla ilişkilidir.
- 3- Aktive edici olay sırasında rasyonel inançlar deforme olmamış soğuk bilişlerle ortaya çıkar ve davranışsal, duygusal, psikolojik sonuçlar eşlik eder.
- 4- Facialaştırma, hayal kırıklığını tolere etmeye nazaran tercihlerde daha fazla birinci sırada yer alır.
- 5-

Dolayısıyla akılcı olmayan düşünme bireyi yıkıcı davranışa sürükleyebilmekte, zayıf ilişki uyumuna yol açabilmektedir. Öte yandan akılcı ve işlevsel düşünme biçimi ise bireyin ilişkiye daha iyi uyum sağlamasına sebep olmaktadır (Metts ve Cupach 1990).

2.6.2. Bilişsel Davranışçı Yaklaşım

Bilişsel Terapi Modeli, insanların duygu ve davranışlarının, olayları nasıl yorumladıklarından etkilendiğini ileri sürmektedir. İnsanların neler hissettiğini belirleyen şey, olayın kendisi değil, o olaya ilişkin olarak kişinin kendi zihninde verdiği anlamlardır (Beck 1964, Ellis 1962, Akt. Beck 2001).

Bilişsel Terapi, Bilişsel Model üzerine temellendirilmiştir. Bilişsel Model'e göre, tüm psikolojik bozuklukların altında yatan ortak mekanizma, hastanın ruhsal durumunu ve davranışlarını etkileyen çarpıtılmış ya da işlevsel olmayan düşünceleridir. Bu düşüncelerin gerçekçi bir şekilde yeniden değerlendirilip, değiştirilmesi, duygularda ve davranışlarda düzelmelere (iyileşmelere) yol açar. Daha kalıcı düzelmeleri ise hastanın işlevsel olmayan temel inançlarının değiştirilmesine bağlıdır (Beck 2001).

Bilişsel terapi, Aaron Beck tarafından 1960'lı yılların başında Pensilvanya Üniversitesi'nde geliştirilmiştir. İlk olarak depresyonun tedavisi için geliştirilen bu yaklaşım, kısa süreli, şimdiki zaman yönelimli ve yapılandırılmıştır. Hastanın terapistte başvurduğu sıralarda yaşadığı probleme odaklanılarak, işlevsel olmayan düşünce ve davranışların değiştirilmesine çalışılmaktadır. Zaman içinde bir çok psikiyatrik sorunun çözümünde etkili olduğu görülmüştür (Beck 2001).

Bilişsel Terapide Modeli'nin üzerinde durduğu üç temel bilişsel yapı bulunmaktadır: Temel İnançlar, Ara İnançlar ve Otomatik Düşünceler. Bu yapılarla ilgili açıklayıcı bilgiler aşağıda verilmiştir.

2.6.2.1. Temel inançlar

Temel inançlar, en derinde olan zihinsel yapı taşlarındandır. Katı, toptancı ve aşırı genelleycidirler ve değişime karşı direnç gösterirler. Bu inançlar kişinin kendisine

ve diğerklerine yönelik olarak geliştirilmektedir. Çocuk kendi için önemli insanlarla etkileştikçe bu inançlar gelişmeye başlar. Genel olarak insanlar olumlu temel inançlar geliştirip sürdürürken, psikolojik rahatsızlık durumlarında olumsuz temel inançlar ortaya çıkmaktadır (Güven 2005).

Temel inançlar kişinin kendisine ve diğerklerine yönelik genel, katı değerlendirme ve yargılarıdır. Çocukluktan başlayarak insanlar, kendilerine diğerk insanlara ve yaşadıkları dünyaya ilişkin bazı inançlar geliştirirler. En temel, en derinlerdeki inançları ise, dünya ve diğerk insanlarla olan ilk deneyimleriyle biçimlenen ve genellikle hiç sorgulanmamış olan algıları ve fikirlerdir. Bu fikirler kişi tarafından değişmez doğrular olarak, olduğu gibi kabul edilirler. Olumsuz temel inançlar genellikle, global, aşırı genelleşici ve değişmeye dirençlidirler. Temel bir inanç harekete geçtiğinde, kişinin o inancı destekleyici kanıtları bulup çıkarması daha kolaydır ve inanca ters olan veriler ve kanıtlar ise genellikle çarpıtılır. Yaşamları boyunca pek çok kişi olumlu temel inançlarını sürdürür (örneğin, “Genel olarak olup bitenler kontrolüm altında sayılır”, “Beğenilen biriyim” gibi.) Hastaların ise sadece kendilerine değil, diğerk insanlara ve genel olarak dünyaya yönelik olumsuz temel inançları vardır: “İnsanlara güvenilmez”, “Dünya berbat bir yerdir” gibi (Kılınç 2005).

Temel inançlar, bazı yazarlar tarafından “şemalar” olarak anılmaktadır. Beck, ikisi arasında şöyle bir ayrım yapmaktadır. O’na göre, şemalar dünyayı algılayışımızı sağlayan bilişsel yapıları oluştururken, inançlar, o yapının kişisel deneyimlere dayalı içeriğidir. Beck, ayrıca bu olumsuz temel inançların “Yetersizlik” ve “Sevilmezlik” inançları olarak iki grupta toplanabileceğini ileri sürmektedir: Bazı hastaların inançları bir grupta iken, bazılarının her iki grupta da olabilmektedir (Beck 2001).

2.6.2.2. Ara inançlar

Ara inançlar, kişinin kendisi, diğerleri ve kişisel yaşantısı ile ilgili kural, tutum ve varsayımlarıdır. Temel inançlar, ara inançların gelişimini etkiler. Ara inançlar, bireyin herhangi bir durumu nasıl algıladığını etkilemekte, bu algıları ise neler düşündüğünü, neler hissettiğini ve nasıl davrandığını belirlemektedir. Bilişsel terapist için önemli olan işlevsel olmayan bu inançların doğuştan getirilmediği, öğrenildiğidir. Otomatik düşünceler kadar çabuk olmasalar da, ara inançlar, temel inançlara kıyasla daha kolay değiştirilebilirler (Kılınç 2005).

Ara inançları belirleyebilmek için, bir varsayım cümlesini tamamlama, bir kural ya da tutumunu doğrudan sorma ya da aşağı doğru okutma tekniklerinden yararlanılabilir. Herhangi bir düşüncenin hasta için ne anlama geldiğini sormak genellikle bir “ara inancı” ortaya çıkarır. Ama aynı düşüncenin hastanın kendisi hakkında nasıl bir fikir verdiği sorulduğunda, genellikle ortaya çıkan “temel inançlar”dır (Beck 2001).

Akılcı Duygusal Davranışçı Terapi’de de (Ör: Ellis, 1962, 1994) bilişsel terapide de (Ör: Beck 1994) davranışları da etkileyebilen irrasyonel inançların ya da bilişsel çarpıtmaların duygusal hisleri daha olumsuz noktalara çekebileceğini ileri sürmektedirler. İşlevsel olmayan inancalardan beş tanesi daha fazla göze çarpmaktadır. Bu beş inanç akılcı duygusal terapinin merkezinde olmakla birlikte bilişsel terapi ve bilişsel davranışçı evlilik ve çift terapisinde de genel geçerdir. Bu inançlardan ilki yaşanan duyguyu abartma, korkunçlaştırma ya da felaketleştirmedir. Bir diğer inanç ise ihtiyaçların ya da isteklerin gerçekleşmesi zorunluluğuna inanmaktır. Üçüncüsü hoşlanılmayan bireysel ya da ilişkisel durumda kıyaslama suçlamalarla beddua etmek olarak tanımlanabilir. Dördüncü inanç ise geçmişte yaşanmış olan ya da gelecekte yaşanacak olanlar hakkında olumsuz genellemeler yapmaktır. Son inanç ise bireyin kendisi ve dünyayla ilgili yapılan çıkarsamaları kontrol etme eğilimidir (Cramer 2005, Ellis, David ve Joy Lynn 2010).

2.6.2.3. Otomatik düşünceler

Otomatik düşünceler, planlanmadan, yargılanmadan, düşünmeden, çabuk ve otomatik olarak ortaya çıkan düşüncelerdir. Doğrudan daha temel işlevsel olmayan şemaları ya da sayıtları yansıtırlar ve hasta tarafından doğru olarak kabul edilirler. Bu düşünceler, bazen o kadar çabuk oluşurlar ki kişi bunların farkında olamayabilir (Savaşır ve Batur 2003). Otomatik düşünceler, daha belirgin düşüncelerle birlikte bir akış içindedirler.

Kişinin belirgin sorunlarına ilişkin olan bu düşünceler, içeriğinin ve anlamının ne olduğuna bağlı olarak belirli duygularla ilişkilidirler. Kişiler genellikle bunlarla ilişkili olan duyguların farkındadırlar. Biraz eğitimle bu düşüncelerinin de farkına varabilirler. Genellikle çok kısa, seri ve örtüktürler. Sözcükler ya da imajlar şeklinde oluşurlar (Beck 2001).

Çocukluktan başlayarak, insanlar kendileriyle, diğer insanlarla, yaşadıkları dünyayla ilişkili bazı inançlar geliştirirler. En temel, en derinlerdeki inançları ise, dünya ve diğer insanlarla olan ilk deneyimleriyle biçimlenen ve genellikle hiç sorgulanmamış olan algıları, fikirleridir. Bu fikirler kişi tarafından değişmez doğrular olarak, olduğu gibi kabul edilirler. Temel inançlar, en derinde olan zihinsel yapı taşlarıdır; “katı”, “toptancı”, “aşırı genelleme”dirler. Kendiliğinden ve otomatik olarak zihinde beliren otomatik düşünceler ise en yüzeydeki zihinsel ürünler olarak, belirli durumlara özgüdürler ve insanın zihninden, sözcükler ya da imajlar (hayaller) şeklinde geçerler ve eleştirilip sorgulanmadan doğruymuş gibi kabul edilirler (Beck 2001).

Otomatik düşünceler sadece psikolojik sorunları olan insanlara özgü olmayıp herkeste olabilen herhangi bir durum karşısında aniden ve kendiliğinden ortaya çıkan örtük düşüncelerdir. Otomatik düşüncelerin bazıları doğru olsa bile, çoğunluğu ya doğru değildir ya da doğruluk payı çok azdır (Beck 2001). Beck’e göre hastalar genellikle düşüncelerinde tutarlı biçimde bazı hatalar yaparlar. Bu hatalar genellikle,

bilişsel süreçlerinde olumsuzluklar yönündeki sistematik bir yanlılıktan kaynaklanmaktadır. Bilişsel hatalar olarak da bilinen bilişsel çarpıtmalar ya da düşüncelerdeki tipik hatalar aşağıda verilmiştir (Sharf 2000, Patterson ve Watkins 1996):

Ya Hep Ya Hiç Tarzı Düşünme (Dichotomous Thinking) : Aynı zamanda “siyah ya da beyaz”, “çift kutuplu” ya da “ikili” düşünme adları altında da anılır. ‘Bir şey ya tam anlamda istediğimiz gibi olur ya da olmaz’ şeklinde düşünme esastır. Herhangi bir durumu süreç üzerinde değerlendirmek yerine sadece iki kategoride ele alınır. Ör: Bir doktora öğrencisinin “ bu bölümdeki en iyi öğrenci olmalıyım yoksa başarısız olurum” şeklinde ifadelerinin olması (Beck ve Weishaar 1989).

Felaketleştirme (Catastrophizing): Falcılık yapmak olarak da anılır. Bu bilişsel çarpıtma biçiminde, bireyler bir olayı alır onu abartır ve böylece endişeye kapılır. Daha gerçekçi sonuçları dikkate almadan geleceği olumsuz olarak tahmin eder. Örneğin, bölge müdürü ile bir terfi için görüşecek olan birey, görüşme sırasında mesleğini tehlikeye atacak aptalca şeyler söyleyeceğini düşünerek endişeye kapılır. Bu düşüncesi önemli bir toplantıyı faciaya dönüştürür (Sharf 2000, Patterson ve Watkins 1996).

Olumluyu Geçersiz Kılmak: Bireyin kendi kendine olumlu işlerin, yaşantıların ya da özelliklerin geçerli olmadığını söylemesidir. Bireyin kendisine ‘O projeyi becerdim ama bu benim yeterli olduğum anlamına gelmez. Sadece şansım yaver gitti’ demesi bu tür bilişsel çarpıtmaya örnektir (Sharf 2000, Patterson ve Watkins 1996).

Duygulara Göre Mantık Yürütme (Arbitrary Inference): Bir şey çok yoğun yaşanıldığı için (ya da böyle olduğuna inanıldığı için) doğru olduğuna inanılması ve karşıt kanıtların göz ardı edilmesidir (Sharf 2000, Patterson ve Watkins 1996).

Etiketleme (Labeling and Mislabeleding): Eldeki kanıtların dikkate alınması durumunda daha az acı çekilmesi söz konusu olmasına rağmen, kanıtların göz ardı edilerek bireyin kendisini ya da diğerlerini toptan, yargılayıcı olumsuz sıfatlarla nitelenmesidir. Örneğin, ‘ben bir hiçim.’, ‘beş para etmeyen biriyim’ şeklinde kendini etiketlemek (Sharf 2000, Patterson ve Watkins 1996).

Aşırı Büyütme/Küçültme (Magnification or Minimization): Bireylerin eksikliklerini yücelttikleri veya olumlu taraflarını küçülttükleri zamanlarda ortaya çıkar. Bireyin kendisini ya da bir başkasını değerlendirirken, mantıksız bir şekilde olumsuzlukları büyütme, olumlulukları küçültmedir. Bu bilişsel çarpıtmalar depresyon duygusunu ve değersizlik inançlarını destekler niteliktedir. Ör: Bireyin içinde bulunduğu durumu özetlemek için “bundan sonra asla kimseyle yaklaşmam çünkü yaklaşmamam” (Beck ve Weishaar 1989).

Zihinsel Süzgeç/Seçici Soyutlama (Selective Abstraction): Seçici soyutlama olarak da bilinen bu düşünme tarzında, bir olay fikir ya da bir gerçek bastırılmış yada negatif düşünceleri desteklemek amacıyla kullanılır. Resmin tümünü görmeye çalışmak yerine, gereksiz yere olumsuz bir ayrıntı üzerinde odaklanma (Sharf 2000, Patterson ve Watkins 1996).

Zihnini Okumak (Mind Reading): Olası başka nedenleri araştırmaya hiç gerek duyulmadan karşıdakinin ne düşündüğünü bildiğine inanmak. Örneğin, bir adam arkadaşının kendisi ile alışverişe gelmemesini arkadaşının kendisinden artık hoşlanmadığı şeklinde yorumlayabilir. Oysaki gerçekte, arkadaşının alışverişe gelmemek için birçok mantıklı nedeni vardır. İkinci yol ise Olumsuz Tahmin’dir (Negative prediction). Olumsuz tahminde, herhangi bir sebep ya da kanıt yokken, olumsuz öngörülerde buluma söz konusudur. Örneğin, sınava çok iyi hazırlanan bir öğrenci elinde kanıt olmamasına karşın sınavda başarısız olacağını düşünür. Kısaca, zihin okuma ve olumsuz tahminin her ikisi de eldeki bilgilerin çarpıtılması veya dikkat eksikliğine dayalı olumsuz yorumlar yapmakla ilgilidir (Sharf 2000, Patterson ve Watkins 1996).

Aşırı Genelleme (Overgeneralization): Bir kaç olumsuz olaya bakarak genel kurallar koymak, o andaki durumun çok ötesine taşınan genel bir değerlendirme yapmak şeklindeki bilişsel çarpıtmalardır. O andaki durumun çok ötesine taşınan genel bir değerlendirme yapmak. Ör: Yorucu bir iş gününden sonra bir annenin eve geldiğinde kendini “ben berbat bir anneyim” (Beck ve Weishaar 1989) şeklinde değerlendirmesi.

Kişiselleştirme (Personalization): Bireyin kendisi ile ilgili olamayan bir olayı alarak kişiselleştirmesidir. Farklı nedenlerin olabileceği hiç dikkate alınmadan, diğerlerinin olumsuz davranışlarının nedenini bireyin kendisine yüklemesi Ör: Süpervizörü tarafından eleştirilen bireyin “üç ayda bir yazılan derginin en berbat raporunu yazmış olmalıyım” (Beck ve Weishaar 1989) çıkarsamasında bulunması.

“Meli-Malı” Cümleler/Emirler (Should Statements): Bireyin kendisinin ya da diğerlerinin nasıl davranmaları gerektiğine ilişkin kesin kurallara sahip olmak; bu kurallar yerine getirilmediğinde ise her şeyin ne kadar kötü gideceğine ilişkin abartılı beklentiler içine girmek. Örneğin, “Her zaman en iyisini yapmalıyım. Hata yapmam korkunç olur.” (Sharf 2000, Patterson ve Watkins 1996).

Tünel Bakışı: Bir durumun sadece olumsuz tarafını görmek (Sharf 2000, Patterson ve Watkins 1996).

Sonuç olarak Temel inançlar en derinde bulunan katı ve toptancı değerlendirmelerdir. Temel inançlar kalıplaşmış tutumlar, kurallar ve varsayımlardan oluşan ara inançların gelişimini etkilerler. Böylece bu ara inançlar bireyin, herhangi bir durumda neler düşündüğünü, neler hissettiğini ve nasıl davrandığını belirleyerek bireyin algılarını yönlendirmektedir. Son olarak otomatik düşünceler ise en yüzeydeki hayal ya da sözcükleri ifade eden zihinsel ürünlerdir. Beck (2001) bu yapıları şöyle şemalandırmıştır:

Temel inançlar → Ara inançlar (kurallar, beklentiler, varsayımlar) → Otomatik düşünceler

2.6.3. Romantik ilişki inançları

Ellis'in, sorunlu evlilik ilişkilerinde akılcı olmayan beklentilerin rolünü vurgulamasıyla dikkatini evlilik uyumu ve terapisine çeviren bilişsel yaklaşımlar bireylerin ilişki gerçeğini nasıl yorumladıklarına odaklaşır. Bu yaklaşıma göre, akılcı ve fonksiyonel düşünme, ilişkilerde uyumu arttırmaktadır (Ellis 1986, Akt. Kalkan 2006).

Bireyler, romantik ilişkilerine ilişkin birtakım inançlarla ilişkiye başlarlar; bu inançlar “bireylerin bir ilişkinin nasıl olması gerektiği ile ilgili düşünceleri, ilişkilerden beklentileri ve yaşanan olayları algılama biçimleri”ni ifade etmektedir (Sullivan ve Schwebel 1995).

Bilişsel Davranışçı Aile Terapisi bireylerin eşleriyle olan ilişkisinde ilişkilerle ilgili bilişlerinin nasıl düşüneceğini, nasıl hissedeceğini ve nasıl davranacağını şekillendireceğinin üzerinde durmuştur. Bireylerin duygu, düşünce ve davranışlarının ilişkilerinin kalitesi üzerinde önemli bir etkisi olacağını, dolayısıyla da genel iyi oluşunu etkileyeceğini ileri sürmüştür. İlişkilerle ilgili bilişler ilişkinin nasıl işleme gerektiği ve bireyin ilişkideki rolüne ilişkin “varsayımları”, bazı özel durumların neden yaşandığına ilişkin “yüklemeleri”, ilişkide yaşanabilecekler ilişkin “beklentileri”, yaşam durumlarına ilişkin “algıları” gibi bireyin ilişkide nasıl davranması, ilişkinin nasıl ilerlemesi gerektiğiyle ilgili ilişkilerle ilgili bazı bilişler bulunmaktadır. Bu beş biliş, ilişkilerle ilgili diğer bilişler gibi bireyin ilişkisi içerisinde yaşananları yorumlamalarında ve tepki göstermesinde adım adım rehberlik etmektedir. Dolayısıyla ilişkilerle ilgili bilişler aile sistemi içerisinde çiftlerin işlevlerini şekillendirerek, ilişkilerin kalitesini belirlemede kilit rol oynamaktadır (Sullivan ve Schwebel 1995).

Bilişsel Davranışçı Terapi'nin ilişki problemlerine müdahalelerde kullanılmasının iki önemli nedeni vardır. Bunlardan ilki, bireylerin terapiye getirdikleri problemlere Bilişsel Davranışçı Terapi eşliğinde çözüm bulunmaya çalışılırken problemlerin çoğunun evliliklerinden ve aile ilişkilerinden kaynaklandığının görülmesidir. İkincisi de, ilişki problemlerinin farklı birçok bilişten (varsayımlar ve standartlar, algılar, yüklemeler, beklentiler) kaynaklandığıdır. Birçok ampirik çalışma bireylerin evliliklerindeki doyum düzeylerinin eşlerin davranışlarının anlamını değerlendirme şekline göre farklılaştığını göstermiştir (Epstein ve Baucom 1989).

Ellis ve diğerleri (1989) ilişkilerle ilgili akılcı olamayan inançları şu şekilde sınıflandırmıştır (Akt. Hamamcı 2005):

- 1- İlişki doğasına yönelik çaba davranışları (sorgulanmadan kabul edilen evliliğin doğasına ilişkin bulundurulması gerekenler),
- 2- Yoksunluk (eşlerin eşiyle birbirine açık olması gerektiğine olan inanç),
- 3- Hoşgörüsüzlük (eşlerin yaşadıkları ya da yaşayabilecekleri problemlere katlanamayacağına inandırma),
- 4- Facialaştırma (işlerin beklenildiği gibi gitmediği durumlarda toleransız olma),
- 5- Mahkum olma (partnerinin, hislerinin sevilebilirliğine ve insani değerlerine ayna görevi yaptığına inanma),

Ellis sonuç olarak irrasyonel düşüncelerin facialaştırma (durumun olumsuz yanına odaklanma), ben buna katlanamam (düşük seviyede tolerans gösterme), kendisi, başkaları ve dünya hakkında genel değişmez değerlendirmelerden kaynaklandığını ileri sürmüştür (Bernard ve diğerleri 2010).

McClellan ve Stieper (1977) evliliğin işlevsizleşmesine sebep olan ve ilişkide yakınlıkla ilişkili olabilecek dört ana rasyonel olmayan inanç üzerinde durmuştur (Akt. Kayser ve Himle 2002):

- 1- Aşırı bir şekilde partneri tarafından onaylanma,
- 2- Her şeyin partnerinin istediği gibi gitmesi,
- 3- İlişkinin mükemmel olması beklentisi,
- 4- İşlerin yolunda gitmediği durumlarda partneri suçlama.

Benzer şekilde Eidelson ve Epstein (1982) evliliklerdeki sıkıntılarla ilgili İlişki İnançları Ölçeği adında bir ölçek geliştirmişlerdir. Bu ölçekteki işlevsel olmayan inançlar beş ana başlık altında toplamıştır:

- 1- Eşler arasındaki anlaşmazlıklar ilişkiler için zarar vericidir.
- 2- Eşler birbirlerinin ihtiyaçlarını zihin okuma yöntemiyle anlamalıdır.
- 3- Birey ilişkisinde değişmek zorundadır.
- 4- Eş mükemmel bir cinsel partner olmalıdır.
- 5- Eşler arasındaki tartışmaların birinci sebebi cinsiyetler arasındaki farklılıklardır.

Epstein ve Eidelson (1981) ilişkilerle ilgili inançların işlevsel olanlar ve işlevsel olmayan olarak sınıflandırılabilceğini ileri sürmüştür. Partnerin değişebileceğine inanma gibi akılcı inançların ilişkiyi sürdürme eğilimini artırarak ilişki kalitesini arttırmaya yardımcı olur. Buna karşılık ‘anlaşmazlıklar yıkıcıdır’ gibi akılcı olmayan inançlar ise bireyin kırılabilirliğini artırarak ilişkide yaşanan mücadelelerle baş etmesini zorlaştırır (Akt. Karney ve diğerleri 2001)

Kayser ve Himle (2002), yakınlık ile ilgili sekiz işlevsel olmayan inanç tanımlamışlar ve bu inançların yakınlık kurmaktaki rollerini tartışmışlardır. Bu işlevsel olmayan inançlar şu şekilde sıralanabilir. Eğer biri ile yakınlaşırsam beni terk edebilir, insanların çoğu bu şekilde düşünür. Bu insanlar bütün yakın ilişkilerin travmatik bir kayıpla biteceğine inanırlar. Bunun sebebi geçmiş yaşantılarındaki terk edilmeler ya da boşanmalar olabilir. İlişki bittiğinde ayrılık acısı çekmemek için partnerlerini kendilerinden uzaklaştırırlar.

- 1- *Eğer bir ilişkide çatışma yasarsam yakınlık kuramam:* Bu inanç eslerden birinin çatışmadan kaçtığı durumlarda gözlenir. Bu bireyler eğer ilişkideki problem hakkında konuşmazlarsa ilişkinin devam edeceğini düşünürler.
- 2- *Eğer yakınlık kurarsam ilişkideki tüm kontrol ve gücü kaybederim:* İlişkideki karşılıklı yakınlık kurma deneyimi belli bir eşitlik düzeyi gerektirir. İlişkide egemen olmak isteyen birey yakınlık kurmaktan korkar çünkü bu korkuları ve kaygıları açıklamayı gerektirir ki bu da partneri tarafından zayıflık olarak algılanabilir.
- 3- *İlişkilerimde yakınlık kuramamamın tek nedeni benim:* Birçok kadın evliliği sadece kendilerinin kurtarması gerektiğine inanır. Aynı zamanda bu kadınlar ilişkilerdeki yakınlık kurma uzmanları olarak algılanır.
- 4- *Yakınlık kurmayı gerçekten başarabilmek için partnerimin benden istediği her şeyi yapmalıyım:* Bu birçok birey tarafından kabul edilen geleneksel bir inançtır. Bu tip bireyler aynı şeyi partnerlerinden de beklerler. Fakat aynı özveriyi görmediklerinde hayal kırıklığına uğralar.
- 5- *Eğer iyi bir baba isem (eğer eve para getiriyorsam), eğer iyi bir anneysem (ailemin ihtiyaçlarımı kendi ihtiyaçlarımın önüne koyuyorsam) bunun karşılığında evliliğimde yakınlık kurabilirim:* Bu partnerler arasında sesli olarak dile getirilmeyen ve cinsiyet rolleri üzerine kurulmuş bir inançtır.
- 6- *Yakınlık kurmadan önce esime karşı her zaman sevgi dolu duygular beslemeliyim:* Bu inanç yakınlıktan yüksek beklentileri olan birçok kadın ve erkek tarafından sergilenir. Bu tip aşırı beklentiler yakınlık düzeylerinde azalmasına neden olabilir.
- 7- *Bir ilişkide cinsellik olmadan yakınlık kuramam, bu inanç ise erkek bakış açısına yakın bir inançtır:* Bu inanç cinsellik olmadan da gelişebilecek bir ilişkiyi engelleyebilir. Cinsellik yakınlık kurmanın iyi bir yoludur fakat tek yolu değildir.

2.6.4. İlişkilerde akılcı olmayan inançlarla ilgili yapılan araştırmalar

ADDT'ye eşlerden birinin ya da her ikisinin partnerinden ya da yakın ilişkiden beklentilerinin yeterince karşılanmadığı durumlarda doyumsuzluk yaşanır. Eşlerden birinin ya da her ikisinin de bu doyumsuzluktan rahatsız olma durumunda eşler arasında anlaşmazlıklar yaşanmaktadır. Böyle durumlarda eşler yapıcı iletişim yolları (problem çözme, müzakere) kullanmak yerine kaygılı, kızgın, incinmiş, utanmış ya da suçluluk duyguları hissediyorlar. Sonuç olarak eşler duygusal olarak rahatsızlık yaşayarak anlaşmazlığı bir yenme yenilme yarışı haline dönüştürebiliyor. Eşler arasında yaşanan sorunların birçoğu konulan yanlış teşhislerden kaynaklanmaktadır. ADDT eşlerin böyle durumlarda müzakere gibi yapıcı problem çözme yöntemlerine ihtiyaç duyduğunu ve bu yöntemlerle sorunlarını ve doyumsuzluk problemlerini çözebileceklerini ileri sürmektedir. ADDT eşlerde bu beceriler eksikse ve bu becerilerin kazandırılmasının ve kullanılmasının öğretilmesi üzerinde yoğunlaşmaktadır (Ellis ve Dryden 1997).

Ellis ilişki mitleri ve önemli uyuşmazlıklar gibi özelliklerin ilişki doyumsuzluğuna olumsuz olarak katkıda bulunan iki önemli özellik olduğunu ileri sürmüştür. Bu mitler mantık dışı idealleştirilmiş ilişki beklentileri olarak karakterize edilebilir. Bu mitlere “aşk eşittir iyi seks”, “eşe tahammül etmek romantizmi arttırır”, “eşim ihtiyaçlarımı ifade etmeden ne istediğimi anlar”, “iyi bir seks her zaman spontan olandır” gibi örnekler verilebilir. Partneri bireyin bu inançlarına uyum göstermediğinde doyumsuzluk yaşanır (Beck ve Weishaar 1989). Akılcı olmayan inançların yanlış anlaşılmalara sebebiyet vererek yanlış davranış biçimleriyle birlikte ilişki kalitesini düşürmektedir (Branbury, Fincham ve Beach 2000).

Bilişsel terapiye göre eşlerin etkili bir şekilde iletişim kuramamalarının evlilik de mutsuzlukların en temel nedeni olduğu görülmüştür. Sağlıklı bir iletişim kuramamalarının temelinde de bireylerin evlilikte eşlerin takınması gereken tavırlarla ilgili akıldışı, mantıksız, katı akılcı olmayan düşünceler yatmakta ve evlilik doyumsuzluğuyla güçlü bir şekilde ilişkili görülmektedir (Servestani, 2011). Benzer bir şekilde Ellis ve Harper (1975) eşlerine gösterdikleri negatif psikolojik,

davranışsal ve duygusal tepkilerle kişisel ve kişiler arası yapılar arasındaki ilişkiye rasyonel olamayan inançların aracılık ettiğini ileri sürmüştür (Akt. Epstein ve Eidelson 1981).

Ellis (1962) mantıksız düşünce ve işlevsel olmayan bilişimlerin evlilik uyumunu olumsuz etkilediği, mantıklı ve işlevsel bilişimlerin ise evlilik uyumunu arttırdığını ileri sürerek sorunlu evlilik ilişkilerinde mantıksız beklentilerin rolünü vurgulayarak evlilik uyumunda ve terapide bilişsel yaklaşımlara dikkati çekmiştir. Bununla birlikte kişinin kendisini ve eşini algılayışının yani kişiler arası ilişkilerdeki algının evlilik uyumunun önemli yordayıcılarından olduğunu vurgulamıştır (Akt. Erbek ve diğerleri 2005).

Epstein ve Eidelson (1981) yaptığı araştırmada evlilik ilişkisinde akılcı olmayan inançlarla evlilik doyumu arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Evlilik terapisine katılan 47 evli çiftte kendileri ve evlilik ilişkileriyle ilgili akılcı olmayan inançlarıyla ilgili sorular sorulmuştur. Bununla birlikte terapi sürecinden beklentileri, amaçları ve evlilik doyumuyla ilgili de ölçeklere cevap vermişlerdir. Araştırmanın hipoteziyle tutarlı olarak ilişkilerle ilgili akılcı olmayan inançların bireylerin terapi sürecinde ilerleme, ilişkiyi bitirmek yerine devam ettirme, evliliğinden doyum alma şansını düşürdüğünü göstermiştir.

Fincham ve Bradbury (1987) yaptıkları araştırmada yakın ilişkideki durumlara ilişkin atıflar ile evlilik doyumu ve gerçekçi olamayan ilişki beklentileri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Evlilik doyumu ve ilişkiye yönelik atıfların, gerçekçi olmayan ilişki inançları ile ilişkili olduğunu görülmekle birlikte bu inançların evlilik doyumuyla ilişkili olmadığı görülmüştür.

Bir diğer evlilik doyumu ile ilgili araştırma da Bradbury ve Fincham (1987) tarafından yapılmıştır. Araştırmada akılcı olamayan inançlar ile ilişki doyumu arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma sonuçları bu iki değişken arasındaki

ilişkinin negatif yönde anlamlı olduğunu göstermiştir. Araştırmaya göre düşük düzeyde evlilik doyumu daha fazla rasyonel olmayan ilişki inançlarına işaret etmektedir. İlişkiyi ilişkin inançlar ile evlilik doyumu arasında olumsuz, evlilikte mutsuzluk arasında ise olumlu yönde bir ilişki olduğu görülmüştür.

Bireylerin ilişkilerine ilişkin inançlarının evlilik uyumlarını etkileyeceği hipotezinden yola çıkarak yaptıkları araştırmada Möller ve Van Zyl (1991) 46 çift ile. Araştırma sonuçları evlilik uyumunun düşük olduğu çiftlerin ilişkilerle ilgili inançlar ölçeğinden evlilik uyumu yüksek olan çiftlere oranla daha yüksek puanlar aldıkları görülmüştür. İlişkilerle ilgili inançlar ölçeğinin “anlaşmazlık yıkıcıdır” ve “cinsel mükemmellik” alt boyutlarından alınan puanlarla evlilik uyum puanları arasında ters yönde bir ilişki olduğu görülmüştür.

Farklı cinsel yönelimi olan çiftleri de araştırmasına katan Kurdek (1992) araştırmasında 92’si eşcinsel olmak üzere toplam 264 evli çiftle 2 farklı işlevsel olmayan ilişki durumunu farklılığını değerlendirmeyi amaçlamıştır. Bu iki durum isteklerin nasıl olduğu ile ilgili olan gerçekçi olmayan inancı ve nasıl olması gerektiğiyle ilgili gerçekçi olmayan inançlarıdır. Araştırma sonuçları yukarıda özetlenen evli bireylerle yapılan araştırmalara benzer olarak beklenildiği gibi her iki inancında ilişki doyumsuzluğuyla ilişkili olduğunu göstermiştir.

Haferkamp (1994) 74 çiftin katıldığı araştırmada ilişki inançları, öz kontrol ve çatışma davranışlarını incelemiştir. Araştırmada işlevsel olmayan inançların evlilik doyumuyla negatif yönde ilişkili olması ve öz kontrolü yüksek bireylerin işlevsel olmayan inançları onaylayarak çatışma durumlarında liderlik yapılmasıyla uyum gösterileceği hipotezi kurulmuştur. Beklenildiği gibi işlevsel olmayan inançların ilişki doyumu negatif olarak yordadığı görülmüştür. Bununla birlikte işlevsel olmayan inançların doyumu azaltarak evlilikte yaşanan sıkıntılarda bu inançların onaylanmasına sebep olduğu görülmüştür.

Romantik ilişki inançlarının ilişki doyumu üzerindeki etkisinin incelendiği bir başka araştırma Sullivan ve Schwebel (1995) tarafından yapılmıştır. Araştırmanın örneklemini, daha önce evlilik yapmamış 266 üniversite öğrencisi oluşturmuştur. Öğrencilerin romantik ilişkileriyle ilgili akılcı olmayan inançlarını ile ilişki doyumu arasındaki ilişkiye bakılmıştır. Araştırma sonucunda, akılcı olmayan inançlar ölçeğinden düşük puan alan öğrencilerin yüksek puan alan öğrencilere oranla dahayüksek ilişki doyumu yaşadıkları ortaya koyulmuştur. Buna göre akılcı olmayan inançlar ilişki doyumu üzerinde olumsuz bir etkiye sahiptir.

Cinsiyetler arası farklılıklara değinen Vagelisti ve Daly (1997) kadınların ve erkeklerin ilişkilerini farklı deneyimlemelerinin sebebinin inanç sistemlerindeki farklılıklar olduğunu ileri sürmüştür. Kadınlar ilişkilerde partnerlerinin beklentilerini karşılayıcı daha içten, iletişimi sağlayan gibi karakteristik rollerinin olduğuna inandıklarını ileri sürmüştür (Akt. Fitzpatrick ve Sollie, 1999). Akılcı olmayan inançların ilişki doyumuyla negatif yönde ilişkili olduğunu ileri süren Eidelson ve Epstein (1982) akılcı olmayan inançları “anlaşmazlık yıkıcıdır”, “partner değişmek zorundadır”, “zihin okuma beklenir”, “cinsel mükemmellik”, “cinsiyetler farklıdır” olmak üzere beş grupta sınıflandırmıştır (Akt. Van der Zee ve Hembrecht 2009).

Fitzpatrick ve Sollie (1999) yaptıkları araştırmalarında bireylerin genel ve cinsiyet rollerine ilişkin inançlarının yatırım modelinin (ilişkiye bağlanma ve yatırımı) ana bileşenleri arasındaki ilişkileri incelemişlerdir. Araştırmaların başlığından (erkekler marstan kadınlar venüsten) da anlaşılacağı erkek ve kadınların farklı ve birbiriyle uyuşmayan ilişki gereksinimlerine sahip olarak gerçekçi olmayan toplumsal cinsiyetlendirilmiş inançları ve ilişkiye özgü gerçekçi olmayan inançları (ilişki ortakları birbirlerinin kafasından geçenleri okuyabilmelidirler düşüncesi) değerlendirmişlerdir. Araştırma sonuçlarına göre kadınların gerçekçi olmayan cinsiyetlendirilmiş inançları alternatiflerin niteliğini olumlu değerlendirme, karşılaştırma seviyesinin altında kalma ve düşük bağlanımla ilişkili bulunmuştur. Buna karşılık erkeklerin gerçekçi olmayan cinsiyetlendirilmiş inançları ile yatırım modelinin bileşenleri arasında herhangi bir ilişki bulunmamıştır. Buna karşılık

Sprencher ve Toro-Morn (2002) ilişkilere ilişkin inançların cinsiyetler bazında farklılıklar gösterdiğinin üzerinde durmuşlardır. Erkeklerin aşk olmadan da evliliğin olabileceğine inandıklarını ve daha çok dostça ve arkadaşça aşk türüne sahip olduklarını; bununla birlikte evliliği sürdürmek için de duygusal doyumun öneminin üzerinde daha az durdukları ileri sürmüşlerdir.

Johnson ve diğerleri (2000) yaptıkları araştırmada 63 üniversite öğrencisine ilişki inançları ölçeğini uygulayarak kişilerarası ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmalar ile ilişki doyumu arasındaki ilişkilere bakılmıştır. Bilişsel çarpıtmaların (varsayımlar, standartlar, beklentiler) ilişki doyumunu negatif olarak yordadığı görülmüştür.

Cramer (2001) heteroseksüel ilişki içerisinde olan üniversite öğrencileri üzerinde yaptığı araştırmada ‘anlaşmazlıklar yıkıcıdır’ inancının ilişki doyumunu etkileyip etkilemediğini incelemiştir. Katılımcılara ilişki değerlendirme ölçeği, evlilik uyumu ölçeği ve ‘anlaşmazlıklar yıkıcıdır’ isimli ölçekler uygulanmıştır. Araştırma sonuçları ilişki doyumu ve ‘anlaşmazlık yıkıcıdır’ inancı arasındaki ilişkinin tamamıyla anlaşmazlıktan kaynaklandığı görülmüştür. Anlaşmazlığın yıkıcı olduğu inancı, negatif çatışma ile ilişki doyumu arasındaki ilişkiye aracılık etmediği görülmüştür.

Goodwin ve Gaines (2004) yaptıkları araştırmada ilişki inançları ve ilişkinin kalitesi arasındaki ilişkiyi farklı kültürlerde (Macaristan, Rusya, Gürcistan) incelemiştir. Araştırmaya katılan 206 katılımcıya ilişki inançları ölçeği ve çift uyum ölçeğindeki sorular yöneltilmiştir. İlişki inançları ile ilişki kalitesi arasında negatif yönde güçlü bir ilişki bulunmuştur. Bu ilişki diğer ülkelerle kıyaslandığında Macaristan’da 4 kat fazla bulunmuştur. İlişki kalitesini negatif olarak yordayan inançlardan en güçlüsünün ‘cinsiyetler farklıdır’ inancıdır.

Evlilik doyumu ile ilişki inançları arasındaki ilişkiyi inceleyen ülkemizde yapılan araştırmalara bakıldığında Güven (2005) ve Hamamcı (2005) yaptığı araştırmalar dikkati çekmektedir. Güven (2005) yaptığı araştırmada evlilik doyumunun

yordayıcılarının neler olduğu belirlenmeye çalışmıştır. Yordanan değişken evlilik doyumu, yordayıcı değişkenler ise cinsiyet, yaş gibi demografik değişkenler, ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmalardan yakınlıktan kaçınma, gerçekçi olmayan ilişki beklentisi ve zihin okumaya ilişkin bilişsel çarpıtmalar ve evlilikte problem çözme becerileridir. Araştırmaya, çeşitli kamu kurum ve kuruluşlarında çalışan evli bireyler ve ev hanımları katılmıştır. Araştırma kapsamına alınan değişkenlerden, evlilikte problemçözme becerilerinin evlilik doyumunu birinci sırada, gerçekçi olmayan ilişki beklentilerine ilişkin bilişsel çarpıtmaların ise ikinci sırada yordadığı, incelenen diğer değişkenlerden demografik değişkenler (yaş ve cinsiyet), yakınlıktan kaçınma ve zihin okumanın ise evlilik doyumunu yordamada bir katkısının olmadığı ortaya çıkmıştır.

Hamamcı (2005) ise yaptığı analizler sonucunda, düşük evlilik uyumu yaşayan evli bireylerin, yüksek evlilik uyumu olanlara göre daha fazla işlevsel olmayan inançlara sahip oldukları görülmüştür. İşlevsel olmayan inançların özellikle de yakınlıktan kaçınma ile ilgili olan işlevsel olmayan inançların, erkeklerin evlilik uyumu ile ortadüzeyde olumsuz yönde, evlilik doyumu ile ise düşük seviyede ve olumsuz yönde ilişki olduğu ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte kadınlarda zihin okuma inancının evlilik doyumu ile pozitif yönde ilişkili olduğu görülmüştür.

Cramer (2005) yaptığı araştırmada 4 belirgin akılcı inanç durumunun arkadaş ilişkilerindeki ya da romantik ilişkilerdeki anlaşmazlık durumlarında beklenen doyumsuzluğu azaltıp azaltmayacağını test etmiştir. Bilişsel davranışçı terapiye göre bu özellikler olumsuz özellikleri abartmama eğilimi, isteklerinin her zaman gerçekleşip gerçekleşmemesine takılmamak, bireyselliği ilişkilerle kıyaslama, deneyimlerin her zaman olabileceğine ya da olduğuna yönelik genel değerlendirmedir. Bu akılcı inanışların birlikte incelendiğinde anlaşmazlık durumlarında yaşanan doyumsuzlukları azalttığı görülmüştür.

Ülkemizde romantik birlikteliği olan bireylerle yapılan bir diğer araştırmada Beştav (2007) 586 üniversite öğrencisinin romantik ilişki doyumu ile cinsiyet, bağlanma

stilleri ve aşka ilişkin tutumlar arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlamıştır. Araştırma bulgularında “arkadaşçaaşk” ve “tutkulu aşk” boyutları ile ilişki doyumu arasında olumlu bir ilişki bulunurken, “oyun gibi aşk” ve “kaygılı bağlanma” stili ile ilişki doyumu arasında olumsuz yönde bir ilişki saptanmıştır. Araştırma bulgularına göre, romantik ilişkilere yönelik gerçekçi olmayan inançlar ilişki doyumunu olumsuz yöne etkilemektedir.

Romantik ilişkilerle ilgili akılcı olmayan inançları ile ilişki doyumu arasındaki ilişkinin incelendiği ve bu çalışmada da kullanılan ölçeğin geliştirildiği araştırma Sarı (2008) tarafından üniversite öğrencilerinden elde edilen verilerle yapılmıştır. Araştırmaya 507 üniversite öğrencisi katılmıştır. Araştırma bulgularına göre, romantik ilişkilerle ilgili akılcı olmayan inançların bazıları cinsiyete göre farklılık göstermektedir. Ayrıca, yaş arttıkça “aşırı beklentiler” alt ölçeği üzerinden alınan puanların azaldığı belirtilmektedir. Ayrıca, bağlanmanın “kaygı” boyutu arttıkça “aşırı beklentiler”, “zihin okuma”, “farklı düşünmek”, “fiziksel yakınlık” ve cinsiyet farklılıklarına ilişkin akılcı olmayan inançlardada artma eğiliminin olduğu belirtilmektedir.

Van der Zee ve Hembrecht (2009) yaptığı çalışmada kaygılı ve akılcı olmayan inançların ilişki doyumuna etkisini çalışmışlardır. Çalışmanın ikinci amacı da ilişkileri olmayan, ilişkilerinden doyum alan ve almayan gruplar arasında katılımcıların ilişki inançlarındaki farklılıkları incelemektir. Araştırmaya 930 katılımcı katılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre “anlaşmazlık yıkıcıdır”, “partner değişmek zorundadır”, “birleşmeden korkma”, “koruyucusuz kalmaktan korkma” gibi akılcı olmayan ilişki inançlarını onaylayanların ilişki doyumundan düşük puanlar aldıkları görülmüştür. İlişkisi olmayan, doyumlu ve doyumсу gruplar kıyaslandığında yalnız olanların akılcı olmayan inançları daha fazla onayladıkları görülmüştür.

Sığırcı (2010) yaptığı çalışmada evli bireylerin bağlanma biçimleri ve evliliğe dair inançlarının evlilik doyumu ile ilişkisi 220 evli katılımcı üzerinde incelemiştir.

Araştırmadan elde edilen sonuçlar, bağlanma tarzları, ilişkiye dair inançlar ve evlilik doyumu arasında anlamlı düzeyde olumsuz ilişkinin olduğunu göstermektedir. Kaygılı ve kaçınmalı bağlanma düzeyi arttıkça evlilik doyumu düştüğü görülmüştür. Benzer şekilde ilişkiye dair gerçekçi olmayan inançları kullanma sıklığı arttıkça, evlilik doyumu düşme eğilimi göstermiştir. Evlilik doyumu ile en yüksek ilişkiye sahip olan alt ölçeklerin “kaçınmalı bağlanma tarzı” ve “eşler değişmez” olduğu bulunmuştur. Evlilik doyum düzeyi farkı bireyler arasında ilişkilere dair gerçekçi olmayan inançlar bağlamında da evlilik doyumu yüksek grup lehine anlamlı bir farkın olduğu bulunmuştur. Regresyon analizi sonuçları incelendiğinde, bağlanma tarzlarından yalnız “kaçınmalı bağlanma” tarzının evlilik doyumunu anlamlı düzeyde yordadığı; ilişkilere dair inançlardan ise yalnızca “eşler değişmez” şeklindeki inançların evlilik doyumunu anlamlı düzeyde yordayıcı güce sahip olduğu bulunmuştur. Bununla birlikte, “eşler değişmez” değişkeni kontrol altına alındığında dahi, “kaçınmalı bağlanma”nın evlilik doyumu puanlarındaki varyansı açıklamadaki katkısının anlamlı düzeyde olduğu bulunmuştur.

Tufan Çetin (2010) araştırmasında, ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmaların vebağlanma stillerinin evlilik doyumunu yordama gücünü ortaya koymayı amaçlamıştır. İzmir ilinin merkez ilçelerinde yaşayan 129 kadın ve 117 erkekten oluşan toplam 246 evli bireye Evlilik Yaşam Ölçeği, Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri ve İlişkilerle İlgili Bilişsel Çarpıtmalar Ölçeği uygulanmıştır. İlişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmaların ve bağlanma stillerinin evlilik doyumunu yordama gücünü ortaya koymak amacıyla yapılan standart çoklu regresyon analizi sonuçlarına göre, cinsiyet, yaş, gerçekçi olmayan ilişki beklentisi, zihin okuma, kaçınmalı bağlanma ve kaygılı bağlanma evlilik doyumunun anlamlı birer yordayıcısı değildir. Toplam varyansın çok az bir kısmını açıklamış olmakla birlikte, yakınlıktan kaçınma evlilik doyumunu negatif yönde anlamlı olarak yordamaktadır.

Turan (2010) yaptığı araştırmada, üniversite öğrencilerinin ilişkilere yönelik bilişsel çarpıtmalarını yordamada yalnızlık, benlik saygısı, yaş, cinsiyet ve romantik ilişki yaşama durumunun rolü incelenmiştir. Araştırmaya 970 üniversite öğrencisi

katılmıştır. Araştırmada elde edilen bulgulara göre; benlik saygısı ve yalnızlık değişkenlerinin ilişkiler ile ilgili bilişsel çarpıtmada önemli faktörler olduğu, ancak cinsiyet, yaş ve romantik ilişki yaşama durumunun önemli faktörler olmadığı ortaya çıkmıştır. İlişkilerin yönü incelendiğinde; benlik saygısı düzeyi düştükçe ilişkiler ile ilgili bilişsel çarpıtma düzeyinin önemli bir biçimde arttığı, yalnızlık düzeyi düştükçe ilişkiler ile ilgili bilişsel çarpıtma düzeyinin önemli bir biçimde azaldığı görülmektedir.

Esmailpour, Mahdavi ve Khajeh (2011) bilişsel davranışçı yaklaşım ışığında ilişki inançları ile ilişki becerilerinin çift doyumuyla ilişkisini incelemişlerdir. Son 25 yıl içerisinde evlenmiş rast gele seçilen 80 çiftle çalışmışlardır. Analizler ilişki becerileri, evlilik süresi ve “iyi ilişkileri sürdürmek kolaydır”, “ilişkimizde her şeyi birlikte yapmalıyız”, “ilişki de birbirimizin bütün ihtiyaçlarını karşılamalıyız” gibi ilişki inançlarının evlilik doyumunu yordadığı görülmüştür.

Mahintorabi ve diğerleri (2011) yaptıkları araştırmada bilişsel davranışçı evlilik grup çalışmasının kadınların evlilik doyumlarını arttırıp arttırmadığı incelemişlerdir. Araştırmaya katılan 30 evli kadın 15 deney grubu 15 kontrol grubu olmak üzere ikiye bölünmüştür. 4 seansta yapılan grup çalışmasında bilişsel davranışçı terapi ışığında hazırlanmıştır. Bilişsel davranışçı evlilik programının akılcı olmayan davranışları azaltarak evlilik doyumunu arttırdığı görülmüştür. Yıldız (2012) evli bireylerin evlilik uyumlarının cinsiyetlerine, yaş gruplarına, evlilik sürelerine, öğrenim düzeylerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını ve evli bireylerde evlilik uyumu ile ilişkiye ilişkin inançlar (sevilmezlik, çaresizlik) arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasında 478 (242 kadın, 236 erkek) evli katılımcı ile çalışılmıştır. Araştırma sonucunda evli erkeklerin evlilik uyum düzeylerinin kadın evlilerden daha yüksek olduğu elde edilmiştir. Bununla birlikte evlilik sürelerine, öğrenim düzeylerine göre de evlilik uyum düzeylerinin anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir. İlişkiye ilişkin inançlar (çaresizlik, sevilmezlik) ile evlilik uyumu arasındaki ilişki düşüğe olsa anlamlı bulunmuştur. Çaresizlik ve sevilmezlik puanları arttıkça evlilik uyum puanları düşmektedir.

Farklı kültürde bir diğer araştırmada Sarvestani (2011) İıranlılar ile (20 çift) akılcı olmayan inançların evlilik doyumuna etkisini araştırmıştır. Yapılan analizler akılcı olmayan inançlar ile evlilik doyumunu arasındaki negatif korelasyon düşük bulunmuştur. Akılcı olmayan inançların yaş ve cinsiyetle birlikte evlilik doyumuna ortak etkisi reddedilmiştir. Bununla birlikte cinsiyetler arası bir farklılık olmadığı görölmüştür.

Slavinskiene ve Zardeckaite-Matulaitiene (2012) 85 evli çiftle yaptıkları araştırmada eşlerin rasyonel olmayan inançları, bağlanma stilleri ve evlilik doyumunu arasındaki ilişkileri incelemişlerdir. Araştırma sonuçları eşlerin ilişkileriyle ilgili inançlarının ve bağlanma stillerinin çok güçlü bir şekilde evlilik doyumlarını yordadığı görölmüştür. “anlaşmazlık yıkıcıdır”, “karşı cins tamamen farklıdır” gibi ilişki inançlarını onaylama oranı her iki cinsiyette de evlilik doyumundaki düşüşü güçlü bir şekilde yordamıştır. Erkeklerde bağlanmadan kaçınmanın, kadınlarda da kaygılanmanın evlilik doyumundaki düşüşü güçlü bir şekilde yordamıştır.

Gizir (2013) yaptığı araştırmada üniversite öğrencilerinin akılcı olmayan ilişki inançlarının cinsiyet ve romantik ilişki yaşama durumu değişkenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını görmeyi amaçlamıştır. Araştırmaya katılan 742 üniversite öğrencisinden ilişkilerine ilişkin inançlarıyla ilgili soruları cevaplamaları istenmiştir. Araştırma bulgularına göre erkek öğrencilerin romantik ilişkilere yönelik inançlar arasında yer alan “Her şeyi birlikte yapmalıyız”, “Birbirimizin bütün ihtiyaçlarını karşılamalıyız” ve “Birbirimizi değiştirebilmeliyiz” inançlarına kızlara oranla daha yüksek düzeyde sahip oldukları saptanmıştır. Romantik ilişki yaşama durumu açısından incelendiğinde ise “daha önce yaşamayıp, şimdi romantik bir ilişki yaşayan” öğrenciler ile “daha önce ve şimdi romantik bir ilişki yaşayan” öğrencilerin diğer gruplardaki öğrencilere göre daha yüksek düzeyde işlevsel olmayan ilişki inançlarına sahip oldukları belirlenmiştir.

Benzer bir şekilde Saraç (2013) 299 üniversite öğrencisinden elde ettiği verilerle üniversite öğrencilerinin romantik ilişkilerle ilgili akılcı olmayan inançlarıyla evlilik

öncesi ilişki algılamaları ve ilişki doyumları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma sonucunda RAINÖ'nün "Aşırı Beklentiler", "Farklı Düşünmek" , "Cinsiyet Farklılıkları" alt boyutlarının ilişki algılanan doyumu anlamlı olarak yordadığı bulunmuştur. Bunun yanında, flört dönemindeki bireylerin ilişki doyumlarının sözlü ve nişanlı bireylere oranla daha yüksek olduğu bulunmuştur. Ayrıca, RAINÖ'nün "Aşırı Beklentiler" alt boyutundan alınan puanlar yükseldikçe ilişki doyumunun yükseldiği, "Farklı Düşünmek" ve "Cinsiyet Farklılıkları" alt boyutlarından alınan puanlar yükseldikçe de ilişki doyumunun düştüğü belirlenmiştir.

Görüldüğü gibi yapılan araştırmalar akılcı olmayan inançların ya da romantik ilişkilerle ilgili akılcı olmayan inançların ilişki doğasıyla, uyumuyla ya da ilişki doyumuna olumsuz olarak etki etmektedir. Bu araştırmada da akılcı olmayan inançların ilişki doyumu ve yatırımı ile negatif, alternatifleri değerlendirme boyutuyla pozitif yönde ilişkili olması beklenmektedir.

BÖLÜM III

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, araştırma grubu, veri toplama araçları ve verilerin analizine ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

3.1. Araştırma Modeli

Bu çalışmada, romantik birlikteliği olan üniversite öğrencilerinin ilişki bağlanımları (yatırım, doyum ve alternatifler) ile romantik ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmalar arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Ayrıca, romantik ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmalar, cinsiyet, SED, cinsiyet rolleri, algılanan ana-baba tutumu ve ebeveyn birlikteliğinin (birlikte/ayrı/kayıp) ilişki bağlanımını yordayıp yordamadığı ve bu demografik değişkenlere göre yakın ilişkilerine bağlanımlarının farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Araştırmanın bağımlı değişkeni ilişki bağlanımı (yatırım, doyum ve alternatifler), bağımsız değişkenleri ise romantik ilişkilerle ilgili akılcı olmayan inançlar, cinsiyet, SED, cinsiyet rolleri, algılanan ana-baba tutumu ve ebeveyn birlikteliğidir (birlikte/ayrı/kayıp). Diğer bir ifadeyle, araştırma var olan bir durumu olduğu gibi ortaya koymayı amaçlayan betimsel bir çalışma olup, tarama modelinde desenlenmiştir. Betimsel yöntemin kullanıldığı araştırmalar olayların, objelerin, varlıkların, kurumların, grupların ve çeşitli alanların ne olduğunu inceleyen, değişkenler arasındaki ilişkileri belirleyen araştırmalardır (Kaptan 1998).

3.2. Çalışma Grubu

Araştırma Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi öğrencileri üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmada kolaylıkla bulunabileni örnekleme (uygun örnekleme) yöntemi kullanılmıştır. Kolaylıkla bulunabileni örnekleme yöntemi, yakın çevrede bulunan ve ulaşılması kolay, elde mevcut ve araştırmaya katılmak isteyen (gönüllü) bireyler üzerinde yapılan örneklemdir (Erkuş, 2009). Araştırma kapsamında üniversitenin çeşitli fakültelerinde 2012-2013 eğitim-öğretim yılı güz döneminde öğrenimine devam eden 379'u kadın, 243'ü erkek, toplam 622 öğrenciye ulaşılmıştır. Araştırma grubuna ilişkin betimsel bulgular Tablo 1'de verilmiştir.

TABLO 1: Çalışma Grubunu Oluşturan Öğrencilerin Demografik Değişkenlerine İlişkin Betimsel Bulgular

Demografik Değişken	Kategoriler	f	%
Cinsiyet	Kadın	379	61
	Erkek	243	39
Sosyo-Ekonomik Düzey	Düşük	37	6
	Orta	568	91
	Yüksek	17	3
Anne Baba Durumu	Birlikte	557	90
	Ayrı	33	5
	Ölü	32	5
Ebeveyn Tutumları	Otoriter	38	6
	Demokratik	414	67
	İlgisiz	15	2
	Koruyucu	106	17
	Tutarsız	47	8
Sınıf	1.Sınıf	154	25
	2.Sınıf	172	28
	3. Sınıf	159	26
	4. Sınıf	137	21
Fakülte	İktisat	231	37
	Eğitim	223	36
	Edebiyat	168	27

Tablo 1'e göre çalışma grubu, % 61'i kadın, % 39'u erkek, toplam 622 öğrenciden oluşmaktadır. Araştırma grubunu oluşturan 622 üniversite öğrencisi sosyo-ekonomik düzey değişkeni açısından değerlendirildiğinde % 6'sı düşük düzeyde, % 91'i orta düzeyde ve 3'ü yüksek düzeyde sosyo-ekonomik düzeye sahip olduğunu belirtmiştir.

Ebeveyelerinin birliktelik durumları açısından ele alındığında, ebeveylere birlikte olan öğrencilerin katılımcıların % 90'nını, ayrı olanların % 5'ini, ebeveynlerinden herhangi birini kaybetmiş olanların ise % 5'ini oluşturduğu görülmektedir. Ebeveyn tutumları açısından katılımcılar gruplandırıldığında, katılımcıların % 6'sının ebeveylelerini otoriter algıladığı, % 67'sinin demokratik algıladığı, % 2'sinin ilgisiz algıladığı, % 17'sinin koruyucu algıladığı ve son olarak % 8'nin tutarsız algıladığı görülmektedir.

Diğer taraftan, devam ettikleri sınıf açısından değerlendirildiğinde 1. Sınıfa devam eden öğrencilerin toplam öğrencilerin % 25'ini, 2. Sınıfa devam edenleri % 28'ini, 3. Sınıfa devam edenlerin % 26'sını, 4. Sınıfa devam edenlerin ise % 21'ini oluşturduğu görülmektedir. Son olarak, fakülteler açısından bakıldığında iktisat fakültesinden 231 (% 37) öğrenci, eğitim fakültesinden 223 (% 36) öğrenci ve edebiyat fakültesinden 168 (%27) öğrenci çalışma grubuna katılmıştır.

3.3. Çalışmada Kullanılan Veri Toplama Araçları

Araştırmaya katılan öğrencilerden görüşleri ölçekler uygulanarak alınmıştır. Araştırma kapsamında kullanılan ölçekler:“İlişki İstikrarı Ölçeği”, “Romantik İlişkilerde Akılcı Olmayan İnançlar Ölçeği”, “BEM Cinsiyet Rolü Envanteri” ve “Kişisel Bilgi Formu”dur. Aşağıda bu ölçeklerle ilgili bilgi verilmiştir.

3.3.1. İlişki İstikrarı Ölçeği (İİÖ)

İlişki İstikrarı Ölçeği (Relationship Stability Scale) Rusbult, Martz ve Agnew (1998) tarafından geliştirilmiştir. Ölçeğin amacı, bireyin ilişkiye yaptığı yatırımı, ilişkisi dışındaki seçenekleri değerlendirme düzeyini, ilişki doyumunu ve bağlanımını ölçmektir. Bu ölçeğin kuramsal temeli YM'ye dayanmaktadır.

Ölçümü amaçlanan değişkenler için ilişki doyumu, ilişki yatırımı ve seçeneklerin niteliğini değerlendirme alt ölçekleri oluşturulmuştur. Her bir alt ölçeği 10 maddeden oluşan, toplamda 30 maddeye sahip ölçekte iki farklı derecelendirme sistemi kullanılmıştır. Her alt ölçeğin ilk beş maddesi 4 basamaklı Likert tipi derecelendirme (1 “Tamamen Yanlış”, 4 “Tamamıyla Doğru”) üzerinden; diğer maddeleri ise 9 basamaklı Likert tipi derecelendirme (1 “Tamamen Yanlış”, 9 “Tamamıyla Doğru”) üzerinden değerlendirilmektedir. Puanlar arttıkça ilgili boyut da artmaktadır.

Ölçeğin Türkçe’ye uyarlamasını Büyüksahin, Hasta ve Hovardaoğlu (2005) gerçekleştirmiştir. Çalışmaya toplam 325 üniversite öğrencisi katılmıştır. Yapı geçerliğini incelemek amacıyla yapılan faktör analizi sonucunda, özgün çalışma ile tutarlı olarak ölçeğin üç faktörlü bir yapı gösterdiği gözlenmiştir. Bu faktörler özgün ölçekteki gibi ilişki doyumu, seçeneklerin niteliğini değerlendirme ve ilişki yatırımı olarak adlandırılmıştır. Ölçeğin ölçüt geçerliğini incelemek için, İlişki İstikrarı Ölçeği (İİÖ) alt ölçekleri ile Hendrick, Hendrick ve Dicke (1998) tarafından geliştirilen ve geçerlik güvenirlik çalışması Büyüksahin ve Hovardaoğlu (2004) tarafından yapılan Aşka İlişkin Tutumlar Ölçeği (LAS) alt ölçekleri arasındaki ilişkilere bakılmış ve beklendiği yönde anlamlılık gösteren bu değerlerin -.48 ile .67 arasında değiştiği gözlenmiştir. Ölçeğin, ilişki doyumu için Cronbach alfa iç tutarlılık kat sayısı .90, seçeneklerin niteliğini değerlendirme için .84 ve ilişki yatırımı için de .84’dür. Her bir alt ölçeğin, iki yarım güvenirlik katsayıları, sırasıyla. 84, .71 ve .78 olarak bulunmuştur (Büyüksahin, Hasta ve Hovardaoğlu 2005). Bu araştırma çerçevesinde elde edilen verilerden ölçme aracının iç tutarlılık katsayısı .75 olarak elde edilmiştir.

3.3.2. Romantik İlişkilerde Akılcı Olmayan İnançlar Ölçeği (RAINÖ)

Romantik İlişkilerde Akılcı Olmayan İnançlar Ölçeği Sarı (2008) tarafından romantik ilişkilerle ilgili akılcı olmayan inançları ölçmek amacıyla üniversite öğrencileri geliştirilmiştir. Bu envanterin çaresizlik ve sevilemezlik olarak iki boyutu

bulunmaktadır. Bu boyutlar kişinin ilişki içinde kendisine yönelik inançlarını temsil etmektedir. Bu ölçeğin sadece iki boyuta sınırlı kalması dolayısıyla literatürdeki ölçeklerden yararlanılarak ilişkiler için altı (Aşırı Beklentiler, Sosyal Zaman Kullanımı, Fiziksel Yakınlık, Zihin Okuma, Cinsiyet Farklılıklar, Farklı Düşünmek) boyutlu 30 maddelik bir ölçek geliştirilmiştir. Likert formatında hazırlanan alt ölçeklerin maddelerini yanıtlarken katılımcılar görüşlerini "hiç katılmıyorum" a 1 puan, diğer uçta yer alan "tamamen katılıyorum" a 5 puan vererek ifade etmektedirler. Ölçekten alınan puanların artması romantik ilişkilerle ilgili akılcı olmayan inançların arttığı anlamına gelmektedir.

Sarı (2008) güvenilirlik çalışmalarında RAINÖ ölçümlerinin iç tutarlık katsayılarını (Cronbach alfa) Aşırı Beklentiler için .82, Sosyal Zaman Kullanımı için .78, Fiziksel Yakınlık için .53, Zihin Okuma için .78, Cinsiyet Farklılıkları için .53, Farklı Düşünmek için .69 bulmuştur. Ölçeğin genel toplam puanı için bulunan güvenilirlik katsayısı .85'dir. RAINÖ'nün benzer ölçekler geçerliği için Akılcı Olmayan İnançlar Ölçeği (AOİÖ) ve İlişkilere İlişkin Bilişsel Çarpıtmalar Ölçeği (İBÇÖ) kullanılmıştır. Bu ölçeklerden elde edilen puanlarla RAINÖ'nün alt ölçek puanları ve toplam puanı arasındaki ilişkilere bakıldığında İBÇÖ toplam puanı ile RAINÖ'nün fiziksel yakınlık alt boyutu arasındaki ve İBÇÖ ile RAINÖ'nün Cinsiyet Farklılıkları arasındaki korelasyonlar hariç RAINÖ'nün alt ölçek ve toplam puanı ile benzer ölçek puanları arasındaki ilişki katsayıları pozitif yönde ve anlamlı düzeydedir. Ölçeğin toplam puanı ile alt ölçek puanları arasındaki korelasyonlar .29 ile .74; alt ölçekler arasındaki korelasyonlar .12 ile .43 arasında değişmektedir. Bu araştırma çerçevesinde elde edilen verilerden ölçme aracının iç tutarlık katsayısı .84 olarak elde edilmiştir.

3.3.3. BEM Cinsiyet Rolü Envanteri (BCRE)

Bem (1974) tarafından geliştirilen, Kavuncu (1987) tarafından da Türkçeye uyarlanan envanterin, geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları Kavuncu (1987) ve Dökmen

(1992, 1999) tarafından yapılmıştır. Envanter kadınsı ve erkeksi kişilik özelliklerini ölçen toplam 60 sıfattan oluşmaktadır. Bu sıfatlardan 20'si erkeksi, 20'si kadınsı ve geriye kalan 20'si ise her iki cinsiyete de ait 10'u olumlu ve 10'u olumsuz kişilik özelliğini (sosyal beğenilirlik boyutu) kapsamaktadır. Birçok araştırmada olduğu gibi, bu araştırmada da sosyal beğenilirlik boyutu kullanılmamış yalnızca kadınsılık ve erkeksilik ölçeklerini içeren formu kullanılmıştır.

BCRE Likert tipi bir dereceleme ölçeğidir. Ölçek maddeleri (1= Hiç uygun değil, 7= her zaman uygun) biçiminde puanlanarak yanıtlanmaktadır. Ölçekten her biri en az 20 ve en çok 140 olabilecek şekilde, “erkeksi” ve “kadınsı” olmak üzere iki farklı puan elde edilmektedir. Bu iki puan envanterin uygulandığı grubun erkeksi ve kadınsı puan ortancaları (medyan) ile karşılaştırılarak her iki alt ölçekten yüksek puan alanlar “Androjen”; düşük puan alanlar “Belirsiz”; erkeksi ölçeğinden yüksek, kadınsıdan düşük puan alanlar “Erkeksi” ve kadınsı ölçeğinden yüksek, erkeksi ölçeğinden düşük puan alanlar “Kadınsı” olarak dört farklı cinsiyet rolü kategorisinden birinde sınıflandırılmaktadırlar. Envanterde yer alan maddelere örnek olarak.” Ağırbaşlı, ciddi” ve “Fedakar” verilebilir.

Kavuncu (1987) uyarılama çalışmasında Türkçe form kullanılarak yapılan ölçümlerin iç tutarlık katsayılarını (cronbach alfa) erkeksilik için .89, kadınsılık için ise .75 elde etmiştir. Aynı çalışmada BCRE'nin test tekrar test güvenilirlik katsayısı, kadınsılık için .75, Erkeksilik için .89 bulunmuştur. Dökmen (1991) tarafından yapılan bir başka çalışmada BCRE'nin iki yarı güvenilirlik katsayısı Kadınsılık için .77 ve Erkeksilik için .71 bulunmuştur. Dökmen'in (1991) yaptığı benzer ölçekler geçerlik çalışmasında, Kandiyoti (1982) tarafından geliştirilen Cinsiyet Rollerine İlgili Kalıp Yargı Ölçeğini kullanmıştır. Bu ölçeğin Kadınsılık ve Erkeklik alt ölçekleri ile BCRE'nin Kadınsı ve Erkeksi alt ölçekleri arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur (Kadınsı için, .51 ve Erkeksi için .63). Dökmen (1999) tarafından yapılan güvenilirlik çalışmasında, iç tutarlılık katsayıları iki farklı örneklem grubunda kadınsılık için .80 ile .82, erkeksilik için .86 ve .86 olarak bulunmuştur. Bu araştırma çerçevesinde elde edilen verilerden ölçme aracının iç tutarlık katsayısı .80 olarak elde edilmiştir.

3.3.4. Kişisel bilgi formu

Araştırmacı tarafından oluşturulan Kişisel Bilgi Formu'nda öğrencilere ilgili insiyet, yaş, SED, sınıf, ailelerinin gelir durumu, ebeveyn birlikteliği, algılanan ebeveyn tutumlarıyla ilgili bilgiler toplanmıştır.

3.4. Verilerin Toplanması

Uygulama 2012-2013 Eğitim Öğretim yılının güz döneminde yapılmıştır. Araştırmacı, araştırma grubunu oluşturan Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi'nin çeşitli fakültelerinde ders veren öğretim elemanları ile görüşerek onlara yapacağı çalışma hakkında bilgi vermiştir. Araştırmada kullanılan ölçekler öğretim elemanlarının uygun gördüğü zamanda ders içinde araştırmacı tarafından uygulanmıştır. Araştırmacı katılımcılara araştırmanın amacı ile ilgili bilgiler aktarılmıştır. Araştırmada çeşitli sınıflarda öğrenim gören toplamda 1682 üniversite öğrencisine ulaşılmıştır. Bu öğrencilerden halen bir romantik ilişkisi içerisinde olan 622'sinin verileri araştırmada kullanılmıştır. Uygulama yaklaşık 30 dakika sürmüştür.

3.5. Verilerin İstatistiksel Analizi

Verilerin istatistiksel analizleri için SPSS 20.0 paket programı kullanılmıştır. Üniversite öğrencilerinin yakın ilişkilerine bağlanımları (yatırım, doyum ve alternatifler) ile romantik ilişkilerle ilgili akılcı olmayan inançlar arasında ilişkiyi incelemek için Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı; üniversite öğrencilerinin akılcı olmayan inançları, cinsiyet, cinsiyet rolleri, cinsiyet/cinsiyet etkileşimi, sosyo-ekonomik durum, algılanan ana-baba tutumu, ebeveyn birlikteliği durumlarının yakın ilişkilerle ilgili bağlanımlarını yordanmasına ilişkin Aşamalı Çoklu Regresyon Analizi; cinsiyet ve cinsiyet rollerine göre romantik ilişkilerde bağlanım (doyum, alternatif, yatırım,) puan ortalamalarının farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek için İki Yönlü MANOVA [$2_{(cinsiyet)} \times 4_{(cinsiyet\ rolleri)}$] ve

son olarak ikili grup karşılaştırmalarında bağımsız gruplar için t-Testi; ikiden fazla grubun karşılaştırılmasında tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır.

Öte yandan, verilerin MANOVA uygulaması için uygun olup olmadığı test edilmiştir. Buna göre, her bir bağımlı değişkenin bağımsız değişkenlerdeki gruplara göre varyans eşitliği sağlayıp sağlamadığını kontrol etmek için Levene testi yapılmış doyum için [$F_{Levene}=1.277$; $p>.05$] ve alternatif için [$F_{Levene}=2.021$; $p>.05$] ve yatırım için [$F_{Levene}=.608$; $p>.05$] elde edilmiştir. Buna göre varyansların eşitliğinin sağlandığı; ayrıca Box's M değeri de anlamlı çıkmadığı [Box's M= 56,317; $p>.05$] ve kovaryans matrislerinin de eşit olduğu sonucuna ulaşılmıştır, Böylece MANOVA'nın temel varsayımları karşılanmıştır. Gruplar arasında ortaya çıkan farkın kaynağını belirlemek amacıyla Post hoc test olarak Tukey testi kullanılmıştır. Araştırmada hata payı üst sınırı .05 olarak kabul edilmiştir.

BÖLÜM IV

4. BULGULAR

Bu bölümde, araştırma soruları çerçevesinde elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

4.1. Üniversite Öğrencilerinin Yakın İlişkilerine Bağlılımları (Yatırım, Doyum ve Alternatifler) İle Romantik İlişkilerle İlgili Akılcı Olmayan İnançlar Arasında İlişki Olup Olmadığına Yönelik Bulgular

Üniversite öğrencilerinin yakın ilişkilerde bağlanımları ile romantik ilişkilerle ilgili akılcı olmayan inançlarına ait betimsel bulgular Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Üniversite Öğrencilerinin Yakın İlişkilerde Bağlanımları ve Romantik İlişkilerle İlgili Akılcı Olmayan İnançlar Değişkenlerine Ait Betimsel Bulgular

Değişkenler	Alt Ölçekler	N	Min.	Max.	\bar{X}	Ss.	Skewness	Kurtosis
YİB	Doyum		10.00	65.00	51.68	10.50	-1.036	1.062
	Alternatif		10.00	65.00	29.65	12.92	.321	-.795
	Yatırım		10.00	90.00	41.36	12.57	-.002	-.398
RİİAOİ	Aşırı Beklentiler	622	16.00	39.00	28.36	4.36	-.138	-.372
	Sosyal Zaman Kullanımı		7.00	30.00	21.18	4.02	-.424	.221
	Fiziksel Yakınlık		3.00	15.00	7.74	2.53	.209	-.568
	Zihin Okuma		6.00	30.00	20.14	3.57	-.238	.539
	Cinsiyet Farklılıkları		3.00	15.00	8.37	2.32	.112	-.084
	Farklı Düşünmek		5.00	20.00	13.12	2.38	-.142	.159

Tablo 2 incelendiğinde araştırma değişkenlerine ait minimum, maksimum, ortalama ve standart sapma değerleri görülmektedir. Skewness ve Kurtosis katsayılarına bakıldığında da değerlerin normal dağılım gösterdiği görülmektedir.

Üniversite öğrencilerinin yakın ilişkilerde bağlanımları ile romantik ilişkilerle ilgili akılcı olmayan inançlar arasındaki ilişkiye ilişkin bulgular Tablo 3’de verilmiştir.

Tablo 3. Üniversite Öğrencilerinin Yakın İlişkilerde Bağlanımları ile Romantik İlişkilerle İlgili Akılcı Olmayan İnançlar Arasındaki İlişki (r)

Değişkenler	Alt Ölçekler	YİB				RİİAOİ					
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	
YİB	1.Doyum	1									
	2.Alternatif	-.32**	1								
	3.Yatırım	.48**	-.29**	1							
RİİAOİ	4.Aşırı Beklentiler	-.04	-.02	.10*	1						
	5.Sosyal Zaman Kullanımı	-.09	.05	.15**	.61**	1					
	6.Fiziksel Yakınlık	-.28**	.11**	-.02	.36**	.40**	1				
	7.Zihin Okuma	-.02	-.10*	.16**	.52**	.56**	.49**	1			
	8.Cinsiyet Farklılıkları	-.15**	.04	-.01	.41**	.47**	.59**	.57**	1		
	9.Farklı Düşünmek	.05	-.09*	.12**	.45**	.43**	.27**	.43**	.29**	1	

*p<.05 **p<.01 YİB: Yakın İlişkilerde Bağlanım, RİİAOİ: Romantik İlişkilerle İlgili Akılcı Olmayan İnançlar

Üniversite öğrencilerinin Yakın İlişkilerde Bağlanım’ın alt ölçeklerinden Doyum ile Romantik İlişkilerle İlgili Akılcı Olmayan İnançlar arasındaki ilişkiler incelendiğinde, Doyum ile Fiziksel Yakınlık ($r=-.28$, $p<.01$) ve Cinsiyet Farklılıkları arasında negatif yönde anlamlı ilişki ($r=-.15$, $p<.01$) elde edilmişken; Aşırı Beklentiler ($r=-.04$, $p>.05$), Sosyal Zaman Kullanımı ($r=-.09$, $p>.05$), Zihin Okuma ($r=-.02$, $p>.05$) ve Farklı Düşünmek ($r=.05$, $p>.05$) arasında istatistiksel olarak anlamsız ilişkiler elde edilmiştir.

Diğer taraftan, Alternatifler ile Romantik İlişkilerle İlgili Akılcı Olmayan İnançlar arasındaki ilişkiler incelendiğinde Fiziksel Yakınlık ($r=.11$, $p<.01$) arasında pozitif yönde anlamlı ilişki elde edilmişken; Zihin Okuma ($r=-.10$, $p<.0$), Farklı Düşünmek

($r=-.09$, $p<.0$) ile negatif yönde anlamlı ilişki elde edilmiştir. Bununla birlikte Aşırı Beklentiler ($r=-.02$, $p>.05$), Sosyal Zaman Kullanımı ($r=.05$, $p>.05$) ve Cinsiyet Farklılıkları ($r=.04$, $p>.05$) arasında da istatistiksel olarak anlamsız ilişkiler elde edilmiştir.

Son olarak, Üniversite öğrencilerinin Yakın İlişkilerine Bağlanımları ilgili değişkenlerinden sonuncusu olan Yatırım ile Romantik İlişkilerle İlgili Akılcı Olmayan İnançlar Arasındaki İlişkiler incelendiğinde, Sosyal Zaman Kullanımı ($r=.15$, $p<.01$), Zihin Okuma ($r=.16$, $p<.01$) ve Farklı Düşünmek ($r=.12$, $p<.01$) arasında pozitif yönde anlamlı ilişki elde edilmiştir. Öte yandan Aşırı Beklentiler ($r=-.10$, $p>.05$) ile negatif yönde anlamlı ilişki elde edilmişken; Fiziksel Yakınlık ($r=-.02$, $p>.05$) ve Cinsiyet Farklılıkları ($r=-.01$, $p>.05$) arasında istatistiksel olarak anlamsız ilişkiler elde edilmiştir.

4.2. Üniversite Öğrencilerinin Romantik İlişkilerle İlgili Akılcı Olmayan İnançları, Cinsiyet, Cinsiyet Roller, Cinsiyet/Cinsiyet Roller Ortak Etkisi, SED, Algılanan Ana-Baba Tutumu, Ebeveyn Birlikteliği (Birlikte/Ayrı/Kayıp) Yakın İlişkilere Bağlanımlarını (Yatırım, Doyum ve Alternatifler) Yordayıp Yordamadığına Yönelik Bulgular

Üniversite Öğrencilerinin Akılcı Olmayan İnançları, Cinsiyet, Cinsiyet Roller, Cinsiyet/Cinsiyet Etkileşimi, Sosyo-Ekonomik Durum, Algılanan Ana-Baba Tutumu, Ebeveyn Birlikteliği Durumlarının Yakın İlişkilerle İlgili Bağlanımlarını Yordamasına İlişkin Aşamalı Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları Tablo 3’de verilmiştir.

Tablo 4’te görüldüğü gibi, regresyon analizinin üç aşamada tamamlandığı ve Yakın İlişkilerde Bağlanım’ın alt ölçeklerinden Doyum’a ilişkin varyansa katkıları bakımından üç değişkenin önemli/anlamlı yordayıcı olduğu görülmektedir. Analize ilk aşamada öğrencilerin Doyum varyansının %4.7’sini açıklayan Fiziksel Yakınlık

alınmıştır. Cinsiyet Rollerini Doym'a ilişkin açıklanan varyansa %1.5'lik bir katkı sağlamıştır. Son olarak, Farklı Düşünme Doym'a ilişkin varyansın %0.8'ini yordamaktadır. Bu üç değişken birlikte Doym varyansının % 7.1'ini açıklamaktadır. Yakın İlişkilerde Bağlanım'ın alt ölçeklerinden Alternatifler'e ilişkin varyansa katkılarına bakıldığında ise beş değişkenin önemli/anlamli yordayıcı olduğu görülmektedir. Analize ilk aşamada öğrencilerin Alternatifler varyansının %4.8'ini açıklayan Cinsiyet/Cinsiyet Rollerini Etkileşimi alınmıştır. Fiziksel Yakınlık Alternatifler'e ilişkin açıklanan varyansa %0.9'luk bir katkı sağlamıştır. Zihin Okuma ise %2.5'lik ve Sosyal Zaman Kullanımı %1.6'lık bir katkı sağlamıştır. Son olarak, Farklı Düşünme Alternatifler'e ilişkin varyansın %0.9'unu yordamaktadır. Bu beş değişken birlikte Alternatifler varyansının % 10.1'ini açıklamaktadır.

Tablo 4: Üniversite Öğrencilerinin Akılcı Olmayan İnançları, Cinsiyet, Cinsiyet Rollerini, Cinsiyet/Cinsiyet Etkileşimi, Sosyo-Ekonomik Durum, Algılanan ana-baba Tutumu, Ebeveyn Birlikteliği Durumlarının Yakın İlişkilerle İlgili Bağlanımlarını Yordamasına İlişkin Aşamalı Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

YİB	Yordayan Değişkenler	R	ΔR^2	B	SH_B	β	T	P
Doym	Sabit	-	-	56.215	2.680		20.975	.000
	Fiziksel Yakınlık	.217	.047	-1.001	.169	-.241	-5.923	.000
	Cinsiyet Rollerini	.250	.015	-1.009	.372	-.107	-2.713	.007
	Farklı Düşünme	.266	.008	.426	.182	.096	2.340	.020
	$R^2 = .071$; $F_{(3,609)} = 25.434$. $p < .000$							
Alternatif	Sabit	-	-	25.763	3.888		6.626	.000
	Cinsiyet/Cinsiyet Rollerini Etkileşimi	.219	.048	1.149	.202	.221	5.678	.000
	Fiziksel Yakınlık	.240	.009	.845	.228	.166	3.700	.000
	Zihin Okuma	.288	.025	-.829	.184	-.229	-4.505	.000
	Sosyal Zaman Kullanımı	.315	.016	.596	.156	.186	3.818	.000
	Farklı Düşünme	.329	.009	-.588	.238	-.109	-2.475	.014
$R^2 = .101$; $F_{(5,610)} = 14.792$. $p < .000$								
Yatırım	Sabit	-	-	26.136	3.205		8.156	.000
	Zihin Okuma	.161	.026	.655	.184	.186	3.549	.000
	Cinsiyet Farklılıkları	.200	.014	-.938	.265	-.173	-3.545	.000
	Sosyal Zaman Kullanımı	.220	.009	.356	.152	.114	2.335	.020
	Algılanan Ebeveyn Tutumu	.235	.006	.941	.460	.081	2.045	.041
$R^2 = .055$; $F_{(4,611)} = 8.901$. $p < .000$								

YİB: Yakın İlişkilerde Bağlanım

Son olarak Yakın İlişkilerde Bağlanım'ın alt ölçeklerinden Yatırım'a ilişkin varyansa katkılarına bakıldığında dört değişkenin önemli/anlamli yordayıcı olduğu görülmektedir. Analize ilk aşamada öğrencilerin Yatırım varyansının %2.6'sını açıklayan Zihin Okuma alınmıştır. Cinsiyet Farklılıkları Yatırım'a ilişkin açıklanan varyansa %1.4'lük, Sosyal Zaman Kullanımı ise %0.9'luk bir katkı sağlamıştır. Son olarak, Algılanan Ebeveyn Tutumu Yatırım'a ilişkin varyansın %0.6'sını yordamaktadır. Bu dört değişken birlikte Doyum varyansının % 5.5'ini açıklamaktadır.

4.3. Cinsiyet, Algılanan Cinsiyet ve Cinsiyet/Toplumsal Cinsiyet Rollerine Göre Üniversite Öğrencilerinin Yakın İlişkilerine Bağlanımlarının (Yatırım, Doyum Ve Alternatifler) Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bulgular

Üniversite öğrencilerinin cinsiyet, cinsiyet rolleri ve cinsiyet/cinsiyet rolleri etkileşimine göre yakın ilişkilerine bağlanım (yatırım, doyum ve alternatifler) puanlarına ilişkin betimsel bulgular Tablo 4'te verilmiştir.

Üniversite öğrencilerinin Yakın İlişkilerde Bağlanım'ın alt ölçeklerinden Doyum ile ilgili gruplar arası farklılıklara bakıldığında cinsiyetler arası çok büyük bir fark (kadınlar $\bar{X} = 51,51$, erkekler $\bar{X} = 51,44$) bulunmadığı görülmektedir. Cinsiyet rolleri açısından gruplar arası farklılıklara bakıldığında kadınsı ($\bar{X} = 53.20$) ve androjen ($\bar{X} = 53.10$) bireylerin, erkeksi ($\bar{X} = 49.67$) ve belirsizlere ($\bar{X} = 49.92$) kıyasla ilişkilerinden daha fazla doyum aldıklarını ifade ettikleri görülmektedir. Cinsiyet-cinsiyet rolleri etkileşiminde gruplar arası farklılıklara bakıldığında ise, her iki cinsiyette de kadınsı (kadın kadınsılar $\bar{X} = 52,89$, erkek kadınsı $\bar{X} = 53,51$) ve androjen (kadın androjen $\bar{X} = 53,08$, erkek androjen $\bar{X} = 53,12$) bireylerin, erkeksi (kadın erkeksi $\bar{X} = 49.37$, erkek erkeksi $\bar{X} = 49.98$) ve belirsiz (kadın belirsiz $\bar{X} = 50.70$, erkek belirsiz $\bar{X} = 49.98$) bireylere oranla daha fazla doyum yaşadıklarını ifade ettikleri görülmektedir.

Tablo 5. Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyet, Cinsiyet Roller ve Cinsiyet/ Cinsiyet Roller Etkileşimine Göre Yakın İlişkilerine Bağlanım (Yatırım, Doyum ve Alternatifler) Puanlarına İlişkin Betimsel Bulgular

Bağımsız Değişken	Bağımlı Değişkenler	\bar{X}	Ss	
Doyum	Kadın	51.51	.58	
	Erkek	51.44	.74	
Alternatif	Kadın	28.71	.70	
	Erkek	32.20	.89	
Yatırım	Kadın	40.40	.69	
	Erkek	41.17	.87	
Doyum	Kadınsı	53.20	1.10	
	Androjen	53.10	.81	
	Erkeksi	49.67	.96	
	Belirsiz	49.92	.87	
Alternatif	Kadınsı	28.03	1.32	
	Androjen	29.18	.97	
	Erkeksi	33.99	1.16	
	Belirsiz	30.63	1.05	
Yatırım	Kadınsı	40.70	1.30	
	Androjen	43.71	.96	
	Erkeksi	39.71	1.14	
	Belirsiz	39.04	1.04	
Doyum	Kadın	Kadınsı	52.89	.88
		Androjen	53.08	1.03
		Erkeksi	49.37	1.54
		Belirsiz	50.70	1.13
	Erkek	Kadınsı	53.51	2.01
		Androjen	53.12	1.25
		Erkeksi	49.98	1.15
		Belirsiz	49.13	1.34
Alternatif	Kadın	Kadınsı	26.07	1.06
		Androjen	26.47	1.24
		Erkeksi	33.06	1.85
		Belirsiz	29.24	1.35
	Erkek	Kadınsı	30.00	2.42
		Androjen	31.88	1.50
		Erkeksi	34.91	1.39
		Belirsiz	32.03	1.61
Yatırım	Kadın	Kadınsı	42.14	1.05
		Androjen	41.95	1.22
		Erkeksi	36.84	1.83
		Belirsiz	40.67	1.34
	Erkek	Kadınsı	39.25	2.39
		Androjen	45.47	1.48
		Erkeksi	42.57	1.37
		Belirsiz	37.41	1.59

Bağlanımla ilgili bir diğer alt ölçeklerden biri olan alternatiflere bakıldığında erkeklerin ($\bar{X}=32,20$) kadınlara ($\bar{X}=28,71$) oranla alternatifleri daha olumlu değerlendirdikleri görülmektedir. Cinsiyet rolleri açısından gruplar arası farklılıklara bakıldığında erkeksi bireylerin ($\bar{X}=33,99$) diğer cinsiyet rolleriyle (kadınsı $\bar{X}=28,03$, androjen $\bar{X}=29,18$, belirsiz $\bar{X}=30,63$) kıyaslandığında alternatifleri daha olumlu değerlendirdikleri görülmektedir.

Cinsiyet-cinsiyet rolleri etkileşiminde gruplar arası farklılıklara bakıldığında ise, her iki cinsiyette de erkeksi (kadın erkeksiler $\bar{X}=33.06$, erkek erkeksiler $\bar{X}=34.91$) bireylerin; kadınsı (kadın kadınsı $\bar{X}=26.07$, erkek kadınsı $\bar{X}=30.00$), androjen (kadın androjen $\bar{X}=26.47$, erkek androjen $\bar{X}=31.88$) ve belirsiz (kadın belirsiz $\bar{X}=29.24$, erkek belirsiz $\bar{X}=32.03$) bireylere kıyasla alternatifleri daha olumlu değerlendirdikleri görülmektedir.

Son olarak yatırım boyutuna bakıldığında erkeklerin ($\bar{X}=41,17$) kadınlara ($\bar{X}=40,40$) oranla ilişkilerine daha fazla yatırım yapmaktadır. Cinsiyet rolleri açısından gruplar arası farklılıklara bakıldığında androjen bireylerin ($\bar{X}=43,71$), diğer (kadınsı $\bar{X}=40.70$, erkeksi $\bar{X}=39.71$ ve belirsiz $\bar{X}=39.04$) cinsiyet rolleriyle kıyaslandığında ilişkilerine daha fazla yatırım yaptıkları görülmektedir. Cinsiyet-cinsiyet rolleri etkileşiminde gruplar arası farklılıklara bakıldığında ise kadın olup kadınsı ($\bar{X}=42,14$) ve androjen ($\bar{X}=41,95$) olanların diğer gruplarla (kadın erkeksi $\bar{X}=36.84$ ve kadın belirsiz $\bar{X}=40.67$) oranla ilişkilerine daha fazla yatırım yapmaktadır. Bununla birlikte erkeklerde gruplar arası farklılığa bakıldığında ise androjen ($\bar{X}=45,47$) ve erkeksi ($\bar{X}=42,57$) bireylerin, kadınsı ($\bar{X}=39,25$) ve belirsiz ($\bar{X}=37,41$) olan bireylere kıyasla ilişkilerine daha fazla yatırım yaptıklarını ifade etmişlerdir.

Üniversite öğrencilerinin cinsiyet, cinsiyet rolleri ve cinsiyet/ cinsiyet rolleri etkileşimine göre yakın ilişkilerine bağlanım (yatırım, doyum ve alternatifler) puanları ortalamaları açısından ortaya çıkan farklı anlamlı olup olmadığını belirleyebilmek için uygulanan çok faktörlü MANOVA sonuçları Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6. Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyet, Cinsiyet Rollerini ve Cinsiyet/ Cinsiyet Rollerini Etkileşimine Göre Yakın İlişkilerine Bağlanım (Yatırım, Doyum ve Alternatifler) Puanlarına Uygulanan Çok Faktörlü MANOVA Sonuçları

Bağımsız Değişkenler	λ	F	P
Cinsiyet	.980	4.107	.007
Cinsiyet Rollerini	.952	3.335	.000
Cinsiyet * Cinsiyet Rollerini	.972	1.922	.045

Tablo 6 incelendiğinde üniversite öğrencilerinin cinsiyetlerine göre ($\lambda=.980$, $F=4.107$, $p<.05$), cinsiyet rollerini ($\lambda=.952$, $F=3.335$, $p<.05$) ve cinsiyet*cinsiyet rollerini etkileşimine göre yatırım, doyum ve alternatifler puanlarının ortalamalarının farklılaştığı görülmektedir ($\lambda=.972$, $F=1.922$, $p<.05$). Hangi bağımsız değişkenin çok değişkenli [*multivariate*] anlamlılığa katkı sağladığını belirlemek amacıyla verilere tek yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 7. Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyet, Cinsiyet Rollerini ve Cinsiyet/ Cinsiyet Rollerini Etkileşimine Göre Yakın İlişkilerine Bağlanım(Yatırım, Doyum ve Alternatifler) Puanlarına Uygulanan Varyans Analizi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Bağımlı Değişkenler	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	Anlamlı Fark
Cinsiyet	Doyum	.660	1	.660	.006	
	Alternatifler	1499.617	1	1499.617	9.440*	Erkek>Kadın
	Yatırım	73.713	1	73.713	.477	
Cinsiyet Rollerini	Doyum	1441.105	3	480.368	4.370*	K>E. An>E. B.
	Alternatifler	2276.520	3	758.840	4.777*	E>K. B.
	Yatırım	1976.808	3	658.936	4.265*	An>B
Cinsiyet*Cinsiyet Rollerini	Doyum	105.262	3	35.087	.319	ErkekAn>KadınE.
	Alternatifler	252.639	3	84.213	.530	ErkekB.
	Yatırım	1912.938	3	637.646	4.127*	
Hata	Doyum	66726.579	607	109.928		
	Alternatifler	96423.924	607	158.853		
	Yatırım	93780.162	607	154.498		
Toplam	Doyum	1709007.000	615			
	Alternatifler	645699.000	615			
	Yatırım	1148774.000	615			
Düzeltilmiş Toplam	Doyum	68331.837	614			
	Alternatifler	102768.059	614			
	Yatırım	97253.837	614			

* $p<.05$ E: Erkeksi, K: Kadınsı, An: Androjen, B: Belirsiz

Tablo 7 incelendiğinde, cinsiyetlerine göre üniversite öğrencilerinin Yakın İlişkilerde Bağlanım alt ölçeklerinden Alternatifler puanlarının ortalamasının kadınlar lehine anlamlı bir biçimde farklılaştığı görülmektedir [$F_{(1-607)}=9.440$, $p<.05$]. Buna karşın, Doyum [$F_{(1-607)}=.006$, $p>.05$] ve Yatırım puanlarının ortalamalarının cinsiyetlerine göre farklılaşmadığı görülmektedir [$F_{(1-607)}=.477$, $p>.05$]. Ortaya çıkan farkın kaynağı incelendiğinde, erkeklerin Alternatifler puanlarının ortalamasının kadınların ortalamasından yüksek olduğu görülmektedir.

Diğer taraftan, üniversite öğrencilerinin cinsiyet rollerinde göre Yakın İlişkilerde Bağlanım alt ölçekleri incelendiğinde, Doyum [$F_{(3-607)}=.4.370$, $p>.05$], Alternatifler [$F_{(3-607)}=4.777$, $p>.05$] ve Yatırım [$F_{(3-607)}=4.265$, $p<.05$] puanlarının ortalamaları anlamlı bir biçimde farklılaştığı görülmektedir. Doyum açısından ortaya çıkan farkın kaynağı incelendiğinde, kadınsıların erkeksilerden, androjenlerin erkeksi ve belirsiz olanlardan anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu görülmektedir. Alternatifler açısından ortaya çıkan farkın kaynağı incelendiğinde, erkeksilerin kadınsı ve belirsiz olanlardan daha yüksek olduğu görülmektedir. Son olarak, yatırım açısından değerlendirildiğinde, androjenlerin belirsiz olanlardan daha yüksek puana sahip oldukları görülmektedir.

Cinsiyet/Cinsiyet rolleri ortak etkisine Yakın İlişkilerde Bağlanım puanlarının ortalamaları karşılaştırıldığında, Yatırım puanlarının ortalamalarının farklılaştığı [$F_{(3-607)}=4.127$, $p<.05$]; buna karşın Doyum [$F_{(3-607)}=.319$, $p>.05$] ve Alternatifler [$F_{(3-607)}=.530$, $p>.05$] puanlarının ortalamalarının ise farklılaşmadığı görülmektedir. Yatırım açısından ortaya çıkan farkın kaynağı incelendiğinde, erkek androjenlerin puanlarının ortalamasının kadın erkeksilerden ve erkek belirsiz olanlardan anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmektedir.

4.4. SED, Algılanan Ana-Baba Tutumu, Ebeveyn Birlikteliğine (Birlikte/Ayrı/Kayıp) Göre Üniversite Öğrencilerinin Yakın İlişkilerine Bağlanımlarının (Yatırım, Doyum ve Alternatifler) Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bulgular

Üniversite öğrencilerinin yakın ilişkilerde bağlanımlarının (yatırım, doyum ve alternatifler) SED, algılanan ana-baba tutumu, ebeveyn birlikteliğine göre farklılaşp farklılaşmadığına ilişkin bulgular Tablo 8, Tablo 9, Tablo 10’da verilmiştir.

4.4.1. SED’e göre üniversite öğrencilerinin yakın ilişkilerine bağlanımlarının (yatırım, doyum ve alternatifler) farklılaşp farklılaşmadığına ilişkin bulgular

SED’e göre üniversite öğrencilerinin yakın ilişkilerine bağlanımları (yatırım, doyum ve alternatifler) farklılaşmasına ilişkin betimsel bulgular ve varyans analizi (ANOVA) sonuçları Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 8. SED’e Göre Üniversite Öğrencilerinin Yakın İlişkilerine Bağlanımları (Yatırım, Doyum Ve Alternatifler) Farklılaşmasına İlişkin Betimsel Bulgular ve Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Alt Ölçekler	SED	N	\bar{X}	Ss	F	Anlamlı Fark
Yatırım	Düşük	37	40.94	11.92	.115	-----
	Orta	564	41.38	12.63		
	Yüksek	17	42.70	13.93		
Doyum	Düşük	37	47.00	10.50	5.439*	Orta>Düşük
	Orta	561	52.08	10.38		
	Yüksek	17	47.52	13.26		
Alternatif	Düşük	37	31.59	13.04	1.632	-----
	Orta	564	29.44	12.84		
	Yüksek	17	33.29	14.88		

*p<.05

Tablo 8 incelendiğinde, üniversite öğrencilerinin yatırım puanlarının ortalamalarının (F=.115, p>.05) ve alternatif puanlarının ortalamalarının sosyo-ekonomik

düzeylelerine göre anlamlı bir biçimde farklılaşmadığı ($F=1.632$, $p>.05$); buna karşın doyum puan ortalamalarının farklılaştığı ($F=5.439$, $p<.05$) görülmektedir.

Doyum puanları açısından gruplar arasında ortaya çıkan farkın kaynağına post-hoc testlerden Tukey ile bakılmıştır. Buna göre, sosyo-ekonomik durumu orta olan üniversite öğrencilerinin doyum puanlarının ortalaması sosyo-ekonomik düzeyi düşük olanlara göre daha yüksektir.

4.4.2. Algılanan ana-baba tutumu göre üniversite öğrencilerinin yakın ilişkilerine bağlanımlarının (yatırım, doyum ve alternatifler) farklılaşp farklılaşmadığına ilişkin bulgular

Alılanan ana-baba tutumlarına göre üniversite öğrencilerinin yakın ilişkilerine bağlanımları (yatırım, doyum ve alternatifler) farklılaşmasına ilişkin betimsel bulgular ve varyans analizi (ANOVA) Sonuçları Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9. Algılanan Ana-Baba Tutumu Göre Üniversite Öğrencilerinin Yakın İlişkilerine Bağlanımları (Yatırım, Doyum ve Alternatifler) Farklılaşmasına İlişkin Betimsel Bulgular ve Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Alt Ölçekler	Tutum	N	\bar{X}	Ss	F	
YİB	Yatırım	Otoriter	40	41.17	12.18	.114
		Demokratik	410	40.67	12.73	
		İlgisiz	15	38.20	12.43	
		Koruyucu	106	43.54	12.61	
		Tutarsız	47	44.02	11.38	
Doyum	Otoriter	40	50.62	11.02	.213	
	Demokratik	409	52.23	10.24		
	İlgisiz	15	46.80	12.42		
	Koruyucu	104	50.63	11.66		
	Tutarsız	47	51.25	9.24		
Alternatif	Otoriter	40	31.12	13.15	.878	
	Demokratik	410	29.44	12.97		
	İlgisiz	15	33.73	12.73		
	Koruyucu	106	30.36	13.43		
	Tutarsız	47	27.70	11.03		

Tablo 9 incelendiğinde, üniversite öğrencilerinin yatırım ($F=.114$, $p>.05$) alternatif ($F=.213$, $p>.05$) ve doyum ($F=.878$, $p>.05$), puanlarının algılanan ana-baba tutumu göre anlamlı bir biçimde farklılaşmadığı görülmektedir.

4.4.3. Ebeveyn birlikteliğine göre üniversite öğrencilerinin yakın ilişkilerine bağlanımları (yatırım, doyum ve alternatifler) farklılaşp farklılaşmadığına ilişkin bulgular

Ebeveyn birlikteliğine göre üniversite öğrencilerinin yakın ilişkilerine bağlanımları (yatırım, doyum ve alternatifler) farklılaşmasına İlişkin Betimsel Bulgular ve t-Testi Sonuçları Tablo 10'da verilmiştir.

Tablo 10. Ebeveyn Birlikteliğine Göre Üniversite Öğrencilerinin Yakın İlişkilerine Bağlanımları (Yatırım, Doyum ve Alternatifler) Farklılaşmasına İlişkin Betimsel Bulgular ve T-Testi Sonuçları

Değişkenler	Ebeveyn Birlikteliği	N	\bar{X}	Ss.	t
Doyum	Birlikte	550	51.61	10.67	.068
	Ayrı	35	51.48	9.97	
Alternatif	Birlikte	553	29.62	13.13	-.690
	Ayrı	35	31.20	11.58	
Yatırım	Birlikte	553	41.27	12.77	-.353
	Ayrı	35	42.05	11.13	

Tablo 10 incelendiğinde, üniversite öğrencilerinin yatırım puanlarının ortalamalarının ($t=-.353$, $p>.05$) ve alternatif puanlarının ortalamalarının ($t=-.690$, $p>.05$) ve doyum puanlarının ortalamalarının ($t=.068$, $p>.05$) ebeveyn birlikteliğine göre anlamlı bir biçimde farklılaşmadığı görülmektedir.

BÖLÜM V

5. TARTIŞMA VE YORUM

Bu bölümde araştırma problemleri doğrultusunda elde edilen bulgular ilgili alanyazını çerçevesinde tartışılıp yorumlanmıştır.

5.1. Üniversite Öğrencilerinin Yakın İlişkilerine Bağlanımları (Yatırım, Doyum ve Alternatifler) ile Romantik İlişkilerle İlgili Akılcı Olmayan İnançlar Arasında İlişki Olup Olmadığına Yönelik Bulguların Tartışma ve Yorumu

Araştırma bulgularına göre üniversite öğrencilerinin Yakın İlişkilerde Bağlanım'ın alt ölçeklerinden Doyum ile Romantik İlişkiler ile İlgili Akılcı Olmayan İnançlardan Fiziksel Yakınlık ve Cinsiyet Farklılıkları arasında negatif yönde anlamlı ilişkiler olduğu; Aşırı Beklentiler, Sosyal Zaman Kullanımı, Zihin Okuma ve Farklı Düşünmek arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler olmadığı görülmüştür.

Yatırım Modeli ve Romantik İlişkiler ile İlgili Akılcı Olmayan İnançlarla ilgili mevcut bir araştırma bulunmamakla birlikte; Yatırım Modeli'nin Doyum alt ölçeğiyle akılcı olmayan inançlar arasındaki ilişkiye odaklanan araştırmalar bulunmaktadır. Bu araştırmaların genelinde de evli bireylerle çalışılmış ve akılcı olmayan inançlarla ilgili farklı ölçekler kullanılmıştır. Dolayısıyla Yatırım Modeli alt boyutlarına ilişkin bulguları birebir kıyaslayabileceğimiz bir araştırma bulunmamaktadır. Bununla birlikte Romantik İlişkilerle İlgili Akılcı Olmayan İnançlardan Fiziksel Yakınlık ve Cinsiyet Farklılıkları arasında negatif yönde anlamlı

ilişkiler olduğunu ileri süren bulgu ilgili alan yazın ile tutarlıdır (Bradbury ve Fincham 1990, Mets ve Cupach, 1990, Möller ve Van Zyl, 1997).

Ülkemizde yapılan araştırmalara bakıldığında araştırma bulgularını farklı alt boyutlarla ilgili destekleyen ya da desteklemeyen araştırmalar olduğu görülmektedir. Örneğin Saraç (2013) araştırma sonucunda “Aşırı Beklentiler”, “Farklı Düşünmek” , “Cinsiyet Farklılıkları” alt boyutlarının ilişkiden algılanan doyumu anlamlı olarak yordadığı bulunmuştur. Ayrıca, “Aşırı Beklentiler” alt boyutundan alınan puanlar yükseldikçe ilişki doyumunun yükseldiği, “Farklı Düşünmek” ve “Cinsiyet Farklılıkları” alt boyutlarından alınan puanlar yükseldikçe de ilişki doyumunun düştüğü belirlenmiştir. Sarı (2008) yaptığı araştırmada bu araştırmadan elde edilen bulgulardan farklı olarak Romantik İlişkilerle İlgili Akılcı Olmayan İnançlardan Aşırı Beklentiler ve Fiziksel Yakınlık alt boyutlarının İlişki Doyumu’nu olumlu olarak; araştırmamızla tutarlı olarak Cinsiyet Farklılıkları alt boyutunun ise olumsuz olarak yordadığını bulmuştur. Güven (2005) de bu bulguyla tutarlı olarak Zihin Okuma’nın evlilik doyumunu yordamada bir katkısının olmadığını tespit etmiştir.

Araştırmada Zihin Okuma, Aşırı Beklentiler, Sosyal Zaman Kullanımı ve Farklı Düşünme bilişsel çarpıtmalarının ilişki doyumunu yordamadığı görülmüştür. Bu durumun araştırmaya katılan katılımcıların ilişki doyumlarının yüksek olmasından kaynaklandığı düşünülebilir. Örneğin Bradbury ve Fincham (1987) ve Hamameci (2005) düşük evlilik uyumu yaşayan bireylerin, yüksek evlilik uyumu olanlara oranla daha fazla akılcı olmayan inançlara sahip olduklarını belirtmektedir. Sığırcı (2010) ilişkiye dair gerçekçi olamayan inançlar arttıkça evlilik doyumunun düştüğünü ileri sürmüştür ve bu düşüşü en yüksek düzeyde yordayan değişken “eşler değişmez” inancıdır. Doyum düzeyi yüksek olan bireylerin ilişkilerinde daha hoşgörülü olmaları, akılcı olmayan inançların ilişkinin doğal bir parçası olarak algılamaları beklenebilir.

Araştırmada eşlerin araştırmaya çift olarak alınmamış olması bir sınırlılık oluşturmaktadır. Bu durum, eşlerin sahip oldukları akılcı olmayan inançlar ile diğer

eşin bu akılcı olamayan inancı algılama biçimleri arasında bir kıyaslama yapılamaması sonucunu doğurmuştur. Örneğin Fincham ve Bradbury (1990) eşlerin sahip oldukları evliliğe ilişkin işlevsel olamayan inançları benzer algılamalarının, evlilik doyumunu yordamada önemli bir faktör olduğunu ileri sürmüşlerdir.

Araştırmanın bir diğer bulgusu olarak Alternatifler ile Romantik İlişkilerle İlgili Akılcı Olmayan İnançlardan Fiziksel Yakınlık arasında pozitif yönde anlamlı; Zihin Okuma, Farklı Düşünmek ile negatif yönde anlamlı ilişki olduğu görülmektedir. Bununla birlikte Aşırı Beklentiler, Sosyal Zaman Kullanımı ve Cinsiyet Farklılıkları arasında da anlamlı bir ilişki olmadığı görülmüştür. Buradan hareketle Zihin Okuma ve Farklı Düşünme inançlarının bireylerin alternatifleri daha olumsuz değerlendirdikleri sonucuna ulaşılabilir. Bu durumunun kaynağının ne olduğuna bakılırsa Zihin Okuma inancına ilişkin ölçekte bulunan ‘Birlikte olduğum kişi benimle herhangi bir konuda zıt fikirlerini tartışırsa buna dayanmam.’ ‘Eğer birlikte olduğum kişi beni gerçekten seviyorsa benden başkalarıyla arkadaşlık etmekten zevk almamalı.’ ‘Birlikte olduğum kişinin karşı cinsten sosyal arkadaşları olması benimle mutlu olmadığı gösterir.’ İnançlarının buna sebep olduğu düşünülebilir. Yine aynı şekilde Farklı Düşünme inancına ilişkin ‘İlişki içinde olan insanlar sanki birbirlerinin zihinlerini okuyormuşçasına birbirlerinin ihtiyaçlarını anlarlar ve duyarlıdırlar.’ ‘Yakın fiziksel temas asla evlilikten önce yaşanmamalı, yaşanıyorsa o ilişki evliliğe gitmez. Birlikte olduğum kişi bana ihtiyacı olduğu her zaman yanında olmalıyım.’ gibi akılcı olmayan düşüncelerin varlığı bireyin ilişkisine çok fazla odaklanmasına belli bir süre sonra da partnerini bu düşüncelerle etkileyebileceği düşünülebilir. Bu akılcı olmayan inançlar zamanla eşlerin karşılıklı olarak ilişkilerini benzersiz algılamalarına ve alternatifleri olumsuz değerlendirmelerine sebep olabilir. Fiziksel Yakınlık akılcı olmayan inancının ise alternatifleri daha olumlu değerlendirdikleri sonucunu da ulaşılmıştır. Yine ölçekteki Fiziksel Yakınlık ile ilgili maddelere bakıldığında “Birlikte olduğum kişi bensiz serbest zaman etkinliklerinde bulunmak isterse bu beni yeterince sevmediğini gösterir.” Ya da “Birlikte olduğum kişiyi görür görmez heyecanlanmazsam bu ona karşı derin duygular beslemediğim anlamına gelir” gibi akılcı olmayan inançların bireyin ilişkisinde karşılaştığı durumlarda

ilişkisinden çok çabuk vazgeçebilmesine, mevcut ilişkisini alternatiflerle kıyaslamasına sebep oluyor olabilir.

Son olarak Yatırım ile Romantik İlişkilerle İlgili Akılcı Olmayan İnançlardan Sosyal Zaman Kullanımı, Zihin Okuma ve Farklı Düşünmek arasında pozitif yönde anlamlı ilişki; Aşırı Beklentiler ile negatif yönde anlamlı ilişki elde edilmiştir. Fiziksel Yakınlık ve Cinsiyet Farklılıkları arasında anlamlı bir ilişki olmadığı görülmüştür. Bireyin Aşırı Beklentiler boyutundan yüksek puanlar alması ilişkilerine yaptıkları yatırımları azalttığına işaret etmektedir. Bireyin sahip olduğu ‘Eğer birlikte olduğum kişi benim duygularımı kendiliğinden anlamazsa, bu benim için hayal kırıcı olur.’ ‘Birlikte olduğum kişi bana gittiği yerler ve yaptıkları hakkında ben ona sormadan bilgi vermesini beklerim.’ ‘Birlikte olduğum kişiyle konuştuğum zaman bütün yorgunluğum, üzüntüm bitmeli.’ gibi inançlar bireyin ilişkisine çok fazla odaklanamamasına, güven sorunu yaşayabileceği için kendisini ilişkisinde rahat hissetmemesine ve çok fazla maddi mavevi yatırımlar yapamamasına sebep olabilir.

Bulgulardaki farklılıkların sebebi kültürel etkiler olabilir. İlişkilere önem veren bir kültür yapımızın olması ilişkiden beklentilerin yüksek olması ve benzer düşünme şeklinin olması tarafların birbirine bağlılığını pekiştiriyor olabilir. Bir başka neden de diğer araştırmaların evli ve yaşça büyük katılımcılarla yapılmış olması olabilir. Bu araştırmaya katılan katılımcıların gelişim dönemleri de göz önüne alındığında romantik ilişkilerini daha tutkulu yaşama ihtimalleri göz önünde bulundurulmalıdır. Örneğin Saraç (2013) yaptığı araştırmada flört dönemindeki bireylerin ilişki doyumlarının sözlü ve nişanlı bireylere oranla daha yüksek olduğu ileri sürmüştür. Dolayısıyla da ilişkilerinde farklı düşünmek farklı davranmak yerine birbirleriyle uyum içinde olmayı tercih ediyor olabilirler. İlişkinin ilk zamanlarında romantizmin ve ilişki doyumunun ilerleyen süreçlere oranla daha yüksek olması beklenebilir. Örneğin “birlikte olduğum kişi benimle maddi ve manevi her şeyini paylaşmalı” gibi akılcı olmayan inançların özellikle genç yetişkinlik döneminde ilişkinin ilk zamanlarında “bizlik” duygusuna katkıda bulunduğu söylebilir.

5.2. Üniversite Öğrencilerinin Romantik İlişkilerle İlgili Akılcı Olmayan İnançları, Cinsiyet, Cinsiyet Roller, Cinsiyet/Cinsiyet Roller Ortak Etkisi, SED, Algılanan Ana-Baba Tutumu, Ebeveyn Birlikteliği (Birlikte/Ayrı/Kayıp) Yakın İlişkilere Bağlanımlarını (Yatırım, Doyum Ve Alternatifler) Yordayıp Yordamadığına Yönelik Bulguların Tartışma ve Yorumu

İlişkiye yaşanan Doyumu yordayan değişkenler incelendiğinde Fiziksel Yakınlık, Cinsiyet Roller ve Farklı Düşünme değişkenlerinin ilişki doyumunu yordadığı görülmektedir.

Yatırım Modeli ve cinsiyet rolleri ile ilgili ulaşılabilen tek araştırma Buğa (2009)'nın çalışmasıdır. Buğa (2009) yaptığı çalışmada bu çalışmayla tutarlı olarak erkeklerde kadınsılık arttıkça ilişkiye yaptıkları yatırım artarken, kadınlardaki erkeksilik düzeyi arttıkça ilişkiye yaptıkları yatırım miktarının azaldığı sonucuna ulaşmıştır. Kadınlarda erkeksiliğin artmasıyla Seçeneklerin Niteliğini Değerlendirme eğilimleri arttığı, erkeklerde kadınsılık arttıkça Seçeneklerin Niteliğini Değerlendirme eğiliminin azaldığı görülmektedir.

Cinsiyet rolleri ve İlişki Doyumu ve niteliğiyle ilgili yapılan araştırmalarda cinsiyet rollerinin İlişki Doyumu ve niteliğini yordamada güçlü bir değişken olduğu görülmektedir. Özellikle de bahsi geçen araştırmalarda kadınsılığın ve androjenliğin ilişki doğasını daha olumlu etkilediği görülmektedir (Anar 2011, Bal, 2007, Baucom ve Aiken 1986, Celenk, Vijvar ve Goodwin 2011, Curun 2001, Curun 2006, Çimen 2007, Çınar 2008, İmamoğlu 2008, Kurdek ve Scmitt 1986, McGowern ve Meyers 2002). Araştırmacılar bu durumu çiftler arasındaki eşit ilişkide rollerin paylaşılmasında, çocuk ve ev ile ilgili düşüncelerin paylaşılmasını sağlayarak daha kaliteli, mutlu ve doyumlu ilişkiler yaşanması için ortam hazırlamasına dayandırmıştır. Benzer şekilde Stanik ve Braynt (2012) geleneksel rol ve davranışlarına sahip olan rol dağılımını benimseyen bireylerin evlilik kalitesinde en düşük puanları aldıkları bulgusuyla desteklenmektedir. Bem (1975)'in öne sürmüştüğü kadınsı ve erkeksi rolleri kapsayan androjen kişilik özelliklerinin bireyin

kendisi ve ilişkileri açısından daha sağlıklıdır. Rusbult ve diğerleride (1991) kadınsı cinsiyet rolüne sahip kimselerin ilişkilerinde yaşadıkları çatışma durumlarında daha yapıcı çatışma çözme stratejileri kullandıklarını ileri sürmektedir. Bu durum kadınsı rolün destekleyici, hassas, duyarlı, sevecen, şefkatli, teselli edici, anlayışlı olma gibi özelliklerine yüklenmektedir. Buradan hareketle kadınsılığın ilişki doğasına olumlu etkilerini olacağı varsayılabilir.

Fiziksel Yakınlık ve Farklı Düşünme'nin İlişki Doyumu'nu yordadığı sonucunu destekleyen araştırmalar olduğu görülmektedir. Örneğin Güven (2005) evlilik doyumunun yordayıcılarını belirlemek için yaptığı araştırmada evlilikte problem çözme becerilerinin evlilik doyumunu birinci sırada, Gerçekçi Olmayan İlişki Beklentilerine İlişkin bilişsel çarpıtmaların ise ikinci sırada yordadığı, Yakınlıktan Kaçınma ve Zihin Okumanın ise evlilik doyumunu yordamakta bir katkısının olmadığını tespit etmiştir.

Saraç (2013) "Aşırı Beklentiler", "Farklı Düşünmek", "Cinsiyet Farklılıkları" alt boyutlarının ilişkiden algılanan doyumu anlamlı olarak yordadığı bulunmuştur. "Aşırı Beklentiler" alt boyutundan alınan puanlar yükseldikçe ilişki doyumunun yükseldiği, "Farklı Düşünmek" ve "Cinsiyet Farklılıkları" alt boyutlarından alınan puanlar yükseldikçe de ilişki doyumunun düştüğü belirlenmiştir. Benzer şekilde Sarı (2008) yaptığı araştırmada "Aşırı Beklentiler" ve "Fiziksel Yakınlık" alt boyutlarının İlişki Doyumu'nu olumlu olarak; Cinsiyet Farklılıkları alt boyutunun ise olumsuz olarak yordadığı görülmüştür.

Alternatiflerin niteliğini değerlendirmeyi yordayan değişkenler incelendiğinde Cinsiyet/Cinsiyet Roller Ortak Etkileşimi, Fiziksel Yakınlık, Zihin Okuma, Sosyal Zaman Kullanımı, Farklı Düşünme değişkenlerinin İlişkide Alternatifleri Değerlendirme'yi yordadığı görülmektedir.

Yatırım Modeli ve Cinsiyet Rollerini arasındaki ilişkiyi inceleyen ulaşabilen tek araştırmanın Buğa (2009)'un araştırması olduğu görülmektedir. Buğa (2009) yaptığı araştırmada kadınlarda erkeksiliğin artmasıyla seçeneklerin niteliğini değerlendirme eğilimleri arttığı, erkeklerde kadınsılık arttıkça seçeneklerin niteliğini değerlendirme eğiliminin azaldığı görülmektedir.

Bireyin mevcut ilişkisi dışında bulunan çekici ve uygun alternatiflere atıfta bulunan seçeneklerin niteliği, bireyin devam eden ilişkisi dışında elde edebileceği ödül ve ödeyebileceği bedellere ilişkin öznel (özel farklı bir kişi, arkadaşlarıyla ya da ailesiyle vakit geçirme ya da yalnız olma durumu) değerlendirmesidir (Impett, Beals ve Peplau 2001). Toplumsal cinsiyet rollerinden kadınsılık ve erkeksilik sahip olduklarını özellikler bakımından farklılık arz etmektedir. Dolayısıyla bu farklılık bireyin yaşadığı yakın ilişkisine de yansıtılabilmektedir. Geleneksel olarak erkeksilik bağımsızlık, girişkenlik, yeterlilik, rekabetçilik ve üstünlük gibi özelliklerle tanımlanırken; kadınsılık ise, daha çok yardımseverlik, merhamet, bakım verme ve sıcaklık gibi özelliklerle özdeşleştirilmektedir (Dökmen, 2004). Dolayısıyla kadınsılık sahip oldukları özellikler çerçevesinde ilişki doğasını daha olumlu etkileyerek alternatiflerin niteliğini olumsuz olarak değerlendirme eğilimi gösterebilmektedirler.

Buna karşılık erkeksiler sahip oldukları özellikler çerçevesinde zaman zaman mevcut ilişkisinde doyumsuzluklar yaşayabilmekte ve alternatifleri ilişkisiyle kıyaslama eğilimi göstermektedirler. Özellikle de bu araştırmanın flört ilişkisi yaşayan üniversite öğrencileri üzerinde yapılması bu sonucu daha anlaşılabilir hale getirmektedir. Bu dönemde yaşanan flört ilişkilerinin daha çok karşı cinsi tanıma ve ait olma ihtiyaçlarını karşılamayı amaçladığı düşünülürse bireyin ilişkisi dışındaki alternatifleri gözlemlemesi ve ilişkisiyle kıyaslaması anlaşılabilir bir sonuçtur. Erkeksi cinsiyet rolü sahip olduğu özellikler ve geleneksel toplum yapımızın bu çerçevede erkeklere biçtiği roller bir arada değerlendirildiğinde seçenekleri daha fazla gözlemlemesi ve olumlu olarak değerlendirme olasılığı artabilmektedir.

Son olarak ilişkiye yapılan Yatırım'ları yordayan değişkenler incelendiğinde Zihin Okuma, Cinsiyet Farklılıkları, Sosyal Zaman Kullanımı, Algılanan Ebeveyn Tutumları değişkenlerinin Yatırım'ı yordadığı görülmektedir. İlgili alan yazın gözden geçirildiğinde bu bulguya ilişkin kıyaslama yapılabilecek herhangi bir araştırma olmadığı görülmektedir.

YM'nin önemli yordayıcılarından biri; zaman, çaba ya da para gibi ilişkide ortaklaşa oluşturulan ve ilişkinin bitmesi durumunda kaybedilmesi söz konusu olan kaynaklar olan yatırımlardır. Evliliklerde birlikte harcanan zamanın uzunluğu, sahip olunan ev ya da parasal ortak yatırımlar örnek olarak verilebilir (Impett ve diğerleri 2001). Model, ilişkiye yapılan yatırımların artması ile ilişki istikrarının kuvvetleneceğini ileri sürmektedir. Bu yatırımlar karşılıklı edinilen arkadaşlıklar, paylaşılan anılar, ilişki süresi, çocuklar vb. olabilir. Yatırımlar çocuklar ya da birlikte alınan ev gibi somut; ilişkide olunmasından elde edilen statü gibi soyut kazançlar da olabilir. Görüldüğü gibi, yatırımlar bireyin ilişkisini bitirmesi durumunda gözden çıkarması gereken ilişkisiyle ilgili tüm duygusal ve maddi kaynakları içermektedir (Rusbult 1980, 1983). İlişkiye yapılan yatırımlar bireyin ilişkide kalması yönünde güçlü bir psikolojik baskı oluşturmakla birlikte bireyin ilişkiye yaptığı yatırımlar oranında ilişkinin bitmesi durumunda ödeyeceği bedellerin artacaktır.

Yakın ilişkilere bağlanımda Yatırım Boyutu'nu yordayan akılcı olmayan inançlarla ilgili maddelere bakıldığında bu inançların yatırımı önemli oranda yordamsı anlaşılır olmaktadır. Zihin Okuma "Eğer birlikte olduğum kişi beni gerçekten seviyorsa benden başkalarıyla arkadaşlık etmekten zevk almamalı." "Birlikte olduğum kişinin karşı cinsten sosyal arkadaşları olması benimle mutlu olmadığı gösterir." Sosyal Zaman Kullanımı "Birlikte olduğum kişi her sosyal faaliyete benimle katılmayı istemeli." "Birlikte olduğum kişi benim istediğim bir şeyi kendisi istemese bile beni mutlu etmek için yapmasını beklerim." Farklı Düşünmek "Birlikte olduğum kişi bana ihtiyacı olduğu her zaman yanında olmalıyım." "İlişki içinde olan insanlar sanki birbirlerinin zihinlerini okuyormuşçasına birbirlerinin ihtiyaçlarını anlarlar ve duyarlıdır." Gibi inançlar bireylerin mevcut ilişkisine alternatiflerden, daha fazla

odaklanmasına, partnerinin ve kendisinin bütün ihtiyaçlarını ilişkisi içerisinde karşılama eğilimine sebebiyet verebileceği düşünülmektedir. Bu durum da bireyin ilişkisine daha fazla yatırım yapmasına, yatırımları kaybetmeyi göze alamadığı içinde ilişkisine daha fazla bağlanması muhtemeldir.

Yatırımı yordayan bir diğer değişken de algılanan ebeveyn tutumları olduğu görülmektedir. Dolayısıyla bireyin algıladığı ebeveyn tutumunun yakın ilişkisini algılamasında ve yorumlamasında önemli rol aldığı söylenebilir. Bireyin sağlıklı bir aile ortamında yetişmesi ilişkisinde güven içerisinde davranışlarda bulunmasına, olumsuz bir ortamda yetişmesi de sağlıklı davranışlar geliştirmesine; çok fazla yatırım yapmasına ya da yeterince yatırım yapmamasına neden olabilecektir.

Cinsiyetin araştırmalarda en çok kullanılan değişkenlerden biri olduğu daha önce belirtilmişti. Bu araştırmalarda gözlenen cinsiyet farklılıklarının bir kısmı biyolojik olmakla birlikte, çoğu sosyokültürel farklılıkları içermektedir. Bem'e göre, gelişen çocuk toplumun kadınlık ve erkeklik tanımlarını öğrenmektedir. Çocuk toplumsal cinsiyet şemalarını öğrenme sürecinde iki cinsiyet arasındaki gözlenebilir farkları görür, kendi cinsiyetiyle ilgili bilgiler edinir ve bunlar doğrultusunda kendi cinsiyetini tanımlar (Dökmen 2004). Bu da toplumsal cinsiyetin biyolojik cinsiyete göre daha iyi bir yordayıcı olabileceği düşüncesini akıllara getirmektedir (Demirtaş ve Dönmez, 2006). Dolayısıyla mevcut araştırmada cinsiyet rollerinin ilişki doyumunu cinsiyetten daha güçlü bir şekilde yordaması beklenir bir sonuç olmaktadır.

5.3. Cinsiyet, Algılanan Cinsiyet ve Cinsiyet/Toplumsal Cinsiyet Rollerine Göre Üniversite Öğrencilerinin Yakın İlişkilerine Bağlanımlarının (Yatırım, Doyum ve Alternatifler) Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu

Araştırmada ilişkiden elde edilen Doyum ve yapılan Yatırımlar açısından cinsiyetler arası bir farklılık görülmemiştir. Ancak Alternatiflerin Niteliğini Değerlendirme açısından erkekler lehine bir farklılık olduğu görülmektedir. Buradan hareketle erkeklerin mevcut ilişkisi dışındaki alternatifleri kadınlardan daha olumlu değerlendirdiklerini söyleyebiliriz.

Cinsiyetle ilişki bağlanımı arasındaki ilişkilerin ele alındığı önceki çalışmalarda, farklı sonuçlar ortaya konmuştur. Curun (2006) cinsiyet rolleri, yüklemeler ve evlilik doyumu üzerine yaptığı araştırmasında kadınlar ve erkekler arasında yükleme ölçeğinin çok az boyutunda anlamlı farklılıklar bulunmaktadır. Çınar, (2008) ve Buğa, (2009) yaptıkları araştırmalarda erkeklerin kadınlara oranla ilişkilerinden (evliliklerinden) daha fazla doyum sağladıklarını ileri sürmüştür. Fitzpatrick ve Sollie, (1999) ve Rusbult, Martz ve Agnew (1998) kadınların ilişkilerine daha fazla Yatırım yaptıklarını, araştırmayla tutarlı olarak Seçeneklerin Niteliği'ni daha olumsuz değerlendirdiklerini ve İlişki Doyum'ları ile ilişki bağlanımlarının daha yüksek olduğunu ortaya koymuşlardır. Sprencher (1988) ise ilişki bağlanımlarının erkeklerde kadınlardan daha fazla olduğunu ifade etmiştir. Bununla birlikte, kadınlarla erkekler arasında herhangi bir farklılık olmadığını da dile getiren açıklamalar vardır (Azizoğlu - Binici ve Hovardaoğlu 1996, Bilecen 2007, Bui ve diğerleri 1996, Çimen 2007, Işinsu 2003).

Hasta ve Büyükşahin (2006) erkeklerin seçenekleri daha olumlu değerlendirdiklerini ifade etmektedirler. Mevcut araştırmayla tutarlı bu sonuç yurt içinde ve yurt dışında yapılan çeşitli araştırmalarla desteklenmektedir (Beştav 2010, Büyükşahin 2006, Büyükşahin, Hasta ve Hovardaoğlu 2005, Hamamcı 2005, Le ve Agnew 2003, Işinsu Halat 2009, Stackert ve Bursik 2002). Büyükşahin (2006) araştırmasında bu sonucu

kültürel bir sonuç olarak yorumlamış ve bizim kültürümüzde erkeklerin kadınlara oranla mevcut ilişkileri dışındaki ilişkilere daha olumlu yaklaştıklarını ya da yaklaşılabileceklerini ileri sürmektedir.

Üniversite öğrencilerinin cinsiyet rollerine ilişkin araştırma sonuçlarına bakıldığında; kadınsıların erkeksilerden, androjenlerin ise erkeksi ve belirsiz olanlardan daha fazla doyum yaşadıklarını ifade ettikleri görülmektedir. Alternatifler açısından bakıldığında, Erkeksilerin kadınsı ve belirsiz olanlardan alternatifleri daha olumlu değerlendirdikleri görülmektedir. Son olarak, androjenlerin belirsiz olanlardan daha fazla yatırım yaptığı görülmektedir. Cinsiyet/Cinsiyet rolleri ortak etkisine bakıldığında yatırım boyutunda erkek androjenlerin, kadın erkeksilerden ve erkek belirsiz olanlardan daha fazla yatırım yaptıkları görülmektedir. Diğer iki boyutta gruplar arası anlamlı bir farklılık görülmemiştir.

Cinsiyet rollerinin YM üzerindeki etkisine yönelik çok fazla araştırma bulunmamaktadır. Bu konuyla birebir kıyaslama yapabileceğimiz araştırma ülkemizde Buğa (2009) tarafından yapılmıştır. Diğer araştırmalar ise cinsiyet rolleri ile ilişki doyum arasındaki ilişki üzerine yapılmış ve çoğunlukla evli bireylerle çalışılmıştır. Buğa (2009) yaptığı araştırmada araştırmamızla tutarlı olarak erkeklerde kadınsılık arttıkça ilişkiye yaptıkları yatırım artarken, kadınlardaki erkeksilik düzeyi arttıkça ilişkiye yaptıkları yatırım miktarının azaldığını ortaya koymuştur. Kadınlarda erkeksiliğin artmasıyla seçeneklerin niteliğini değerlendirme eğilimleri arttığı, erkeklerde kadınsılık arttıkça seçeneklerin niteliğini değerlendirme eğiliminin azaldığı görülmektedir.

Kurdek ve Scmitt (1986), bu araştırmayla tutarlı olarak kadınsılığın ve androjenliğin diğer cinsiyet rollerine kıyasla ilişkilerini daha kaliteli nitelendirdiklerini ileri sürmüştür. Anar (2011) ve Çınar (2008) androjen role sahip olan bireylerin ilişkilerinden daha fazla doyum aldıklarını ileri sürmüştür. Bununla birlikte Curun (2001) flört eden çiftlerle yaptığı araştırmasında partnerlerini androjen olarak algılayan katılımcıların ilişkilerinden daha fazla doyum aldıkları sonucuna varmıştır.

Baucom ve Aiken (1986), Curun (2006), Çimen (2007) ve Çelenk, Vijvar ve Goodwin (2011) de benzer şekilde kadınsılık puanlarının evlilik doyumunu en iyi yordayan değişkenlerden biri olduğunu ileri sürmektedir. Bal (2007) evli bireylerle yaptığı araştırmada erkeklerde kadınsılığın artmasıyla evlilik uyum puanlarının arttığı sonucuna varmıştır.

Genel olarak bakıldığında araştırma bulgularının birçoğunun araştırma bulgularımızla tutarlı olduğu ve özellikle kadınsılığın ve androjenliğin ilişki niteliğini olumlu olarak etkilediği görülmektedir. Çelenk, Vijvar ve Goodwin (2011) bu durumu çiftler arasındaki eşit ilişkide rollerin paylaşılmasında, çocuk ile, ev ile ilgili ilgili düşüncelerin paylaşılmasını sağlayarak daha kaliteli, mutlu ve doyumlu ilişkiler yaşanması için ortam hazırlamasına dayandırmıştır. Bem (1975)'in öne sürmüştüğü kadınsı ve erkeksi rolleri kapsayan androjen kişilik özelliklerinin bireyin kendisi ve ilişkileri açısından daha sağlıklıdır. Rusbult ve diğerleri (1991) da kadınsı cinsiyet rolüne sahip kimselerin ilişkilerinde yaşadıkları çatışma durumlarında daha yapıcı çatışma çözme stratejileri kullandıklarını ileri sürmektedir. Bu durum kadınsı rolün destekleyici, hassas, duyarlı, sevecen, şefkatli, teselli edici, anlayışlı olma gibi özelliklerine yüklenmektedir. Buradan hareketle kadınsılığın ilişki doğasına olumlu etkilerini olacağı varsayılabilir.

Androjen cinsiyet rolü hem kadınsı hem erkeksi cinsiyet rolünün özelliklerini bir arada taşıdığı için bu role sahip bireylerin ilişkilerinde beklentileri, yüklendikleri roller daha paylaşımcı olduğundan ilişki doyumlarının yüksek olması anlaşılabilir. Örneğin Aslan (1991) yaptığı araştırmada Androjen bireylerin kişisel ve sosyal uyum düzeylerinin androjen özelliğe sahip olmayan bireylerden yüksek olduğunu ileri sürmüştür. Androjen bireylerin yeri geldiğinde girişken, lider, bağımsız hareket etmeleri; yeri geldiğinde de hassas, narin, uyumlu gibi ilişki özelliklerine sahip olması ilişkinin doğasını olumlu etkilediği gibi partnerlerin de mutluluğunu etkileyebileceği düşünülmektedir. Bununla birlikte birey korkusuz bir şekilde ilişkisine maddi ve manevi yatırımlar yapabilecek, böyle bir durumda herhangi bir kaygı hissetmeyecektir.

Mevcut araştırmada erkeksi cinsiyet rolüne sahip olanlara oranla kadınsı cinsiyet rolüne sahip olan katılımcıların daha fazla seçenek araştırdığı görülmüştür. Cinsiyet rolleri ve YM üzerine çok fazla araştırma yapılamaması sebebiyle bu sonucu tek başına yorumlamak zorlaşmaktadır. Araştırmamız üniversite ortamında flört ilişkisi içerisindeki bireyler üzerinde yapılmıştır. İlişki süresini, eşle ilgili algıları ya da eşin ilişkisiyle ilgili düşünceleri hakkında bilgi sahibi değiliz. Bununla birlikte bu dönemde yaşanan yakın ilişkiler büyük oranda geleceğe yönelik, evliliğe temel ilişkilerdir. Dolayısıyla birey sürekli olarak çevresindeki olası alternatiflere bakarak eş seçimini doğru yapıp yapmadığını sorgulayabilir.

Cinsiyet/Cinsiyet rolleri ortak etkisine göre Yakın İlişkilerde Bağlanım puanlarının ortalamaları karşılaştırıldığında, Yatırım puanlarının ortalamalarının farklılaştığı; buna karşın Doyum ve Alternatifler puanlarının ortalamalarının ise farklılaşmadığı görülmektedir. Yatırım açısından ortaya çıkan farkın kaynağı incelendiğinde, Erkek Androjenlerin puanlarının ortalamasının kadın erkeksilerden ve erkek belirsiz olanlardan anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmektedir.

Cinsiyet ve yakın ilişkilerle ilgili yapılan araştırmaların birbirlerinden çok farklı sonuçlar göstermesi bu araştırmamızın sonuçlarını yorumlamayı da zorlaştırmaktadır. Bu durumda yakın ilişkilerde bağlanım ya da doyum ile cinsiyet arasındaki ilişkiye etki eden farklı faktörlerin olabileceğini akıllara getirmektedir. Cinsiyetin YM değişkelerini yordama gücüne ilişkin farklı araştırma sonuçları kültürel farklılıklardan, kadın ve erkeğe yüklenen rollerdeki değişimlerden, ya da her iki cinsiyetin de evlilikten ve ilişkilerden beklentilerinin farklılaşmasından kaynaklanıyor olabilir. Özellikle ölkemizin değerlerine çok bağlı ve geleneksel bir yapıya sahip olması kadınların ve erkeklerin benimsedikleri cinsiyet rollerini etkilemektedir. Cinsiyetle birlikte bağlanımı yordayan kişilik özellikleri, cinsiyet rolleri, kültür ve ilişkide olunan kişinin kişilik özellikleri gibi farklı değişkenlerin de bu sonuçlarda etkili olduğu düşünölmektedir.

5.4. SED, Algılanan Ana-Baba Tutumu, Ebeveyn Birlikteliğine (Birlikte/Ayrı/Kayıp) Göre Üniversite Öğrencilerinin Yakın İlişkilerine Bağlanımlarının (Yatırım, Doyum Ve Alternatifler) Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu

5.4.1. SED'e göre üniversite öğrencilerinin yakın ilişkilerine bağlanımlarının (yatırım, doyum ve alternatifler) farklılaşp farklılaşmadığına ilişkin bulguların tartışma ve yorumu

Katılımcıların sosyo-ekonomik düzeylerine göre yatırım yapma ve alternatifleri değerlendirme açısından farklılaşmadığı, sosyo-ekonomik durumu orta olan üniversite öğrencilerinin, sosyo-ekonomik düzeyi düşük olanlardan daha fazla doyum yaşadıklarını ifade ettikleri görülmektedir.

Yatırım modeliyle ilgili yapılan araştırmalarda sosyo ekonomik düzeyin değişken olarak alındığı kıyaslama yapılabilecek herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bununla birlikte sosyo ekonomik düzeyi orta olan bireylerin düşük olanlara oranla daha fazla doyum yaşıyor olmaları anlaşılabilir bir bulgudur. Bu durum yaşanan yerden de kaynaklanıyor olabilir. Muğla sosyo ekonomik düzeyi genel olarak yüksek olduğu ve yaşam standartlarının yüksek olduğu bir yerdir. Dolayısıyla bu durum sosyo ekonomik düzeyi düşük olanlara pahalılık olarak yansımaktadır. Sosyo ekonomik düzeyi düşük olanların üniversite ortamında karşılaştığı problemler, baş etmek zorunda kaldığı durumlar hayatlarındaki önceliklerin sırasını değiştiriyor olabilir. Ekonomik olarak çok fazla problem yaşamayan orta sınıfa dahil olan bireylerin hayatlarının diğer alanlarında çok fazla problemle mücadele etmiyor oluşları yakın ilişkilerine daha fazla odaklanmasına, ilişkilerinden daha fazla doyum almalarına neden oluyor olabilir.

5.4.2. Algılanan ana-baba tutumuna göre üniversite öğrencilerinin yakın ilişkilerine bağlanımlarının (yatırım, doyum ve alternatifler) farklılaşp farklılaşmadığına ilişkin bulguların tartışma ve yorumu

Bireyin demokratik bir aile ortamında yetişmesinin ilişki doğasını olumlu etkileyeceği, ilişkilerine bağlanım düzeylerinin daha yüksek olacağı tahmin edilmesine karşın araştırma sonuçlarına ana-baba tutumlarının bireylerin yakın ilişkilerinden aldıkları doyum, alternatifleri değerlendirme ve ilişkilerine yaptıkları yatırım düzeylerine anlamlı bir etkisinin olmadığını göstermiştir. Buradan hareketle bireylerin aileleriyle olan ilişkilerinin yakın ilişkileri üzerinde tahmin edilenin aksine çok fazla etkili olmadığı görülmektedir.

Bu bulguyu kıyaslayabileceğimiz mevcut bir araştırma olmadığı için tek başına yorumlamak zorlaşmaktadır. Örneğin araştırmada eşlerin araştırmaya çift olarak alınmamış olması bu konuda bir sınırlılık oluşturmuş olabilir. Partnerin de kendi ailesinin tutumunu algılaması ilişki dinamiğine etkide bulunuyor olabilir.

5.4.3. Ebeveyn birlikteliğine göre üniversite öğrencilerinin yakın ilişkilerine bağlanımları (yatırım, doyum ve alternatifler) farklılaşp farklılaşmadığına ilişkin bulguların tartışma ve yorumu

Araştırma sonuçlarına göre üniversite öğrencilerinin yatırım, alternatif ve doyum puanlarının ortalamalarının ebeveyn birlikteliğine göre anlamlı bir biçimde farklılaşmadığı görülmektedir. Ebeveynlerin ayrı olması ya da herhangi birinin hayatta olmaması durumunda bireylerin ilişkilerine bağlanımlarında farklılaşmalarının olacağı varsayımı gerçeklik bulmamıştır.

Elliott ve Merrill (1961) boşanmanın bütün kültürlerde bireyi aynı şekilde etkilemediğini ileri sürmüştür. Bireyin yaşadığı kişisel bozukluklar ya da hayatındaki bazı problem alanları her zaman boşanma nedeni ile oluşmaz. Boşanma olmadığı

halde bir ailede çocuk mutsuz, güvensiz, seilmeyen bir kişi olabilir. Bu da göstermektedir ki tam bir ailenin olup olmamasına bakmak yeterli değildir (Akt. Bulut 1983). Dolayısıyla bireyin parçalanmış aile ortamında yaşamış olması yaşadığı ilişkideki davranışlarını yorumlamakta tek başına yeterli olmayabilmektedir.

BÖLÜM VI

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmanın bu bölümünde araştırmadan elde edilen bulgular bağlamında ulaşılan sonuçlar belirtilmiş ve bu sonuçlara ilişkin olarak getirilen önerilere yer verilmiştir.

6.1. Sonuçlar

Bu araştırmada üniversite öğrencilerinin yakın ilişkilerine bağlanımları (yatırım, doyum ve alternatifler) ile romantik ilişkilerle ilgili akılcı olmayan inançlar arasındaki ilişkiyi incelemek amaçlanmıştır. Bununla birlikte, öğrencilerin romantik ilişkilerle ilgili akılcı olmayan inançları, cinsiyet, toplumsal cinsiyet rolleri, cinsiyet/cinsiyet rolleri ortak etkisi, SED, algılanan ana-baba tutumu, ebeveyn birlikteliği (birlikte/ayrı/kayıp) yakın ilişkilerine bağlanımlarını (yatırım, doyum ve alternatifler) yordamayıp yordamadığını ortaya koymak da amaçlanmıştır. Son olarak ise, cinsiyet, toplumsal cinsiyet rolleri, SED, algılanan ana-baba tutumu, ebeveyn birlikteliğine (birlikte/ayrı/kayıp) göre üniversite öğrencilerinin yakın ilişkilerine bağlanımları (yatırım, doyum ve alternatifler) farklılaşıp farklılaşmadığını ortaya koymak da amaçlanmıştır.

Araştırma sonuçları şöyledir:

1. Araştırma bulgularına göre üniversite öğrencilerinin Yakın İlişkilerde Bağlanım'ın alt ölçeklerinden Doyum ile Romantik İlişkilerle İlgili Akılcı Olmayan İnançlardan Fiziksel Yakınlık ve Cinsiyet Farklılıkları arasında negatif yönde anlamlı ilişkiler olduğu; Aşırı Beklentiler, Sosyal Zaman

Kullanımı, Zihin Okuma ve Farklı Düşünmek arasında anlamlı ilişkiler olmadığı görülmüştür. Alternatifler alt boyutu ile Fiziksel Yakınlık arasında pozitif yönde; Zihin Okuma, Farklı Düşünmek ile negatif yönde ilişkili olduğu görülmüştür. Bununla birlikte alternatiflerle Aşırı Beklentiler, Sosyal Zaman Kullanımı ve Cinsiyet Farklılıkları arasında da anlamlı bir ilişki olmadığı görülmüştür. Yatırım alt boyutu ile Sosyal Zaman Kullanımı, Zihin Okuma ve Farklı Düşünmek arasında pozitif yönde; Aşırı Beklentiler ile negatif yönde ilişki elde edilmiştir. Fiziksel Yakınlık ve Cinsiyet Farklılıkları arasında anlamlı bir ilişki olmadığı görülmüştür.

2. Araştırmada İlişkiye yaşanan doyumunu sırasıyla Fiziksel Yakınlık, Cinsiyet Rollerini ve Farklı Düşünme değişkenlerinin yordadığı görülmektedir. Alternatiflerin niteliğini değerlendirmeyi ise, Cinsiyet/Cinsiyet Rollerini Ortak Etkileşimi, Fiziksel Yakınlık, Zihin Okuma, Sosyal Zaman Kullanımı, Farklı Düşünme değişkenlerinin yordadığı görülmektedir. İlişkiye yapılan yatırımları yordayan değişkenler incelendiğinde Zihin Okuma, Cinsiyet Farklılıkları, Sosyal Zaman Kullanımı, Algılanan Ebeveyn Tutumları değişkenlerinin olduğu görülmektedir.
3. Erkek katılımcıların kadınlarla kıyaslandığında alternatifleri daha olumlu değerlendirdikleri görülmüştür. Bununla birlikte ilişkiden elde edilen doyum ile ilişkiye yapılan yatırımlar açısından cinsiyetler arası farklılık olmadığı görülmüştür.
4. Üniversite öğrencilerinin cinsiyet rollerinde göre Doyum alt boyutunda, Kadınsıların erkeksilerden, Androjenlerin Erkeksi ve Belirsiz olanlardan anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu görülmektedir.

Alternatifler açısından bakıldığında, Erkeksilerin Kadınsı ve Belirsiz olanlardan daha yüksek olduğu görülmektedir. Son olarak, Yatırım

açısından değerlendirildiğinde, Androjenlerin Belirsiz olanlardan daha yüksek puana sahip oldukları görülmektedir.

5. Cinsiyet/Cinsiyet rolleri ortak etkisine Yakın İlişkilerde Bağlanım puanlarının ortalamaları karşılaştırıldığında, Yatırım puanlarının ortalamalarının farklılaştığı; buna karşın Doyum ve Alternatifler puanlarının ortalamalarının ise farklılaşmadığı görülmektedir. Yatırım açısından ortaya çıkan farkın kaynağı incelendiğinde, Erkek Androjenlerin puanlarının ortalamasının Kadın Erkeklerden ve Erkek Belirsiz olanlardan anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmektedir.
6. Katılımcıların sosyo-ekonomik düzeylerine göre yatırım yapma ve alternatifleri değerlendirme açısından farklılaşmadığı, sosyo-ekonomik durumu orta olan üniversite öğrencilerinin, sosyo-ekonomik düzeyi düşük olanlardan daha fazla doyum yaşadıklarını ifade ettikleri görülmektedir.
7. Ana-baba tutumlarının ve ebeveyn birlikteliğinin bireylerin yakın ilişkilerinden aldıkları doyum, alternatifleri değerlendirme durumları ve ilişkilerine yaptıkları yatırım düzeylerine anlamlı bir etkisinin olmadığı söylenebilir.

6.2. Öneriler

Araştırma sonuçlarından yola çıkarak rehberlik ve psikolojik danışma alanında çalışan uygulamacı ve araştırmacılara aşağıdaki önerilerde bulunulabilir:

Genel olarak bakıldığında, araştırmayı doğrudan kıyaslayabileceğimiz özellikle de romantik ilişkilerle ilgili akılcı olmayan inançlarla ilgili yapılmış araştırma bulunmamaktadır. Bununla birlikte YM'nin alt boyutlarından doyum ile bağımlı değişkenler arasında yapılmış araştırmalar bulunmaktadır. Bu sınırlı sayıdaki

araştırmada da bulgular büyük oranda mevcut araştırmayla tutarlılık göstermektedir. Bununla birlikte yurt dışında yapılan araştırmalarla ÷lkemizde yapılan araştırmalar kıyaslandığında özellikle de romantik ilişkilerle ilgili akılcı olmayan inançlar açısından farklılıklar olduğu gör÷lmektedir. Ortaya çıkan farklılıklar k÷ltür farklılıklarından, araştırmalardaki yöntem ve örneklem farklılıklarından kaynaklanıyor olabilir. Yurt dışında evlilik ya da flört ilişkisinin yaşanma Őekilleri ÷lkemize oranla farklılaşabilmektedir. Dolayısıyla bundan sonra yapılacak araştırmalarda flört ilişkisi birlikte yaşayanlar ve ayrı yaşayanlar ve birliktelik sürelerine göre gruplandırılırsa yurt dışında yapılan araştırmalarla kıyaslamalar daha yerinde yapılabilecektir.

YM'ye dayalı yapılan araştırmalarda kadınların ilişkilerinden daha fazla doyum sağlayıp yatırım yaptıkları ve seçenekleri daha az araştırdıkları ileri sür÷lmektedir. Bu araştırmada erkek ve kadınların ilişkilerinden doyum sağlamaları ve ilişkilerine yatırım yapmaları arasında farklar bulunmadığı ancak erkeklerin seçenekleri daha fazla araştırdığı bulunmuştur. Bu alışma halen flört ilişkisini devam ettiren kimseler üzerinde yapılmış ve evli bireyler üzerinde yapılan araştırmalardan farklı sonuçlar bulunmuştur. Çalışma sonuçlarının benzer örneklerde ne derece tekrarlanabilir olduğu araştırılmalıdır.

Bununla birlikte ilişkilerinde sorun yaşayan çiftlerle, sorun yaşamayan çiftler sahip oldukları akılcı olmayan inançları ve cinsiyet rolleri açısından karşılaştırılması alandaki uygulayıcılar açısından yararlı olacaktır.

Bu araştırma Muğla ilinde bulunan Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi öğrencileri üzerinde yapılmıştır. Dolayısıyla yaşadıkları ortam, aldıkları eğitim ya da sosyoekonomik düzeylerinin yakın olması nedeniyle öğrencilerin cinsiyet rolleri, romantik ilişkilerle ilgili akılcı olmayan inançlarında benzerlikler olabilir. Bu durum ilişki bağlanımlarındaki farkların açıklanmasını zorlaştırabilir. Çalışmanın farklı örneklerde üzerinde yinelenmesi, bağımsız değişkenlerin ayırma güçleri hakkında fikir verebilir. Bununla birlikte yurt dışında yapılan çalışmalarla ÷lkemizde yapılan

çalışmalar arasında farklılıklar olduğu görülmektedir. Bu durumda kültürlerin farklı olması ya da farklı ölçeklerin kullanılması gibi durumların söz konusu olduğu düşünülebilir. Dolayısıyla kültürler arası ortak çalışmalar yapılabilir.

Bu çalışmada cinsiyet rolleri, romantik ilişkilerle ilgili akılcı olmayan inançları cinsiyet/cinsiyet rolleri ortak etkisi, SED, algılanan ana-baba tutumu, ebeveyn birlikteliği (birlikte/ayrı/kayıp) yakın ilişkilere bağlanımlarını yordama güçleri araştırılmıştır. Önceki çalışmalarda ilişki bağlanımını yordadığı ileri sürülen bu değişkenlerin bu çalışmada flört ilişkisindeki rolü incelenmiştir. Analiz sonuçları bazı değişkenler arasında anlamlı ilişkiler ortaya koysa da, bağımsız değişkenlerin ilişki bağlanımını açıklama oranları düşük düzeyde bulunmuştur. Bu durum araştırma kapsamında seçilen bağımsız değişkenler dışında başka değişkenlerin ilişki bağlanımını daha güçlü açıkladığı anlamına gelmektedir. Bu düşünceden hareketle sonraki araştırmalarda bağışlama, kıskançlık, aşk biçimleri, gelecek zaman yönelimi, çatışma çözme stratejileri, problem çözme becerileri, cinsellik ve cinselliğin ilişkideki yaşanma durumu gibi değişkenlerin ilişki bağlanımı üzerindeki etkileri incelenebilir.

Araştırmada bağımsız değişkenlerin doğrudan etkileri incelenmiş, dolaylı etkileri ya da ortak etkileri incelenmemiştir. İlişkide yaşanan genel doyum çiftlerin çevresinin de bir takım algılar geliştirmesine sebep olabilir. Sonraki araştırmalarda çiftlerin çevresini de içeren daha büyük araştırma gruplarıyla çalışarak bu ilişkiler test edilebilir.

Araştırmada cinsiyet rollerini değerlendirmek için Bem'in Cinsiyet Rolleri Envanteri kullanılmıştır. Ölçeğe bakıldığında kadınsılığın erkeksilikle kıyaslandığında daha olumsuz özellikler içermektedir. Dolayısıyla katılımcılar kendilerini olduğundan daha farklı gösterme eğilimi göstermiş olabilirler. Dolayısıyla cinsiyet rollerinin değerlendirme sürecinde farklı ölçeklerden (Örn. Kişilik özelliklerini ölçen ölçekler gibi) yararlanılabilir. Bu çalışmada yakın

ilişkiler romantik ilişki bağlamında değerlendirilmiştir. Bu nedenle sonraki çalışmalarda yakın ilişkiler aile ve arkadaş kapsamında ele alınabilir.

Araştırma halen romantik bir ilişki içerisinde bulunan üniversite öğrencileri üzerinde yapılmıştır. Bundan sonra yapılacak araştırmalar evli çiftler üzerinde ya da flört ilişkisi yaşayan her iki partnerinde katıldığı bir örneklem üzerinde yapılabilir. Bununla birlikte katılımcılar zaman zaman anket uygulamasında isteksiz olabilmekte ve doğru cevaplar vermekten kaçınabilmektedir. Dolayısıyla gözlem ve görüşme teknikleriyle uzunlamasına yapılacak araştırmalarla yakın ilişkilerin gelişimi ve bağlamıyla ilgili daha derinlemesine bir bakış sağlanabilir.

Bununla birlikte YM'nin ilişkiyi sürdürme mekanizmalarını -özellikle de kadın sığınma evindeki kadınların ve boşanma sürecinde olan kadınların- yorumlamada da çok önemli bir model olduğunu gösteren araştırmalar vardır. Dolayısıyla da ülkemizde bu durumdaki kadınlar üzerinde bir çalışma yapılması kültürler arası kıyaslama yapmayı kolaylaştıracaktır.

Çocuklar hayatlarındaki birçok davranış örüntüsünü ailelerinde ve okul yaşantılarında deneyimledikleri yaşantılar sonucunda kazanırlar. Dolayısıyla aile ve okul hayatında çocukların sağlıklı rol modellerle karşılaşmaları gelişimleri açısından çok önemlidir. Bu rol modellerin çocukların sağlıklı cinsiyet rolleri geliştirmeleri, empati yeteneğini kazanarak doğru iletişim, sağlıklı yakın ilişkiler kurmaları noktasında yol gösterici olmaları beklenmektedir.

Uygulayıcılar, ergenlerin ve genç yetişkinlerin sağlıklı yakın ilişkiler geliştirebilmelerine yönelik; iletişim becerileri, cinsiyet rolleri, bireylerin kendi ve karşı cinsin sahip oldukları akılcı olmayan inançlarıyla ilgili farkındalık kazanması gibi konularda ilgili uzmanlarca çeşitli çalışmalar planlamaları yararlı olacaktır.

Bu araştırma tarama türü bir araştırmadır. Bu araştırmayı destekleyecek deneysel çalışmalar yapılabilir. Örneğin ilişkilerinde sorun yaşayan çiftlerin sahip oldukları akılcı olamayan inançları üzerinde çalışılabilir.

KAYNAKÇA

- Adams, J. M. ve Jones, W. H. (1997). The Conceptualization Of Marital Commitment: An Integrative Analysis. *Journal of Personality and Social Psychology*, 72, 1177-1196.
- Adams, J. M. ve Jones, W. H. (1999). Interpersonal Commitment in Historical Perspective. Adams, J. M. ve Jones, W. H. (Edts.), *Handbook of Interpersonal Commitment and Relationship Stability*, 3-33, Kluwer Academic, New York.
- Agnew, C. R., Van Lange, P. A. M., Rusbult, C. E. ve Langston, C. A. (1998). Cognitive Interdependence: Commitment and The Mental Representation of Close Relationships. *Journal of Personality and Social Pyschology*, 74, 4, 939-954.
- Altıntaş, G. (2006). Liseli Ergenlerin Kişilerarası İletişim Becerileri ile Akılcı Olmayan İnançları Arasındaki İlişkinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Ankara.
- Anar, B. (2011) Evli Ve Çalışan Yetişkinlerin Toplumsal Cinsiyet Rollerini ile Evlilik Doyumu ve İş Doyumu İlişkinin İncelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: Adana.
- Arriaga, X. B. ve Agnew, C. R. (2001). Being Committed: Affective, Cognitive, and Conative Components of Relationship Commitment. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 27, 1190-1203.
- Attridge, M., Berscheid, E. ve Simpson, J. A. (1995). Predicting Relationship Stability From Both Partners Versus One. *Journal of Personality and Social Psychology*, 69, 2, 254-268.
- Aydın, B. ve Kavuncu, N. (1991). Farklı Sosyo-Ekonomik Düzeylerdeki Lise Öğrencilerinde Cinsiyet Rollerinin Araştırılması. *Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 1, 2, 53-65.
- Aydın, B. (2004). *Çocuk ve Ergen Psikolojisi*. Atlas Yayın Dağıtım, Ankara.
- Azizoğlu-Binici, S. ve Hovardaoğlu, S. (1996). Evlilik için Karşılaştırma Düzeyi Ölçeği'nin (EKDÖ) Geçerlik Ve Güvenirlik Çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 11, 38, 66-77.
- Bal, H. (2007). Bağlanma Stilleri, Cinsiyet Rollerini ve Evlilik Uyumu Arasındaki Benlik Kavramı Arasındaki İlişkiler. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: Mersin.
- Baucom, D. H. ve Aiken, P. A. (1984). Sex Role Identity, Marital Satisfaction, Response to Behavioral Marital Therapy. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 3, 3, 438-444

- Beck, A. T., Weishaar, M. (1989). Cognitive Therapy. Freeman, A., Simon, K.M., Beutler, L.E. ve Arkowitz, H. (Edts). *Comprehensive Handbook Of Cognitive Therapy*, 21-37, Newyork.
- Beck, J. S. (2001). Bilişsel Terapi: Temel İlkeler ve Ötesi, (Çev. N. HisliŞahin). Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları No 22. (Orjinal eserin yayım tarihi 1995)
- Bem, S. L. (1974). The Measurement of Psychological Androgyny. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 42, 155-62.
- Bem, S. L. (1984). Androgyny and Gender Schema Theory: A Conceptual and Empirical Integration. Sonderegger, T. B. (Edt.), *Psychology and gender: Nebraska Symposium on Motivation*, Nebraska: University of Nebraska Press.
- Bem, Sandra L. (1983) Gender Schema Theory and It's Implications for Child Development: Raising Gender-Aschematic Children in a Gender-Schematic Society. *Journal of Women in Culture and Society*, 8, 598-616.
- Bem, S.L. (1981). Gender schema theory: a cognitive account of sex typing. *Psychological Review*, 88, 354-364.
- Berger, A. R. ve Janoff-Bulman, R. (2006) Costs and Satisfaction in Close Relationnships: The Role of Loss-Gain Framing. *Personal Relationsips*, 13, 53-68.
- Bernard, M. E., Froh, J. J., DiGivseppe, R., Joyce, M. R. ve Dryden, W. (2010). Albert Ellis: Unsung Hero of Positive Psychology. *The Journal of Positive Psychology*, 5, 4, 302-310.
- Berscheid, E., Snyder, M. ve Omoto, A.M. (1989). The Relationship Closeness Inventory: Assessing the Closeness of Interpersonal Relationships. *Journal of Personality and Social*, 57, 5, 792-807.
- Beşikçi, E. (2008). The Predictors of Relationship Commitment: Percieved Parenting Styles, Parental Approval, and Psychological Reactence. *Master Thesis*, Middle East Technical University, Social Sciences Of: Ankara.
- Beştav, G. (2007). Romantik İlişki Doyumu ile Cinsiyet, Bağlanma Stilleri, Rasyonel Olmayan İnançlar ve Aşka İlişkin Tutumlar Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara.
- Bilecen, N. (2007). Yakın İlişkilerde Stres ve Stresle Başa Çıkma: Yatırım Modeline Göre Bir İnceleme. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara.
- Bradbury, N.B., Finchman, F.D. ve Beach,S.R. (2000). Research on The Nature and Determinants of Marital Satisfaction: Adecade in Review. *Journal of Marriage And The Family*, 62, 964-980.
- Bradbury, T.N. ve Fincham, F.D. (1987). Assesing The Effects of Behavioral Marital Therapy: Assumptions and Measurement Strategies. *Clinical Psychology Rewiev*, 7, 525-538.

- Buğa, D. (2009). Yakın İlişkilerde İstikrar: Bağlanma Stilleri Ve Toplumsal Cinsiyet Rollerini Açısından Bir Karşılaştırma. *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara.
- Bui, K., Peplau, L. ve Hill, C. (1996). Testing the Rusbult Model Of Relationship Commitment and Stability in a 15-Year Study Of Heterosexual Couples. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 22, 1244-1257.
- Bulut, I. (1983) Parçalanmış Aileden Gelen Çocukların Davranış Özellikleri Hakkında Bir Araştırma. *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Dergisi*, 1, 2-3, 79-110.
- Burger, J.M. (2006). Kişilik, (Çev. İ. D. Erguvan-Sarıoğlu), 1. Basım, Kaknüs Yayınları, Ankara.
- Buss, D.M. (2008). Breaking Up Romantic Relationships: Costs Experienced And Coping Strategies Deployed. www.epjournal.net. 6,1, 164-181
- Büyükşahin Çevik, G. (2007). Lise 3. Sınıf Öğrencilerinin Arkadaşlık İlişkileri ve Benlik Saygılarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: Adana.
- Büyükşahin, A. (2001). Yakın İlişki Kuran ve Kurmayan Üniversite Öğrencilerinin Çeşitli Sosyal Psikolojik Etkenler Yönünden Karşılaştırılması. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara.
- Büyükşahin, A. (2006). Yakın İlişkilerde Bağlanım: Yatırım Modelinin Bağlanma Stilleri Ve Bazı İlişkisel Değişkenler Yönünden İncelenmesi, *Yayımlanmamış Doktora Tezi*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara.
- Büyükşahin, A. (2007). Yakın İlişkilere Bağlanım: Bilişsel ve Davranışsal Olarak İlişkiyi Sürdürme Mekanizmaları. *Türk Psikoloji Yazıları*, 10, 19, 55-75.
- Büyükşahin, A., Hasta, D. ve Hovardaoğlu, S. (2005). İlişki İstikrarı Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması, *Türk Psikoloji Yazıları*, 8, 16, 25-37.
- Campbell, K. ve Ponzetti, J.J.J. (2007). The Moderating Effects of Rituals On Premarital Involvements. *Sexual And Relationship Therapy*, 22,4, 416-428.
- Celenk, O., Vijver, F.J.R. ve Goodwin, R. (2011). Relationship Satisfaction Among Turkish and British Adults. *International Journal Of Intercultural Relations*, 35, 628-640
- Chaney, C. (2006). Promoting Relationship Among African American Couples: Examining The Role of Emotional Closeness, Commitment, and Relationship Structure. *Doctoral Disertation*, University Of Illinois At Urbana-Campaign, Philosophy İn Humn And Community Development.
- Chen, C., Edwards, K., Young, B. ve Greenberger, E. (2001). Close Relationships Between Asian American and European American College Students, *Journal of Social Psychology*, 141, 85-92.

- Cheng, C.H.K. (2010). The Effects of Intimacy, Passion, And Commitment on Satisfaction in Romantic Relationships Among Hong Kong Chinese People. *Journal of Psychology in Chinese Societies*, 11, 2, 123-146
- Collins, W.A. (2003). More and Myth: The Developmental Significance of Romantic Relationships During Adolescence. *Journal of Research on Adolescence*, 13, 1, 1- 24.
- Corey, G. (2005). *Psikolojik Danışma, Psikoterapi Kuram ve Uygulamaları*. Mentis Yayıncılık, Ankara.
- Cramer, D. (2001). Destructive Disagreement Belief, Disagreement, Negative Conflict and Relationship Satisfaction in Romantic Relationships, *Genetic, Social and General Psychology Monographs*, 127, 3, 301-327.
- Cramer, D. (2005). Effect of Four Aspects of Rational Statements on Expected Satisfaction with a Close Relationship. *British Journal of Guidance and Counseling*, 33, 2, 228-238.
- Critelli, J.W., Myers, E.J. ve Loos, V.E. (1986) The Components of Love: Romantik Attraction and Sex Role Orientation. *Journal of Personality*, 54, 2, 355-370.
- Curun, F. (2001). The Effects of Sexism and Sex Role Orientation on Romantic Relationship Satisfaction. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara.
- Curun, F. (2006). Yüklemeler, İletişim Çatışmaları, Cinsiyet ve Cinsiyet Rolü Yönelimi ile Evlilik Doyumu Arasındaki İlişki. *Yayımlanmamış Doktora Tezi*. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara.
- Curun, F. (2012). Sex Role Orientation And Romantic Relationship Satisfaction: A Study in Turkey. *Interpersona*, 6, 2, 227-234.
- Çelen-Demirtaş, S. (2010). The Role of Gender, Relationship Status, Romantic Relationship Satisfaction, and Commitment to Career Choices in the Components of Subjective Well-Being Among Senior University Students. *Master Thesis*, Middle East Technical University, Social Sciences Of: Ankara.
- Çınar, H. (2008). Evlilik Doyumu: Cinsiyet Roller ve Yardım Arama Tutumu. *Yüksek Lisans Tezi*. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Ankara.
- Çimen, E. (2007). Görücü Usulü ve Anlaşarak Evlenen Bireylerin Çeşitli Sosyal Psikolojik Faktörler Yönünden Karşılaştırılması, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Davis, J. L. ve Rusbult, C. E. (2001). Attitude Alignment in Close Relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*. 81, 1, 65-84.
- Davis, K. E. (1999). What Attachment Styles and Love Styles Add to the Understanding of Relationship Commitment and Stability. In J.M.Adams ve W.H. Jones (Edts.), *Handbook of Interpersonal Commitment and Relationship Stability: Perspectives On Individual Differences*, 221-237, Kluwer Academic/Plenum Publishers: New York.

- Davis, L. E. ve Strube, M. J. (1993). An Assessment of Romantic Commitment Among Black and White Dating Couples. *Journal of Applied Social Psychology*, 23, 3, 212 - 225.
- Dedeoğlu, S. (2000). Toplumsal Cinsiyet Rollerini Açısından Türkiye’de Aile ve Kadın Emeği, *Bilim ve Toplum*, 139-171.
- Demirtaş, A. (2004). Yakın İlişkiler ve Toplumsal Cinsiyet. *Türk Psikoloji Bülteni*, 32, 165-166.
- Demirtaş, H. A. ve Dönmez, A. (2006). Yakın İlişkilerde Kıskançlık: Bireysel, İlişkisel ve Durumsal Değişkenler. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 17, 3, 181- 191.
- Demirtaş, S. . (2010). The Role of Gender, Relationship Status, Romantic Relationship Satisfaction, and Commitment to Career Choices in the Component of Subjective Well-Being Among Senior University Students. *Master Thesis*, METU, Social Sciences: Ankara.
- Doğan, S. (1995). Akılcı-Duygusal Terapi: Kuramsal Bir İnceleme. *Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi*. 2, 6, 29-36.
- Donaghue, N. ve Fallon, B. J. (2003). Gender-Role Self-Stereotyping and the Relationship Between Equity and Satisfaction in Close Relationships. *Sex Roles*, 48, 217-230.
- Dowd, E. T. (2002). History and Recent Developments in Cognitive Psychotherapy. Leahy, R. L., Dowd, E. T. (Edts), *Clinical Advances In Cognitive Psychotherapy Theory And Application*, 15-29, Sheriden Books, United States Of America.
- Dökmen, Z. Y. (2000). Kendi Cinsiyetindekilere ve Diğer Cinsiyettekilere İlişi Alđı, Cinsiyet Rollerini ve Depresyon İlişkileri, *Kriz Dergisi*, 9, 1, 9-19.
- Dökmen, Z. Y. (2004). *Toplumsal Cinsiyet*. 2. Baskı, Sistem Yayıncılık, İstanbul.
- Dökmen, Z. Y. (2010). *Toplumsal Cinsiyet: Sosyal Psikolojik Açıklamalar*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Dökmen, Z.Y. ve Tokgöz, . (2002). Cinsiyet, Eğitim, Cinsiyet Rolü ile Evlilik Doyumu, Eşle Algılanan Benzerlik Arasındaki İlişkiler. XII. Ulusal Psikoloji Kongresi, 9-13 Eylül 2002, ODTÜ, Ankara.
- Dönmez, A. (1979). Psikolojide Ekolojik Yaklaşım. *Psikoloji Dergisi*, 6, 26-30.
- Dönmez, A. (2001). Cinsiyet Rollerini. *Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 22, 2, 687-723.
- Drigotas, S. M. ve Rusbult, C. E. (1992). Should I Stay or Should I Go? A Dependence Model of Breakups. *Journal of Personality and Social Psychology*, 62, 1, 62-87.
- Drigotas, S. M., Rusbult, C. E. ve Verette, J. (1999). Level of Commitment, Mutuality of Commitment, and Couple Well-Being. *Personal Relationships*, 6, 3, 389-409.

- Drigotas, S. M., Safstrom, C. A. ve Gentilia, T. (1999). An Investment Model prediction of Dating Infidelity. *Journal of Personality and Social Psychology*, 77, 509-524.
- Dryden, W. (2003). Rational Emotive Therapy and Albert Ellis's Use of Demonstration Sessions. Dryden, W., Ellis, A. (Edts), *Albert Ellis Live*, 1-15, Sage Publication, London
- Duemmler, S. L. (1999). Development of Commitment and Attachment in Dating Relationships. *Doctoral Dissertation*, University of Delaware, Philosophy: USA.
- Duffy, S. ve Rusbult, C. E. (1986). Satisfaction and Commitment in Homosexual and Heterosexual Relationships. *Journal of Homosexuality*, 12, 1-23.
- Eidelson, R. J. ve Epstein, N. (1982). Cognition and Relationships Maladjustment: Development of a Measure of Dysfunctional Relationships Beliefs. *Journal of Counseling and Clinical Psychology*, 50, 715-720.
- Ellis, A. (1986). Rational Emotive Therapy Applied to Relationships Therapy. *Journal of Rational Emotive Behavior Therapy*, 4, 1,4-21.
- Ellis, A. ve Dryden, B. (1997). Ellis, A., Sichel, J., Yeager, R., DiMattia, D., ve DiGuiseppe, R. (1989). *Rational Emotive Couples Therapy*, Pergamon, New York:
- Ellis, A., David, D. ve Joy Lynn, S., (2010). Rational and Irrational Beliefs a Historical and Conceptual Perspective. David, D., Joy Lynn, S., Ellis, A. (Edts),3-22, *Rational And Irrational Beliefs Research, Therapy And Clinical Practice*, Oxford University Press, New York.
- Epstein, N. ve Baucom, D. H. (1989). Cognitive-Behavioral Marital Therapy. Freeman, A., Simon, K.M., Beutler, L.E., Arkowitz, H. (Edts.), *Comprehensive Handbook Of Cognitive Therapy*, 21-37, Newyork.
- Epstein, N. ve Eidelson, R. J. (1981). Unrealistic beliefs of Clinical Couples: Their Relationship to Expectations, Goals, and Satisfaction. *American Journal of Family Therapy*, 9, 4, 13-22.
- Erbek, E., Beştepe, E., Akar, H., Eradamlar, N. ve Alpkan, R. L. (2005). Evlilik Uyumu. *Düşünen Adam*, 18, 1, 39-47.
- Erikson, E. (1982). *The Life Cycle Completed*. New York: Norton.
- Erkuş, A. (2009). *Davranış Bilimleri için Bilimsel Araştırma Süreci*. Seçkin Yayıncılık, İstanbul (2. Baskı).
- Eryılmaz, A. ve Atak, H. (2011). Investigation of Starting Romantic Intimacy İn Emerging Adulthood in Terms of Self-Esteem, Gender and Gender Roles. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 11, 2, 595-600.
- Esmailpour, K., Mahdavi, N. ve Khajeh, V. (2011). The Role of Relationship Skills in Predicting Marital Satisfaction. www.inter-disciplinary.net.
- Etcheverry, P. A. ve Le, B. (2005). Thinking About Commitments: Accessibility of Commitment and Prediction of Relationship Persistence, Accomodation, and Willingness to Sacrifice. *Personal Relationships*, 12, 103-123.

- Fagundes, C. P. ve Schindler, I. (2012). Making of Romantic Attachment Bonds: Longitudinal Trajectories and Implications for Relationship Stability. *Personal Relationships*, 19, 4, 723-742.
- Feeney, J. A. ve Noller, P. (1990). Attachment Style As Predictor of Adult Romantic Relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 58, 2, 281-291.
- Fincham, F. D. ve Bradbury, T. N. (1987). The Impact of Attributions In Marriage: A Longitudinal Analysis. *Journal of Personality and Social Psychology*, 53, 3, 510-517.
- Finkel, E. J., Rusbult, C. E., Kumashiro, M. ve Hannon, P. A. (2002). Dealing with Betrayal in Close Relationships: Does Commitment Promote Forgiveness? *Journal of Personality and Social Psychology*, 82, 956-974.
- Fitzpatrick, J. ve Sollie, D. L. (1999). Unrealistic Gendered and Relationship Specific Beliefs: Contributions to Investments and Commitment in Dating Relationships. *Journal of Social and Personal Relationships*, 16, 6, 852 - 868.
- Fletcher, G. J. O., Simpson, J. A. ve Thomas, G. (2000). Ideals, Perceptions, and Evaluations in Early Relationship Development. *Journal of Personality and Social Psychology*, 79, 6, 933-940.
- Frajerman, E. (2001). The Relationship Between The Division of Housework Sex Roles and Marital Satisfaction in Dual Career Couples. *Doctoral Dissertation*, Pepperdine University, USA.
- Froh, J. J., Fives, C. J., Fuller, J. R., Jacofsky, M. D., Terjesen, M. D. ve Yurkewicz, C. (2007). Interpersonal Relationships and Irrationality as Predictors of Life Satisfaction. *The Journal of Positive Psychology*, 2, 1, 29-39.
- Geçtan, E. (1993). *Çağdaş Yaşam ve Normaldışı Davranışlar*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Geçtan, E. (2004). *Psikanaliz ve Sonrası*, Metis Yayınları, İstanbul.
- Gizir, C. A., (2013). Üniversite Öğrencilerinin İlişki İnançlarının Cinsiyet ve Romantik İlişki Yaşama Durumlarına Göre İncelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 38, 170, 372-384.
- Gonzaga, G. C., Keltner, D., Londahl, E. A. ve Smith, M. D. (2001) Love and the Commitment Problem in Romantic Relations and Friendship. *Journal of Personality and Social Psychology*, 81, 2, 247-262
- Goodwin, R. ve Gaines, S. (2004). Relationships Beliefs and Relationship Quality Across Cultures: Country as a Moderator Of Dysfunctional Beliefs and Relationship Quality in Three Former Communist Societies. *Personal Relationships*, 11, 267-280.
- Guzman, R. C. (1996). Attitudes Toward Tradional Versus Egalitarian Gender Roles İndual- Earner Marriages and Their Effect on Marital Satisfaction, Master's Thesis, California State University, Long Beach.

- Güçlü Ergin, N. (2008). Evli ve Boşanmış Kişilerin Uyumu ve Cinsiyetçilik Açısından Karşılaştırılması. *Yüksek Lisans Tezi*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara.
- Güven, N. (2005). İlişkilerle İlgili Bilişsel Çarpıtmalar ve Evlilikte Problem Çözme Becerilerinin Evlilik Doyumu ile İlişkisi. *Yüksek Lisans Tezi*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara.
- Haferkamp, C. J. (1994). Dysfunctional Beliefs Self Monitoring and Marital Conflict. *Current Psychology: Developmental Learning. Personality Social*, 13, 3, 248-26.
- Hamamcı, Z. (2005). Dysfunctional Relationship Belief in Marital Satisfaction and Adjustment, *Social Behavior and Personality*, 33, 4, 313- 328.
- Hampel, A. D. ve Vangelisti, A. L. (2008). Commitment Expectations in Romantic Relationships: Application of A Prototype Interaction-Pattern Model. *Personel Relationships*, 15, 81-102.
- Harrington-Hill, R. (1991). Levels of Masculinity and Feminity and the Resolution of Erikson's Psychosocial Crises As It Relates to Marital Satisfaction, *Unpublished Doctoral Dissertation*. University of Houston, USA.
- Hasta, D. ve Büyüksahin, A. (2006). A Comparison of University Students With Romantic Relationships and Married Couples For The Love Styles and The Reasons For Maintaining The Relationship. *International Association for Relationship Research Conference*, Crete, Greece.
- Hatfield, E. ve Rapson, R. L. (1994) Love and Intimacy. In H. Friedman (Ed.) *Encyclopedia of Mental Health*, 583-592, Academic Pres, San Diego.
- Hendrick, S. S. (2004). Understanding Close Relationships, (Yakın İlişkiler Psikolojisi, Çev. Ed: Prof. Dr. Ali Dönmez), Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Hendrick, S., Hendrick, C., ve Dicke, A. (1998). The Relationships Assessment Scale. *Journal of Social and Personal Relationships*, 15, 1, 137-142.
- Hendrick, S. S., Hendrick, C. ve Adler, N. L. (1988). Romantic Relationships: Love, Satisfaction, and Staying Together. *Journal of Personality and Social Psychology*, 54, 6, 980-988.
- Hinde, R. A. (1997). *Relationships: a Dialectical Perspective*. Psychology Press: Hove.
- Holmes, M. G. (1982) Sex Roles and Marital Satisfaction. *Doctoral Disertation*, Brigham Young University Family Studies Program.
- Hovardaoğlu, S. (1996). Sosyal Mübadele: Evlilikle İlgili Değerlendirmelere Etkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 11, 36, 12-24.
- Huschek, D., Valk, H. ve Liefbroer, A. C. (2011). Gender-Role Behavior of Second-Generation Turks: The Role of Partner Choice, Gender Ideology and Societal Context, *Advances In Life Course Research*, 16, 4, 164-177,
- Impett, E. A., Beals, K. P. ve Peplau, L. A. (2001). Testing the Investment Model of Relationship Commitment and Stability in Longitudinal Study of Married

Couples. *Current Psychology: Developmental • Learning • Personality • Social* Winter 2001–02, 20, 4, 312–326.

- Işinsu Halat, M. (2009). Yatırım Kuramı Bağlanımında Evli Çiftlerde Uyum, Nedensel ve Sorunluluk Yüklemeleri ile Yalnızlık Arasındaki Bağlantılar. *Doktora Tezi*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara.
- Işinsu, M. (2003). İkili İlişki Biçimi ve Süresi ile Bağlanma Stilleri Arasındaki Bağlantılar. *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara.
- İmamoğlu, E. O. ve Yasak, Y. (1997). Dimensions of Marital Relationships As Perceived By Turkish Husbands and Wives. *Genetic, Social, and General Psychology Monographs*, 123, 2,211-232.
- İmamoğlu, S. (2008). Genç Yetişkinlikte Kişilerarası İlişkilerin Cinsiyet, Cinsiyet Roller ve Yalnızlık Algısı Açısından İncelenmesi. *Doktora Tezi*, Mersin Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Mersin.
- Johnson, D. J. ve Rusbult, C. E. (1989). Resisting Temptation: Devaluation of Alternative Partners As A Means Of Maintaining Commitment in Close Relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 57, 6, 967-980.
- Johnson, E. C., Fine, M. A., Polzella, D. J. ve Graetz, K. (2000). The Relation Between Intrapersonal Cognitive Discrepancies and Relationship Satisfaction. *Journal Of Social Behavior And Personality*, 15, 3, 331-352.
- Johnson, M. P. (1999). Personal, Moral, and Structural Commitment To Relationships. J.M. Adams., W. H. Jones (Eds.), *Handbook of Interpersonal Commitment and Relationship Stability*, 3-33, Kluwer Academic, New York
- Kalkan, M. (2006) İlişkilerde İnanç Envanterinin (İIE) Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3, 25, 45-54.
- Kaptan, S. (1998) *Bilimsel Araştırma Ve İstatistik Teknikleri*. Web Ofset Tesisleri: Ankara.
- Karney, B. R. ve Bradbury, T. N. (1995). The Longitudinal Course of Marital Quality and Stability: A Review Of Theory, Method And Research. *Psychological Bulletin*, 118, 1, 3-34.
- Karney, B. R., McNulty, J. K. ve Bradbury, T. N. (2001). Cognition and the Development of Close Relationships. In G. J. O. Fletcher ve M. S. Clark (Edts.), *Interpersonal Processes*, 32–59, UK: Blackwell, Oxford.
- Kayser, K. ve Himle, D. P. (2002). Dysfunctional Beliefs About Intimacy. Leahy, R. L., Dowd, E. T. (Edts), *Clinical Advances In Cognitive Psychotherapy Theory And Application*, 361-388, United States Of America Sheriden Books.
- Keelan, J. P. R., Dion, K. L ve Dion, K. K. (1994). Attachment Style and Heterosexual Relationships Among Young Adults: A Short-Term Panel Study. *Journal of Social and Personal Relationships*, 11, 201-214.

- Kılınç, H. (2005). Ergenlerin Yalnızlık Düzeyleri ve Kişilerarası İlişkilerle İlgili Bilişsel Çarpıtmaları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Ankara.
- Kleinplatz, P., Mccarney, M. ve Kateb, C. (1992). The Impact of Gender Role Identity On Woman's Self-Esteem, Lifestyle Satisfaction and Conflict. *Canadian Journal of Behavioural Science*, 24, 3, 333-347.
- Kurdek, L. A. (1992) Assumptions Versus Standards: The Validity of Two Relationship Cognitions in Heterosexual and Homosexual Couples. *Journal of Family Psychology*, 6, 2, 164-170.
- Kurdek, L. A. (2005). Gender and Marital Satisfaction Early in Marriage: A Growth Curve Approach. *Journal of Marriage and Family*, 67, 1, 68-84.
- Kurdek, L. A. ve Schmitt, J. P. (1986). Interaction of Sex Role Self-Concept with Relationship Quality and Relationship Beliefs in Married, Heterosexual Cohabiting Gay and Lesbian Couples. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51, 2, 315-370.
- Kurdek, L. A. (2007) Avoidance Motivation and Relationship Commitment in Heterosexual, Gay Male and Lesbian Partners. *Personal Relationships*, 14, 291-306.
- Langis, J., Sabourin, S., Lussier, Y. ve Mathieu, M. (1994). Masculinity, Femininity, and Marital Satisfaction: An Examination of Theoretical Models. *Journal of Personality*, 62, 3, 393-414.
- Le, B. ve Agnew, C. (2003). Commitment and Its Theorized Determinants: A Meta-Analysis of The Investment Model. *Personal Relationships*, 10, 37-57.
- Leahy, R. L. (2002). An Investment Model of Depressive Resistance. Leahy, R. L. ve Dowd, E. T. (Edts), *Clinical Advances In Cognitive Psychotherapy Theory And Application*, 170-189, United States Of America Sheriden Books.
- Lee, S. C. (1999). Marital Satisfaction Factors For Korean-Americans, *Master's Thesis*, Andrews University, School of Education: Michigan.
- Lehmiller, J. J ve Agnew, C. R. (2008). Commitment in Age-Gap Heterosexual Romantic Relationships: A Test Of Evolutionary and Socio-Cultural Predictions. *Psychology of Women Quarterly*, 32, 74-82.
- Lewis, J. M. (2005). Sex Differences in Gender Role Attitudes. *Senior Honors Thesis*. The Ohio State University: USA.
- Lin, Y. H. W. ve Rusbult, C. E. (1995). Commitment to Dating Relationships and Cross-Sex Friendships in America and China. *Journal of Social and Personal Relationships*, 12, 1, 7 - 26.
- Lye, D. N. ve Biblarz, T. J. (1993). The Effects of Attitudes Toward Family Life and Gender Roles on Marital Satisfaction. *Journal of Family Issues*, 14, 2, 157-188.
- Mahintorabi, S., Mazaheri, M. A., Sahabi, A. ve Mousavi, V. (2011). The Effect Of Cognitive-Behavioral Training On Modification Of Irrational Expectation,

- Emotional Maturity and Marital Dissatisfaction In Woman. *Journal of Behavioral Sciences*, 5, 2, 127-133.
- Metts, S. ve Cupach, W. R. (1990). The Influence Of Relationship Beliefs and Problem Solving Responses On Satisfaction In Romantic Relationships. *Human Communication Research*, 17, 1, 170-185.
- Miller, R. S. (2003). On Being Admired But Overlooked: Reflections On ‘‘Attention To Alternatives’’ In Close Relationships. *Psychological Inquiry*, 14, 3- 4, 284 - 288.
- Möller, A. T. ve Van Zyl, P. D. (1991). Relationship Beliefs, Interpersonal Perception and Marital Adjustment. *Journal of Clinical Psychology*, 47, 1, 28-33.
- Murray, S. L., Holmes, J. G. ve Griffin, D. W. (2004). The Benefits of Positive Illusions: İdealization and The Construction Of Satisfaction in Romantic Relationships. H.T.R. Reis.,C.E. Rusbult. (Edts.), *Close Relationships*, 317-338, Taylor&Francis Books Inc, U.S.A.
- Myers, D. G. (1992). The Secrets Of Happiness. *Psychology Today*, 38-45.
- Neenan, M. ve Dryden, W. (2006). *Rational Emotive Behaviour Therapy in a Nutshell*. Second Addition, London Sage.
- Okutan, N. ve Büyükşahin-Sunal, A. (2010). Romantik İlişkilerde Bağlanım: Dindarlık Algısı ve Romantik İlişkilerle İlgili Kalıpyargılar. *Türk Psikoloji Yazıları*, 13, 26, 80-88.
- Oliver, N. (1990). Rewards, Investments, Alternatives and Organizational Commitment: Emprical Evidence and Theoretical Devevelopment. *Journal of Occupational Psychology*, 63, 19-31
- Osborne, T. L. (2004). Male Gender Role Conflict and Percieved Social Support: Predicting Help Seeking in College Men. *MS Thesis*. University of Missouri:St. Louis.
- Panayiotou, G. (2005). Love, Commitment, and Response to Conflict Amongcypriot Dating Couples: Two Models, One Relationship. *International Journal of Psychology*, 40, 2, 108-117.
- Patterson, C. H. ve Watkins, E. C. (1996). *Theories of Psychotherapy*. Fifth Edition, Harper Colins College Publishers, Texas.
- Pistole, M. C., Clark, E. M. ve Tubbs, A. L. (1995). Love Relationships: Attachment Style and The Investment Model. *Journal of Mental Health Counseling*, 17, 199-209.
- Prager, K. J. (2000) Intimacy In Personal Relationships. In C. Hendrick & S.S. Hendrick (Edts.) *Close Relationships: A Sourcebook*, 229-242, Thousand Oaks, CA:Sage.
- Pryor, J. ve Roberts, J. (2005) What is Commitment? How Married and Cohabiting Parents Talk About Their Relationships? *Family Matters*, 71, 24-31.

- Rhatigan, D. L. ve Axson, D. K. (2006). Using The Investment Model To Understand Battered Women's Commitment To Abusive Relationships, *Journal Of Family Violence*, 21, 2, 153-162.
- Rhatigan, D. L., Moore, T. M. ve Stuart, G. L. (2005). An Investment Model Analysis Of Relationship Stability Among Woman Court-Mandated To Violence Interventions. *Psychology of Women Quarterly*, 29, 313-322.
- Rice, W. R. (1996). Sexually Antagonistic Male Adoption Triggered By Experimental Arrest Of Female Evolution. *Nature*, 381, 232-234.
- Robinson, I. E. ve Blanton, P. W. (1993). Marital Strengths In Enduring Marriages, *Family Relations*, 42, 38-45.
- Rusbult, C. E. (1980). Commitment and Satisfaction In Romantic Associations: A Test Of The Investment Model. *Journal of Experimental Social Psychology*, 16, 172 - 186.
- Rusbult, C. E. (1983). A Longitudinal Test Of The Investment Model- The Development (And Deterioration) Of Satisfaction and Commitment In Heterosexual Involvements. *Journal of Personality and Social Psychology*, 45, 1, 101 - 117.
- Rusbult, C. E. (1991). Commentary On Johnson's Commitment To Personal Relationships: What's Interesting, and What's New? E.H. Jones ve D.W. Perlman (Edts.), *Advances in Personal Relationships*, 3, London: Jessica Kingsley.
- Rusbult, C. E. (1993). Commitment Processes In Close Relationships: An Interdependence Analysis. *Journal of Social & Personal Relationships*, 10, 2, 175-204.
- Rusbult, C. E. ve Arriaga, X. B. (1997). Interdependence Theory. S. Duck (Edts.), *Handbook of Personal Relationships*, 221-250, England: John Wiley & Sons Ltd.
- Rusbult, C. E. ve Buunk, B. P. (1993). Commitment Processes In Close Relationships: An Interdependence Analysis. *Journal of Social and Personal Relationships*, 10, 2, 175-204.
- Rusbult, C. E. ve Martz, J. M. (1995). Remaining In A Abusive Relationship: An Investment Model Analysis Of Nonvoluntary Dependence. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 21, 558-571.
- Rusbult, C. E. ve Van Lange, P. A. M. (2003). Interdependence, Interaction, and Relationships. *Annual Review of Psychology*, 54, 351 - 375.
- Rusbult, C. E., Arriaga, X. B. ve Agnew, C. R. (2001). Interdependence In Close Relationships. G.J.O Fletcher, M.S. Clark (Edts.), *Blackwell Handbook of Social Psychology: Interpersonal Processes*, U.S.A: Blackwell Publishers.
- Rusbult, C. E., Johnson, D. J. ve Morrow, G. D. (1986). Prediction Satisfaction and Commitment In Adult Romantic Involvements: An Assessment Of The Generalizability Of The Investment Model. *Social Psychology Quarterly*, 49, 1, 81-89.

- Rusbult, C. E., Martz, J. M. ve Agnew, C. R. (1998). The Investment Model Scale: Measuring Commitment Level, Satisfaction Level, Quality Of Alternatives, And Investment Size. *Personal Relationships*, 5, 357-391.
- Rusbult, C. E., Olsen, N., Davis, J. L. ve Hannon, P. A. (2004). Commitment and Relationship Maintenance Mechanisms. H.T.R. Reis ve C.E. Rusbult. (Edts.), *Close Relationships*, 287-303, U.S.A: Taylor&Francis Books, Inc.
- Rusbult, C. E., Olsen, N., Davis, J. L. ve Hannon, P. A., (2001). Commitment and Relationship Maintenance Mechanisms. J.H. Harvey ve Wenzel, A. (Edts.), *Close Romantic Relationships Maintenance and Enhancement*, 87-113, U.S.A: Lawrence Erlbaum Associates.
- Rusbult, C. E., Verette, J., Whitney, G. A., Slovik, L. F. ve Lipkus, I. (1991). Accommodation Processes In Close Relationships: Theory and Preliminary Empirical Evidence. *Journal of Personality and Social Psychology*, 60, 53-78.
- Rusbult, C. E., Wieselquist, J., Foster, C. A. ve Witcher, B. S. (1999). Commitment and Trust In Close Relationships: An Interdependence Analysis. J.M.Adams., W. H.Jones (Edts), *Handbook of Interpersonal Commitment and Relationship Stability*, 3-33, New York: Kluwer Academic.
- Rusbult, C. E., Zembrodt, I. M. ve Gunn, L. K. (1982). Exit, Voice, Loyalty, and Neglect: Responses To Dissatisfaction In Romantic Involvements. *Journal of Personality and Social Psychology*, 43, 1230-1242.
- Rusbult, C. E., Van Lange, P. A. M., Wildschut, T., Yovetich, N. A. ve Verette, J. (2000). Perceived Superiority In Close Relationships: Why It Exits Andpersists. *Journal of Personality and Social Psychology*, 79, 4, 521- 545.
- Sakallı Uğurlu, N. (2003). How Do Romantic Relationship Satisfaction, Gender Stereotypes, and Gender Relate To Future Time Orientation In Romantic Relationships? *The Journal of Psychology*, 137, 3, 294-303.
- Sakallı, N. ve Curun, F. (2001). Romantik İlişkilerle İlgili Kalıp Yargılara Karşı Tutumlar. *Tecrübi Psikoloji Çalışmaları*, 22, 31-45.
- Sakallı-Uğurlu, N. (2002). Romantik İlişkilerde Cinsiyet Farklılığına Göre Memnuniyeti ve Bağlanmayı Yordayan Değişkenler (poster), XII. Ulusal Psikoloji Kongresi, ODTÜ: Ankara.
- Saraç, A. (2013). Üniversite Öğrencilerinin Romantik İlişki Doyumunu Yordamada Akılcı Olmayan İnançlar ve Evlilik Öncesi İlişki Algılarının Rolü, *Yüksek Lisans Tezi*, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: Adana.
- Sarı, T. (2008). Üniversite Öğrencilerinde Romantik İlişkilerle İlgili Akılcı Olmayan İnançlar, Bağlanma Boyutları ve İlişki Doyumu Arasındaki İlişkiler. *Doktora Tezi*, Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Ankara.
- Sarvestani, P. S. (2011) The Effect Of Irrational Beliefs On Marital Satisfaction Between Iranians. *European Journal of Social Sciences*, 24, 3, 432-437.
- Savaşır, I. ve Batur, S. (2003). Depresyonun Bilişsel-Davranışçı Tedavisi. I. Savaşır, G.Soygüt ve E. Kabakçı (Edts.), *Bilişsel-Davranışçı Terapiler*, 3. Basım, 17-46, Türk Psikologlar Derneği Yayınları No:7, Ankara.

- Schwarzwald, J. ve Koslowsky, M. (2008). Gender Role Ideology As A Moderator Of The Relationship Between Social Power Tactics And Marital Satisfaction. *Sex Roles*, 59, 657-669.
- Sharf, R. S. (2011). *Theroies Of Pschotherapy and Counseling Concepts and Cases*. Belmont. USA.
- Sığırcı, A. (2010). Evli Bireylerde Bağlanma Biçimleri ve Evliliğe Dair İnançların Evlilik Doyumu ile İlişkinin İncelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*, İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimler Enstitüsü: Malatya.
- Simpson, J. A. (1987). The Dissolution Of Romantic Relationships: Factors Involved In Relationship Stability and Emotional Distress. *Journal of Personality and Social Psychology*, 53, 4, 683-692.
- Slavinskiene, J. ve Zardeckaite-Matulaitiene, K. (2012). The Relations Between Socio-Demographical Factors, Irrational Beliefs, Adult Insecure Attachment Style and Marital Satisfaction Of Lithuanion Marrried Couples. *Advenced Researches in Scientific Areas*, 3, 7, 1042-1047.
- Soyer, A. (2006). An Exploration Of Masculinity, Femininity, Sexual Fantasy and Masturbation As Predictors Of Marital Satisfaction. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara.
- Sprecher, S. (1988). Investment Model, Equity, and Social Support Determinants Of Relationship Commitment. *Social Psychology Quartely*, 51, 4, 318 - 328.
- Sprecher, S. ve Toro-Morn, M. (2002). A Study Of Men Andwomen From Different Sides Of Earth To Determine If Men Are From Mars And Women Are From Venus İn Their Beliefs About Love And Romantic Relationships. *Sex Roles*, 46, 5/6, 131-147.
- Stanik, C. E. ve Braynt, C. M. (2012). Marital Quality Of Newlywed African American Couples: Implications Of Egalitarion Gender Role Dynmics. *Sex Roles*, 66, 256-267.
- Stanley, S. M. ve Markman, H. J. (1992). Assessing Commitment In Personal Relationships. *Journal of Marriage and the Family*, 54, 595- 608.
- Strachman, A. ve Goble, S. L. (2006). Aproach and Avoidance Relationship Commitment. *Motiv Emot*, 30, 117-126.
- Sullivan, B. F. ve Schwebel, A. I. (1995). Relationship Belief and Expectations Ofsatisfaction In Marital Relationships: Implications For Family Practitioners. *The Family Journal*, 3, 4, 298-305.
- T.C. Basbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu (2011). İstatistik Göstergeler (Statistical Indicators)WEB:http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=11&KITAP_ID=23
- Thibaut, J. W. ve Kelley, H. H. (1959). *Social Psychology of Groups*, New York: Wiley.
- Treinen, J. R. (1992). Gender Roles and Relationship Satisfaction In Heterosexual and Homosexual Couples. *Master Disertation*, The Universty of Arizona.

- Tufan Çetin, B. (2010). Evlilik Doyumunun Bazı Değişkenlere Göre Yordanması, *Yüksek Lisans Tezi*, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: İzmir.
- Turan, A. F. (2010). Üniversite Öğrencilerinin İlişkilere Yönelik Bilişsel Çarpıtmalarını Yordamada Yalnızlık, Benlik Saygısı, Yaş, Cinsiyet ve Romantik İlişki Yaşama Durumunun Rolü. *Yüksek Lisans Tezi*, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Eskişehir.
- Tutarel-Kıslak, S. (1997). Evlilik Uyumu ile Nedensellik ve Sorumluluk Yüklemeleri Arasındaki İlişkiler. *Türk Psikoloji Dergisi*, 12, 40, 55-64.
- Türküm, S. (1996). Bilişsel Davranışçı Yaklaşım Dayalı Grupla Psikolojik Danışmanın Bilişsel Çarpıtmalar ve Kişilerarası Beceriler Üzerine Etkisi. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Wade, J. C. ve Donis, E. (2007). Masculinity Ideology, Male Identity, and Romantic Relationship Quality Among Heterosexual and Gay Men. *Sex Roles*, 57, 775-786.
- Weigel, D. J., Bennett, K. K. ve Reisch, D. S. B. (2003). Family Influences On Commitment: Examining The Family Of Origin Correlates Of Relationship Commitment Attitudes. *Personal Relationships*, 10, 453-474.
- Whitton, S. W. ve Kuryluk, A. D. (2012). Relationship Satisfaction and Depressive Symptoms In Emerging Adults: Cross-Sectional Associations and Moderating Effects Of Relationship Characteristics. *Journal Of Family Psychology*, 26, 2, 226-235.
- Wieselquist, J., Rusbult, C. E., Foster, C. A. ve Agnew, C. R. (1999). Commitment, Pro-Relationship Behavior, Trust In Close Relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 77, 5, 942-966.
- Yıldız, Y. (2012). İlişkiye İlişkin İnançların Evlilik Uyumu Yordaması. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Muğla.
- Yılmaz, D. V., Zeyneloğlu, S., Kocaöz, S., Kısa, S., Taşkın, L. ve Eroğlu, K. (2009). Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Görüşleri. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* [Bağlantıda]. 6:1. Erişim: <http://www.insanbilimleri.com>
- Ysseldyk, R. ve Wohl, M. J. A. (2012). I Forgive Therefore I'm Committed: A Longitudinal Examination Of Commitment After A Romantic Relationship Transgression Canidion. *Journal of Behavioural Science*, 44, 4, 257-263.
- Yurtal, F. (1999). Üniversite Öğrencilerinin Akılcı Olamayan İnançlarının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Doktora Tezi*, Gazi üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Ankara.
- Zee, V., F. ve Hembrecht, M. (2009). The Role Of Dysfunctional Relationship Beliefs İn Relationship Satisfaction. A Comparison Of Singles With Satisfied and Less Satisfied Coupled People İn Their Endorsement Of İrrational and Anxious Relationship Beliefs, *Master Thesis*, University of Utrecht, Faculty of Social and Behavioural

EK 1

Romantik İlişkilerde İnançlar Envanteri

- Hiç katılmıyorum (1)
Katılmıyorum (2)
Kararsızım (3)
Katılıyorum (4)
Tamamen katılıyorum (5)

	Hiç katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
1. Birlikte olduğum kişi benimkilerden farklı düşünceler taşır ve bunu rahatlıkla ifade ederse bu hoşuma gider.	1	2	3	4	5
2. Birlikte olduğum kişi benimle herhangi bir konuda zıt fikirlerini tartışırsa buna dayanmam.	1	2	3	4	5
3. Ben ve birlikte olduğum kişi farklı düşünüyorsa, ilişkimizin iyi gitmediğini ve bitebileceğini düşünürüm.	1	2	3	4	5
4. Olaylar hakkında aynı şekilde düşünmüyorsa bu ilişkinin yürütülmesi anlamsızdır.	1	2	3	4	5
5. Birlikte olduğum kişinin benim bütün duygularımı anlamasını beklerim	1	2	3	4	5
6. Eğer birlikte olduğum kişi benim duygularımı kendiliğinden anlamazsa, bu benim için hayal kırıcı olur.	1	2	3	4	5
7. İlişki içinde olan insanlar sanki birbirlerinin zihinlerini okuyormuşçasına birbirlerinin ihtiyaçlarını anlarlar ve duyarlıdırlar.	1	2	3	4	5
8. Birlikte olduğum kişinin duygularıma karşı son derece duyarlı olması ve değişen ihtiyaçlarını kendiliğinden fark etmesi benim için çok önemlidir.	1	2	3	4	5
9. Birlikte olduğum kişi ben ona anlatmadan ne düşündüğümü ve hissettiğimi anlayabilmelidir.	1	2	3	4	5
10. Birlikte olduğum kişi her zaman benim düşündüğümü ben söylemesem de bilmelidir.	1	2	3	4	5
11. Kadın ve erkek muhtemelen karşı cinsi hiçbir zaman yeteri kadar anlayamayacaktır.	1	2	3	4	5
12. Kadın ve erkek arasındaki biyolojik farklılıklar çiftler arasındaki sorunların temel sebebidir.	1	2	3	4	5
13. Çiftler arasındaki en önemli sorunlardan biri kadın ve erkeğin farklı duygusal ihtiyaçlara sahip olmasıdır.	1	2	3	4	5
14. Birlikte olduğum kişiyi görür görmez heyecanlanmazsam bu ona karşı derin duygular beslemediğim anlamına gelir.	1	2	3	4	5
15. Yakın fiziksel temas asla evlilikten önce yaşanmamalı, yaşanırsa o ilişki evliliğe gitmez.	1	2	3	4	5
16. Eğer birlikte olduğum kişi beni gerçekten seviyorsa benden başkalarıyla arkadaşlık etmekten zevk almamalı.	1	2	3	4	5

17. Birlikte olduğum kişi dışında çok sayıda arkadaşım ve serbest zaman etkinliklerim olursa bu ilişkimin iyi gitmediğini gösterir.	1	2	3	4	5
18. Birlikte olduğum kişi bensiz serbest zaman etkinliklerinde bulunmak isterse bu beni yeterince sevmediğini gösterir.	1	2	3	4	5
19. Birlikte olduğum kişi her sosyal faaliyete benimle katılmayı istemeli.	1	2	3	4	5
20. Birlikte olduğum kişinin karşı cinsten sosyal arkadaşları olması benimle mutlu olmadığı gösterir.	1	2	3	4	5
21. Birlikte olduğum kişi benimle beraberken her zaman kendini mutlu hissetmeli.	1	2	3	4	5
22. Birlikte olduğum kişi beni çok sevse bile bütün zamanımı benimle geçirmek istememesi doğaldır.	1	2	3	4	5
23. Birlikte olduğum kişi bana gittiği yerler ve yaptıkları hakkında ben ona sormadan bilgi vermesini beklerim.	1	2	3	4	5
24. Birlikte olduğum kişi benim istediğim bir şeyi kendisi istemese bile beni mutlu etmek için yapmasını beklerim.	1	2	3	4	5
25. Birlikte olduğum kişiyle konuştuğum zaman bütün yorgunluğum, üzüntüm bitmeli.	1	2	3	4	5
26. Birlikte olduğum kişi bana ihtiyacı olduğu her zaman yanında olmalıyım.	1	2	3	4	5
27. Birlikte olduğum kişi ben her istediğimde/ihtiyaç duyduğumda benim yanımda olabilmeli.	1	2	3	4	5
28. Birlikte olduğum kişiyle her zaman her türlü duygumu ve düşüncemi paylaşmalıyım.	1	2	3	4	5
29. Birlikte olduğum kişi benimle maddi ve manevi her şeyini paylaşmalı.	1	2	3	4	5
30. Eğer birlikte olduğum kişi ilişkiye ciddi yaklaşıyorsa asla cinsellik teklif etmez.	1	2	3	4	5

EK 2

Kişisel Bilgi Formu

- 1- Cinsiyet: Kadın () Erkek ()
Yaş () Sınıfınız ()
- 2- Şu an duygusal bir ilişki içinde misiniz?
Hayır () Evet ()
- 3- Cevabınız evetse şu anda yaşadığınız ilişki için hangisi doğrudur?
Flört () Nişan/Söz () Evli ()
- 4- Ailenizin gelir durumu:
Düşük () Orta () Yüksek ()
- 5- Anneniz: Sağ () Ölü ()
Babanız: Sağ () Ölü ()
Birlikte () Ayrı ()
- 5- Anne-Babanızın (ebeveyninizin) size yönelik tutumları:

Anne ve babanızı, size yönelik duygu, düşünce ve davranışları bağlamında - kişisel, akademik ve kişilerarası özelliklerinizi de değerlendirdikleri noktada- sergiledikleri ebeveyn tutumları bakımından nasıl algılamaktasınız?

Otoriter () Çocuğunu yanlış yapacağından korktuğu için sürekli kontrol eden, kuralcı, cezalandırıcı, “ya hep, ya hiç” türü mantık dışı

inançları olan ve kendi gibi düşünmediğinde çocuğuna değer vermeyen anne-baba tutumudur.

Demokratik () Çocuğunu farklı bir kişi olarak kabul eden, ona saygı duyan, başarısını ödüllendiren, sevgisini esirgemeyen, sorumluluk sahibi bir kişi olabilmesi için fırsatlar ve olanaklar sağlayan anne-baba tutumudur.

İlgisiz () Çocuğunu etkin olarak dinlemeyen, çocuğun zamanının nerede, nasıl, kiminle geçirdiğine duysız kalan, çocuğunun birçok uyarısına tepkisiz kalan anne-baba tutumudur.

Koruyucu () Çocuğunun işini, kararını, sorumluluğunu ve yetkisini elinden alarak -ki bu durum çocuğun iyiliği içindir diye düşünülen- çocuğu adına kararlar veren, -çoğu kez sevecenlikle- anne-baba tutumudur.

Tutarsız () Çocuğuna bazen çok sert bazen de çok olumlu tepkiler veren, ne zaman ödüllendireceği ne zaman cezalandıracağı belli olmayan, anne-babanın tutumları arasında tutarsızlık olan, çocuğun ikilem içinde, tutarsız ve güvensiz olmasına neden olan anne-baba tutumudur.

EK 3

BEM Cinsiyet Rollerı Envanterı

Aşağıda verilen özelliklerin her birinin **sizi tanımlama** bakımından ne ölçüde uygun olduğunu düşününüz. Her bir özelliğın karşısına size uygunluğunu

1. Hiç uygun değil
2. Genellikle uygun değil
3. Bazen uygun değil
4. Kararsızım
5. Bazen uygun
6. Genellikle uygun
7. Her zaman uygun anlamına gelmek üzere numaralandırınız.

1. Ağırbaşlı, ciddi	36. Sevecen
2. Ailesine karşı sorumlu	37. Sıkılgan
3. Anlayışlı	38. Sözünde duran
4. Baskın, tesirli	39. Tatlı dilli
5. Başkalarının ihtiyaçlarına uyarlı ...	40. Yumuşak, Nazik
6. Boyun eğen	
7. Cana yakın	
8. Cömert	
9. Çocukları seven	
10. Duygularını açığa vurmaya.....	
11. Duygusal	
12. Erkeksi	
13. Etkileyici, güçlü	
14. Fedakar	
15. Girişken	
16. Gönülalan	
17. Gözü pek	
18. Haksızlığa karşı tavır alabilen.....	
19. Hassas	
20. Hırslı	
21. İdealist	
22. İncinmiş duyguları tamir etmeye
istekli	
23. Kaba dil kullanmayan	
24. Kadınsı	
25. Kendi inançlarını savunan.....	
26. Kendine güvenen	
27. Kuralcı, katı davranan	
28. Lider gibi davranan	
29. Mantıklı davranan	
30. Merhametli	
31. Namuslu	
32. Otoriter	
33. Riski göze almaktan çekinmeyen.....	
34. Sadık	
35. Saldırgan	

EK 4

İlişki İstikrarı Ölçeği

I. İD.

Şu anki yakın ilişkinizi göz önüne alarak, aşağıdaki ifadelerden her birine ne derece katıldığınızı belirtiniz.

1)

	Tamamen Yanlış	Oldukça yanlış	Oldukça Doğru	Tamamıyla Doğru
a) Birlikte olduğum kişi, kişisel düşünceleri, sırları paylaşma gibi yakınlık gereksinimlerimi karşılıyor.				
b) Birlikte olduğum kişi beraberce bir şeyler yapma, beraber olmaktan keyif alma gibi arkadaşlık gereksinimlerimi karşılıyor.				
c) Birlikte olduğum kişi el ele tutuşma, öpüşme gibi cinsel gereksinimlerimi karşılıyor.				
d) Birlikte olduğum kişi istikrarlı bir ilişki içinde güvende ve rahat hissetme gereksinimlerimi karşılıyor.				
e) Birlikte olduğum kişi duygusal olarak bağlı hissetme, o iyi hissettiğinde kendimi iyi hissetmem gibi gereksinimlerimi karşılıyor.				

2) İlişkimiz benim için doyum verici.

1 2 3 4 5 6 7 8 9
Tamamen yanlış Tamamıyla doğru

3) İlişkim başkalarının ilişkilerinden çok daha iyi.

1 2 3 4 5 6 7 8 9
Tamamen yanlış Tamamıyla doğru

4) İlişkim ideal bir ilişkiye yakındır.

1 2 3 4 5 6 7 8 9
Tamamen yanlış Tamamıyla doğru

5) İlişkimiz beni çok mutlu ediyor.

1 2 3 4 5 6 7 8 9
Tamamen yanlış Tamamıyla doğru

6) İlişkimiz yakınlık, arkadaşlık vb. gereksinimlerimi karşılama açısından oldukça başarılı.

1 2 3 4 5 6 7 8 9

Tamamen yanlış

Tamamıyla doğru

II. SND

- 1) Lütfen **bir başkasıyla beraber olduğunuzu varsayın** ve sizce bu kişi gereksinimleriniz ne oranda karşıladı, tahminlerinizi göz önüne alarak aşağıdaki ifadelerin her birine ne derece katıldığınızı belirtiniz.

	Tamamen Yanlış	Oldukça Yanlış	Oldukça Doğru	Tamamıyla Doğru
a) Kişisel düşünceleri, sırları paylaşma gibi yakınlık gereksinimlerim bir başkasıyla beraber olsam da karşılanabilir.				
b) Birlikte bir şeyler yapma, birbirinin varlığından keyif alma gibi arkadaşlık gereksinimlerim bir başkasıyla beraber olsam da karşılanabilir.				
c) El ele tutuşma, öpüşme gibi cinsel gereksinimlerim bir başkasıyla beraber olsam da karşılanabilir.				
d) İstikrarlı bir ilişkide güvende ve rahat hissetme gereksinimlerim bir başkasıyla beraber olsam da karşılanabilir.				
e) Duygusal olarak bağlanmış hissetme, bir başkası iyi hissettiğinde iyi hissetme gibi duygusal bağlılık gereksinimlerim bir başkasıyla beraber olsam da karşılanabilir.				

- 2) Birlikte olduğum kişi dışında bana çok çekici gelen insanlar var.

1 2 3 4 5 6 7 8 9

Tamamen yanlış

Tamamıyla doğru

- 3) Bir başkasıyla flört etme, kendi kendime ya da arkadaşlarımla zaman geçirmek gibi seçeneklerim de var.

1 2 3 4 5 6 7 8 9

Tamamen yanlış

Tamamıyla doğru

- 4) Birlikte olduğum kişiyle çıkmıyor olsaydım, bir şey değişmezdi- çekici bir başka kişi bulabilirdim.

1 2 3 4 5 6 7 8 9

Tamamen yanlış

Tamamıyla doğru

- 5) Bir başkasıyla flört etme, kendi kendime ya da arkadaşlarımla zaman geçirmek bana oldukça çekici geliyor.

1 2 3 4 5 6 7 8 9

Tamamen yanlış

Tamamıyla doğru

- 6) Yakınlık, arkadaşlık gibi gereksinimlerim bir başka ilişkide de kolaylıkla karşılanabilir.

1 2 3 4 5 6 7 8 9
Tamamen yanlış Tamamıyla doğru

III. İY

Şu andaki ilişkinizi göz önüne alarak, aşağıdaki ifadelerin her birine ne derecede katıldığınızı belirtiniz.

1)

	Tamamen Yanlış	Oldukça Yanlış	Oldukça Doğru	Tamamıyla Doğru
a) İlişkimiz için çok fazla yatırım yaptım.				
b) Birlikte olduğum kişiye, sırlarım gibi pek çok özel şey anlatmaktayım.				
c) Birlikte olduğum kişi ve ben birlikte, yeri doldurulması güç bir entelektüel yaşama sahibiz.				
d) Bireysel kimlik duygum yani kim olduğum birlikte olduğum kişi ve ilişkimizle bağlantılı.				
e) Birlikte olduğum kişi ve ben pek çok anıyı paylaşıyoruz.				

2) İlişkimize öyle çok yatırım yaptım ki, eğer bu ilişki sona erecek olursa çok şey kaybetmiş olurum.

1 2 3 4 5 6 7 8 9
Tamamen yanlış Tamamıyla doğru

3) Boş zaman etkinlikleri gibi yaşamımın pek çok yönü, şu anda birlikte olduğum kişiye çok fazla bağlı ve eğer ayrılacak olursak bunların hepsini kaybederim.

1 2 3 4 5 6 7 8 9
Tamamen yanlış Tamamıyla doğru

4) İlişkimize çok fazla bağılandığımı ve bu ilişkiye çok şey verdiğimi hissediyorum.

1 2 3 4 5 6 7 8 9
Tamamen yanlış Tamamıyla doğru

5) Birlikte olduğum kişiyle ayrılmamız, aile ve arkadaşlarımla olan ilişkilerimi olumsuz etkiler.

1 2 3 4 5 6 7 8 9
Tamamen yanlış Tamamıyla doğru

6) Başkalarının ilişkileriyle karşılaştırılırsa, ben ilişkiime oldukça fazla yatırım yapmaktayım.

1 2 3 4 5 6 7 8 9
Tamamen yanlış Tamamıyla doğru

ÖZGEÇMİŞ

Zeynep ASLAN DÖLEN, 2 Ocak 1985 tarihinde Muğla'nın Fethiye ilçesinde doğmuştur. Araştırmacı, 2007 yılında Uludağ Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık programında lisans öğrenimini tamamlamıştır. 2007-2008 Eğitim Öğretim Yılı Güz Yarıyılı'nda Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı'nda yüksek lisans öğrenimine başlamıştır. 2011-2012 Eğitim Öğretim Yılı Güz Yarıyılı'nda Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı'na yatay geçiş yapmıştır. 2007 yılında Çankırı'nın Ilgaz ilçesi İmam Hatip Lisesi'nde rehber öğretmen olarak görev yapmıştır. 2011 yılında da Muğla Ticaret Meslek Lisesi'nde rehber öğretmen olarak göreve başlamıştır. Halen aynı kurumda rehber öğretmen olarak görev yapmaya devam etmektedir.